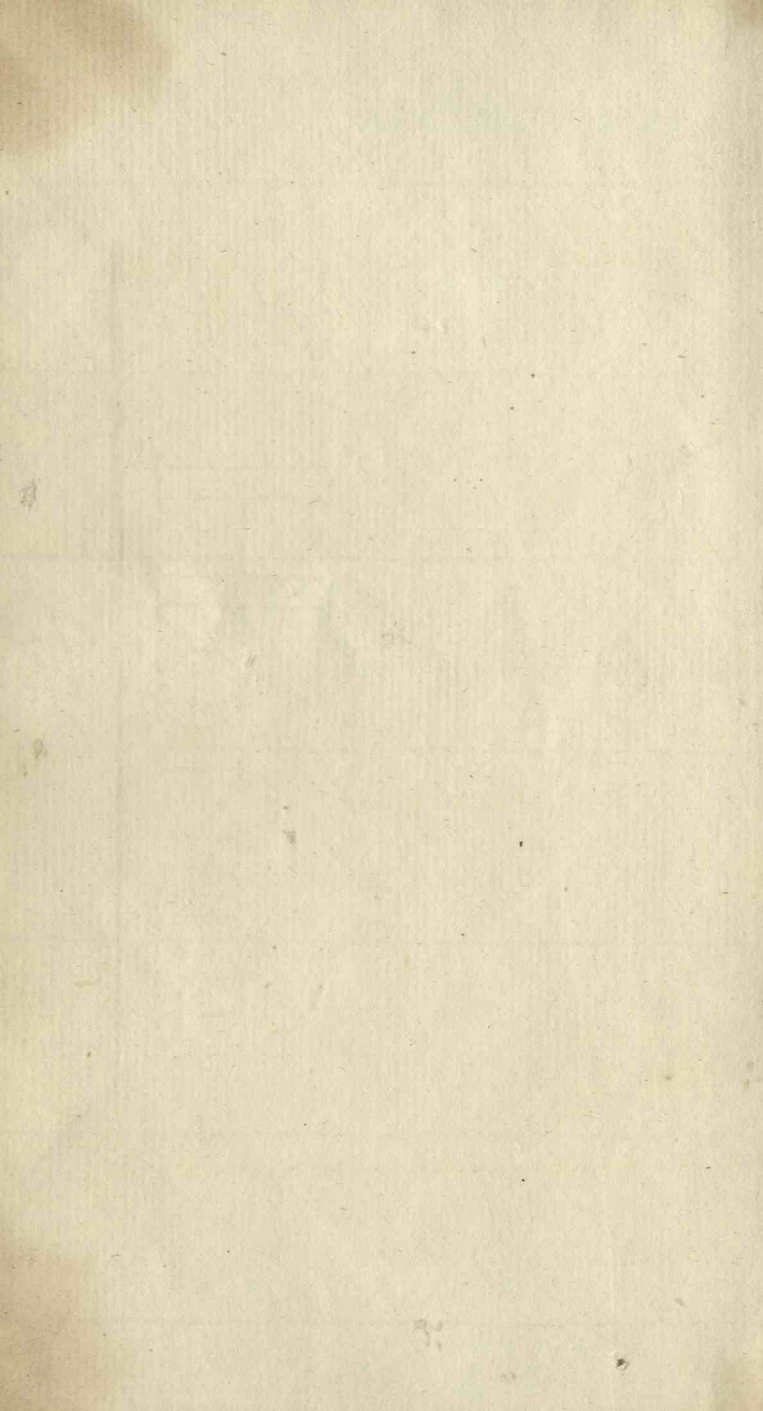

Berndt Otto Schaumann

LÄSE- OCH LÄROBOK

FÖR

UNGDOM.

A. F. Arwidsson

Första Delen.

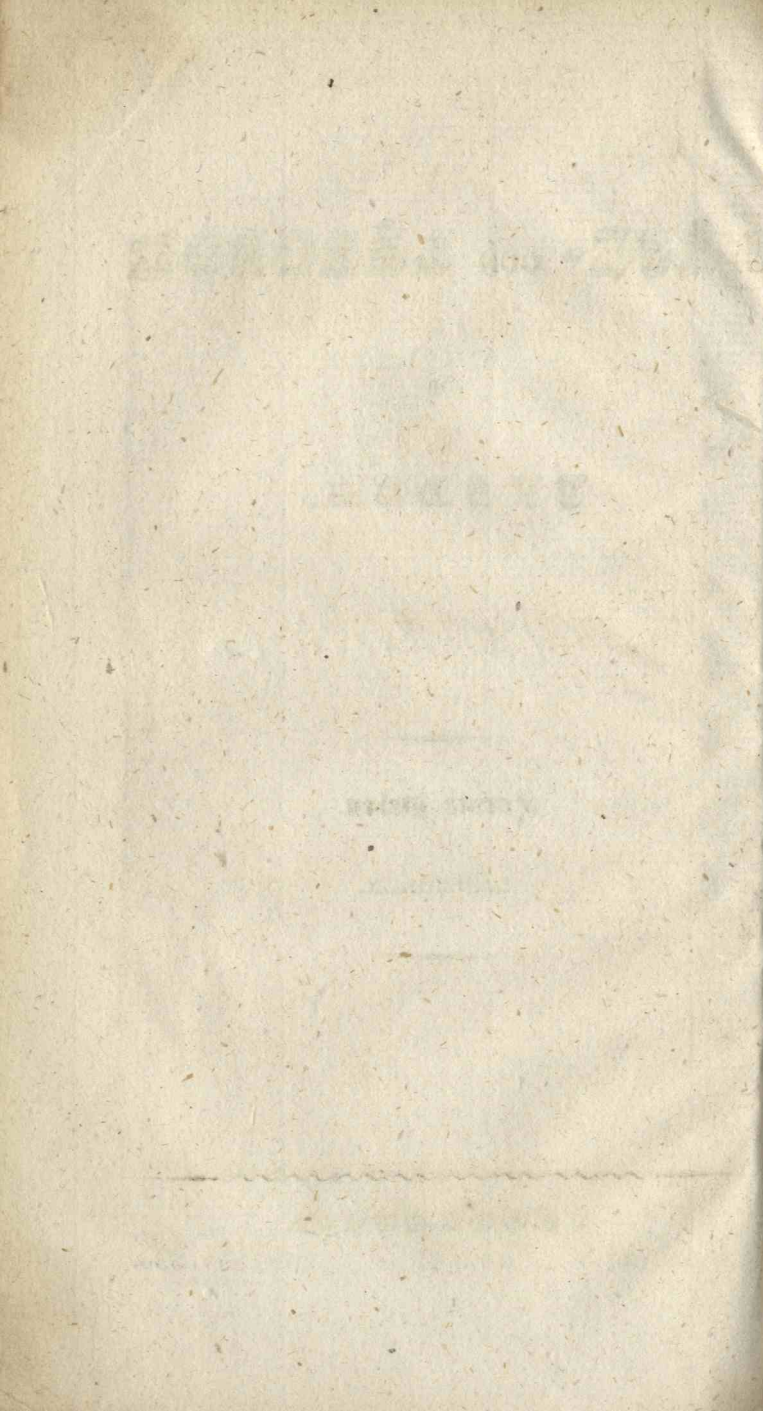
LÄSEBOKEN.

STOCKHOLM.

TRYCKT HOS P. A. NORSTEDT & SÖNER, 1830.

LÄSEBOK

FÖR

UNGDOM.

STOCKHOLM.

TRYCKT HOS P. A. NORSTEDT & SÖNER, 1830.

INNEHÅLL.

I. Vinteraftnarne	sid. 1.
Upptaga:	
1. Nordisk Mythologi	» 5.
2. Utdrag ur Havamal	» 14.
3. Folksagor m. m.	
a) Askungen	» 19.
b) Fogel Blå	» 27.
c) Konung Ingevalds Dotter	» 42.
d) Fortunatus	» 50.
e) Talande Fogeln, Spelande Trädet och Rinnande Vattukällan	» 64.
f) De Sex Svanorna	» 72.
Alla inblandade med Folksånger.	
4. Romantiska Sagor.	
a) Saga om Norna-Gest	» 76.
b) Frithiofs Saga	» 78.
c) Örvar-Odds Saga	» 84.
d) Hjalmar den Hugfulles Saga	» 93.
5. Historiska Sagor.	
a) Jomsvikinga Saga	» 100.
b) Olof Tryggvasons Saga	» 107.
6. Svärdsfesten.	» 120.
II. Berättelser ur Svenska Historien.	
1. Engelbrekt Engelbrektson	» 125.
2. Sturarne	» 131.
3. Konung Gustaf Wasa	» 142.
4. Konung Gustaf II Adolf	» 156.
5. Konung Carl XII	» 172.
III. Biblisk Historia	» 189.

REDOGÖRELSE.

Då författaren i allmänhetens händer öfverlemnar denna Läsebok, hvars plan till en stor del afviker från den man vanligen finner i våra läroböcker, anser han sig böra i korthet redovisa för de åsikter, som ledt honom vid utarbetandet af densamma.

All undervisning måste utgöra en oafbruten följd af andelig förkofran; ty i likhet med den yttre naturen, tillväxer äfven den inre säkrast och kraftigast, då detta sker utan skarpa öfvergångar. Både på det ena och det andra stället afbrytes den gradvis tilltagande utvecklingskedjan, icke blott i fall de bibragta näringsämnen bli för svaga, utan ock om de hastigt bli för starka. Der således undervisningen bland folket upphör, der bör den egentliga bok-undervisningen vidtaga. Men det är fantasien som först vaknar hos de unge och fordrar näring; derföre finner man äfven sagan, samt den enkla sången angenämast uppfattade af barnet. Vid dem stadnar ock den odling som ej erhålles af boken, och här bör lärarens åtgärd vidtaga. Men för att ej bryta utvecklingen, måste han begynna der utbildningen utom skolan, eller der den okonstlade fantasi-odlingen slutade; han måste börja med folksång och folksaga. Dessa skola utgöra öfvergången och öppna banan för den egentliga lärarens bemödanden.

Efter dessa grundsatser, härstädes framstälde uti yttersta korthet, har förf. utarbetat sin lärobok. Han hade önskat gifva denna första del ett större omfång, genom meddelande af flera både sagor och historiska berättelser; men osäker om

framgång uti ett så fullkomligen nytt försök, har han funnit sig nödsakad att inskränka innehållet, på det att begge delarne tillsammansantagna ej betydligt skulle öfverstiga priset af redan häfdvunna läroböcker.

Vid valet af folksagor har han mindre fått rätta sig efter sin öfvertygelse om deras fulla tjenlighet, än efter den ringa tillgången af sådana, som för ändamålet kunnat anses lämpliga.

För att icke på tvenne ställen upptaga samma ämnen, äro bland *Berättelserna ur Svenska Historien* sådana händelser och uppgifter förbigångna, som uti andra delen af detta arbete förekomma, vid framställningen af fäderneslandets häfder.

Efter förf. öfvertygelse bör en kort *Biblisk Historia* icke saknas i en undervisningsbok för ungdomen. Vid dess sammanfattande har han, så vidt detta låtit göra sig, med afsigt begagnat Bibelns egna ord; emedan något skönare Svenskt språk ännu ej funnits för de ämnen denna afhandlar. Men då förf. redan hade sitt korta utkast färdigt, tvekade han likväl länge, om han här skulle meddela det, emedan både innehåll och språk deruti så starkt afbryta mot det föregående. Han öfverlemnar till kännares afgörande, huruvida han misstagit sig eller icke, då han ej ur denna läsebok uteslöt sitt korta sammandrag af vår religionshistoria.

Uti stilistiskt hänseende måste detta arbete förete många olikheter, i anseende till de skiljaktiga ämnen der förekomma. Inom sagan har förf. sökt vara enkel, utan att falla i det tillkonstlade eller matta. Huru litet han dervid alltid lyckats, inser han sjelf.

Och med denna korta redovisning underställer förf. sitt försök alla sakkunniges milda bedömande.

VINTER-AFTNARNE.

ALBERT-LEON

VINTER-AFTNARNE.

I.

Utanföre stormade December-vindar, snön föll ner i tunga flagor, och fönstren voro öfverdragne med tjock is; då sutto *Ragvald*, *Hjalmar*, *Hugo* och *Torsten*, byns raskaste gossar, jemte *Ingeborg*, *Signe* och *Alfhild*, församlade i gamla *Asmunds* lilla stuga. Ur den öppna spiseln sprakade en tallveds-brasa, och syntes språksam vilja deltaga i barnens glädtiga glammande. Gossarne omtalade i täflande virrvarr, huru den i dag verkställda kapplöpningen på skidor, och en derpå följande brottning med närmaste byalags ungdom hade aflupit. Flickorna snurrade flitigt sina sländor, samt åhörde, med lågande ögon, de orediga berättelserna. — "Du vardt väl icke öfvervunnen *Hjalmar*?" frågade *Ingeborg* med en lätt sväfvande röst, af fruktan att få höra honom besegrad. — "Å nej, för ingen del!" inföll den näbbiga *Signe*, som i sin lifliga språksamhet gerna gäckades med det höga värde *Ingeborg* fäste vid täflingarne. "För ingen del! *Angantyr* vände honom blott litet på sida, och murade ett torn af snö öfver honom!" — "Snattra icke *Signe*! genmälde *Torsten*; emedan *Angantyr* valde dig midsommars-afton till *Sidsta paret Ut*, har du allt sedan velat honom så väl. Vi hafva nog märkt det. Men vet, att ingen af grannbyns gossar kastar vår *Hjalmar* i drifvan!" — En lätt rodnad flög öfver *Signes* skälmska ansigte; hon teg och sländan snurrade nu dubbelt hastigare emellan hennes händer.

"Nå barn! inföll gamla *Asmund*, stormen derute, snöslagg på rutan och en sprakande brasa, och ingen sång eller saga, utan bara snack! Det går ej an, gossar!" — "Stenbockens marsch! ropade *Ragvald*; vi hafva ju i dag på vårt sätt stridt och segrat vid *Narva*!" — "Friskt *Ragvald*! återtog gamla *Asmund*,

der gick muntert till, skall ni tro gossar! — Då fick Moskoviten springa, för de bussar blå! Jag borde hafva min blodiga blåräck, när ni sjunger denna sång; men nu är ej tid härtill, ty jag längtar efter de gamla tonerna, att dermed uppfriska mitt åldriga hjerta. Sen J barn, jag blef ung på nytt, vid minnet af Sveas segerrika dagar. Mitt valdthorn! — Friskt gossar; och ni flickor, stämnen in med, så föreställer jag mig rösten af den flyende och jagade fienden.” — Hurtigt började gossarne, *Asmund* stötte takten med några spridda toner ur sitt skrällande valdthorn, och flickorna instämde i en hög och skär ton:

Marsch, bussar! gån på uti Herrans namn,
 Spännen hanen friskt upp, läggen sedan ifrigt an,
 Gifven fyr, bräcken af, tan pliten uti hand,
 Gån på! frukten ej hvarken mord eller brand:
 Gån på för vårt fädernesland!
 Att våga sitt lif för konung och slägt,
 Det är både Gudi och menniskom täckt.
 Derföre ska vi käckt,
 I vår blå dräkt,
 Gå på, stå, dundra och slå,
 Ja, dem klå alla så,
 Att de, döde, ligga neder som strå.

Fast litet förskräcker oss fiendens hop,
 Skönt han skulle komma, med mordiskt skri och rop,
 Med sina stolta bussar, till oändeligt tal,
 Till häst och till fot öfver berg och dal,
 Dock gör han oss intet qual;
 Ty himlen, som vet att vår sak hon är god,
 Han gifver oss styrka af krafternas flod,
 Och styrker vårt blod
 Till ett oändligt mod,
 Så att man kan spörja för sann,
 Huru städer och land
 Blifva frälste genom vår tappra hand.

Alloh, mina bussar! hör trumman hon går,
 Valdthornen de klinga, och marschen man nu slår.
 J Svea landsens hjeltar, J ställen eder opp!
 Gån på! sluten väl uti fullan tropp:

Gån på med friskt mod och hopp!
 Helt litet vi akta, att vi äro få,
 I Gudi så äro vi många ändå.
 Ja, låt oss gå på,
 Och redeliga stå,
 Så att vi måga si
 Huru de skola fly liksom bi. —
 Ännu så står Gud Sveriges konung bi!

”Tack barn! sade *Asmund*, efter slutad sång, ni har upplifvat mitt gamla blod, och det är i afton tjuugu år yngre. Nu flickor sjunger ni någonting för Er!”
 — Flickorna föllo genast in med:

Liten Karin.

Och liten Karin tjente
 På unga kungens gård;
 Hon lyste som en stjärna
 Bland alla tärnor små.

Hon lyste som en stjärna
 Allt bland de tärnor små,
 Och unga kungen talte
 Till liten Karin så.

”Och hör du, liten Karin!
 ”Säg, vill du blifva min?
 ”Grå hästen och guldsadelen
 ”Dem vill jag gifva dig.”

”Grå hästen och guldsadelen
 Jag passar intet på;
 Gif dem din unga drottning,
 Låt mig med äran gå!”

”Och hör du, liten Karin!
 ”Säg, vill du blifva min?
 ”Min rödaste guldkrona
 ”Den vill jag gifva dig.”

”Din rödaste guldkrona
 Jag passar intet på;

Gif den din unga drottning
Låt mig med äran gå!"

"Och hör du, liten Karin!
"Säg, vill du blifva min?
"Mitt halfva kungarike
"Det vill jag gifva dig."

"Ditt halfva kungarike
Jag passar intet på;
Gif det din unga drottning,
Låt mig med äran gå."

"Och hör du, liten Karin!
"Vill du ej blifva min,
"Så skall jag låta sätta dig
"I spiketunnan in!"

"Och vill du låta sätta mig
I spiketunnan in,
Guds englar små de se att jag
Oskyldig är dertill!"

De satte liten Karin
I spiketunnan in,
Och konungens små svenner
De rulla henne kring.

Så kom det ifrån himmelen
Två hvita dufvor ner;
De togo liten Karin,
Och straxt så blef det tre.

Sedan flickorna slutat sin sång, erinrade de huru den nedbrinnande brasan tycktes påminna att sagornas timma nu var inne. — "Nej, inga sagor i afton, fader *Asmund*! inföll den hittills tankfulle *Hugo*. Vi hafva talat om Sveriges seger-dagar, och det passar sig derföre att du berättar oss något om våra hjelte-fäder, det du så ofta lofvat oss." — Alla barnen förenade sig i samma bön. Då sporde dem *Asmund* huruvida de ville höra något om nordens fornåldriga tro och lära, samt om de gamles lefnadsvishet? Ett allmänt bifallsrop besvarade honom, och han började sålunda:

Våra äldsta förfäder voro hedningar, hvilka icke bekände sig till den kristna kyrkan; men deras tro liknade i många fall den rena läran. Det största värde satte de på mannamod, sjelfförsakelse och förakt för döden. Blott med vapen i hand kunde man hinna himmelen, och att dö för fäderneslandet, sin konung och sina vänner ansågs som den ljufvaste lott och såsom hjeltarnes högsta ära. Deras trosbekännelse omtalas i en gammal bok, benämd *Edda*, och denna berättar härom på följande sätt.

Allfader heter han som är öfver alla gudar, menniskor och verldar. Han kallas äfven *Fjölner*, eller den *Fördolde*, emedan hvarken gudar eller menniskor sett honom; men han vakar öfver dem alla ur det eviga obekanta.

Eddan förtäljer vidare, att vid tidens morgon då ännu intet var, hvarken sund eller sjö, eller svala böljor, ej heller jord eller himlen den höga, fanns blott ett stort svalg, kalladt *Ginnungagap*. Och många tider förr än jorden var, skapades här *Niflheim* (mörkrets hem), hvilket hade blott köld och frost. Söderut stod en annan verld, full af eld och ljus, kallad *Muspelheim*, der *Surtur* regerade. Men då strålarne från *Muspelheim* mötte rimfrosten från *Niflheim*, smälte frosten, och dropparne fingo lif, och deraf framkom en jätte, vid namn *Ymer*, från hvilken *Rimthussarne* härstammade. *Ymer* var ond, likaså hela *Rimthussa*-ätten. Men gudarne *Odin*, *Vile* och *Ve* dräpte *Ymer*, och i hans blod fördränktes alla *Thussarne*, utom *Bergelmer*, som med sin hustru räddade sig i en båt, och genom dem fortplantades sedan *Rimthussa* släkten. — Gudarne togo nu *Ymers* kropp och förde den ut midt i *Ginnungagap*, och danade der jorden af hans kött; af hans blod blef haf och sjöar, berg af benen, stenar af tänderna, och af hans hår vardt gräs och skogar. Hans hufvudskål uppreste de öfver jorden och gjorde deraf himlahvalfvet. Under hvart hörn stälde de en dverg, nemligen *Östre*, *Vestre*, *Nordre* och *Södre*. Hjernan kastade de i luften, och deraf vordo moln och skyar. Gnistor som foro lösa ur *Muspelheim*, satte de på himlen såsom stjernor, och skapade sol och måne, dag och natt. Af *Ymers* ögonbryn uppreste de midt på jorden en fast borg, den de kallade *Midgård*; men jättarne fingo bo rundt omkring vid hafskusterna

Nörve hette en jätte, som bodde i Jotunheim, och *Natt* var hans dotter. Hon var svart och mörk; hennes tredje man blef *Delling*, af Asa- (guda) ätten. Deras son var *Dag*, klar, ljus och skön, efter fädernet. Allfader satte *Natt* och *Dag* uppå himlen, och gaf dem två hästar och två kärror, att dermed hvarje dygn fara omkring jorden. *Natt* kör förut, med sin häst *Rimfaxe*, och hvarje morgon faller dagg af dess skummande betsel. *Skinfaxe* är *Dags* häst, som med sin mahn upplyser jord och luft. — *Mundilfare* hade tvenne så sköna barn, att han kallade sonen *Måne* och dottern *Sol*. Öfver denna stolthet vredgades gudarne, samt togo begge syskonen, och satte dem på himmelen; *Sol* att köra hästarne *Alsvidr* och *Arvakr*, som draga solens vagn, hvilken gudarne gjort af gnistor från Muspelheim; *Måne* att styra månens gång, och råda för ny och nedan. Men *Måne* tog från jorden tvenne barn, *Bil* och *Hjuke*, hvilka kommo gående med en så på skuldrorna. Dessa följa ännu beständigt Månen, såsom man kan se det alla dagar. — En ulf jagar solen, en annan månen; derföre hasta de så skyndsamt undan. En annan ulf af deras ätt, hetande *Månegarmr* (måneslukaren), lefver af fege mäns kroppar, och öfverstänker luften med blod; deraf Solen förmörkas. — Gudarne gjorde sedan från himmelen till jorden en bro, som heter *Bifrost*, hvilken ock heter *Regnbågen*, och utmed den rida gudarne fram och åter. — Men midt i verlden bygde de sig en borg, som kallades *Asgård*. Der bodde gudarne och deras ätt. Här är ett ställe, som heter *Lidskjalf*, och när Odin sitter derstädes i högsätet, ser han ut öfver hela verlden, och skådar alla människors gerningar. — En dag funno gudarne vid hafsstranden tvenne träd, och skapade deraf de första människor, och benämde dem *Ask* och *Embla*. Och från dem härstammar hela människoslägtet, hvilket tilläts att bo inom Midgård.

Utaf alla gudar är *Odin* den äldsta och förnämsta, och liksom fader för de andra gudarne. Han är mycket vis, och på hvardera hans skuldra sitter en korp, *Hugin* (Förutseende) och *Munin* (Minne), hvilka flyga ut i verlden och förtälja honom hvad de sett och erfarit. Hans häst, *Sleipner*, den yppersta bland hästar, hade åtta fötter, och hans skepp, *Skidbladner*, fick medvind, så snart seglen hissades. Efter

honom har *Onsdagen* sitt namn. Odins sal heter *Valhall*, och här samlas de som falla med mannamod i striden. De kallas *Einheriar*, och uttåga alla dagar på *Idavallen*, der de förnöta tiden med vapenlekar. Om aftonen helna de härvid erhållne såren, och nu fågnas kämparne i Odins sal af sköna mör, *Valkyrior*, med mjöd, samt fläsk af galten *Sehrinner*, hvilken slagtas alla aftnar; men växer hel igen under natten. — *Valkyriorna* utsändas af Odin till hvarje fältslag, att utvälja dem som skola falla, och inträda i *Valhall*. De råda för segern.

Thor, äfven kallad *Asa-Thor* eller *Åke-Thor*, är den starkaste guden, och likväl fördubblas hans styrka, då han spänner bältet *Megingjard* om sig. Sina jernhandskar måste han draga på sig, för att orka föra sin stora hammare *Mjolner*, hvarmed han krossar resar och troll. Han sitter då i en vagn, bespädd med tvenne bockar, och åker så att bergen dåna och gnistorna fara vida omkring. Deraf uppkommer åska, det menniskorna kalla *Thordön*. — Efter honom har *Thorsdagen* sitt namn.

Frey är årsväxtens gud, och har *Fredagen* sitt namn efter honom. — *Brage*, skaldekonstens gud, hade till maka *Idun*, som i en ask förvarade odödlighetens äpplen, af hvilka gudarne åto då de började åldras och bibehöllo sålunda en evig ungdom. — *Baldur* var oskuldens gud; och så länge han lefde kunde gudarne ej öfvervinnas. — *Heimdall* vaktade bron *Bifrost*, att jättarne ej skulle storma himmelen. Med sitt *Gjallarhorn* gaf han tecken, om fara var å färde.

Frigg, Odins maka, den förnämsta bland gudinnorna, visste förut menniskornas öden. — *Freya* var kärlekens gudinna, gift med *Öder*. Hennes vagn drogs af tvenne katter.

Gudarnes heligaste ställe var asken *Ygdrasil* (lifvets träd), det största och yppersta af alla träd, hvars grenar öfverskygga hela världen och räcka upp öfver himmelen. En örn sitter i dess grenar, och skådar sig vidt omkring; men *Nidhuggr* gnager dess rot. Denna utbreder sig i tre utgreningar, och vid en af dem är den heliga *Urдарbrunnen* (Urtidens brunn), hvarest visdom och förstånd ligga fördolde. *Mimer* är brunnens ägare, och då Allfader en gång kom dit och begärte en dryck, fick han den ej, förrän han satte

sitt öga i pant, och sålunda är all visdom i brunnen förborgad. — Här bo *Nornorna* eller *Ödets Gudinnor*. Dessa äro *Urd* (det framfarna), *Verdandi* (det närvarande) och *Skuld* (det tillkommande), hvilka bestämma alla människors lefnadstid och öden. Hvarje dag ösa de ock vatten ur brunnen öfver askens rötter, att de ej skola ruttna eller förtorka. Detta vatten är så heligt, att allt hvad som faller deri blir hvitt som hinnan i ett äggskal. Den dagg som kommer deraf, kallar man Honungsregn, och den är biens föda. — Här finnas äfven många andra ypperliga boningar, bland andra *Alfheim*, de ljuse *Alfernas* vistelseort, hvilka äro hvita, och mera beänkande än solen; men *Mörk-Alferna*, svartare än beck, dväljas neder i jorden.

Loke, Laufejas son, var af Rimthussa-ätten och elak till sinnes; men hade genom list och illslughet inästlat sig bland Asarne. Med jätteqvinnan *Angurboda* i Jotunheim, hade han trenne barn *Midgårdsormen*, *Fenris-ulfven* och *Hel*, alla onda och ilska som deras fader. Odin kastade *Midgårdsormen* i hafvet, der han så växte till, att han omfattade hela jorden. *Fenris-ulfven* blef bunden vid en klippa; men *Hel* nedstörtad i Niflheim. Till henne komma alla som dö af sjukdom eller ålder. Hon har stora boningar, med ett ofantligen högt stängsel omkring. *Eljudner* (ljudlös) är hennes sal, *Hunger* hennes fat, *Svalt* hennes knif, *Senfärdig* hennes träl, *Fällande Svek* hennes tröskel, *Tvinsot* hennes säng och *Bleknande Förbannelse* hennes önskan. Sjelf är hon till hälften svartblå, till hälften af människofärg, bister och förfärlig.

Svåra drömmar oroade gudarne om *Baldurs* död. Då togo de ed af allting på jorden, stenar, träd, vatten, djur, m. m. att de ej skulle skada *Baldur*. Men öster om Valhall växte en telning, som hette *Misteltein*, hvilken syntes dem för ung och obetydlig att kräva ed utaf. Detta uppsnappade *Loke*, gick dit och uppryckte den. Nu sköto gudarne på *Baldur* med spjut, pilar och stenar, för att pröfva edens kraft, och ingen kunde skada honom. Detta förtröt *Loke*. *Höder den Blinde* stod ytterst bort om mannaringen. Till honom gick *Loke*, och äggade honom att lika med de andra bidraga till *Baldurs* ära. Höder undskyldde sig dermed att han var blind. Då satte *Loke* *Mistel-*

tein i hans hand, och riktade skottet, och *Baldur* föll död till jorden. Detta var den största olycka för gudar och människor. Baldurs broder *Hermod* sändes nu till *Hel*, att återbegära honom. *Hel* svarade, att han skulle få återkomma till *Asarne*, om alla ting i världen, döda och lefvande, begreto honom. Då sände *Asarne* bud öfver hela världen, och bådo att alla skulle gråta *Baldur* ur *Hels* våld. Det gjorde ock alla människor, djur, växter, stenar och malmer, hvilket man än ser af daggen på marken, och då kalla ting komma i värma från köld. Men en jätteqvinna *Thöck*, bodde i en håla, och då man bad henne begråta *Baldurs* fall, svarade hon:

Thöck månd' gråta
 Med torra tårar
 Öfver *Baldurs* död.
 Hvarken i lifvet eller döden
 Mig glädje han gjorde.
 Behålle *Hel* sitt rof!

Denna *Thöck* gissades vara *Loke* sjelf; och *Baldur* stannade kvar hos *Hel*.

Asarne förföljde nu *Loke* för att straffa honom; men han lopp undan och dolde sig på ett berg, der han bygde sig ett hus, med fyra dörrar, för att hafva utsigt åt alla håll. Ofta förstack han sig i *Faran-gers* fors, i skepnaden af en lax. En dag satt *Loke* och bandt ett nät, då han märkte *Asarne* komma. Genast kastade han nätet på elden, och sprang i floden. Men *Asarne*, som sågo det brända garnet på askan, begrepo att det var en inrättning att fånga fisk, samt togo hampa och bundo sig ett nät, hvarmed de började efterjaga *Loke*. Sedan han några gånger redan undkommit dem, ville han åter springa öfver nätet; men *Thor* grep efter och fick fatt på honom vid stjerten, hvilken bröts, och deraf är laxen ännu urklufven baktill. Nu var *Loke* (ondskan) fången i sina egna garn, och *Asarne* bundo honom vid tre klippor, med inelfvorna af hans son, hvilken blifvit söndersliten af sin broder, och sedan hängdes en orm öfver honom, så att giftet droppade i hans ansigte. *Lokes* maka *Sigyn* håller ett käril öfver honom; men då detta är fullt, och hon skall tömma det, faller giftet på *Loke*,

hvilken dervid rycker på sig så starkt, att hela jorden skakar; och deraf uppkommer jordskalf.

Krig och blodsutgjutelser båda världens yttersta tid, kallad *Ragnarök* (Gudarnes skymning). Bröder mörda bröder, barn sina föräldrar och skändliga brott föröfvas. Derpå följer en stark vinter, kallad *Fimbulvetr*, hvilken fortfar i tre år utan någon sommar emellan. *Midgårds-ormen* uppvältrar sig ur hafvet, som brusar öfver sina bräddar; *Loke* och *Fenris-ulfven* slita sig lösa; och äfven *Surtur* tågar fram ur *Muspelheim* öfver *Bifrost*, så att denne går i stycken, och alla *Rimthussarne* samlas med *Loke*, *Midgårds-ormen* och *Fenris-ulfven* på slätten *Vigrid*.

Då reser sig *Heimdall*, och blåser i sitt *Gjallarhorn*; gudarne rusta sig till strids; *Ygdrasil* skälfter och fruktan råder både i himmelen och på jorden. Härklädde rida *Asarne* och alla *Einheriar* ut på slätten *Vigrid*. Främst rider *Odin*. Honom uppslukar *Fenris-ulfven*; hvilken åter sönderslites af *Odins* son, *Vidar den Tyste*. *Thor* blir *Midgårds-ormens* bane; men stupar sjelf död af ormens etter. *Loke* och *Heimdall* strida och falla emot hvarandra. Nu svartna sol och måne, och stjernorna lossna från himmelen; jorden skälfter, bergen störta samman och alla band brista och sönderslitas. *Surtur* kastar eld vidt kring verlden; jorden uppbrinner och sjunker i hafvet.

Derefter uppstår en ny fullkomligare verld. Ur hafvet uppskjuter en evigt grönskande ö, med stupande forsar och sjelfsådda skördar. Det ondas tid är förbi; *Baldur* kommer åter, och *Asarne* mötas på *Idavallen*, der *Asgård* förr legat: ett annat människoslägte skall nu bebygga jorden. Den som är mächtigare än den mächtige, och hvars namn ej får nämnas, kommer då att styra och döma alla. De goda församlas i *Ginles* herrliga sal, som är skönare än solen och täckt med guld. De onda skola till det kalla *Nastrand* (likstranden), hvarest finnes en stor boning, med alla dörrar vända mot norr, väggarne äro flätade af ormar, hvilka utspruta etter, så att giftströmmar öfverskölja golfvet. Häri skola menedare, lönnmördare och andra illvilliga vada till evig tid.

Tysta sutto barnen i en stilla förvåning, då den gamle *Asmund* slutade sin berättelse. Sländorna hade

längesedan stadnat, och de unga skådade med förundran omkring sig. En sällsam värld hade tågat förbi deras syn, och åter nedstörtat i ett evigt djup. — Brasan var ock redan nedbrunnen, och endast en och annan blå flamma, likt minnet af ett forntida lif, flämtade upp emellan de glödande kolen. Tigande och med lätta steg, såsom då man besinner sig invid något underbart och oförklarligt, aflägsnade sig de unge, sedan de dock förut erhållit löfte att vid ett annat tillfälle få höra mera om fädernas läror och seder.

II.

Ännu skymtade dagen grå genom stugans islupna fönsterrutor, då barnen följande afton redan samlade sig hos gamle *Asmund*. Flickorna redde sina sländor och gossarne upptände åter en stor sprakande brasa på spiseln. — ”Det är sagoväder i afton, fader *Asmund*, sade Hjalmar; ty ehuru det hvarken snögar eller stormar derute, såsom i går, föreställa vi oss dock att det så är, blott du, fader, vill förtälja om forntida seder.” — *Asmund* svarade: ”Först någon sång, barn, och några af edra sagor; derunder får jag se till, hvad jag kan hitta på.” — Genast började flickorna:

Den förtrollade Näktergalen.

Jag vet väl hvar som står ett slott,
 Det är så kostligen siradt,
 Med silfverfönster och torn af guld,
 Af huggen sten är det muradt.

I slottets gård, der stod en lind,
 Med dejliga blader och sköna;
 Deruti bodde en näktergal fin,
 Som ljufligt sin tunga månd' röra.

Det kom en riddare ridandes dit,
 Han hörde den näktergal sjunga;
 Han månde deråt väl förundra sig,
 Ty det var vid midnatts-stunden.

"Ack, hör du mig, liten näktergal!

"En visa jag beder dig qvåda:

"Dina fjädrar låter jag med guld beslä,

"Din hals med perlor bekläda." — —

"Jag passar ej på dina fjädrar af guld,

Ej heller dina perlor att bära;

I verlden är jag en fremmand' vildfogel,

Och ingen man månede mig känna." — —

"Äst du i verlden en fremmand' vildfogel,

"Och ingen man månede dig känna:

"Dig tvingar väl hunger, köld och snö,

"Som faller vid vägen den breda?" — —

"Mig tvingar ej hunger, mig tvingar ej snö,

Som faller på vägen den breda:

Mig tvingar fast mera en hemlig sorg,

Den gör mig stor ångest och möda."

"Emellan berg och djupan dal

Bortrinna de stridaste strömmar,

Men den som hafver en fulltrogen vän,

Mister honom så sent utaf minnet."

"Jag hade mig en käraste båld,

En riddare mächtig och väldig.

Min stufmoder slog det omkull med våld,

Hon ville så litet mitt bästa."

"Hon skapte mig till en näktergal,

Bad mig uti verlden omflyga;

Min broder till en ulf så grym,

Bad honom till skogs sig begifva."

"Straxt lopp han in uti vildan skog;

Hon böd, att han ej skulle botas,

Förrän han fått dricka hennes hjerteblood:

Sju år han derefter så gjorde."

"En dag hon gick sig så lustelig

I rosenlund att spassera;

Min broder såg det, och vredelig
Han tänkte: här går du ej mera."

"Han grep henne i hennes venstra fot
Med ulfvaklorna de leda,
Ref ut hennes hjerta och drack dess blod,
Och blef på stunden allt helad."

"Ännu är jag så liten en fogel,
Som flyger i vilda skogar;
Så jemmerfullt månde jag lefva min dag,
Helst innan vintern förlider."

"Dock hafver jag städse sjungit förvisst,
Med ljufvig näktergals stämma:
Och aldrig dertill fann jag bättre qvist,
Än i de grönaste lunder." — —

"Och hör du mig, liten näktergall!
"Hvad jag dig månde tillbjuda:
"I vinter kan du sitta i bur hos mig,
"Till sommarn kan du åter utflyga." — —

"Haf tack, skön riddare! för tillbudet ditt:
Det får dock intet så varda!
Ty det förböd mig stjufmoder min,
Så länge som jag bär fjädrar." — —

Dock grep han hennes fot, och gick till sin bur,
Tillstängde både luckor och dörrar:
Hon blef der till så mång underlig djur,
Som man kan höra och spörja.

Först skapte hon sig till lejon och björn,
Och så till hundra små ormar,
Omsider till en lindorm så stor,
Och ville riddarn förgöra.

Han skar henne med en liten knif,
Så blodet derur månde komma:
På golfvet straxt för honom stod
En Jungfru, klar som en blomma.

"Nu hafver jag frälst dig af all din nöd
 "Och af din hemliga qvida:
 "Så säg mig nu din afkomst god,
 "På fäder- och möderners sida!" — —

"Egypti lands konung min fader var,
 Hans drottning min moder med ära;
 Hon mig med vända till verlden bar,
 Och lefde sedan ej mera." — —

"Är Egypti lands konung kär fadren din,
 "Hans drottning din moder med ära:
 "Förvisso då är du mitt syskonebarn,
 "Du näktergal fagra och kära!"

Det blef stor fröjd öfver all den gård,
 Ja, öfver landet det hela:
 Ty riddarn hade fångat den näktergal,
 Som bott uti linden så länge.

Sedan sången var slutad, visste gossarne berätta hvarjehanda sagor om kämpande riddare, om skogsfruar och elfdansar, om bergtagna, om strömkarls slag och förtrollningens magt.

Slutligen började Asmund: "Jag förtäljde för eder i går om fädernas gamla tro; i dag vill jag låta er höra något af deras klokhets regler, dem de pröfvat nyttigast i lifvet. De finnas hopsamlade till ett slags sång, och här har jag afskrifvit det förnämsta. Ragvald, läs du upp!" — Ragvald emottog pappret och läste:

Havamal.

Hell, den som gifver!
 Nog den får ila,
 Vid andras dörrpost
 Sitt väl skall söka.

Förstånd behöfver
 Den vida färdas;
 Minst felar en varsam.
 Ty bättre vän
 Än mycket förstånd
 Får mannen aldrig.

Säll är den,
 Som klokhet och lof
 Sjelf äger i lifvet;
 Ty onda råd
 Man ofta tagit
 Ur andras bröst.

Vare tyst och hugfull
 En furstes son,
 Och djerf uti striden.
 Glad och gifmild
 En man skall vara,
 Tills döden stundar.

En ovis tänker
 Sig evigt få lefva,
 Om strid han undflyr;
 Men åldern gifver
 Dock ingen fred
 Fast honom spjuten gifva.

En usel man
 Och ett argt sinne
 Ler åt allt:
 Han vet icke det,
 Hvad veta han borde,
 Att ej sjelf han är felfri!

Alltid öfverskyle
 Mennisko-söner
 Andras brister.

En oklok man
 Tror alla vara vänner
 Som mot honom le;
 Men få han finner
 Som främja hans sak,
 När till tings han kommer.

Den aldrig tiger
 Talar många
 Ord utan hållning:
 Pladdrande tunga,

Om den ej hålles,
Talar sig skada!

Stor omväg är det
Till svekfull vän,
Fast i vägen han bor;
Men genvägar föra
Till trofast vän,
Fast han bor fjerran.

Ett bo är godt
Fast det är litet;
Herre är hvar man hemma.
Blott tvenne getter
Och halmtäckt sal man äger,
Det bättre är än tigga.

Ett bo är godt
Fast litet det är;
Herre är hvar man hemma.
Dens hjerta blöder,
Som hvarje måltid
Sitt bröd skall tigga.

Ung var jag fordom:
Då for jag ensam,
Kom på villovägar.
Rik jag mig tyckte,
Då en annan jag fann:
Man är mans gamman!

Det träd förtorkas
Som vid gården står,
Utan skygd af bark och blad;
Så är en man
Förutan vänner:
Hvi skall han länge lefva?

Små äro sandkorn,
Små äro vattendroppar,
Små äro menskornas tankar;
Ty icke vordo

Jemnvise alla:
Hvart sekel blott bär en man.

Dem ibland menniskor
Fagrast är lifvet
Som väl och mycket veta.

Ingen förut
Forske sitt öde,
Honom är sorglösast sinnet.

Brand vid brand brinner,
Tills förbränd han är;
Eld tändes af eld.
En man utaf män
Af talet blir känd,
Dåren af sitt högmod!

Åt en dig förtro,
Ej åt den andra:
Verlden vet hvad trenne veta.

Klok och försigtig
Vare hvar man,
I förtroendet varsam,
Ofta de ord
Åt andra förtros,
Man dyrt får gälda.

Bort dör din hjord,
Bort dö dina fränder
Och sjelf dör du äfven;
Men ryktet om den
Skall aldrig dö,
Som sig ett godt förvärfvat.

Bort dör din hjord,
Bort dö dina fränder,
Och sjelf dör du äfven;
Men ett jag vet,
Som aldrig dör:
Domen om dodan man!

Ovis man,
 Om gods han vinner,
 Honom ökas modet,
 Men förståndet alldrig;
 Fram går han i högmod.

Vid qvälln skall dagen rosas,
 Hustrun då hon är död,
 Svärdet då det är prøfvadt,
 Mö, då hon är gift,
 Is, då du är öfver,
 Öl, då det är drucket.

Blott tanken vet
 Hvad i hjertat bor,
 Han ensam känner sinnet.
 Ingen sot är värre,
 Än sig med intet nöja!

Hemma glad
 Och gäst mild skall
 Den vise mannen vara:
 Minnesgod och språksam,
 Vill han mångvis vara,
 Ofta om det goda tala.

En ond man
 Låt du aldrig
 Din ofärd veta;
 Ty ond man
 För redligt sinne
 Dig alldrig lönar.

Godan man dig välj
 Till omgångs-fägnad,
 Och tröste-sånger lär för lifvet,

Till hån och löje
 Haf du aldrig
 En kommande fremling;
 Ofta ej noga veta
 De som inne sitta,
 Hvad folk som komma.

Le aldrig
 Åt gråhårig talare,
 Ofta är godt hvad gamla tala;
 Ofta ur skrynklig munn
 Gå visa ord,
 Af dem som bland ringa sitta.

Efter slutad läsning, sade *Asmund*: "ännu vill jag berätta för Er något, och så får ni gå i Guds namn, hvar till sitt!" Och nu började han sagan om:

Askungen *).

Det var en gång en herre och en fru, de lefde lyckligt tillsamman, och hade en god och älsklig dotter. Men modern dog och mannen gifte sig åter, och fick en hustru som var trollkunnig, och ägde en ful och elak dotter. Begge blefvo genast stygge emot den lilla moderlösa; hon fick förrätta de lägsta sysslor, och tordes aldrig gå fram uti rummet, utan fick sin plats vid spisen och i ungs-munn, der hon satt och värmdes sig, illa skyld af gamla trasor. Häraf kallades hon *Askungen*. Dag kom och dag led af, och det drog fram åt femton år, och den lilla *Askungen* växte stor och skön, och dermed ökades ännu mera styfmoderns och styfsystemens hat emot henne.

Då hände att en fremmande prins kom till landet, att söka sig en brud; ty det var honom spådt, att han der skulle finna henne. En söndag väntades prinsen till kyrkan, och nu klädde sig styfmodern med sin dotter på det grannaste, för att äfven begifva sig dit. När den utprydda styfsystemen gick förbi spisen, gäckade hon den trasiga *Askungen*, och sade: "sitt nu der, du är ej värd att gå till kyrkan med annat folk!" Då började den lilla att gråta öfver sina trasor, och att hon alldrig kunde få komma i kyrkan och Guds hus. "Så var det ej när min mor lefde!" tillade hon sorgligt. Men styfmodern unnade henne icke en gång att gråta i ro: ty hon var, såsom alla elaka, värst på Guds sabbats dag; dertfore slog hon ut en skäppa ärter på golfvet, och befalte den lilla att plocka upp dem, för att dermed ännu mera plåga den arma. Till frukost gafs henne endast en liten bit groft bröd, och litet

*) Upptecknad efter muntlig berättelse.

mjök i kattskålen: en trädskål hvarur katten plägade få äta.

Gråtande satt *Askungen* och plockade upp ärterna, då hon hörde något skrapa på dörren. Hon öppnade, och en skön hvit hermelin trädde in. *Askungen* förstod att han var hungrig, och ehuru hon äfven sjelf var det, gaf hon honom dock af sin frukostmjök. Sedan hermelinen ätit frågade han, hvaröfver hon gret; då den lilla berättade huru styfmodern icke blott nekade henne att komma i Guds hus, utan ock pålagt henne ett plågsamt arbete, att hopsamla de utslagna ärterna. Då bad hermelinen henne blåsa på dem; hon gjorde så, och liksom drifne af en stormvind flögo alla in i skäppan. "Följ mig, sade hermelinen, så skall du få komma i kyrkan!" Hermelinen gick förut och *Askungen* efter, och när de kommit utom huset, fattades hon af en osynlig magt såsom af en väderil, och i ett ögonblick befann hon sig uti skogen, invid en stor ek. Denna öppnade sig, och då hon der ingick vidgade sig eken till ett stort rum, uppfylld med de skönaste kläder och prydnader. Nu gaf hermelinen henne en klädnad af silfvertyg med silfverskor, och smyckade henne såsom den rikaste prinsessa. När hon åter trädde ut, fann hon för sig granna lakejer, hvilka höllo en häst med silfver-sadel och betseltyg, och nu red hon till kyrkan, åtföljd af en stor skara rikt klädda betjenter. Prinsen och alla närvarande blefvo betagne af förvåning; men innan gudstjensten var slutad skyndade hon ut, kastade sig upp på sin häst, och i en blink försvann hon och alla hennes betjenter. Hon kom till eken, klädde om sig, och var åter i sin askvrå, då hennes styfmoder med sin dotter hemkommo.

Dessa kunde icke nog utbreda sig i loford öfver den stolta prinsen; men ännu mera förvånade dem en fremmande prinsessa, hvilken i skönhet och prakt öfvergått allt hvad de kunnat föreställa sig. Men *Askungen* beklagade, att hon uti sina trasor ej kunde komma ens i Guds hus. "Så var det icke när min mor lefde!" sade hon sakta suckande. — Följande söndag begaf sig styfmodern, med sin dotter, ånyo till kyrkan, sedan hon slagit en skeppa hvete ut på golfvet, och befalt *Askungen* att åter noga insamla allt, hvarmed hon menade sig tillräckligen kunna plåga den arma flickan. Sin frukost fick hon äfven nu i kattskålen, och dertill en bit groft bröd. Men snart skrapade den hvita herme-

linen åter på dörren, bekom hälften af den hungrande flickans sparsamma föda, och när hon gråtande satt och upplockade hvetekornen, påminde hermelinen henne att blåsa uppå dem; hon gjorde så, och alla störtade hvirflande in i skeppan. Nu förde han henne, såsom förra gången, till eken, gaf henne der kläder af guldtyg, med guldskor, och en häst med sadel och tyglar af renaste guld. Med mycken prakt och ett stort följte af granna tjenare visade hon sig åter i kyrkan: alla förvånades och prinsen blef alldeles förtjust öfver hennes skönhet; men innan gudstjenstens slut gick hon ut, satte sig på sin häst och försvann som en ljungeld. Styfmodern fann den slarfviga *Askungen* sittande i spiselstugan, och så förvånad hon var öfver den okända prinsessans skönhet och glans, kunde hon likväl ej glömma att förtryta sig deröfver, att *Askungen* förmått insamla allt det utslagna hvetet, så att hon ej fick tillfälle att åtminstone träta på den stackars flickan.

Men tredje söndagen inföll; styfmodern ville nödvändigt vinna sin onda afsigt och få anledning att aga *Askungen*, och slog nu ut en skäppa gryn på golvet, och for så till kyrkan med sin dotter. Gråtande satt *Askungen* vid sitt arbete, och tänkte på sin aflidna moder, under hvilkens lifstid hon rönt kärlek och välvilja, och nu led hon alla dagar af orättvisa och hårdhet. "Så var det ej, när min moder lefde," sade hon för sig sjelf, då det åter skrapade på dörren. Glad öppnade hon för den redan bekanta hermelinen; denne fick sin lott af den vanliga njugga frukosten, genom en blåsing voro alla grynen i skäppan, och *Askungen* stod invid den kända eken. Nu kläddes hon uti idel ädla stenar; från alla ställen strålade smaragder, rubiner och topaser; skorna voro af guld, med demantspännen, och häst och sadeltyg skinande af de skönaste juveler. När hon nu inträdde i kyrkan, stodo alla orörliga af häpen förvåning. Den fremmande prinsen, som icke mera kunde styra sin kärlek, beslöt att utforska hvem hon vore, och stälde sig vid kyrkodörren. *Askungen* sökte tillfälle att hastigt utkomma; men han stod uppmärksam och aktade på henne. När gudstjensten var slutad skyndade hon sig ut; men prinsen hastade efter henne, och då hon redan satt sig på sin häst, hade han hunnit fram, och fattade i hennes ena sko, hvilken lossade af foten och stannade i prinsens hand; men sjelf försvann hon förd liksom af en stormvind.

När *Askungen* återkommit och hermeline såg att skon var borta, sade han: "nu är mitt verk slutadt och jag har fullgjort allt för din lycka; tag nu denna knif och stöt mig genom hjertat." — *Askungen* svarade att hon ej ville löna honom så illa, men han tillade: "det är min frälsning; gör som jag bedt dig!" — Då tog hon knifven, vände bort ögonen och stötte till hastigt; tre droppar blod föllo på marken, och deraf rann upp en ung skön man, hvilken dock genast försvann. Nu skyndade *Askungen* hem i sin spis, och straxt derefter kommo styfmodern och styfdottern, och hade de förut vetat berätta om den sköna prinsessan, så saknade de nu ord för sin förundran öfver all hennes prakt och rikedom.

Men prinsen, som blifvit alldeles hänryckt af kärlek öfver den okända prinsessans skönhet, skickade ut sina tjenare med skon, hvilken var ovanligt liten, och befalte dem att pröfva henne på alla flickor af en viss ålder, höga och låga. När de utsände kommo till styfmodern, använde hon all möda att få skon till att passa på sin dotter. Då sjöng en fogel i rummet:

Hugg af häl, hugg af tå,
Så går skon på!

Men inga försök lyckades, och fogeln skrek ånyo:

Askungen, Askungen!

Öfver detta rop vardt styfmodern så ond, att hon vred nacken af fogeln, och började smäda den trasiga *Askungen*, och ville förmena prinsens budskap att på henne pröfva skon; men desse följde prinsens befallning att ej förbigå någon: de försökte skon på henne, och den passade fullkomligt till hennes lilla sköna fot. Dessutom skyntade det fram undan den slarfviga strumpen, en annan grannare strumpa, hvilken *Askungen* i brådskan ej hade haft tid att aflägga. — Prinsen blef utom sig af glädje, då han fick höra att man upptäckt hans hjertas käraste. Han skyndade att uppsöka henne, och ett lysande bröllop tillrustades. Styfmodern och hennes dotter blefvo nu lika ödmjuka som de förut varit stygga, och försäkrade huru de alltid älskat henne; och *Askungen*, som var mild och god som dagens ljus, öfversåg med deras förra ondska, och älskade dem, ty de voro hennes anförvandter.

En tid efter brölloppet måste den lyckliga prins-
sen resa hem till sitt land; men *Askungen* skulle drö-
ja qvar, tills hon födt sitt barn, och sedan följa efter.
Hon hade fått af sin gemål en liten trogen hund, som
hette *Locke*. Då hon nu ville afresa, öfvertalade
styfmodern henne att taga sin syster med sig, till sin
hoftärna. Hon gjorde så. Men när de kommo på haf-
vet, förvandlade trolldystemen henne till en sjöorm, bor-
rade hål i skeppsbotten, och då ormen fick känna hafs-
luft, trängde den hastigt ned genom hålet, och emot-
togs af hafstrollet, som var styfsystemens gudmoder. Se-
dan iklädde sig falska tärnan *Askungens* skepnad och
anlände till prinsen, hvilken mötte henne med högsta
glädje. Men *Locke* var aldrig mera glad, lilla bar-
net gret oafbrutet, och en tyngd tryckte prinsens sin-
ne, liksom någonting ej varit riktigt; öfverallt blef det
dystert och sorgligt. Den falska tärnan var elak i kvar-
je rådslag, och man började allmänt bata henne och
prinsen.

Uti yttersta ändan af slottet emot hafvet låg *Locke*
i ett rum, och en gammal qvinna som skötte det lilla
barnet. En stormig thorsdags natt hördes ett starkt
hvinaude och pipande ifrån sjön; böljorna slog under-
ligt mot slottsmuren, och gumman förskräcktes af ke-
dior som rasslande närmade sig, och slutligen slog
emot dörren. Då hörde hon någon som utanföre, med
rösten af den förtrollade *Askungen*, frågade:

"Locke, lilla min hund,
"Lefver du ännu?" —

Locke svarade:

Ja, gör jag så min fru! —

Rösten:

"Locke, Locke lätt upp!"

Locke öppnade dörren; prinsens förtrollade gemål
inträdde och frågade:

"Gråter mitt lilla barn ännu?" —

Locke svarade:

Ja, gör det så min fru! —

Hon frågade:

"Sofver falska tärnan

"På min herres arm ännu?" —

Locke svarade:

Ja, gör hon så min fru! —

Hon tillade: "Jag kommer hem två thorsdags-qvällar till, och så alldrig mera!" — Nu drog trollet på kedjorna, *Askungen* störtade ut, och det hördes ett susande och brusande i hafvet, och vinden hven under-samt kring hörnen af slottet, och allt var åter stilla och lugnt.

Den gamla qvinnan, som sett och hört allt detta, berättade sådant för prinsen, och följande thorsdags-natt stälde han sig i nästa rum intill, för att undersöka hvad den gamla förtäljt honom. Vid midnatten fick han höra samma dofva buller från hafvet, som gumman omtalat; stormen tjöt i luften och vågorna slogo sällsamt mot strand och stenar, kedjor rasslade och slogo mot dörren, och *Askungens* röst utanföre talade med *Locke*, alldeles såsom det för honom var berättadt. Slutligen inträdde hon, och hade tjocka jern-länkar om foten; men när hon slutat samtalet med *Locke*, sade hon med en sorglig stämma: "ännu en thorsdags natt och sedan aldrig mera!" Då ryckte det häftigt på kedjan, och med ett hväsande och brusande störtade hon tillbaka i hafvet.

Under tiden rådgjorde prinsen med en trollkunnig man, och han lärde honom att en sabbats-afton härda en yxa med lindekol och orma-etter, och att skaffa sig handskar af stål, på lika sätt härdade. Tillika inflyttades i rummet tre kar, ett med vatten, det andra med vin och det tredje med mjölk. — Thorsdagen kom och thorsdags natt, och klockan slog tolf. Storm var ute, och blix och regn, och det tjöt och hvinade omkring knutarne. Från hafvet hördes åter ett sällsamt brusande och vågorna slogo förunderligt mot stranden. Nu rasslade kedjorna mot dörren. Rösten frågade:

"Locke, lilla min hund,

"Lefver du ännu?" —

Locke svarade åter:

Ja, gör jag så min fru! —

Rösten frågade:

"Locke, Locke, lätt upp!"

Locke öppnade dörren. Den förtrollade inträdde, och frågade:

”Gråter mitt lilla barn ännu?” —

Locke svarade:

Ja, gör det så min fru! —

Askungen frågade:

”Sofver falska tärnan

”Uppå min herres arm ännu?” —

Locke svarade:

Ja, gör hon så min fru! —

Hon tillade:

”Hälsa min herre så mången god natt

”Nu blir jag för evigt i hafstrollets magt!”

Då ramlade det åter på länken, och trollet ryckte på kedjorna; men prinsen sprang fram, och afhög kedjan med yxen, och den for pipande och gnisslande tillbaka i hafvet. Och sjön slog hög, och brusade, som om den velat störta öfver hela slottet. Och stormen hven dubbelt stark, ugglor och ufvar skriade i luften, och fula röster skreko på alla sidor. Prinsen fattade nu sin förtrollade gemål med jernhandskarne; och hon förvandlade sig i en hafsorm, bet omkring sig och ville slita sig lös. Men stålhandskarne höllo henne fast genom ettrets kraft, och prinsen bar ormen först i vattenkaret. Der föll ett skinn af honom. Sedan lyftade han honom i karet med vin; der kvarlemnades det andra skinnet: och flyttad i mjölkkaret uppstod en skön prinsessa, hvit som mjölk, och prinsen igenkände sin älskade gemål, som varit förtrollad.

Nu blef *Locke* glad, hoppade omkring och gnälde ej mera; lilla barnet upphörde att gråta och tyngden föll från prinsens hjerta. Men falska tärnan blef framhafd, och satt qvick i jord.

III.

Det var en plägsed hos allmogen i den landsort der gamle *Asmund* bodde, att unga fästeqvinnor gingo ikring och emottogo så kallad *brudhjelp*. Åtföljde af en brudpiga, och stundom af en brudsven, besökte de ståndspersoner och förmögnare bönders hus, samt erhöillo små gåfvor, framför allt af varor, hvilka kunde

vara dem nyttiga vid anläggandet af sitt bo, såsom lin, ull, m. m. En aftonskymning hade några af de unga gossarne och flickorna sammanträffat hos *Alfhilds* föräldrar, der man började reda till den vanliga aftonbrasan, och nu vaknade hastigt önskingarne om *Asmunds* sagor. Men barnen skydde att besvära den så mycket vördade gubben med ett besök, och med en omedelbar anhållan om det glada tidsfördrifvet. Många planer uppgjordes derföre, och slutligen föll *Alfhild* på det förslaget, att *Signe*, hvilken var mest talför af dem, skulle föreställa brud; *Ingeborg*, som var längst, borde blifva brudsäta, och den raske *Ragvald* brudsven. Snart var planen uppgjord, kläder lånade, och bruden och hennes sällskap utsmyckade. Med lätta steg, men ilande, och under halfqväfda utbrott af små glädjeskratt öfver sitt lilla puts och fröjden öfver dess lyckliga utgång, skyndade barnen till *Asmunds* hydda. *Signe* och *Ingeborg* inträdde och nego höfligt för gubben. — "Hvem är det?" frågade han vänligt, från sitt hörn der han i skymningen satt och slöjdade på ett stycke träd. — "*Valborg Sigvaldsdotter* från Thorsvi, och *Inga Gunnarsdotter* från Alfhem;" svarade *Signe* näbbigt, ehuru något sväfvande på målet. — "Är du den hederlige *Sigvalds* dotter, återtog *Asmund*, det var då du som blef föreläst i söndags med *Einar Brynjolfsson* i Odensala?" *Signe* jakade, och sade sig, efter landssed, nu gå omkring och söka brudhjälp. — "Kära barn, inföll gubben, hvad tror du jag har att gifva dig; jag måste sjelf snart söka hjälp till mitt sista bröllop!" — "Den som ger af godt hjerta, har alltid något att gifva;" genmälde *Signe*. — "Ja, jag har att gifva dig Herrans välsignelse, barn, denna är den bästa skatt i menniskolifvet. Emottag den af ett gammalt hjerta, och Guds frid vare med dig!" — Flickorna torkade rörde sina ögon, och hade nära förlorat all fanning för sitt lilla upptåg, då *Ragvald*, som emellertid smygt sig in, tillade: "Du har ock sagor att gifva flickorna, fader *Asmund*, och jag tror att om du nogare ser på din brud, är hon mera belåten med dem, än med brudkronan!" — *Asmund* uppsteg halft förvånad, och skulle närma sig dörren, då alla barnen på eu gång instörtade, och ett allmänt jubel uppstod. *Asmund* skrattade hjertligt åt upptåget, gossarne radade redan veden i spiseln, och gubben började berätta sagan om:

Fogel Blå.

En konung, mächtig så på land som guld, lefde länge lyckligt med sin drottning, och hade med henne en dotter, för sin skönhet benämd *Florinna*. Men drottningen dog, och konungen förföll af sorg i ett så ömkligt tillstånd, att han ingen tröst ville emottaga. Slutligen kom till honom en qvinna, klädd i svarta fotsida kläder af finaste tyg, hvilken gret och snyftade så högt, att det väckte konungens förundran. Hon sade sig sörja sin man, den bästa af alla på jorden; och nu jemrade hon sig och suckade åter så starkt, att hon lockade konungen till bittra tårar. Efter en stunds förlopp i detta sorgbundna tillstånd lyftade hon, likasom af en tillfällighet, på det svarta flor som höljde hennes ansigte, och hennes sköna blå ögon, svarta ögonbryn, hvita hy och röda kinder, gjorde en stark verkan på konungen, hvilken med innerlig rörelse åskådade henne. Han började småningom glömma sin förra drottning, så att hon alldrig mera blef omnämd, och slutligen bad konungen den bedröfvade enkan bortlägga sin sorg och blifva hans gemål. Så skedde det ock.

Äfven den nya drottningen ägde en dotter, uppfostrad hos trollqvinnan *Sysis*, och kallad *Forell*, emedan hon hade röda fläckar i ansigtet, liknande forellernas; och för öfrigt var hon af ett styggt utseende, ty hennes hy var gul och håret rödt och stråft som tagel; likväl älskade drottningen henne högt öfver *Florinna*. Då *Forell* fick prägtiga kläder, hölls *Florinna* illa klädd, och drottningen beflitade sig på allt sätt, att få henne i ogunst hos sin fader; och ingen dag förbigick, att icke drottningen och *Forell* tillfogade henne något ondt.

En tid derefter hände att konung *Amundus* ville besöka *Florinnas* fader, hvilken var en allmänt berömd konung, och förde ett stort och präktigt hof. När drottningen fick tidning derom, lät hon sammankalla alla broderare och de skickligaste klädsömmare att på det kostbaraste utstyra sin egen dotter; men konungen inbillade hon, att *Florinna* intet nytt behöfde, samt borttog dessutom i hemlighet hennes kläder, så att hon måste nöja sig med sin korta rock af groft tyg. Detta förringade för ingen del hennes skönhet, ehuru hon af blygsel ej ville visa sig, utan stälde sig i en vrå af salen. Då konung *Amundus* ankom, emottog

drottningen honom på ett lysande sätt, och ledde honom till sin dotter *Forell*, hvilken i sin prägtiga drägt såg styggare ut i ansigtet än någonsin, så att den unge konungen vände sig ifrån henne, och frågade, om det icke fanns ännu en prinsessa vid hofvet. *Forell* jakade dertill, och att hon stod i vrån, emedan hon var så illa klädd. *Florinna* rodnade härvid, och detta ökade ännu mera hennes naturliga fägring, så att konung *Amundus* måste erkänna, att han alldrig sett en större skönhet. Han gick genast till *Florinna*, bugade sig för henne med all höflighet, och så talades de vid i hela tre timmar. Drottningen uppretad öfver det företråde *Florinna* vunnit hos *Amundus* framför hennes egen dotter, lemnade konungen ingen ro, innan han gaf samtycke till *Florinnas* instängande, och ännu samma afton blef hon insatt i ett högt torn, och sålunda betagen allt tillfälle att träffa konung *Amundus*, hvilken redan älskade henne ganska mycket.

Amundus okunnig om denna våldsamma medfart, var följande dag orolig att ej få se *Florinna*, och frågade hofmännen om henne, då desse, ingifne af drottningen, svarade, att hon var lättfärdig, af argt sinne och gick illa åt vänner och husfolk, samt att ingen värre qvinna fanns än hon. Konung *Amundus* yttrade förtrytsamt, att han ej trodde härpå, utan att allt var ränker af drottningen, då en hofman, som såg hans sinne för prinsessan *Florinna*, begynte tala om henne med det loford för huldhet och dygd, som hon förtjente, hvilket på det högsta glädde konungen.

Drottningen lefde emellertid i ganska stor längtan att få veta om *Amundus* icke hade låtit beveka sig; men fick ingen annan tröst, än att *Amundus* älskade *Florinna* ganska högt. För att vinna hans bevågenhet, gaf honom drottningen kostbara och rika skänker. En gång erhöll han en med guld och ädla stenar broderad klädning. En annan gång sändes honom en bok af finaste pergament, med gyllene bilder. Konung *Amundus* förmodade att *Florinna* sändt honom allt detta; men då de utskickade underrättade honom, att de voro lemnade på fröken *Forells* vägnar, svarade han: att det gjorde honom ondt att han ej kunde motaga hennes håfvor, utan tillböd han hellre att få vara hennes riddare; och så lade han skänkerna tillsammans, och skickade dem tillbaka. Men ehuru noga han gaf akt uppå allt, kunde han dock ej få råka *Florin-*

na. Då bad han en ung prins, som äfven besökte hofvet, att beveka en hofjungfru att skaffa sig ett samtal med *Florinna*, och han fick löfte att hon skulle samma afton komma uti ett fönster åt trädgården. Konung *Amundus* blef mycket glad; men jungfrun var honom otrogen, och gick till drottningen och berättade hvad som förhades. Drottningen stälde då *Forell* i det anvisade fönstret, och underrättade henne väl huru hon skulle tala, hvaruti hon ej felade det ringaste, ehuru hon hade ett klenkt förstånd. Natten var så mörk, att *Amundus* icke märkte bedrägeriet, utan inlät sig i ett kärligt samtal med henne, i förmodan att det var *Florinna*. Nu beklagade sig *Forell* att hon var den olyckligaste på jorden, i anseende till sin styfmoders grymhet; då konung *Amundus* försäkrade henne, att om hon ville anse honom såsom sin brudgum, skulle han dela med henne sin krona, likasom han redan gifvit henne sitt hjerta. Derpå tog han en ring af sitt finger och lemnade den åt *Forell*, till ett tecken af sin trohet, och bad henne utsätta en timma till att i hemlighet med honom afresa. *Forell* och drottningen glädde sig åt den lyckliga utgången af deras list.

Den bestämda stunden var för handen, och konungen satte sig i sin vagn, dragen af ett par med vingar försedde, flygande grodor, hvilka en vis trollkarl förärat honom. *Forell* kom efter aftal ut ifrån slottet, och blef med öppna armar emottagen af konung *Amundus* som väntade henne, och frågade hvar hon ville hålla sitt bröllop. Hon svarade: "hos min fostermoder *Sysis*!" och det dröjde icke länge, innan de voro vid hennes slott. *Forell* begärde nu att först få tala med sin fostermoder, för hvilken hon berättade huru konung *Amundus* var besviken; men hon svarade: "det är svårt att vinna hans kärlek för dig!" *Amundus* stod emellertid utom salen, hvars murar voro af diamant och så klara, att han derigenom kunde se både *Sysis* och *Forell*. "Hafva trollen fört mig hit, utbrast han, eller bedraga mig mina ögon?" men då de återkommo i salen, och *Sysis* förestälde honom *Forell*, hvilken han svurit oryggelig tro, försäkrade han dem, att ingenting i världen skulle förmå honom att äkta ett sådant troll, samt bedyrade att han aldrig lofvat henne någon tro. "Håll upp!" sade *Sysis* och visade honom ringen. Nu såg han huru han blifvit besviken: han vredgades häröfver och ville återvända; men *Sysis* tog

på honom med handen, och straxt stadnade hans fötter i golfvat. "Gör med mig hvad ni behagar, sade han; men alldrig skall jag tillhöra *Forell!*" — *Sysis* brukade milda ord, hotelser, löften och böner, blef slutligen uppretad och sade: "tvenne ting sätter jag dig före, utvälj antingen 7 års straff, eller min fosterdotter till gemål!" — Konungen, som tigande hittills åhört allt, utbrast nu: "gör med mig efter behag, allenast jag blir skild ifrån denna styggan." Då svarade *Sysis*: "nej, hon skall icke blifva din gemål, far din väg ut genom fönstret och var en blå fogel." — Nu förvandlades konungens skapnad: hans armar växte fulla med fjädrar och blefvo vingar, samt fötterna tillika med benen kolsvarta och smala; naglarne vidgades långt öfver tårna, och kroppen blef öfverallt besatt med fjädrar, af himmelsblå färg; ögonen förminskades, näsan förändrades i en näbb, hvit som elfenben. Med ett anskri öfver sin bedröfliga förvandling, svingade han sig upp i luften, för att komma ur detta olyckliga trollslott, och hans enda sysselsättning var nu mera att öfva sig i flygande, ifrån det ena trädet till det andra.

Trollpackan återsände nu *Forell* till drottningen, hvilken lefde i mycken oro, att få veta huru bröllopet aflupit; men när hon fick se sin dotter, och höra henne förtälja huru allt tilldragit sig, blef hon alldeles ursinnig, och skylde *Florinna* såsom orsaken härtill. Drottningen gick upp i tornet med *Forell*, som hade klädt sig i de allrakosteligaste kläder, tvenne de förnämsta herrarnes döttrar buro upp släpet efter henne, och på tumfingret satt den ring, hon sett konung *Amundus* bära. "Ser du min dotter, sade drottningen till *Florinna*, hvad skänker och gåfvor hon på sin bröllopsfest undfått af konung *Amundus*, hvilken älskar henne på det högsta." — *Forell* kastade handen af och an, på det ringen måtte blänka *Florinna* i ögonen. Sedan lemnade de den häröfver bedröfvade *Florinna*, som stälde sig i fönstret, samt åskådade hela natten stjernorna på himmelen. När dagen nalkades stängde hon igen fönstret, kastade sig på sängen och fortfor att gråta. Den följande natten gjorde hon likaså.

Emellertid flög Blå Fogel oafbrutet omkring der han visste att hans fröken var instängd. Han flög intill fönstret så nära han kunde; ty han fruktade att blifva sedd af *Forell*, hvilket kostat hans lif. Midt emot *Florinnas* fönster stod ett cypressträd. Dit satte

sig fogeln och fick höra en menniska jemmerligen beklaga sig. Fogel Blå förstod det, och blef deröfver ej litet bestört; men förr än dagen vardt så ljus, att han kunde känna henne, var fönstret tillslutet och hon bortta. Den förvetne fogeln kom igen följande natt, vid klara månskenet, och blef varse ett fruntimmer i mycken bedröfvelse. Blå Fogel lyssnade noga, och ju mer han hörde af hennes klagan, desto mera öfvertygades han att det var fröken *Florinna*. Han talade till henne i kärliga ord, hon hörde sitt namn nämnas, och frågade hvem som ropade henne. Fogel Blå svarade att det var en olycklig konung, som af kärlek till henne blifvit förvandlad till en fogel. *Florinna* fruktade att hennes ovänner utsatt för henne en ny snara; men nu flög fogeln upp i fönstret och berättade henne, i hvad tillstånd han var försatt. *Florinna* hade svårt att öfvertyga sig, att den lilla fogel hon hade i sina händer var konung *Amundus*; men han bedyrade sanningen deraf och tillade, att det enda som kunde trösta honom, var det att han hellre ville utstå sin förvandling, än afsäga sig den kärlek han hyste för henne. *Florinna* trodde att han dermed endast ville drifva gäckeri, och påminte honom om hans bröllop med *Forell*, äfvensom ringen han lemnat henne. Men han underrättade *Florinna* huru han sjelf blifvit bedragen, samt att han hellre utvalt 7 års straff af *Sysis*, än han ville begå en otro emot *Florinna*. Detta hörde hon med obeskrifligt nöje; och nu tillbragte de tiden, under kärliga samtal, så att hon snart glömde att hon var i fångtornet. Morgonrodnan var redan högt på himlen, och nu måste de skiljas, sedan de lofvat hvarannan att hvarje natt mötas.

Fogeln stälde då vägen till sitt rike, flög in i sitt slott, och tog ett par mycket kosteliga armband; de voro skurne af hela smaragder utan länkar. Dessa gaf han *Florinna* till en ihugkommelse, då han ej kunde vara hos henne. Hon tackade honom med många kärliga ord. Natten derefter instälde sig Fogel Blå och förärade henne ett guldur; och alldrig något dygn gick förbi, utan att *Florinna* erhöll nya skänker: stundom ringar af dyrbaraste stenar, stundom diamantspännen och stundom blomsterqvastar af ädla stenar, lika med naturliga blomster till färgen, så att hon slutligen hade en hel skattkammare i fångelset: likväl tog hon alldrig något på sig mer än om nattetid, sin käre konung

till behag. På det sättet lupo tvenne år förbi, på hvilken tid *Florinna* icke en gång besvarade sig öfver sitt fängelse. Och fast ingendera såg i sin frånvaro någon menniska, hade de likväl så mycket att säga hvarandra när de kommo tillsammans, att det var nästan utan ände.

Emellertid använde den arglistiga drottningen stor flit att få gifta sin dotter; men fåfängt. Och då hon erfor, huru lugnt *Florinna* fördrog sitt fängelse, förtröt det hennes hårda sinne, och hon började tänka på medel att dämpa *Florinnas* högmod, såsom hon kallade det. En afton då hon härom åter öfverlade med sin dotter, drog tiden ut långt inpå midnatten, och nu beslöto de att gå upp i tornet, att förhäda henne. Hon visste af intet ondt, stod i all menlöshet hos Fogel Blå i fönstret, utsmyckad med allehanda ädla stenar, håret utprydt mycket annorlunda än bedröfvade personer pläga hafva. Kammaren var öfverströdd med Spanska rosor, och några Spanska ljus som brunno, gjorde uti rummet en schön lukt. Drottningen lyssnade utanföre dörren, och tyckte sig höra några, som sjöngo kärliga sånger med hvarandra, och suckningar voro slutet på detta sammanställande.

Nu öppnade drottningen dörren, och båda lupo in. Huru häpen blef ej *Florinna* öfver deras ankomst; hon öppnade fönstret, att den lilla fogeln måtte hafva dess bättre lägenhet att bortflyga. Med högsta ängslan såg han sin svaghet att ej kunna hjälpa sin käraste, hvilken de öfverföllu såsom vilddjur. "Man vet dina stämplingar, sade drottningen, mot vår kongl. thron; tänk icke att ditt höga stånd eller födelse kan tjena till någon befrielse ifrån de bojor och straff du förtjent. Men, hvar har du fått dessa smycken och ädla stenar?" — Der-till såg hon skarpt på henne, liksom hon trott sig kunna utgrunda sanningen. — "Menar du att vi äro så enfaldiga, att tro det du föregifver? Hvem har skänkt dig dessa ädla stenar och smycken, eller till hvad ändamål? Till intet annat än att du skall förråda din faders rike." — *Florinna* svarade: "Sådant lär mitt närvarande tillstånd visserligen tillåta!" — "Men hvarför, frågade drottningen, har du nu smyckat dig så kostligt, att du ej hade sådan prydnad vid hofvet uti din frihet, och din kammare är full af ljuflig lukt." — Fröken svarade: "Jag har nu god tid att smycka mig, och

och derföre behöfver man mindre förundra sig deröfver, om jag använder några timmar att kläda mig, emedan de öfrige äro dessutom långa nog, uppå hvilka jag begråter min olycka." — Drottningen gick ifrån henne helt bestört öfver det hon denna gången fått se och höra; men hon beslöt att söka upptäcka *Florinnas* hemlighet, och befalte en ung tärna ligga i hennes kammare, under sken att vara henne till tjenst. Nu såg *Florinna* sig betagen allt tillfälle att tala med Fogel Blå, och med ymniga tårar begret hon sin nya olycka. Hon vågade ej öppna fönstret, oaktadt hon såg fogeln flyga af och an, för den fruktan hon hade om sin kärastes lif. Således förlopp en hel månad, på hvilken hon ingen gång tordes tala vid sin älskade fogel, hvaröfver han råkade nästan i förtviflan. Bitterligen klagade han öfver saknaden af sin älskade frökens närvaro; aldrig tryckte honom hans svåra förvandling mera än detta. Han sökte väl medel och utvägar att stilla sin sorg; men allt var fåfängt, och ingen fanns som kunde trösta honom. Frökens uppsasserska, som nu natt och dag bevakat henne, och ändock icke förmått upptäcka det hon var satt att utspanna, befann sig så trött och utmattad, att hon slutligen föll uti en tung sömn. *Florinna* märkte det, stod upp, öppnade straxt fönstret och sade:

Min sköna Fogel Blå,
Du till mig komma må.

Med desse ord plögade hon alltid ropa honom. Han förstod dem straxt, kom flygande upp till henne i fönstret, och nu blef en glädje å båda sidor. Det kan icke beskrivas hvad den ena då hade att säga den andra: kärleken och försäkran om dess beständighet blef tusende gånger upprepad. Men detta oaktadt kunde fröken icke annat än gråta, hvarvid Blå Fogel tröstade henne så godt han förmådde. Timman nalkades slutligen, på hvilken de skulle skiljas; och emellertid sof ännu frökens vakterska. Den påföljande aftonen somnade tärnan åter, fröken stod genast upp och ropade, som hon var van; straxt kom fogeln flygande och fördref hela natten såsom förut, i fångelset hos *Florinna*. Nu trodde de att uppsasserskan fattat så stor lust för sömnen, att hon ej kunde väckas, och tre nätter förlupo lyckligt; men den fjerde

vaknade tärnan, ty hon hörde någon tala. Likväl låg hon stilla och låddes sofva, och då fick hon uti månskenet se den skönaste fogel i verlden, som smekte fröken med foten, och hackade henne sakta med näbben. Dagens annalkande påminte de älskande att åtskiljas, hvilket denna gång skedde med mycket större svårighet än förut.

Fångvakterskan skyndade till drottningen, och berättade hvad hon sett och hört. Drottningen blef högst uppbragt, att se *Florinna*, hvilken hon trodde nedtryckt af sorg och bedröfvelse, fägna sig af den unge konungens besök, och hon hotade med den grymmaste hämnd. *Forell* bad sin moder icke ett ögonblick uppskjuta dermed. Drottningen lät budbärerskan gå tillbaka i tornet, med befallning, att icke det ringaste låta märka sig. Hon lade sig om aftonen och låddes sofva mycket hårdt. Fröken stod upp, kallade sin fogel som vanligt, men förgäfves; ty den arglistiga drottningen hade låtit sätta en hop skarpa värjor, liar, rakknifvar, skäror och andra hvassa verktyg uti cypressträdet. När då Blå Fogel kom flygande på grenarne, skar han sig i fötterna, att han nedföll, och afstympade sina vingar under fallet från den ena qvisten till den andra, så att han med största möda kunde kräla fram till ett ihåligt träd, hvarvid blodet öfver allt rann efter honom.

Amundus, som aldrig kunde förmoda, att drottningen upptäckt deras samqväm, trodde att detta onda var honom tillfogadt af hans älskade *Florinna*, klagade bittert öfver den lön hans kärlek fått, och beslöt att ej lefva längre. Men hans vän, den vise Svartkonstmästaren *Deoletus*, bekymrad att få veta hvad som händt konungen, sökte honom i alla riken, och kom just då till den skogen der han var, samt ropade fem gånger i ett horn, dertill af dem bestämdt. Konungen igenkände sin väns röst: "kom hit till detta träd, svarade han, och se den olycklige *Amundus*." Svartkonstmästaren såg ingen. "Jag är en Blå Fogel," sade konungen, och i detsamma fann *Deoletus* honom i sitt ihåliga träd. Svartkonstmästaren, som var en väl förfaren man, läkte konungen snart igen, och bad honom nu förtälja huru han hade blifvit en Blå Fogel, och hvem så illa hade sårat honom. Konungen fullgjorde hans begäran, samt tillade att *Florinna* upptäckt deras kärleks hemlighet, och samtyckt att låta besätta

cypressträdet med värjor och rakknifvar, utaf hvilka han blifvit sårad, och det blott för att köpa sig drottningens vänskap. Mest oroade honom *Florinnas* trolöshet, och Svartkonstmästaren rådde honom att slå henne alldeles ur hågen; men detta förmådde han icke, utan han älskade henne ändock lika innerligt, och bad *Deolatus* föra sig hem och sätta sig i en bur, der han kunde vara fri för odjur. Men den kloke mannen förestälde honom huru oanständigt det vore, att han skulle ännu i 5 år förblifva i detta olyckliga tillstånd, hvarunder hans ovänner föregåfvo att han vore död, och sökte rycka hans rike till sig; ty de som knapt akta en menniska, frukta så mycket mindre en liten fogel!

Den bedröfvade fröken *Florinna*, var i största ångest då hon ej mera hörde af sin sköna fogel. Hon låg dag och natt i sin förtviflan uti fönstret och ropade, utan att bekymra sig öfver fångtårnans närvaro:

Min sköna Fogel Blå,
Du till mig komma må!

När hon fann allt vara såfångt, utbrast hon i bittra tårar, och stunder och timmar föreföllo henne långa som år. Hon aftog dagligen, blef blek, mager och slutligen sjuk.

Drottningen och *Forell* fröjdade sig af allt hjerta; men under denna glädje sjuknade och dog *Florinnas* fader, och nu förändrades hastigt drottningens och *Forells* tillstånd. Folket, som hatade dem för det onda bruk de gjort af konungens gunst, lupo till slottet och begärde ut *Florinna* för att upphöja henne till drottning. Deröfver blef den förra drottningen så vred och förbittrad, att hon steg upp i ett fönster, och hotade folket med hårdt straff, så framt de icke genast begåfvo sig i stillhet hem igen; men dermed uträttade hon ej annat än att upploppet tilltog, man slog upp porten till slottet, bröt sig in i hennes rum, röfvade alla hennes smycken och stenade slutligen henne sjelf. *Forell* slapp med största lifsfara undan, och flydde till sin fostermoder *Sysis*. Rikets stora herrar församlade sig, och gingo i tornet der fröken *Florinna* låg illa sjuk. Hon visste ännu intet om sin faders död och styfmoders straff, utan var i den tankan, när hon hörde bullret af dem som nalkades, att man kom att föra henne till döden; men hennes undersåter kastade sig ned för hennes fötter, låto henne veta den förändring som skedt ef-

ter hennes faders död, och så buro de *Florinna* utur tornet och krönte henne till drottning. Den omsorg man använde till hennes vederfående, jemte hennes stora längtan att uppsöka Fogel Blå, verkade så mycket, att hon på en kort tid blef frisk. Sedan öfverlemnade hon styrelsen åt de förnämsta i landet, tog med sig guld och ädla stenar, och begaf sig på resa.

Emellertid vårdade sig den vise Svartkonstmästaren om konung *Amundus*, likväl hade han ej magt att till intet göra hvad *Sysis* förordnat, utan beslöt han söka medel till förlikning, så att *Amundus* måtte återfå sin förra skapnad; ty han hade ofta varit i största lifsfara i den bur der han var innesluten. *Deoletus* satte sig i sin flygande vagn och for till *Sysis*, hvilken tog väl emot honom; men då han började tala om konungens befriande, blef hon vred och tillade hotande: "han skall dö, eller taga min dotter till äkta; och se här huru artig och vacker hon är." — Svartkonstmästaren blef stum öfver dessa ord, och ett så stygt utseende; likväl ville han icke afresa innan han uträttat något godt hos *Sysis*, hvarföre han öfverenskom med henne, att *Forell* skulle föras till konung *Amundus*, och der förblifva några månader, att försöka om han ej kunde beqväma sig att taga henne. Den kloka qvinnan klädde *Forell* uti guld och silfver, satte henne i en vagn, och for till konungens slott. *Sysis* slog honom tre gånger med sin staf, straxt blef han menniska, som han förut var, och nu hoppades hon, att han skulle taga *Forell* till drottning; men detta kom honom att skälfva och bäfva. Den kloke mannen, hans gode vän, sökte med alla upptänkliga skäl förmå honom dertill; men allt förgäfves.

Under tiden hade drottning *Florinna* klädt sig i bondpigekläder, låtit håret hänga, så att hennes ansigte deraf betäcktes, och med en halmhatt på hufvudet och en lärftspåse på sin rygg, begifvit sig på resan. En gång blef hon varse en springkälla, hvilken utgöt sitt klara vatten öfver en höp små stenar, och fick nu lust att tvätta sina fötter, satte sig, bandt upp sitt guldfärgade hår, och steg ned i vattnet. I detsamma kom en liten krokryggig käring, stödjande sig vid en stor staf. Hon stannade, och sade till *Florinna*: "hvad gör du der så ensam, min vackra jungfru?" Denna svarade: "jag är ej utan sällskap, ty sorg och bekymmer följa mig hvart jag går!" Dermed begynte hon gråta.

”Min dotter, sade karingen, bedröfva dig icke, utan förtälj mig upprigtigt hvad dig ligger på hjertat.” Drottningen berättade sin olycka, och trollqvinnan *Sysis* förfarande emot henne, samt huru hon var sinnad att uppsöka Fogel Blå. Den krokryggiga karingen rättade sig upp, och såg med blida ögon på drottningen: ”oförlikneliga *Florinna*, sade hon, konungen som ni söker, är icke mer någon fogel, min syster *Sysis* har gifvit honom sin förra skapnad igen, och han är i sitt rike. Upphör att sörja, ni skall vinna en lycklig utgång på er önskan; se här äro fyra ägg, hvar gång ni kommer i någon nöd, så slå ett af dem sönder, då skall ni erhålla nödig undsättning.” — Så snart hon sagt dessa ord, försvann hon.

När *Florinna* nu gått i åtta dagar, kom hon till ett högt krystallberg, så brant och halt, att man icke kunde göra något steg deruppå, utan att falla omkull. Hon bjöd väl tusende gånger till; men förgäfves, ty hon halkade och föll ned igen. Vid sin ängslan öfver denna öofvervinneliga svårighet, påminte hon sig de ägg hon hade fått, tog ett och slog det sönder, och fann fyra guldhackor, dem hon fäste vid händer och fötter och gick således upp utan ringaste svårighet. Men när hon var uppkommen på öfversta spetsen, blef hennes nöd icke mindre; ty hela den andra sidan var bara spegelglas öfver två mil i bredden och sex i längden. På höjden stod en otalig mängd qvinnfolk, hvilka der speglade sig med högsta förnöjelse; ty hvar och en som såg i denna spegel, blef sådan som han då önskade sig. Man hade kunnat le sig till döds öfver de många åthäfvor och kroppsgestalter, dem största delen öfvade, hvilket jemväl lockade en stor hop manfolk dit, att förlusta sig. Af alla dessa hade ännu ingen kommit på bergets öfversta topp. Derföre kunde icke qvinnfolken hålla sig ifrån ett rop af medlidande, när de fingo se *Florinna* öfverst uppå spetsen. Andra skreko att hon ej skulle stiga på deras spegelglas och skämma bort det. Drottningen stod rådlös och visste ingen utväg; derpå slog hon ett ägg sönder, utur hvilket kommo tvenne dufvor, spände för en vagn, hvilken efter en liten tid blef så stor, att hon med beqvämighet kunde sitta deruti. Och knappast var detta skedt, förrän dufvorna begynte flyga, och förde henne så sakta utföre. Sedan bad hon dem föra sig till konung *Amundus*, och dufvorna uppehölo sig hvarken

dag eller natt, förr än de kommo till porten af staden der konungens slott var. *Florinna* steg ur vagnen, och sporde några förbigående, hvarest hon kunde finna konung *Amundus*? En del begynte le deråt; kallade henne *Trappsoperska* och bad henne först tvätta sig. Drottningen gaf intet svar dertill, utan gick sakta sin väg och frågade andra, hvar hon kunde ställa sig, att hon finge se konungen. Man gaf henne till svar: "i morgon lærer han följa fröken *Forell* i kyrkan, efter han samtyckt att taga henne till äkta." *Florinna* blef deraf så illa vid, att hon hvarken förmådde tala eller svara. Hon satte sig ned på en sten, utan för en port, med halmhatten ned i ansigtet, att ingen kunde känna henne, och klagade sin smärta.

Andra dagen derefter gick hon till kyrkan, dock måste hon utstå många stötar af vakten, innan hon kom så när att få se konungens och *Forells* thron. Här satte hon sig vid en pelare och stödde sig dervid. Derpå kom konungen så skön han någonsin varit. Efter följde *Forell* uti dyrbara kläder, vanskapad och med stolta åthäfvor, och snäste *Florinna*: "hvem är du, som understår dig att komma min höga port så när, och nalkas min gyllene thron?" *Florinna* svarade: "man kallar mig *Trappsoperska*, och kommer jag från fjerran land, till att bringa eder sällsamma ting till köps." Dermed tog hon ur sin påse de smaragdband konungen gifvit henne i tornet. "Se der, sade *Forell*, ett par artiga glasingar; hvad vill du ha för dem? Jag ger dig ett guldstycke!" Visar dem så åt *Amundus*. Desse armband påminte honom *Florinna*, åt hvilken han fordom gifvit dem, hvarföre han bleknade; och teg en lång stund af fruktan att låta märka sig. Ändtligen sade han: "jag tror att desse armband äro mera värda än hela mitt rike; ty i verlden äro intet mer än ett par ännu af deras like." *Forell* gick tillbaka och frågade *Florinna* huru mycket de kostade. "J lären näppeligen kunna betala dem, sade *Florinna*, om jag skulle begära som de äro värde, därför är bättre att föreslå ett ringa köp. Om J viljen tillåta mig att sova denna natt uti konungens eko-kammare, så vill jag skänka eder dem." — "Det skall du få," sade *Forell* i det hon begynte skratta som en fånig människa och visade sina stygga tänder, lika vildsvins betar. Konungen vårdade sig ej att fråga hvarifrån armbanden voro; men den tiden han ännu var Blå Fogel, hade han

berättat för *Florinna* om eko-kammaren, ty den var så gjord, att allt hvad en talade der sakta för sig sjelf, det kunde kontungen höra uti sin sängkammare.

Man förde alltså *Florinna* in uti eko-kammaren, efter *Forells* befallning, och der satt hon och klagade in till dagen var ljus. Kammartjenaren hörde alltsammans; detta sade han för drottningen, hvilken genast frågade hvad buller hon hade gjort? Hon gaf till svar, att hon ingenting visste, emedan hon fallit i en tung sömn. Konungen hade icke hört ett ord af allt detta; ty emedan han ej kunde sofva roligt, måste man gifva honom in, att befordra sömnen hvar gång han gick till sängs. — *Florinna* förnötte en del af dagen med en obeskriflig otålighet. "Om han hört mina ord, sade hon, så måtte han icke aktat dem; men har han intet hört dem, huru skall jag ställa mig, att han må få höra dem?" — Hon hade numera ingen ting sällsynt utom ädla stenar; sådana ägde *Forell*, derfor måste något sällsamt uppfinnas, att göra henne förveten derefter. Då tog hon sin tillflykt till äggen, och slog sönder det tredje, utur hvilket kom en stålvagn med guld inlagd, dragen af gröna möss, och en råtta till körsven, helt röd. Uti vagnen suto fyra stycken dockor, de der bedrefvo allehanda gycklerier, särdeles tvenne Zigenerskor, hvilka dansade som den skickligaste dansmästare. Drottningen blef glad öfver detta konststycke, och om aftonen då *Forell* plägade gå ut att förlusta sig, stod *Florinna* och lät mössen löpa med sin vagn. *Forell* förundrade sig öfver en sådan ovanlighet, ropade två eller tre gånger: "hvad kostar det, hvad skall jag gifva dig?" — *Florinna* svarade: "fråga de kloka i riket hvad de skatta detta till, och lät mig sedan veta det." — *Forell*, som ej ville höra någonsråd, sade: "förtreta mig icke längre, hvad kostar det?" — "Att jag måtte få sofva i eko-kammaren," sade *Florinna*. — Derméd vände *Forell* sig till sina fruntimmer, och sade: "har man någonsin sett en sådan toka, som ej bättre vet taga sin tid i akt vid sådana sakers försäljande." — Natten derefter kom *Florinna* åter i eko-kammaren, talade allt hvad hon någonsin kunde upptänka om konungens trolöshet, men fruktlöst; ty konungen hade tagit in om aftonen, det som befodrade sömnen. Hon afvaktade dagen, fann sitt försök utan all verkan, och klagade bittert öfver sitt olyckliga öde.

Nu hade hon intet mer qvar än det ena ägget, hvaraf hon kunde vänta någon hjälp, och hon slog också det sönder. Derutur kom en pastej, med sex foglar uppå, väl beprydde och herrligen tillagade. Icke dess mindre sjöngo de till allas förundran, och talade mycket om sin förfarenhet i läkare-konsten. *Florinna* fagnade sig öfver denna underliga händelse, och stälde sig med sin talande pastej uti förmaket. Under tiden hon väntade, gick en af kammartjenarne till henne och sade: "vet du, att om icke konungen toge in för sömnen hvar afton, så hade han längesedan blifvit förargad öfver ditt pladder, som varar oupphörligen hela natten." Nu fann *Florinna* att konungen ingenting hört af hennes klagorop, tog därför med handen i sin påse, och sade: "jag bär alls ingen fruktan för att oroa konungen i sin sömn; men om du i afton, när jag får lof att sova uti eko-kammaren, vill laga så att konungen ej tager in för sömnen, så skall du vara viss på att dessa perlor och diamanter skola tillhöra dig." Kammartjenaren var snart öfvertalad att samtycka dertill. En stund derefter kom *Forell* och fick se *Florinna* med sin pastej, som låddes vilja äta upp henne. "Hvad gör du der?" ropade hon. *Florinna* svarade: "jag håller på att äta upp ett par stjernkikare och spelemän." Dervid begynte alla foglarne stämma upp, och en ropade: "gif mig ett par styfver, så skall jag spå hvad dig hända skall." — En kanarie-fogel svarade: "lyst, jag är en läkare, som botar allehanda sjukdomar, undantagande dem kärleken förorsakar." — "På min ära, sade *Forell*, det är en kostlig pastej, hvad skall du hafva för den?" — "Jag begär det vanliga, att få sova i eko-kammaren." — "Det skall du få," sade *Forell*, helt glad att få äga en sådan sällsynthet. *Florinna* var ej mindre glad. — När aftonen inföll lät hon föra sig i eko-kammaren, och så snart hon trodde att alla voro insomnade, begynte hon sin vanliga klagogråt. Konungen hade ej fått någon blund i sina ögon den natten, hörde alltså klarligen sin *Florinnas* ord och röst, och kunde ej begripa hvarifrån de kommo; men hans kärleksfulla hjerta tvang honom genast att svara, och försäkra om sin fortfarande tillgifvenhet. *Florinna* återtog: att om han ville tala med *Trappsoperskan*, skulle han få nöjaktig upplysning. Konungen blef här af så nyfiken, att han tillsade en af sina kammartjenare att tala med henne; men denne svarade, att sådant

var omöjligt, emedan hon sof i eko-kammaren. Konungen visste ej hvad han skulle tänka derom. Omöjligt kunde han tro, att *Florinná* skulle kläda sig till en bondpiga; men lika ogörligt föreföll det honom, att någon annans röst skulle så noga likna *Florinnas*. Han klädde på sig i hast, och gick genom en fördold trappa ned i eko-kammaren. Här träffade han henne i en taftsnattrock, som hon bar under sina slarfvor; hennes sköna hår låg neder på axlarne; hon sjelf hade kastat sig på en säng, och lampan, som hängde ett stycke derifrån, lyste, men dock mycket dunkelt. Konungen steg in i största hast, och kastade sig för hennes fötter, och äfven drottningen blef så öfverraskad att de länge betraktade hvarandra med ofrånvända ögon, utan ringaste ord. Slutligen berättade den ena den andra hela händelsen, då hvar och en på sin sida ursäktade sig för sina misstankar. Det enda de nu fruktade, var den kloka qvinnan *Sysis*; men i samma ögonblick kom Svartkonstmästaren, tillika med feen *Getile*, hvilken var den samma som gifvit drottningen de fyra äggen. Desse tvenne hade förenat sin magt och kloka konst, så att man intet mera behöfde frukta för *Sysis*. Så snart det var dager, förkunnades öfver allt i hofvet hvad som händt, hvaröfver alla fägnade sig.

Då dessa tidningar kommo för fröken *Forells* öron, lopp hon straxt till konungen, och blef häpen att finna *Florinna* der. Så snart hon ville öppna munnen att säga något, voro svartkonstmästaren och feen framme, och förvandlade henne till en fläckad so. Då bidade hon ej länge qvar, utan lopp sin kos med grymtande, hvilket gaf orsak till ett allmänt skratt öfver de krumsprång hon gjorde. Men konung *Amundus* och drottning *Florinna* tänkte på intet annat än sin bröllopsfest.

* * * *

Sedan gubben slutat sin berättelse, och barnen voro färdige att lemna honom, frågade han flickorna om ingen annan af dem redan hunnit blifva brud, emedan han till nästa afton ernade hafva en brudgåfva af lika art i beredskap, som den han nyss gifvit dem. "Likväl, tillade han, är det tillbörligt, att äfven bruden är beredd på någon undfägnad åt gästerna, och ej endast uppsamlar håfvor." Då var *Signe* nödsakad att lofva lära sig någon saga, hvarmed hon skulle afbörda sin gärd.

IV.

Och följande dag vid vanlig tid, suto de unge åter kring Asmunds brasa, och efter aftal berättade nu *Sig-ne* om:

Konung Ingevalds dotter *).

Det var en gång en konung, som hette *Ingevald*; han lefde lyckligt och väl med sin drottning, men de hade länge inga barn, hvilket utgjorde deras enda sorg. Ändtligen fingo de en dotter, och då beslöt konungen i sin glädje, att upptaga ett fattigt barn, som skulle uppfostras tillika med den lilla prinsessan. När barnen växte upp, visade sig en stor skilnad i deras hjerta och lynne. Konungens dotter var alltid god och eftergifvande, ömsint och beredvillig att bevisa de fattiga välgerningar, hvarigenom hon ock vann allas kärlek. Deremot var hennes leksyster, den fremmande flickan, pockande och sträf; och hon blef hatad af alla. Detta ökade ännu mera hennes förra ovilja emot prinsessan.

Nu hände, att konungen måste resa till en långt aflägsen gård, och under hans frånvaro dog drottningen. Då skulle konungadottern och den elaka fosterflickan begifva sig till honom der han var, och vid det de skulle gå längs en spång öfver en strid elf, fattade flickan den lilla prinsessan, och hotade att kasta henne i strömmen, i fall hon ej ville byta kläder med henne, samt lofva att säga konungen, att fosterflickan var hans rätta dotter, och hon sjelf vore fosterflickan. Härtill måste hon förpligta sig med en grufsig ed, för att frälsa sitt lif: och det enda hon förbehöll sig, var ett litet skrin med leksaker och några bref från konungen hennes fader. Så kommo de till konungens gård, den upptagna flickan i prinsessans kläder, och konung *Ingevalds* dotter klädd såsom fosterflickan. Genast vid ankomsten vardt den förmenta konungadottern införd till sin fader och af honom med glädje emottagen; men den rätta prinsessan lemnad i gåshuset, emedan henne gafs till sysselsättning, att, jemte en liten vallgosse, följa gässen i bete.

Nästa morgon, då barnen skulle utföra gässen, kommo de till den förut omtalade breda elfven, på hvars andra strand gröna kullar och rika betesmarker

*) Upptecknad efter muntlig tradition.

utbredde sig. Alla gässen gingo ned i vattnet för att simma öfver, och i detsamma ropade den lilla konungadottern:

Gåsa lilla, grå,
För kung Ingevalds dotter öfver å!

Då lade sig gässen tätt tillsammans som en bro, hon satte sig på deras mjuka ryggar, och fördes fram på det lugna vattnet till andra stranden. Vallgossen måste gå en lång omväg öfver spången, för att komma öfver floden till betesmarken. Då han dit anlände, satt den lilla prinsessan i morgonsolen på en grön kulle, beväxt med blommor, och hade uppslagit sitt lilla skrin, tagit fram sina leksaker, och var nu sysselsatt att läsa sin kära faders bref. Vallgossen var nyfiken och ville känna på leksakerna, hålla dem i handen och se i hennes bref, och deraf blef konungadottern besvärad, hvarföre hon sjöng sakta för sig sjelf:

Liten väder och vind,
Tag vallgossens mössa och för den omkring.

Då kom en väderhvirfvel, som borttryckte gossens mössa och dref den i ringlar kring marken. Han lopp efter, och när han redan var nära att få den fatt, kom en ny hvirfvel och blåste bort den. Sålunda sträfvade han hela dagen; men när aftonen kom, sade kung *Ingevalds* dotter leende:

Liten väder och vind,
Gif vallgossen sin mössa igen!

Nu låg mössan stilla för gossens fötter, och han upptog den trött och missnöjd, samt återvände öfver spången hem till kungsgården. Men den lilla prinsessan dref gässen till floden, och då de gått ned i vattnet, sjöng hon sin sång:

Gåsa lilla, grå,
För kung Ingevalds dotter öfver å!

Åter lade sig gässen invid hvarandra, och den lilla flickan gungade sakta på deras ryggar öfver elfven. — Vid hemkomsten frågade konungen vallbarnen, huru de befunno sig med hvarandra; men vallgossen sade sig vara illa belåten med sin vallkamrat.

Andra dagen gingo barnen åter ut, gossen öfver spången, och konungadottern ned till strömmen. Dittkommen qvad hon ånyo sitt:

Gåsa lilla, grå
För kung Ingevalds dotter öfver å!

Och så flöt hon, såsom förut, till andra stranden. Här träffade gossen henne åter sittande vid sitt skrin, och med sin faders bref framför sig; han kunde ej styra sin nyfikenhet och lust att beskåda och känna på allt, och då upprepade straxt den lilla prinsessan sitt:

Liten väder och vind,
Tag vallgossens mössa och för den omkring!

Mössan borttrycktes af en hvirfvelvind, gossen lopp efter den hela dagen, och då aftonen kom, och den lilla sången:

Liten väder och vind,
Gif vallgossen sin mössa igen!

lemnade honom mössan tillbaka, var skrinet redan igenläst och alla de sköna leksakerna nedlagda, och gossens nyfikenhet ånyo mera retad än stillad. Trött gick han nu hem öfver sin spång, och var missnöjd och ledsen, och knotade för sig sjelf öfver sin vallkamrat; men hon flöt sakta på gässens rygg öfver vattnet, och kom till kungsgården, tyst och med en sorglig förnöjelse i anletet.

Men dagen kom och dagen gick, och barnen voro ute på betesmarken med gässen, och lilla guldskrinet var framme, och gossen lika nyfiken. Hvirfvelvinden dref ock lika starkt hans mössa, och så måste han alla dagar löpa omkring, för att få fatt på densamma. Hvarje afton visade han sig lika ledsen, språnget mödade honom, och han började falla af och se ut som han varit sjuk. När konungen märkte detta, frågade han hvad honom vållade, och nu berättade gossen hvad han sett med gässen, att den lilla kallat sig kung *Ingevalds* dotter, huru hon hade ett skrin med sköna leksaker, och bref dem hon läste, samt huru hans mössa, på hennes befallning, drifvits ikring af vinden. Allt detta väckte konungens uppmärksamhet, hvarföre han, nästa dag, följde barnen då de utdrefvo gässen, såg huru den lilla flickan vaggades öfver elfven på sin flytande bro, och gossen som åter jagade efter sin mössa. Obemärkt smög han sig fram, och skådade den lilla, der hon satt på sin blomsterkulle, och lekte med blommorna och sina leksaker, och fälde små tårar, vid

det hon läste sin faders bref, och mindes sin moder som låg i mullen, och fadren, som förskjutit henne, utan att sjelf veta det. Då igenkände konungen sin gemåls anletsdrag i hennes ansigte, jemte sina egna bref, och med glädje slöt han henne i sina armar. Fosterdottern måste nu bekänna allt, och skulle strängt straffas för sin ondska; men på den lilla, goda prinsessans förbön dömdes hon blott att framdeles följa vallgossen med konungens gäss i marken, under det konung *Ingevalds* dotter blef upptagen hos sin fader och älskad af alla.

* * * *

Härvid anmärkte *Asmund* att *Signes* berättelse var så kort, att den föga förslog emot den långa saga han hade att förtälja. "För att vara jemngoda, tillade han, måste flickorna sjunga för mig någon af sina sånger! Ni känner ju visan om *Hertig Fröjdenborgs och Fröken Adelin*s sorgliga öde?" — Flickorna jakade och instämde:

Hertig Fröjdenborg och Fröken Adelin.

Fröken Adelin hon gångar sig i rosendegård,
För allt hvad som kärt är i verlden.
Att hemta de rosor, både hvita och blå.
Mig tyckes det är tungt till att lefva.

Hon plockade rosor, både hvita och blå,
För allt hvad som kärt är i verlden.
Att binda hertig Fröjdenborg en kraus derutaf.
Mig tyckes det är tungt till att lefva.

Hertig Fröjdenborg sig ut genom fönstret såg,
För allt hvad som kärt är i verlden.
Der fick han se hvar fröken Adelin hon går.
Mig tyckes det är tungt till att lefva.

Hertig Fröjdenborg tager sin hatt under arm,
För allt hvad som kärt är i verlden.
Så gångar han sig för fröken Adelin fram.
Mig tyckes det är tungt till att lefva.

Han klappar fröken Adelin på rosendekind:
För allt hvad som kärt är i verlden.
"Ack gifve du vore allrakärestan min!"
Mig tyckes det är tungt till att lefva.

"Och kära hertig Fröjdenborg, ni talen intet så;
För allt hvad som kärt är i verlden.

"Jag fruktar min fader detta höra må."

Mig tyckes det är tungt till att lefva.

"Och höre det hvem som höra vill;

För allt hvad som kärt är i verlden.

"Jag bjuder intet annat än med äran dertill."

Mig tyckes det är tungt till att lefva.

De falska tärnor gingo för konungen in:

För allt hvad som kärt är i verlden.

"Hertig Fröjdenborg lockar unga dotteren din."

Mig tyckes det är tungt till att lefva.

"Och lockar hertig Fröjdenborg unga dotteren min;

För allt hvad som kärt är i verlden.

"Så skall jag sätta honom i mörka tornet in."

Mig tyckes det är tungt till att lefva.

Och konungen han talte till småsvenner två:

För allt hvad som kärt är i verlden.

"I läggen hertig Fröjdenborg bojorna uppå!"

Mig tyckes det är tungt till att lefva.

Och konungen han talte till tjenaren sin:

För allt hvad som kärt är i verlden.

"I sätten hertig Fröjdenborg i mörka tornet in!"

Mig tyckes det är tungt till att lefva.

Fröken Adelin hon gångar sig åt rosendegård,

För allt hvad som kärt är i verlden.

Att hemta de rosor, både hvita och blå.

Mig tyckes det är tungt till att lefva.

Hon hemtade rosor, både hvita och blå,

För allt hvad som kärt är i verlden.

Att göra hertig Fröjdenborg en krans derutaf.

Mig tyckes det är tungt till att lefva.

Konungen sig ut genom fönstret såg,

För allt hvad som kärt är i verlden.

Der fick han se hvar fröken Adelin hon går.

Mig tyckes det är tungt till att lefva.

Konungen han talte till tjenaren sin:
 För allt hvad som kärt är i verlden.
 "I bedjen fröken Adelin komma till mig in!"
 Mig tyckes det är tungt till att lefva.

Tjenaren han talte till fröken Adelin så:
 För allt hvad som kärt är i verlden.
 "Behagar fröken Adelin för konungen ingå?"
 Mig tyckes det är tungt till att lefva.

"Och huru skall jag för min fader ingå,
 För allt hvad som kärt är i verlden.
 "Han har ej velat se mig på femton år!"
 Mig tyckes det är tungt till att lefva.

Fröken Adelin sig in genom dörren steg,
 För allt hvad som kärt är i verlden.
 Hennes fader henne med vreda ögon neg.
 Mig tyckes det är tungt till att lefva.

Och konungen han talte till Adelin så:
 För allt hvad som kärt är i verlden.
 "Hvad gjorde du i rosenlund uti går?"
 Mig tyckes det är tungt till att lefva.

"Jag hemtade rosor, både hvita och blå,
 För allt hvad som kärt är i verlden.
 "Att göra hertig Fröjdenborg en krans derutaf."
 Mig tyckes det är tungt till att lefva.

Och konungen han talte till Adelin så:
 För allt hvad som kärt är i verlden.
 "Har du inte glömt hertig Fröjdenborg ändå?"
 Mig tyckes det är tungt till att lefva.

"Om jag än lefde uti hundra år,
 För allt hvad som kärt är i verlden.
 "Hertig Fröjdenborg alldrig utur mitt sinne går."
 Mig tyckes det är tungt till att lefva.

"Har du inte glömt hertig Fröjdenborg ännu,
 För allt hvad som kärt är i verlden.
 "Så skall jag på er kärlek väl göra ett slut!"
 Mig tyckes det är tungt till att lefva.

Och konungen han talte till småsvenner två:
 För allt hvad som kärt är i verlden.
 "J tagen hertig Fröjdenborg ur tornet det blå!"
 Mig tyckes det är tungt till att lefva.

De togo hertig Fröjdenborg ur tornet det blå;
 För allt hvad som kärt är i verlden.
 Hans hår det var grått, och hans skägg likaså.
 Mig tyckes det är tungt till att lefva.

"Här hafver jag sutit uti femton år,
 För allt hvad som kärt är i verlden.
 "Mig tyckes det har varit uti dagarne få."
 Mig tyckes det är tungt till att lefva.

"Om jag än i dag skulle mista mitt lif,
 För allt hvad som kärt är i verlden.
 "Jag vet att jag det mister för ädelt ett vif."
 Mig tyckes det är tungt till att lefva.

De bundo hertig Fröjdenborg under ett trä,
 För allt hvad som kärt är i verlden.
 De slagade honom som bönder slagta få.
 Mig tyckes det är tungt till att lefva.

De falska tärnor de stego fram dernäst,
 För allt hvad som kärt är i verlden.
 De togo hertig Fröjdenborgs hjerta så färskt.
 Mig tyckes det är tungt till att lefva.

De togo hertig Fröjdenborgs hjerta så färskt,
 För allt hvad som kärt är i verlden.
 Och lagade åt fröken en så kostelig rätt.
 Mig tyckes det är tungt till att lefva.

När rätten var lagad och färdiger gjord,
 För allt hvad som kärt är i verlden.
 De buro honom in på fröken Adelins bord.
 Mig tyckes det är tungt till att lefva.

"Hvad är detta för en kostelig rätt?
 För allt hvad som kärt är i verlden.
 "Mig tyckes mitt hjerta det blir så förskräckt!"
 Mig tyckes det är tungt till att lefva.

"Det

"Det är hertig Fröjdenborgs hjerta så färskt,
För allt hvad som kärt är i verlden.
"Tillagadt åt fröken en så kostelig rätt."
Mig tyckes det är tungt till att lefva,

"Är det hertig Fröjdenborgs hjerta så färskt,
För allt hvad som kärt är i verlden.
"Så skall det nu blifva min sista rätt."
Mig tyckes det är tungt till att lefva.

Fröken Adelin hon satt med ett högt bedröfvadt mod,
För allt hvad som kärt är i verlden.
Hon tänkte hvad plåga hertig Fröjdenborg utstod.
Mig tyckes det är tungt till att lefva.

"J gifven mig in de vinglasen två,
För allt hvad som kärt är i verlden.
"Deruti vill jag dricka hertig Fröjdenborgs skål."
Mig tyckes det är tungt till att lefva.

"J gifven mig in ett glas med mjöd,
För allt hvad som kärt är i verlden.
"Deri skall jag dricka mig sjelfvan till död."
Mig tyckes det är tungt till att lefva.

Den förste drick hon af mjödglaset drack,
För allt hvad som kärt är i verlden.
Hennes ögon de runno, hennes hjerta det sprack.
Mig tyckes det är tungt till att lefva.

Brådt kom bud för konungen in:
För allt hvad som kärt är i verlden.
"Fröken Adelin sitter död i kammaren sin."
Mig tyckes det är tungt till att lefva.

Konungen sig ut genom dörren sprang,
För allt hvad som kärt är i verlden.
Han slog igen dörren, så låsen han sang.
Mig tyckes det är tungt till att lefva.

"Ack, Herre Gud nåda mig arma man,
För allt hvad som kärt är i verlden.
"Som hafver förrådt mitt endasté barn!"
Mig tyckes det är tungt till att lefva.

”Hade jag trott deras kärlek så stark,
För allt hvad som kärt är i verlden.
”Han skulle intet dött för hundratusend mark.”
Mig tyckes det är tungt till att lefva.

”Hade jag vest deras trohet så huld,
För allt hvad som kärt är i verlden.
”Han skulle intet dött för hundra tunnor guld.”
Mig tyckes det är tungt till att lefva.

De lade de två liken allt uppå en bår,
För allt hvad som kärt är i verlden.
Och fruar och jungfrur de krusa deras hår.
Mig tyckes det är tungt till att lefva.

De lade de två liken allt uti en graf,
För allt hvad som kärt är i verlden.
Der sofva de sött till domedag.
Mig tyckes det är tungt till att lefva.

Det växte en lind uppå begge deras graf,
För allt hvad som kärt är i verlden.
Hon ståndar der grön till domedag.
Mig tyckes det är tungt till att lefva.

Den linden hon växte öfver kyrkokam,
För allt hvad som kärt är i verlden.
Det ena bladet tager det andra uti famn.
Mig tyckes det är tungt till att lefva.

Sedan flickorna slutat sin sång, började *Asmund* berätta sagan om:

Fortunatus.

En fattig man i Famagusta på Cypern, hade en son, sedan benämd *Fortunatus*, som ville ut i verlden; och föräldrarne tänkte, han må då i Guds namn begifva sig ut, söka sin lycka och se sig om hur han finner henne. Han vandrade nu åstad, besökte många länder och såg många städer, led stundom brist, men hade äfven ofta goda dagar, och tjente vid mången furstes hof ärligt och troget; likväl kunde hans kamrater

ej lida sådant, och genom alla konstners konst, genom hofränker, jagade de bort honom. På detta sätt dref han allt längre ut i verlden, kom stundom i godt, men ännu oftare i dåligt sällskap, förslöste sina med flit och möda förvärfvade penningar, och hade slutligen ej mera öfrigt, än sin goda matlust.

Under bekymmer för framtiden och ånger öfver det förflutna, gick han en dag vilse i en tät skog. Bär, bergsöta, syra och sura vild-äpplen voro här hans enda spis, och en källas klara vatten en svalkande dryck till denna spåkande föda. Björnarnes brummande, och vargarnes tjutande, gåfvo honom ingen hvila. En gång då han uppklättrat i ett träd, för att tillbringa natten i större säkerhet för de fruktansvärda björnarne, såg han till sin stora förskräckelse en sådan få det infallet att uppklättra i samma träd, der han tänkt få taga sin nattro. Förgäfves klättrade han allt högre och högre undan honom; slutligen kommen till den yttersta toppen, fattade han mod, utdrog sitt breda och skarpa svärd, samt högg dermed löst på björnen. Denne, som ville försvara sig, höll med en framtass vid trädets gren och med den andra ernade han gifva *Fortunatus* ett dugtigt slag; men släppte dervid lös äfven andra tassen. Nu uppstod ett sådant buller vid björnens nedstörtande, att alla djur som voro nedanföre, dervid togo flykten. *Fortunatus* var äfven i ångsten nedfallen, och det just så, att han, nedkommen, satt på den halfdöda björnen som på en häst, och så snart han hann besinna sig, dödade han honom genast. Han sög blodet ur björnens sår och fann sig deraf mycket vederqvickt, och om han kunnat få eld, hade han af björnens kött gjort sig ett kosteligt mål. Trött af utståndne mödor, lade han sig på den döda björnens mjuka päls och insomnade.

När *Fortunatus* uppvaknade efter en söt sömn, stod en vacker jungfru framför honom; men han visste icke hvilken hon var och hvarifrån hon kom. Men jungfrun såg så kärleksfull och skalkaktig ut, att han anförtrodde sig gerna åt henne och sade: "Hjelp mig ur skogen, annars måste jag omkomma." — "Du skall icke omkomma, sade skogs-jungfrun eller skogsfrun, och jag kan utan svårighet hjälpa dig ur skogen; men jag vill förläna dig en ännu större förmon. Se här i min påse finnes rikedom, vishet, magt, skönhet och hälsa. Välj dig en af dessa gåfvor; men blott en kan jag gifva dig. Vet att jag är *Fortuna*, lyckans gudinna."

Fortunatus besinnade sig och valde rikedom. Har man penningar, tänkte han, så har man allt, kan köpa sig nöjen, och anseende, bli förnäm och lefva präktigt samt anses äga alla lofvärda egenskaper. — "Gudt sade lyckans vackra gudinna, tag denna pung. Du finner alltid i den så mycket penningar du önskar dig i guld- eller silfvermynt, begagna den väl, och af erkänsla för denna rika gåfva, utstyr hvarje år i Juni månad med 400 dukater en fattig flicka, som har en beskedlig friare utan penningar." — *Fortunatus* lofvade detta, och den sköna flickan förde honom ur skogen och försvann.

Fortunatus hade nu visserligen genom den tjänstfärdiga pungen mera penningar än han behöfde; men denna lycka var nära att blifva honom vådlig; ty då han af en hästhandlare köpte sköna hästar, som en rik furste funnit för dyra, blef detta rätt illa upptaget. *Fortunatus* prutade alldrig, och tog hästarne; men fursten, som lika litet behöfde hushålla med menniskor som *Fortunatus* med penningar, blef i harmen villrådig om han skulle bestraffa ett sådant slöseri med att hänga, halshugga eller rådbråka den djerfve, som varit i vägen för hans hästhandel, och det hade troligen gått honom illa, i fall han icke genom rika gåfvor skaffat sig gällande förespråkare vid hofvet.

Fortunatus blef nu något klokare, och märkte snart att en ringa man som han, alltid väckte en viss förargelse och en mer än vanlig afund, om han lät sin rikedom framskymta, och gick därför försigtigare till väga. Dessutom gjorde han en rätt passande bekantskap, som hjälpte honom på rätt väg med sin outtömliga skatt. Det var en fattig, men kunnig och erfaren man, som rest både vidt och bredt på vårt stora klot, och hvilken till både för- och tillnamn rätt och slätt kallade sig *Leopold*. Denne antog tjänst hos *Fortunatus*, rådde honom att begifva sig ut på resor och i fremmande land, genom sina penningar, förvärfva sig anseende af en ej blott rik, utan äfven förnäm man. *Leopold* anskaffade vagnar och betjening; med de alldrig inskränkta tillgångarne, mötte inga särdeles svårigheter, och *Fortunatus* blef ju längre de reste, i kraft af beqvämlighet, uppsättning och anseende, allt mer en verkligt förnäm man, så att han snart sjelf icke kunde annat än anse sig härstammande från en rätt hög

börd. Han reste ej så der blott på ett år ut i fremmande länder, så att man kunde använda ordspråket:

Det flög en höna öfver Rhen
och hemkom som en kyckling se'n,

utan han reste hela 15 år, och gaf sig god tid både att se och betänka hvad han sett.

Under dessa resor kom han äfven till Irland och hvilade der en gång öfver natten i ett kloster, åt hvilket han bland annat förärade ett fat godt vin, en gåfva som för den gode abboten och munkarne var en ganska kostlig skänk, emedan, som man vet, intet vin växer i Irland.

Invid klostret fanns en stor grotta med många gångar och hvalf, som kallades S:t Patriks Skärseld, och i denna kunde man lätt komma vilse, hvilket abboten äfven sade våra tvenne resande, samt varnade dem att ej begifva sig för långt in. Men vår *Fortunatus* trodde det ej så farligt, och begaf sig ensam dit in med sin *Leopold*. Han erfor likväl snart, huru vådligt det är att förakta goda råd. Det dröjde ej länge förrän de gått vilse, och nödgades tillbringa hela två dagar i dess irrgångar, utan att veta hvar de voro, och denna grotta blef således verkligen för dem en sannskyldig skärseld. De kommo ur den ena gången i den andra, och hörde alldrig munkarnes rop uppifrån, på hvars vägledande de mycket förlitat sig. Man kan lätt föreställa sig, huru förfärligt hunger, törst och trötthet under dessa tvenne dagar plågade dem.

Munkarne blefvo äfven orolige; ty de fruktade att efter denna olycka, ingen from pilgrim skulle vilja taga herberge hos dem, och likväl hade de af detta slags gäster räknat sina mesta inkomster. *Fortunati* betjenter voro uti icke mindre oro; ty hvar skulle de väl få en husbonde, som betalte dem så väl, och var en så genomgod herre? De satte allt i rörelse och utlofvade 100 dubbla guldstycken för den eller dem, som räddade deras herre och *Leopold*, hvilken äfven var af dem allmänt afhållen, emedan han var så god och förståndig!

Blott någon utlofvar mycket penningar, så kan han lätt utföra allt hvad menniskor förmå. Här fanns en man, som med segelgarn i alla möjliga rigtningar mätt och undersökt denna skärselds-grotta, och så snart denne fick höra hvarom fråga var, och att han kunde förtjena 100 dubbla guldstycken, genomsökte han grottan på

alla sidor och träffade lyckligtvis de utmattade och halfdöde resande, vederqvickte dem först med bröd och vin, och förde dem sedan ur den farliga grottan. Deras återkomst förorsakade en allmän glädje.

Sedan *Fortunatus* länge rest samt mycket sett och erfarit, ja till och med genom en trolös värd varit på vägen att förlora sin pung, ehuru han icke ens gifvit sin vän *Leopold* förtroende af dess egenskaper, begaf han sig slutligen hem till *Famagusta*, der han ännu träffade sina föräldrar vid lif, och gjorde allt hvad han kunde, för att gifva dem en glad ålderdom.

Vår *Fortunatus* hade under sina resor sett så sköna kyrkor och palatser, att en man med så oinskränkta tillgångar vid hemkomsten naturligtvis skulle tänka på sin fädernestads prydnad. Han bygde sig därför ett stort och praktfullt palats, kring hvilket han anlade de skönaste trädgårdar med många vattenkonster och andra kostbara prydnader, så att konungen sjelf ej hade så mycken herrlighet att fagna sig åt. Ej nöjd dermed, uppförde han äfven en stor och skön kyrka till sin födelseorts förskönande.

Detta väckte konungens uppmärksamhet. Det måste likväl vara en svåra rik man, som kan lägga så mycket penningar i bygnader, tänkte monarken, han måste på sina resor förvärfvat mycket och lärt sig något mer än äta bröd! Kort och godt. Konungen bortgifte den rike mannen med en fattig grefves dotter, som ganska gerna tog honom till godo, emedan han var en välväxt man med hyggligt utseende. Den fattiga, men förnåma grefven och hans icke mindre förnåma fru grefvinna, hade väl alldrig bifallit denna förnämling, om icke *Fortunati* praktfulla palats, sköna trädgårdar och stora rikedom förbländat och förledt dem att gifva sin fröken dotter åt en ofrälse man. Men de dyrbara gåfvorna till svärfar, svärmor och svägerskor, de glänsande måltider och fester, vid hvilka till och med konungen infann sig, gjorde likväl snart *Fortunatus* till den förträffligaste måg och svåger i verlden.

Femton sköna år hade *Fortunatus* framlefvat med sin unga vackra grefvinna, och under denna tid blifvit välsignad med tvenne söner, men ingen dotter, ehuru både han och hans grefvinna gerna velat äga äfven en sådan.

Men de rika hafva alltid sina nycker, och så väcktes nu åter hos vår *Fortunatus* lusten att resa. Hans

ömma grefvinna lade sig väl allt hvad hon kunde mot detta infall; men det stod ej att ändra, och han lofvade att hemkomma med både armar och ben i behåll. — Han for åstad och anlände till Alexandria, der en mächtig pascha regerade. Denne skänkte han stora dyrbarheter, som han i Venedig, Florens och annorstädes hade inköpt. Paschan förvånade sig lika mycket öfver den förmenta resande köpmannens rikedom, som öfver hans frikostighet, och af tacksamhet för så rika skänker ansåg han sig skyldig att bjuda honom till sig, och försummade ej att efter måltiden visa honom alla sina skatter i silfver, guld och ädla stenar. Af idel artighet beundrade *Fortunatus* allt detta, och sade sig icke begripa huru man kunnat förena så stora skatter på ett ställe? ”Å lappri, sade paschan, detta är i alla fall ett intet mot den skatt jag förvarar i min sängkammare.” — Då *Fortunatus* ej ville tro detta möjligt, tog den rike paschan honom med sig i sängkammaren och framdrog under sängen en gammal hatt, och sade: ”ser du, denna hatt är mera värd än alla mina skatter; blott jag påsätter den, så förflyttas jag genast hvarst helst jag önskar mig, till min krigshär, till mitt rikes aflägsnaste trakter, till mina jagt-parker, ja jag tror upp öfver solen, om det fölle mig in och jag ej fruktade att blifva svedd.”

Fortunatus tycktes hafva svårt att sätta tro härtill, och paschan, som märkte det, satte, för att öfvertyga honom, hatten på hans hufvud och bad honom önska sig hvarst han ville och sedan tillbaka. *Fortunatus* lydde: önskade sig hem till maka och barn, och var i detsamma, utan att han visste huru, hemma hos dem. Den gode paschan var en ganska dum herre, som så lånte ut sin oskattbara hatt; men en skälm var också *Fortunatus*, som ej återkom med honom, utan gaf paschan så mången sorgsen stund öfver hattens oersätteliga förlust. *Fortunatus* tyckte att den underbara hatten passade förträffligt till den undergörande pungen, och mente att den rike paschan kunde hålla sig stilla i sin seralj.

Men ehuru *Fortunatus* hade i rikt mått allt denna jordens goda, så måste han likväl som andra åldras och slutligen dö, sedan han några år öfverlevvat sin grefvinna. När han nu låg på sitt yttersta, lät han inkalla sina båda söner, upptäckte för dem hemlighe-

ten med hatt och pung, samt tillade, att pungens undergörande kraft räckte blott för deras lifstid, hvarföre de i tid borde tänka på sina arfvingars rikeliga försörjande.

Den yngste af hans söner, som hette *Andalos*, hade ärfst fadrens lust för resor; men den äldre, *Ampedos*, hade sin trefnad hemma. *Andalos* bad då sin bror fylla några sårar med guldmynt och sedan gifva pungen åt sig under sex års tid, på det han skulle få se sig rätt väl omkring i världen. Hatten lemnade han åt sin hemmavarande broder, på det denne skulle kunna önska sig till honom när han helst ville, i fall de med guldmynt fylde såarne blefvo toma. *Ampedos*, hjertans god och from, sade sin bror att det väl varit honom mycket kärare, om han stadnat hemma i lugn och ro; men, då han nu ville ut i den bråksamma världen, så om han först fylde ett par sårar med dukater, kunde han sedan i Guds namn begifva sig på resan.

Ampedos tog alldrig ur sina båda sårar mer än hvad han behöfde, och lefde i fred och ro hemma. *Andalos* deremot for från hof till hof, vann priset vid alla torneringar och ringspel, samt förvärfvade sig öfverallt stort anseende genom sin rikedom, sin betjenings talrikhet och sin för alla behagliga frikostighet.

Pengar ge mod,
Men mod ger öfvermod!

Och så kom nu äfven hans stund. Han hade stadnat i en stor hufvudstad, gifvit konungen, drottningen, prinsar, prinsessor och hela hofvet många lysande fester, och prinsessan *Agrippina* till och med fann hans ögon rätt vackra. Hade han blott varit af furstligt blod, så hade hon visst icke besinnat sig; men nu visste man beklagligen icke hvarifrån den svåra rika mannen kom, eller hvilken han var.

Konungen, som var en god och mild regent, roade sig likväl stundom med att skämta, och derföre skickade han en dag till *Andalos*, underrättade honom det han med sin gemål och sina barn ville äta middag hos honom; men på det han skulle kunna bry och utskämma litet den rika värden, förbjöd han strängeligen öfver hela den stora staden, att sälja ved eller kol till *Andalos* folk. Nu mente konungen, att på detta sätt allt stekande, kokande och sjudande skulle uteblifva och den rike mannen icke hafva något annat än kall mat,

att framsätta för sine kunglige gäster, hvilket ju varit allt för snöpligt. — De största läckerheter voro inköpte; men hvarken ved eller kol kunde fås. *Andalos* förstod afsigten, och var ej rådlös. Han uppköpte genast all kanel, all muskott, all peppar, alla kryddneglikor och all ingefära som funnos i hufvudstadens stora magasin, och fick således tillräckligt bränsle.

När middagen kom, for konungen med all kongl. ståt till den sjelfbjudna måltiden, och trodde att den rike mannen nu skulle råka i mycken förlägenhet; men han misstog sig. Det vore svårt att beskrifva den väl-lukt som utbredde sig kring *Andalos* palats, genom förbrännandet af så mycken kanel, m. m. Den kungliga familjen inandades med mycket välbehag dessa ångor, alla det rika bordets rätter voro på bästa sätt tillagade och *Andalos* behöfde ej det minsta skämmas för sin måltid. *Andalos* måste berätta huru hans kockar tagit sig fram utan ved och kol, och tillstod det utan möda; ty för sådant bränsle behöfde man ju icke skämmas. Det kongl. herrskapet var ganska muntert. Då de reste hem, förärade vår *Andalos* hvarje herre och fruntimmer dyrbara ringar, halsband och dosor rikt besatta med juveler. Den lägre betjeningen begåfvades efter rang och värdighet, med penningar, och man ser af allt detta, att vår *Andalos* just föresatt sig att skryta; men att han ej gjorde rätt klokt deri, det skola vi snart erfara.

Drottningar och prinsessor torde också stundom, ehuru ej så mycket som andra fruntimmer, hemsökas af nyfikenhet, eller åtminstone inträffade det nu; ty drottningen och prinsessan *Agrippina* undrade storligen hvarifrån vår *Andalos* väl kunde taga alla sina rikedomar, då inga penningar och inga penningskepp kommo till honom. Mor och dotter rådslogo öfver sättet att utforska huru härmed kunde hänga tillsammans, och prinsessan åtog sig att begagna *Andalos* böjelse för henne för att utleta detta. Han förmåddes att bigta sig under ett förtroligt samtal, och gjorde det gerna. Men prinsessan spelte, som hans salig far i åminnelse, den tviflande, och *Andalos* måste visa prinsessan huru underverket tillgick, i det han utskakade 1000 dukater i hennes knä. Prinsessan kunde ej nog beundra pungens förträffliga egenskap, och hade svårt att föra hem med sig de något tunga 1000 dukaterna; men

förmådde icke gåfvan, och underrättade genast vid hemkomsten sin höga fru mor om allt som föregått.

Drottningen och prinsessan beslöto nu att genom list förskaffa sig denna ovärderliga penning-pung, och den resande herrn finge, bäst han kunde, taga sig fram utan en sådan verkligt kunglig klenod. Prinsessan lät förfärdiga en pung, hvilken till utseendet, så mycket möjligt, var lik den åstundade, och sedan gjorde man sig all flit att gifva den samma nyttjade och nötta utseende, som den undergörande. Vår stackars *Andalos* blef så bjuden till en aftonmåltid hos prinsessan, hvarom man föregaf att hvarken konungen eller drottningen hade minsta kunskap. Man kan tänka sig huru smickrad *Andalos* var af en sådan heder; likväl blef han i förhand allt för munter, lät öfvertala sig att dricka det ena glaset efter det andra, och drack äfven slutligen en sömndryck. Allt för sömngifvande var den också verkeligen; ty han sof ganska tungt hela natten, och när han sent på morgonen uppvaknade, förtretade han sig icke litet öfver sin sömn, och begaf sig hem, rätt flat öfver en så försöfven natt, icke anande det än led-sammare utbyte som skett.

Till att skingra sitt elaka lynne lät *Andalos* bjuda till frukost en skock gode vänner, hvilkas antal alltid är rätt stort hos de rika, om de veta vara frikostige. Hofmästaren behöfde penningar, och *Andalos* tog som vanligt i sin pung; men intet fanns der och intet kom derur, huru han också vände den. Nu blef vår stackars *Andalos* rätt bedröfvad, och fruktade att han allt för mycket missbrukat sin gifmilda pung; men efter första bestörtningen upptäckte han snart utbytet och prinsessan *Agrippinas* bedrägeri.

I denna förtviflans stund påkallade *Andalos* en Jude, ej för att låna af honom på skälig procent, utan för att för billiga priser sälja till honom allt hvad som fanns i hans stora präktiga palats, hvilket steg verkligen till en vacker penning. När detta hastigt, om ej också lustigt, blifvit uppgjort, afskedade *Andalos* allt sitt folk, till deras stora bedröfvelse, emedan han varit en frikostig husbonde. Något flat kom han hem till sin bror, sade honom huru det med pungen tillgått och begärde hatten för att kunna återtaga pungen. Den maktiga och lugn-älskande *Ampedos* afrådde väl honom. "Vi hafva ju penningar nog för vår lifstid, sade han, jag har ej ännu tagit något ur de två såarne

du lemnade mig, bry dig ej om pungen, den kan ju begagnas endast så länge vi lefva." — Men *Andalos* stod ej att öfvertala, påsatte hatten, önskade sig först till Venedig och derefter till Florens, besökte de rikaste juvelerarebodas, och då han i hvar och en hopsamlat de skönaste arbeten, var han genom sin hatt, genast borta och på ett annat ställe.

Sedan han på detta sätt, värre än en röfvare, farit fram öfver allt, begaf han sig till konungens hufvudstad, der han framför en kyrka utbredde alla sina sköna kostbarheter, ringar, kammar, halsband, m. m. Vår *Andalos* sålde åt de gudfruktiga hofdamerna ringar och annat smått för mycket godt köp; men på det vackraste var han så dyr, att ingen mäktade köpa något. Han vann dermed sin afsigt, ty han blef kallad till prinsessan, och ehuru hon hade pungen och han nu gaf de billigaste priser, prutade hon i alla fall. Men *Andalos*, som i anseende till en stor lös näsa och den bruna hy han målat sig, ej kunde igenkännas, hade knapt märkt att prinsessan bar pungen vid sin gördel förr än han satte sin hatt på sig, fattade dristigt prinsessan om lifvet och var i ett hurr i en ödeskog. Nu tog *Andalos* af den lösa näsan, upptäckte hvem han var och ämnade återtaga sin pung. Men prinsessan behöfde läska sig, och nu visade sig huru farligt det är att ha ett godt hjerta utan ett lika godt hufvud; ty då han var menskelig nog att klättra upp i ett äppelträd, under hvilket han vid ankomsten till skogen nedlagt sig med prinsessan, satte han tanklöst sin underbara hatt på prinsessans hufvud och denna tänkte i detsamma vid sig sjelf: ack! om jag dock vore hos drottningen min mor och finge beklaga mig öfver hvad som händt; och i samma stund var denna önskan uppfylld. — När *Andalos* nedkom, var prinsessan redan åter lyckligt och väl hemma vid hofvet, med både hatt och pung. Han stod der ensam qvar under det oskyldiga äppelträdet, hvars frukt ännu en gång förbannades. Vår stackars *Andalos* ville hänga, dränka, sticka och störta sig utföre någon bergs-stupa; men så klokt han också kunnat göra deri, så var det likväl ännu klokare som han efter lång villrådighet valde, nemligen att lefva, ehuru både utan hatt och pung.

Under det han nu sökte leta sig ut ur skogen, träffade han åter ett skönt äppelträd och hungern dämpade all ovilja för den förtretliga frukten. Han klättra-

de nu för egen räkning upp i trädet; men knapt hade han förtärt ett äpple, förrän han fann sig i största hast utrustad med ett par hederligt långa åsne-öron. Visst fann han dem väl förtjenta, likväl tyckte han straffet nog hårdt. Sedan han känt, mätt och i en källa sett, huru halfalns långa hans öron blifvit, ryckte han förgäfves på dem och fann huru sannt ordspråket är: att den som en gång är en åsna, förblir åsna. Vid det *Andalos* nu högt jemrade sig öfver detta missöde, framkom en eremit, som väl förebrådde honom att han störde den trettioåriga ensamhet, under hvilken han varit lycklig nog att i denna skog ej se en enda meniska; men likväl förbarmade sig öfver honom. Eremiten beskref, så vidlöftigt man kunde vänta af den som mycket vet och så sällan får anledning att tala, huru mycket ondt i verlden skett genom äpplen, allt sen Adam åt af det första olycksbringande äpplet; men han stadnade dock ej vid blotta ord, utan visade äfven *Andalos* på ett annat äppelträd, hvaraf han knapt ätit ett och ett halft förrän hans åsne-öron voro borta som de kommit.

Knapt var vår *Andalos* sina långa öron fri, förrän han började tänka på huru just dessa äpplen kunde blifva honom ett medel att återfå hvad han förlorat. Han bad derföre eremiten om ett par af båda slagen. "Tag, sade denne, så många du vill, dessa träden tillhöra ej mig mer än dig!"

Andalos var ej sen att förse sig rikeligen med dessa sköna undergörande äpplen, och begaf sig på vägen till hufvudstaden. Denna resa var väl lång, och mödosamt var det också att gå, för den som varit van att färdas så fort; men hvad gör man ej för att taga hämnd på en trolös prinsessa? Slutligen framkommen, tillklistrade *Andalos* ett öga, påsatte ett löst skägg och en lös-peruk, samt förklädde och förstälde sig så, att ej den klarsyntaste kunnat igenkänna honom. — Nu utbredde han sina sköna, men skadliga äpplen just der prinsessan dagligen brukade gå fram, enligt gamla tidens andäktiga bruk, under sin gång till kyrkan. Som han ej begärde mindre än tre dukater för hvarje äpple, så köpte ingen; men prinsessan, som ej så noga behöfde se på några dukater, köpte af nyfikenhet ett par, dem hon med ett särdeles nöje undfagnade sig med, så snart hon kommit i sina rum. Men, hvad hände? Jo, just detsamma som vår *Andalos* erfor i skogen.

Ingen hufvudprydnad kunde skyla de långa öronen. Alla läkare påkallades, piller, pulver, droppar, mixturer, ja sjelfva fältskärs-knifvarne voro fruktlösa; ty knapt voro öronen under mycken sveda och mycket blödande afskurna, förrän de åter voro halfalns långa.

Den fördömda frukt-månglaren hade visligen försvunnit; men snart kom en resande doktor, som tilböd prinsessan sin tienst. Denne var åter ingen annan än den förklädde *Andalos*, som med socker, kanel och kryddor väl kanderat sina botande äpplen. Sedan prinsessan fått ett stycke af ett sådant äpple, såg hon redan öronen något minskas och fattade det förtroende för sin nya läkare, att han fick tillfälle att gifva henne en sömndryck, fullt ut så god som den hon gaf honom, när hon lurade pungen af honom. Under det prinsessan sof, såg *Andalos* sig omkring och fann lyckligtvis den undergörande hatten höljd med damm under prinsessans säng; sy så öfvermåttan förständig prinsessan *Agrippina* också var, så hade hon likväl ej fallit på att utröna hattens egenskap, utan föraktligt låtit honom glömmas under sin säng. *Andalos* var ej sen att fatta den sofvande prinsessan om lifvet, och önska sig till samma skog och under samma äppelträd som sista gången. Prinsessan vaknade under den korta långresan, och blef ej litet förvånad och förskräckt att se *Andalos*, och sedan han återtagit sin pung förde han prinsessan till ett kloster, der hon snart fann sig i sin försakelse af verlden.

Fruktlöst väntade konungen och drottningen, att prinsessan nu, som efter första försvinnandet, skulle återkomma. Döden öfverraskade de höga föräldrarne under denna väntan, och hon sjelf fastade och sjöng messor till sin höga ålderdom.

Andalos återvände till sin bror; men blott för att berätta honom huru han besegrat prinsessan, och begaf sig sedan, trots sin broders varningar, åter ut på resor; ty ombytthet och fåfånga kunde ej gifva honom någon trefnad hemma. *Ampedos* förespådde honom, att detta kringstrykande slutligen ej skulle lyckas väl, och allt för snart uppfyldes hans förutseende; ty då *Andalos* genom sin prakt och rikedom retat tvenne snikna och mäktiga Tyska landtgreffvars afund, passade de på tillfället då han var stadd på resan till ett tornerspel, öfverfölla honom i en skog, dödade hans betjening, förde honom fången till ett bergslott och satte

honom i en jernbur, som uthängdes på ett af de högsta tornen, med hotelse att döda honom, om han ej bekände hvarifrån han finge sina pengar. Hatten hade han obetänksamt lemnat hemma hos *Ampedos*, trots dennes föreställningar, att den någon gång kunde bli nyttig att äga; men *Andalos* var bland det folket, som tro, att då man har pengar, så har man allt och behöfver ej mer. Nu såg han för sent sitt misstag, och som medfarten var svår och lifvet kärt, uppgaf han slutligen sin hemlighet. Det tjente honom likväl till ingenting; ty sedan grefvarne fått hemligheten och pungen, ansågo de försigtigast att låta döda honom. — När *Ampedos* kort derpå erfor sin brors olycksöde, dog han efter ett par veckor af sorg och ålderdom.

Grefvarne hade öfverenskommit, att hvar sin månad begagna den rikedom gifvande pungen; men då det träffade sig så, att *Ampedos* dog just vid den första månadens slut då pungen bytte om ägare, och densamma genom hans död förlorade sin undergörande kraft, trodde den grefven, som icke fick något ur den numera toma pungen, att hans vän varit i stånd att beröfva pungen dess egenskap, sedan han tillfyllest betjent sig af densamma, och beslöt att hämnas en så stor trolöshet. Nattetid öfverföll han sin väns och grannes borg, intog den, dödade alla som gjorde motstånd och skonade icke heller landtgrefven sjelf. När kejsaren åter fick upplysning om hela förloppet härmed, lät han arrestera den hämndgirige och dömde honom att rådbåkas. Domen gick i verkställighet.

V.

Emellertid inträffade *Asmunds* födelsedag, och de unga önskade att tillstålla något för den gamle af dem älskade sago-fadren. De beslöto då att förkläda sig till soldater af samma regemente, vid hvilket *Asmund* fordom tjent. Efter råd och lägenhet styrde man ut sig, och om aftonen af nyssnämde dag, fick *Asmund* på afstånd höra svaga och orediga trumslag, hvilka närmade sig hans hydda. Snart öppnades dörren, en liten brokig trupp inträdde, trumman slamrade förvirradt, och den utanföre började marschen fortsattes sjungande i stugan. Det var en i bygden nyligen bekant blefven sång om Carl XII, och raskt reste *Asmund* sig upp då han hör-

de detta namn upprepas, tog mössan af sig, och lyssnade med lustigt mod till orden:

Kung Carl, den unge hjelte,
 Han stod i rök och dam.
 Han drog sitt svärd från bälte
 Och bröt i striden fram.
 ”Hur Svenska stålet biter,
 ”Kom låt oss pröfva på.
 ”Ur vägen, Moskoviter,
 ”Friskt mod, J gossar blå!”

Och en mot tio ställes
 Af retad Wasa son.
 Der flydde hvad ej fälles,
 Det var hans lärospån.
 Tre konungar tillhopa
 Ej skrefvo pilten bud.
 Lugn stod han mot Europa,
 En skägglös dundergud.

Der slog så stort ett hjerta
 Uti hans Svenska barm,
 I glädje, som i smärta,
 Blott för det rätta varm.
 I med- och motgång lika,
 Sin lyckas öfverman,
 Han kunde icke vika,
 Blott falla kunde han.

Se! nattens stjernor blossa
 På grafven längese'n,
 Och hundraårig mossas
 Betäcker hjeltens ben.
 Det herrliga på jorden,
 Förgänglig är dess lott.
 Hans minne uti Norden
 Är snart en saga blott.

Dock — än till sagan lyssnar
 Det gamla sago-land,
 Och dvergalåten tystnar
 Mot resen efterhand.
 Än bor i Nordens lundar

Den höge anden qvar,
 Han är ej död, han blundar:
 Hans blund ett sekel var.

Böj, Svea, knä vid griften,
 Din störste son göms der.
 Läs nötta minnesskriften,
 Din hjeltedikt hon är.
 Med blottadt hufvud stiger
 Historien dit och lär,
 Och Svenska äran viger
 Sin segerfana der.

Sedan sången upphört steg *Torsten* fram, och i några gamla regements-kamraters namn, dem han förut hört af gubben upprepas, lyckönskade han honom till sin födelsedag; och yttrade tillika skämtsamt, att kung Carl, till kämpe *Asmunds* ära, tilställt en stor högtidlighet uti lägret, dit han på regementets vägnar inbjöd honom. Gubbens ansigt öfverdrogs af ett stilla alfvar, och med ett halvesorgligt smälöje sade han: "Ja, *Asmund* har snart kämpat ut, och är färdig att gå till den store konungen och hans hjeltekrigare. Vänten blott ännu några dagar, kamrater!" — Han tystnade; emellertid hade de unge gästerna ställt några skänker på bordet, och gubben nickade vänligt leende sin tacksägelse. Om en stund yttrade den gamle: "Havamal säger:

Med gåfvor och gengåfvor
 Varar vänskap längst
 Då de af hjertat bjudas,

och troligen hör ni i afton åter gerna en af fader *Asmunds* sagor?" — Svaret blef ett allmänt jakande, och nu började han berätta om:

Calande Fogeln, Spelande Trädet och Rinnande Mattukällan.

Uti ett vida aflägsset land regerade fordom en tap-
 per och mächtig konung. Han hade en enda son, hvil-
 ken han låtit uppfostra i alla de idrotter som anstå ko-
 nunga-

nungasöner. Men konungen var redan till åren kommen och dog; och prinsen, blott femton år gammal, emottog det stora riket. Han fann ett särdeles nöje i jagt, hvarmed han ock förlustade sig alla dagar. En gång, då han tillika med flera af sine hofmän var ute och jagade, fingo hundarne upp en hjort, hvilken den unge konungen, som var till häst, ifrigt eftersatte, tills han slutligen såg sig så fördjupad i skogen, att han ej mera kunde finna återvägen. Han red nu hela dagen, utan att träffa någon människa, ehuru han flera gånger ropade och blåste i sitt jägarhorn. Aftonen var redan inne och solen gick ned, och konungen tänkte då ej annat, än att han hela natten skulle få rida ensam omkring i den stora och öde skogen; men efter flera timmars vandring i mörkret, fick han på långt afstånd se ett ljus. Häröfver blef han ganska glad, och gaf hästen sporrarne; och ehuru denne var mycket trött, lopp han dock skyndsamt dit, der ljuset syntes brinna.

Här blef konungen varse en liten stuga; han steg af hästen och gick in, men fann ej andra än tre unga flickor, hvilkas far och mor voro döda. Konungen, som var både trött och hungrig, frågade flickorna om de kunde gifva honom något att äta, samt om de ville herbergera honom öfver natten, emedan han farit vilse i skogen ifrån sitt sällskap? Dertill voro väl flickorna ganska villiga; men ursäktade sig att de ej hade att bjuda annat än landtlig spis, mjölk, smör och ägg. Konungen fann sig ganska belåten med denna enkla anrättning, och flickorna passade alla tre upp honom under måltiden. Ehuru de icke visste att deras nykomne gäst var konungen, trodde de dock att det vore någon förnäm herre, emedan han bar guldgalonerade kläder. Sedan han ätit roade han sig att samtala med flickorna om åtskilligt, och hvarvid han bland annat skämtande sporde dem, om de icke ville gifva sig, samt frågade den äldsta hvem hon önskade sig till man? Hon svarade, att hon helst ville hafva konungens hofbagare; emedan hon då finge äta det bästa bröd som fanns i landet. Den andra sade sig helst vilja äga konungens hofkock; ty hon kunde då erhålla den bästa mat i riket. Slutligen gjorde han den yngsta samma fråga, och hon genmälte på skämt, att hon främst önskade sig konungen sjelf; emedan hon

sålunda vore säker både om det bästa brödet, och den bästa maten, utom flera andra sällsynta och dyrbara ting. Öfver desse önskingar roade konungen sig ganska mycket, isynnerhet öfver den yngstas. Han fann henne mycket skön, blott fjorton år och af behagliga seder. — Sedan han på detta sätt fördrifvit aftonen med dessa muntra och glada flickor, lade han sig och sof väl, trött af sin vandring, ehuru dåligt det läger var, som man kunnat lemna honom.

Om morgonen afreste han från flickorna, sedan de visat honom vägen ur skogen. Efter hemkomsten påminte han sig flickornas önskingar, hvilka mycket roade honom; men den yngstas skönhet hade så djupt fäst sig i hans sinne, att han oupphörligen tänkte blott på henne. Han beslöt derföre att fullborda systrarnes önskingar, samt befalte att flickorna skulle hemtas till slottet. Vid deras ankomst frågade konungen, om de fortforo i den tanke de haft, då han var hos dem. De tvenne äldste svarade genast, att de voro nöjde om densamma ginge i fullbordan; men den yngsta, då hon nu fann att konungen var samma herre, som hos dem haft sitt nattherberge, blef förskräckt öfver konungens fråga, så att hon ej kunde svara honom ett ord. Han påminte henne då den önskan hon haft, med tillägg, att hon nu kunde få blifva hans drottning och äfven hennes önskan gå i fullbordan. Konungen tog henne så till gemål; och den äldsta system fick hofbagaren och den andra mästerkocken till männer.

Emellertid började drottningens äldre systrar afundas hennés lycka, och då hon skulle föda ett litet barn, rådslogo de emellan sig huru hon skulle kunna bringas i onåd hos konungen. De funno då tjenligast, att hos drottningen, deras syster, anhålla att få betjena henne som barnmorskor; hvartill hon lemnade sitt bifall. Således blefvo systrarne uppkallade till slottet, der drottningen födde en prins; men honom togo systrarne och lade i ett skrin, hvilket de kastade i en förbi slottet flytande elf, och framviste för drottningen en ung hundvalp, som de sade vara hennes barn. Häröfver förskräcktes drottningen och konungen blef misslynt. Konungens trädgårdsmästare kom af en händelse att få se skrinet i elfven, hvilken lopp igenom trädgården; han upptog och öppnade det, och fann, till sin största förundran, deri ett nyfödt, välskapadt gossbarn, hvilket han bar hem till sin hustru, med tillsägelse att amma

och fostra upp det som sitt eget, emedan de ej sjelfva ägde några. Här blef således den unge prinsen uppfödd.

Andra året födde drottningen åter en prins; hennes systrar betjente henne äfven nu, och lade barnet i ett skrin, det de kastade i elfven, men framviste en kattunge för drottningen, hvilken häröfver blef ännu mera förskräckt, och konungen mycket förtretad. Trägårdsmästaren fann ånyo skrinet med barnet uti, och hans hustru uppfostrade det, likasom den äldre prinsen. — Ännu hade likväl icke systrarnes anslag lyckats att bringa drottningen i onåd hos konungen; men tredje året födde hon en liten prinsessa, och denna kastade de i elfven, likasom förut prinsarne, och uppviste en råtta, den de påstodo drottningen hafva framfödd. Trägårdsmästaren fann åter i elfven ett skrin, hvaruti låg en liten nyfödd flicka; han lemnade henne åt sin hustru, att uppfostras tillika med de tvenne gossarne, och häraf hade hon mycket nöje. Men konungen blef så förtörnad öfver dessa händelser, att han lät sätta drottningen i ett mörkt torn, der hon skulle förblifva hela sin öfriga lifstid. Nu gladde sig systrarne att deras svek lyckats så väl, och att de bragt drottningen i onåd hos sin konung.

Trägårdsmästaren hade all möjlig omsorg om de trenne konungabarnen, och lät, vid deras tillväxt, lära dem alla vetenskaper, som i framtiden kunde vara dem till nytta; men emellertid voro barnen utan föräldrar. Till all lycka hade den goda trädgårdsmästaren förskaffat sig så ansenliga rikedomar, under den tid han tjente konungen, att han bygde sig ett hus som liknade det präktigaste palats, och der utmed anlade han en trädgård, som var nästan vackrare än konungens egen. Här lefde nu dessa syskon tillisamman i största förtroende. Begge bröderna roade sig med jagt, hvaruti de funno mycket nöje.

En dag då de voro ute och jagade, kom till palatset, der de bodde, en gammal gumma, hvilken deras hemmavarande syster tog väl emot, och sedan hon fagnat gumman, visade hon henne så väl huset med dess boning, som trädgården. Den gamla gumman yttrade, att allting var oförlikneligen vackert och präktigt; men det fattades här trenne ting för att göra allt fullkomligt. Den unga flickan sporde gumman hvad det vore, då hon svarade: att om de hade den *Talande Fågeln*, *Spelande Trädet* och *Rinnande Vattukällan*, så

skulle slottet blifva det skönaste och herrligaste i världen. Flickan frågade derföre, hvar dessa trenne ting funnos? Gumman svarade, att 20 mil derifrån bodde hennes broder, och han kunde lemna underrättelse hvar dessa sällsynta saker förvarades. Sedan underviste gumman henne om vägen till sin broder, och försvann.

När bröderna hemkommo från jagten, berättade systemen för dem om de sällsamma ting hon hört under deras bortovaro, hvaröfver de mycket förundrade sig, och den äldste beslöt att resa till gubben, och sedan vidare försöka, om han kunde vinna de tre omtalade tingen. Han lät nu sadla sin häst, och då han skulle afresa, lemnade han sin syster en ring, hvilken han bad henne noga akta, och se på honom om stenen uti ringen behöll sin glans, ty så länge vore brodern vid lif och helbregda; men blefve den mörk och dunkel, så vore han död och omkommen. Derpå red han bort och anlände till gubben, som han fann sittande utanför en liten stuga, deri han bodde. Han hälsade på gubben och bad honom visa sig vägen till den *Talande Fogeln*, *Spelande Trädet* och *Rinnande Vattukällan*. Gubben svarade, att han borde ändra sitt beslut, och ej våga sig på en så äfventyrlig resa, ty af alla som förut farit samma väg, hade ingen återkommit; men den unge herren lät icke afskräcka sig af gubbens tal, utan fortfor i sitt uppsåt att förskaffa sig de sällsamma sakerna. Gubben gaf honom då en kula, och bad honom kasta den framför sig och rida efter henne dit hon visade vägen, så skulle kulan rulla till det ställe der dessa underbara ting funnos. "Men, tillade han, när du kommer dit, får du se ett högt berg och en stor hop svarta stenar vid bergsfoten, och då du begynner rida upp för berget, får du höra buller af allehanda gevär och folk, som komma efter dig. Om du då ser dig tillbaka, blir du i ögonblicket förvandlad till sten, likasom det gått de öfrige resande; men om du färdas raskt framåt, utan att bry dig om någonting, så får du de saker du söker." — Han tackade gubben för undervisningen, och red sin väg, samt kastade kulan framför sig, och denne rullade hastigt framför honom, till dess de hunno det omnämnda berget. Då han nu begynte rida uppåt, fick han höra ett förfärligt rop och buller efter sig, och hvilket buller slutligen kom honom så nära, att han tyckte sig omringad af en hop folk, hvarföre han drog sitt svärd, i tanka att försvara sig;

men vid det han vände sig om att gifva ett hugg åt dem, af hvilka han trodde sig blifva anfallen, förvandlades han i ett ögonblick till en sten.

Flickan som dagligen besåg ringen, märkte straxt att hennes broder var död; ty stenen var alldeles dunkel. Sådant berättade hon för sin andra bror, och denne beslöt genast att företaga samma resa, i hopp om bättre utgång. Han lemnade derföre sin syster en knif, och bad henne förvara den, och sade, att om blod flöt af knifven, vore han ej mera vid lif. Han reste och kom till den förut omtalade gubben, hvilken sökte afstyrka honom med samma varning, som han förut gifvit brodern; men säfångt. Gubben gaf honom då en kula af lika beskaffenhet som den, hvilken åt äldre brodern visat vägen till berget, och när han dit framkommit fick han höra samma förfärande buller, men lät i början ej afskräcka sig, utan red friskt uppföre tills han tyckte att någon ville gripa honom, då han utdrog sitt svärd till sitt försvar, och i det han såg sig tillbaka blef också han förvandlad till sten.

Systemen märkte straxt att från knifven flöt blod, och fann deraf att äfven hennes andra broder omkommit, hvarföre hon beslöt att sjelf resa för att förskaffa sig de rara sakerna, och, om möjligt, befria sina bröder. Sedan hon anländt till den lilla kojan der gubben bodde, fann hon honom sittande utanföre, och hälsade honom, med anhållan att han ville visa henne vägen till berget, der man fann *Fogeln*, *Trädet* och *Vattukällan*. När gubben fick höra att hon ville företaga en så farlig resa, sade han: "mitt vackra barn, hvarföre vill du försöka ett äfventyr, som varit omöjligt för de starkaste och raskaste unga karlar, och huru tror du dig kunna uträtta, hvad som öfvergått deras krafter?" Flickan svarade, att hon skulle bjuda till att noga följa gubbens undervisning, allenast han ville underrätta henne om vägen till berget. Gubben gaf henne då en lika kula, som förut åt hennes bröder; och så red hon vägen fram efter kulan. Under tiden stoppade hon öronen fulla med bomull och vax, för att sålunda betaga sig hörseln, och när hon kom fram till berget fortsatte hon sålunda sin färd obehindrad, ända till dess hon fick se fogeln som satt i sin bur. Då ökades bullret så starkt, att ehuru hennes öron voro väl tillslutna, hörde hon likväl ett förskräckligt dån bakom sig; men häraf lät hon icke afskrämman sig, utan red fram till

Fogeln, och tog honom tillika med buren. Genast afstodnade allt buller, och det blef fullkomligen tyst. Hon frågade fogeln, hvar det *Spelande Trädet* och den *Rinnande Vattukällan* funnos, hvilket fogeln straxt visade henne. När hon fick se trädet, sporde hon fogeln, på hvad sätt hon skulle kunna afföra ett så stort träd? Fogeln svarade, att om hon allenast bröt en qvist deraf, vore det tillräckligt. Sedan visade fogeln henne till Vattukällan, och tillade, att om hon tog blott litet deraf i en flaska, hade detta samma verkan som hela källan. Derpå frågade hon fogeln, huru hon skulle få sina två bröder till lifs igen; men fogeln genmälte, att han icke kände det. Flickan hotade då att taga lifvet af honom, om han ej härom underrättade henne, då fogeln visade henne till en flaska, och sade, att om honhälde af vattnet, som var deri, uppå de svarta stenarne, hvilka stodo vid berget, skulle alla komma till lif igen. Hon gjorde så, och öfverallt uppstodo prinsar och andra förnåma herrar, som blifvit förvandlade till sten, då de ville eröfra de underbara sakerna, *Fogeln*, *Trädet* och *Vattukällan*. Bland dem hon åter uppväckt, igenkände hon snart sina bröder, och alla tackade den unga flickan, hvilken ensam varit behjertad att utföra, hvad de sjelfva ej kunnat uträtta. Nu begåfvo sig allesamman hvar till sin hemort, och då de anlände dit der den gamle gubben bodde, funno de honom död.

När syskonen hemkommit frågade flickan af fogeln, huru hon skulle få qvisten att spela och vattnet i flaskan förvandlad till en vattenkonst? Fogeln svarade, att hon blott behöfde sticka qvisten i marken, så blefve deraf genast ett träd, och vattnet borde hon slå i en grop, så skulle deraf uppstå en stor vattenkonst. Flickan gjorde det, och såg genast, till sin största förnöjelse, ett högt träd uppväxa, som spelade oförlikneligen väl uppå allehanda instrumenter, samt en vattenkonst, hvilken kastade ett kristall-klart vatten högt upp i luften. Hon berättade för sina bröder hvad som händt henne, hvilket gjorde dem mycket nöje, isynnerhet då de fingo höra trädet spela, hvarvid fogeln, som hängde i fönstret, begynte sjunga förträffligt, och vattenkonsten att tillika kasta vattnet i mångfaldiga förändringar.

Emellertid roade sig bröderna, nu som förut, med jagande. En dag träffade de konungen, som äfven var

ute på jagt i skogen. Konungen frågade hvilka dessa tvenne ynglingar voro, dem han såg jaga med så mycken färdighet? De svarade, att de voro trädgårdsmästarens söner, samt att de utgjorde tre syskon, och hade en syster som var hemma. Konungen sporde då hvarest de bodde, så ville han en gång se dem tillsammans med sin syster och spisa hos dem. De berättade då för konungen hvar de hade sitt hemvist, och tackade honom för det nådiga tillbudet. Sedan jagten var slutad, red konungen till sitt slott, och de begge bröderna hem till sin syster, för hvilken de omtalade, att konungen lofvat besöka dem. Häröfver blef hon mycket glad, och frågade fogeln, hurudana rätter hon skulle duka upp för konungen. Fogeln upprepade flera slag; "men till slut, sade han, skall du bland sallater sätta fram gurkor, hvilka du skall fylla med äkta perlor, och dessa finner du under ett träd i trädgården;" och dit anviste henne fogeln. Hon försummade ej att följa den föreskrift hon fått, tog en dräng med sig, och lät honom gräfvu under det uppgifna trädet, och fann der, till sin stora förvåning, ett skrin fullt med äkta perlor. Hon gjorde då med gurkorna, som fogeln sagt henne, och fylde några af dem med perlor.

När konungen kom till syskonen, fann han, till sin förundran, att de bodde i ett nästan vackrare slott än hans eget, samt att de ägde en oförliknelig trädgård, der han fick höra en alldeles himmelsk musik, och såg en vattenkonst, hvaröfver han blef alldeles förvånad. Ändteligen inbars maten, och konungen satte sig till bords med de tre syskonen, dem han fann äga all den belevfvenhet, som tillkommer förnäma mäns barn. Flickan var obeskrifligt skön, och de båda bröderna hade en hög och ädel växt, och för öfrigt egenskaper, hvilka gjorda konungen mycket tillfreds med dem. Då konungen skulle skära sönder gurkorna, fick han med förundran se att uti dem fanns äkta perlor, hvarföre han frågade om i deras trädgård växte sådana gurkor? Fogeln svarade straxt att det så förhöll sig, och frågade konungen huru han kunde betvifla en sak, som han såg med egna ögon och tro på en sak, den han icke såg. Ännu mera öfverraskades konungen, när han fick höra Fogeln tala, och frågade honom: hvad det vore som han icke sett och dock trott? Fogeln svarade, att konungen varit nog enfaldig att tro det hans älskade gemål skulle framfödt hundar, kattor och råttor, då

han nu såg för sig dessa tre syskon, som voro hans barn; men af drottningens systrar utkastade i elfven, och af trädgårdsmästaren upptagne och uppfostrade. Konungen blef nu mycket glad att återfinna sina barn; hans oskyldiga gemål vardt genast tagen ur fångelset, men hennes begge systrar framhafde. De bekände det stora brott de begått, och konungen ville straffa dem till lifvet; men uppå drottningens förbön inneslötos de i ett torn för all sin lifstid.

* * * *

”I afton tillhör det flickorna att berätta något för oss, sade *Asmund* då han slutat; en saga ljuder så from från en flickas munn, och jag skall snart vid ett annat tillfälle återgälda det.” Flickorna sågo länge tvekan på hvarandra. — ”Du, *Alfhild*; gentog *Asmund*, du måste denna gång blifva vår sagotäljare; jag ser det på din uppsyn att du nyligen lärt dig en sådan, den du gerna vill omtala.” — *Alfhild* jakade, men yttrade att hon ansåg den alltför obetydlig; likväl ville hon göra honom till viljes, om han så åstundade. — ”Allting är godt, genmälte *Asmund*, som berättas med ett fromt sinne;” och *Alfhild* begynte;

De sex Swanorna.

En konung jagade en gång i en stor skog, och förföljde med sådan ifver ett djur, att ingen af hans sällskap kunde hinna honom; slutligen förvillade han sig, och kunde icke hitta tillbaka. Då fick han se någon komma, lutande som en gammal gumma, och runkande på hufvudet, och det var en hexa. Konungen tilltalade henne och sade: ”visa mig vägen genom skogen.” — ”Gerna, svarade hon, om ni vill gifta er med min dotter och göra henne till drottning, men eljest icke; och då måste ni blifva här och dö af hunger, ty utan min hjälp kan ingen komma ur denna skog.” — Konungen, som älskade lifvet, nödgades jakta till, och derpå förde hexan honom till sin dotter. Hon var mycket vacker; men konungen kunde ej älska henne, och då han såg på henne, ryste han alltid dervid. Hexan visade dem vägen till konungens slott, der han måste hålla ord och gifta sig med dottern.

Konungen hade en gång förut varit gift, och med sin första gemål ägde han sex söner och en dotter,

hvilka han älskade ganska högt. Som han fruktade att styfmodern skulle göra dem ondt, förde han dem till ett enstaka slott midt i en skog, dit vägen var så svår, att han ej sjelf kunde hitta den, om icke en klok gumma hade gifvit honom ett trådnystan, hvilket, när han kastade det framför sig, sjelft uppvecklade sig och visade honom vägen. Konungen gick ofta till sina älskade barn, så att drottningen slutligen märkte hans frånvaro, blef nyfiken och ville veta hvad han ständigt gjorde ensam i skogen. Hon letade ut hans tjänare, och fick veta hela hemligheten. Det första hon utförde, var att genom list åtkomma nystanet, och sedan förfärdigade hon sju små skjortor, hvarpå hon begaf sig till skogen. Nystanet visade henne vägen, och då de sex små prinsarne sågo någon anlända, trodde de att det var deras fader, hvarföre de, fulle af glädje, sprungo fram. Då kastade hon en skjorta öfver hvar och en af dem; men knapt hade den rört deras kropp, förrän prinsarne förvandlades till Svanor, och flögo bort i luften. Nu trodde hon sig rönt alla styfbarnen ur vägen, emedan den lilla prinsessan ej kom fram, och hon dessutom icke visste af henne; och dermed gick hon nöjd hem till slottet.

Dagen efter kom konungen; men fann ingen mer än den lilla dottern, hvilken berättade, att hon från sitt fönster sett huru hennes bröder flugit bort såsom Svanor, samt visade honom fjädrarne dem de tappat på marken, och hon upplockat. Konungen blef högligen bedröfvad; men trodde likväl ej att drottningen verkställt denna onda gerning, och som han fruktade att äfven förlora sin dotter, så ville han taga henne med sig hem. Men hon var rädd för styfmodern, och bad att hon ännu en natt skulle få bli kvar i slottet, hvilket konungen tillät.

Om natten flydde hon, och gick rätt fram in i skogen. Hon vandrade hela natten och hela den följande dagen, utan att hvila, tills hon slutligen af trötthet ej kunde komma längre. Då blef hon varse ett litet hus, der hon gick in, och fann ett rum med sex små sängar; men hon tordes icke lägga sig i någon af dem, utan lade sig under den ena på golfvet, och tänkte tillbringa natten derstädes. — Kort före solens nedgång fick hon höra ett susande i luften, och såg sex svanor flyga in genom fönstret. De satte sig på golfvet, blåste på hvarandra så fjädrarne föllo af, derpå

kröpo de ur svanhuden, som ur en skjorta, och flickan igenkände sina sex bröder, och med glädje sprang hon fram undan sängen. Då bröderna fingo se sin lilla syster, blefvo de mycket glade; men äfven bedröfvade, och sade: "Här kan du ej blifva kvar, ty detta är ett röfvarherberge; när röfvarena komma hem så mörda de dig." — Då sade hon: "Kunnen J ej beskydda mig?" — "Nej, svarade de, ty blott en fjerdedels timma hvar afton kunna vi aflägga vår svanhud och återfå människoskepnad, sedan blifva vi åter förvandlade." — "Kan då icke jag befria er?" frågade flickan. — "Ack nej! svarade de, det kan du ej, ty det är för mycket svårt. I sex år måste du hvarken tala eller svara eller skratta, och under den tiden sy oss sex skjortor af stjernblommor. Om du under den tiden talar ett enda ord, så är hela arbetet förgäfves." — Och då bröderna sagt detta var fjerndels stunden förbi, och de blefvo åter förvandlade till svanor.

Men systemen lofvade i sitt hjerta, att hon skulle befria sina bröder, om det också kostade hennes lif. Derpå tog hon afsked af dem, gick uti skogen, och lade sig der. Morgonen derpå samlade hon en stor mängd stjernblommor, satte sig i ett stort, högt träd och började sy. Der fanns ingen som hon kunde tala med, och att skratta hade hon ingen lust, utan fortfor beständigt med sitt arbete, undantagandes den korta tid hon gick ned för att med bär och vatten släcka hunger och törst. Då hon tillbragt en lång tid på detta sätt, hände det sig, att konungen i det landet höll jagt i skogen, och hans jägare kommo till trädet, der hon satt och sydde. De ropade: "hvem är du? kom ned till oss!" men hon svarade ej, utan skakade blott på hufvudet. Då de ånyo ropade henne, ville hon tysta dem med skänker, hvarföre hon nedkastade sin guldked till dem. Men då de alltid fortforo att ropa, nedkastade hon äfven sitt bälte; och när ej heller detta hjälpte, gaf hon sina strumpeband, och slutligen allt hvad hon kunde umbära, så att hon hade blott de nödvändigaste kläderna kvar. Men jägarne lätto ej nöja sig dermed, utan stego upp i trädet, lyfte ned flickan och förde henne till konungen. Han frågade henne äfven hvem hon var, och huru hon kommit dit, och tilltalade henne på alla språk han kunde; men hon svarade icke, utan förblef stum. — Likväl, som hon var så skön, att konungen alldrig trott sig

hafva sett någon skönare, så blef hans hjerta intaget af en häftig kärlek. Han insvepte henne i sin kapp, satte henne framför sig på hästen, och förde henne med sig till sitt slott. Der lät han förfärdiga präktiga kläder åt henne, så att hon strålade som den ljusa dagen; men ingen kunde få ett ord af henne. Likafullt satte konungen henne bredvid sig vid bordet, och blef så intagen af hennes blygsamma uppförande, att han sade: "hon skall blifva min gemål, och ingen annan!" och kort derefter förmålde han sig med henne.

Konungen hade en elak moder, hon var missnöjd med detta äktenskap, talade illa om drottningen och sade: "hvem vet hvarifrån den der stumma flickan kommit; hon är ej värd en konung." — Ett år derefter, då drottningen födde sitt första barn, tog den gamla bort det, och öfversmorde drottningens munn med blod. Derpå gick hon till konungen, och anklagade henne, att hon uppätit sitt eget barn. Men konungen älskade henne för högt till att tro sådant, och tillät icke att något ondt vederfors henne. — Hon satt beständigt och sydde på skjortorna, och brydde sig ej om något annat. Då drottningen födde sitt andra barn, en vacker gosse, utöfvade svärmodern samma bedrägeri; men konungen lät ännu ej öfvertala sig att sätta tro till hennes ord, utan sade: "hon är stum och kan icke försvara sig, eljest skulle nog hennes oskuld komma i dagen." — Då den gamla för tredje gången på samma sätt bortstal barnet och anklagade drottningen, som ej sade ett ord till sitt försvar, kunde konungen icke längre hindra lagens gång, och hon blef dömd att brännas levande.

Dagen då domen skulle fullbordas, var just sista dagen af de sex åren, under hvilka hon ej fick tala eller skratta, så vida hon ville befria sina kära bröder från trolldomens verkan. De sex skjortorna voro färdiga, blott på den sista fattades venstra armen. När hon utfördes till bålet tog hon skjortorna med sig, och just som bålet skulle antändas, hördes ett susande i luften, och sex svanor kommo ditsflygande. Då blef hennes hjerta gladt, och hon tänkte: "ack! nu måste väl den hårda tiden vara förbi." — Svanorna nedsänkte sig utmed henne, så att hon kunde kasta skjortorna öfver dem, och i ögonblicket stodo hennes bröder friska och sunda framför henne; blott på den sjetta fattades den venstra armen, och i dess ställe hade han en svanvinge.

De befriade henne från bålet, och hon begaf sig till konungen, hvilken blef mycket öfverraskad, då han fick höra henne tala, och berätta hvem hon var, hvarföre hon hittills nödgats tiga, huru svärmodern beljugit henne, samt att hon höll sönerna undangömda. Derpå blefvo desse, till konungens stora glädje, åter framskaffade; men den gamla illasinnade modern måste undergå det straff hon velat bereda sin oskyldiga svärdotter. — Konungen och drottningen lefde sedan, med sina barn och bröder, i beständig frid och välgång.

VI.

Det var vanligt i byn, att *Asmund* julaftonen blef bjuden till någon af de förmögnare bönderna; ty man hörde gerna hans kloka tal och muntra ålderdoms joller. Den hos hvilken ordningen nu inföll, hade tillika samlat hos sig hela den lilla sago-kretsen, som så ofta besökte *Asmund*. Barnen stodo väntande omkring gubben, medan han samspråkade med de äldre i huset, och med nyfikna blickar sökte de utforska hvad det kunde vara för en bok, som tittade fram ur hans ficka. *Asmund* märkte det, och smålog öfver deras nygirighet och otåligen oro att erfara hvad han der kunde hafva för deras räkning. Slutligen upptog han ett ålldrigt pergamentsband, och yttrade att: "en hvar bjuder julklappar efter sin förmåga, och gamle *Asmund* har dem af sitt eget slag!" — Genast skockade sig både äldre och yngre omkring honom, och han började läsa:

Saga om *Norna-Gest*.

På den tid då konung *Olof Tryggvason* satt i Throndhien, kom till honom en man, som sade sig heta *Gest* och begärde att få gästa hos konungen. Detta blef honom tillstadt, och då alla män sofvo i herberget under följande natt, men konungen ensam vakade, blef han varse en alf komma in i huset, ehuru dörrarne voro läste, hvilken stannade vid den säng deri *Gest* låg, hvarefter han åter försvann genom de lyckta dörrarne. Om morgonen sporde konungen derföre *Gest* om han vore kristen, då han svarade sig vara

primsignad *), men icke döpt. Denne *Gest* var en sedesam och gladlynt man, större än de fleste andra, stark och mycket till åren kommen. Konungen frågade nu honom, om han hade färdighet i några konster, och han sade sig kunna leka på harpa och förtälja sagor. *Gest* kvarblef hos konung *Olof*, slog om aftnarne sin harpa för hoffolket, och berättade sagor om fordna hjeltars bedrifter och sina egna äfventyr. Han hade varit bland *Sigurd Fofnisbanes* hofmän, och visste tala mycket om hans skönhet och mandom, samt om äfventyret med *Reigin*, *Brynhilda* och *Gjukungarne*.

Konung *Olof* mälte då, att hon ej vore fullt öfvertygad om hans ålder, och att han kunde vara så gammal att han utgjort vittne till dessa händelser, och ville konungen höra hans egen saga, och hvarföre han benämndes *Norna-Gest*. Nu berättade *Gest*, att han blifvit född på en gård som hette *Græning*, hvarest hans far, en rik och mächtig man, höll ett gästfritt herberge. Der foro omkring landet spåqvinnor, dem man kallade *Völvor*, och hvilka förutsade folkets öden och blifvande ålder, hvarföre man bjöd dem till sig, anställde åt dem gästabud och gaf dem skänker. *Gests* fader gjorde sammaledes. *Gest* var då ett litet barn och låg i vaggan, vid hvilken tvenne ljus brunno. *Völvorna* voro tre, och tvenne af dem förespådde barnet att han skulle blifva en mägta lycklig man, samt för mer än alla höfdingars söner i landet. Men den yngsta nornan **) var föga aktad af de tvenne andra, och tillspordes ej af dem i spådomar som voro af vigt. Der var ock en hop löst folk, hvilka drefvo gäck med henne, och slutligen ryckte henne ur sitt säte, att hon föll ned. Häröfver blef hon vred, ropade högt och vildsint, och bad de andra upphöra med så goda spådomar; ty hon förelade barnet att det ej skulle lefva längre än ljuset brann, som stod upptändt vid vaggan. Då tog den äldre spåqvinnan ljuset, släckte det och bad *Gests* moder taga vara derpå, att det ej upptändes förr än på

*) Vid kristendomens införande i Norden läto många hedningar göra korstecknet öfver sig, och sålunda likasom inviga sig till den heliga läran, ehuru de ännu ej antagit dopet. Dessa benämndes *Primsignade*.

**) *Norna*, i nordiska Mythologien namn på ödets gudinnor, begagnades äfven ofta om spåqvinnor, emedan de förutsade människors öden.

hans yttersta. Detta ljus erhöill *Gest* då han vardt fullvuxen, och förde det med sig i sin harpa.

En dag sporde konungen *Gest* huru länge han ännu ville lefva, om han finge råda? *Gest* svarade, att han numera önskade sig blott en kort tid, om det så täcktes Gudi. Då genmälte konungen och frågade, hvad det kunde lida med honom, i fall han tog fram sitt ljus? *Gest* gjorde så, och konungen bad honom tända det, och nu brann det ganska hastigt. Konungen frågade *Gest* huru gammal han var, och han sade sig fylla trehundra år. Nu fanns blott litet övar af ljuset, och männerna sågo att det led med *Gest*, och tilika som ljuset var utbrunnit, afsomnade också han.

Frithiofs Saga.

Konung *Bele* herrskade öfver Sogn-fylket *) i Norge, och ägde tvenne söner, *Helge* och *Halfdan*, samt en dotter, *Ingeborg*, sedan kallad *Den Fagra*, ryktbar öfver hela Norden för sin skönhet och sitt förstånd. Denna sista egenskap upphöjde henne högst bland sy-skonen; ty de gamla fordrade att ett konungabarn, såsom främst i börd, skulle öck vara främst i förstånd och klokhet. Vester om fjärden, invid stranden låg en stor by, med en nära derintill belägen fridlyst lund, helgad åt guden *Baldur*, och derföre kallad *Baldurs Hage*. Här fick ingen skada eller mehn göras, hvarken menniskor eller djur, och män icke hålla samqväm med qvinnor.

Midt emot konungasätet, på andra sidan om viken, låg byn *Framnäs*. Der bodde *Torsten* Vikingsson, konung *Beles* trogne man, åt hvilken han anförtrott tredingen af sitt rike att vårdas. *Torsten* hade en son, benämd *Frithiof*, utmärkt framför alla ynglingar vid hans år, genom sin skönhet, höga växt, styrka och raskhet, så att han deraf erhöill binamnet: *Den Djerfve*. Enligt allmän sed under dessa gamla dagar **),

*) Med ordet *Fylke* betecknades i det gamla Norden, smärre delar af riket, eller sådana höfdingedömen, som hade sina egna styresmän, deraf kallade *Fylkeskonungar*.

**) Det var ett vanligt bruk i Norden, att konungar och andra förnämna män, lemnade sina barn att uppfostras hos nå-

blef *Frithiof* uppfostrad hos *Hilding* Bonde *), hvilken i lika ändamål hos sig emottagit konungadottren *Ingeborg*. Här uppväxte *Frithiof* och *Ingeborg* tillsammans, såsom skalden sjunger:

Den ena som en ek sköt fram,
Och som en lans är hennes stam,
Men kronan som i vinden skälfver,
Liksom en hjälm sin rundel hvälfver.

Den andra växte som en ros,
När vintern nyss har flytt sin kos,
Men våren, som den rosen gömmer.
I knoppen ligger än och drömmar.

Men stormen skall kring jorden gå,
Med honom brottas eken då;
Och vårsol skall på himlen glöda,
Då öppnar rosen läppar röda!

Och småningom uppstod dem emellan den varmaste tillgifvenhet och kärlek.

Frithiof blef afundad af kung *Beles* söner, derföre att han vann mera beröm än de. *Torsten* ägde ett stort skepp, kalladt *Ellida*, hvilket hade 15 par årar, och *Frithiof* ägde sådan styrka, att han rodde i framstammen, med ett par årar, hvardera tretton alnar långa, hvilka annars behöfde hvar sin man.

Men konung *Bele* sjuknade, och kände sitt slut nalkas. Då kallade han till sig begge sina söner, jemte *Frithiof*, och förmanade dem till enighet och samdrägt, så att konungs-sönerna skulle bemöta *Frithiof* med blidhet och huldt konungasinne; men denne förblifva deras trogne man och rikets värn. Då ordade han, bland annat, enligt skaldens sång:

---

gon annan berömd man. Ett sådant förtroende betraktades som en stor utmärkelse, hvaraf fosterfadren ansåg sig mycket hedrad. Ofta utbytte fäderna sina söner emellan sig, så länge uppfostringstiden påstod, och det var en hederssak att bibringa fostersonen alla de kunskaper, och framför allt den kroppsliga skicklighet och vapenöfning, som tidehvarfvärdet ägde och krafde.

*) Med bonde betecknades en fri man, hvilken lefde af sin jord, och sålunda var, såsom det hette: *en man för sig*, d. ä. själfständig och oberoende af andras vilja.

Sitt eget land förtrycker dåraktig man,
 Ty kungen kan allenast det folket kan.
 Grönlummig krona vissnar, så snart som mergen
 I stammen är förtorkad på nakna bergen.

På pelarstoder fyra står himlens rund,
 Men thronen hvilar endast på lagens grund.
 När våld på Tinget dömmar, står ofärd nära,
 Men rätt är landets fromma och kungens ära.

En man förutan vänner, om än så stark,
 Dör hän, som stam i öcken med skalad bark.
 Men vänsäll man han trivdes, som träd i lunden,
 Der bäcken vattnar roten och storm är bunden.

Yfs ej af fädrens ära, en hvar har dock blott sin;
 Kan du ej spanna bågen, är han ej din.
 Hvad vill du med det värde, som är begrafvet?
 Stark ström med egna vågor går genom hafvet!

Välj icke till förtrogen hvem helst som vill;
 Tomt hus står gerna öppet, men rikt stängs till.
 Välj en, onödigt är det den andra leta,
 Och verlden vet, o mins det, hvad trenne veta!

Nu dog kung *Bele*, och vardt lagd i hög, och hans
 söner emottogo riket. Kort derefter sjuknade äfven
Torsten, och kallade sin son *Frithiof*, och förmanade
 honom till fromhet emot gudarne, lämpa och foglig-
 het emot konungs-sönerna, samt att utan öfvermod be-
 gagna de stora gåfvor naturen skänkt honom; eller

Främst vörda höga Gudar, ty ondt och godt,
 Som storm och solsken komma från himlen blott.
 De se i hjertats lönnhvalf, fast det är slutit,
 Och långa år få gälda hvad stunden brutit.

Lyd kungen. *En* skall styra med kraft och vett;
 Skum Natt har många ögon, men Dagen ett.
 Helt lätt den bättre, *Frithiof*, fördrar den bäste,
 Och egg har svärdet nödig, men äfven fäste.

Af få den stolte fruktas, men hatas af en hvar,
 Och öfvermod, o *Frithiof*, är fallets far.
 Högt såg jag mången flyga, nu stödd på krycka,
 Ty vädret rår för årsväxt, och vind för lycka.

Så dog *Torsten*, och sattes i hög gent emot konung *Bele*.

Frithiof ärfde efter sin fader skeppet *Ellida*, och en armring af guld, den kostbaraste i hela landet. Han hade tvenne fosterbröder, *Björn* och *Asmund*, store, raske och starke män, samt förvärfvade med dem snart mycken ryktbarhet för sitt utmärkta mod och sin stora frikostighet. Detta ökade ännu mera *Helges* och *Halfdans* afund emot honom; och då *Frithiof* af dem begärde deras syster *Ingeborg* till äkta, afviste de honom med hån, emedan han icke ägde konunga namn. Förtretad öfver denna smälek, skilde han sig från konungarnes män; och så snart *Ring*, konung i Ringarrike sporde detta, anföll han de begge bröderna och fordrade af dem skatt och undergifvenhet. Kung *Ring* var en gammal, ålderstigen man, mot hvilken konungabröderna trodde sig kunna strida; de rustade sig därför till försvar, och kallade *Frithiof* till sitt biträde, men nu afviste han dem föraktligt.

Bröderna drogo då ut i fält emot kung *Ring*; likväl låto de först flytta *Ingeborg* till Baldurs Hage, i säkerhet för *Frithiofs* besök. Men när konungarne voro bortfarne, seglade denne dit, trolofvade sig med *Ingeborg* och gaf henne ringen till fästning. Emellertid nödgade konung *Ring* bröderna till förlikning, på sådana villkor, att han skulle erhålla deras syster till äkta och tillika tredingen af deras ägodelar. Men såsom en försöning för *Frithiof*, emedan han med sitt besök ohelgat Baldurs Hage, blef honom föreskrifvit, att han skulle uppbära skatten på Orkney-öarne, hvilken ej varit utgifven sedan konung *Bele* dog, och man lofvade honom och fäste det med ed, att hans egendom borde stå fredad, så länge han sjelf var borta. Likväl, så snart han afseglat, intalade *Halfdan* sin broder *Helge*, att nedbränna Framnäs och bortröfva all *Frithiofs* tillhörighet.

Härunder befann sig denne på vägen till Orkney-öarne, och råkade ut för en stark storm, hvilken konunga-bröderna hade uppväckt genom tvenne trollqvinnor, för att förgöra honom *). Efter många utstånd-

*) I gamla tider var den vidskepelsen mycket rådande, att man genom trolldom kunde väcka storm, en förmåga som ägdes isynnerhet af vissa trollqvinnor.

na faror, kom han fram till Orkney-öarne, der konung *Angantyr* emottog honom vänskapligen, nekade all skatt åt konung *Helge*; men *Frithiof* gaf han mycket penningar och dyrbarheter, med tillägg, att han kunde kalla det skatt eller något annat, huru han det ville. *Frithiof* emottog penningarne, och sedan han qvardröjt vintern öfver, skyndade han sig om våren tillbaka till Norrige.

Här fann han sin gård nedbränd, *Ingeborg* äktad med konung *Ring*, och hans fästningegåfva tagen från henne samt lemnad åt *Helges* maka. Brödrakonungarne befunno sig i Baldurs Hage, sysselsatte med *Disa* offret. *Frithiof* uppsökte dem. Han tillika med *Björn* gick in uti Disarsalen, och emellertid genomborrade *Asmund* och hans män konungarnes skepp. I Disarsalen var litet folk och på golfvet eld uppgjord, omkring hvilken qvinnor sutto och smorde gudabilderna, värmdo och torkade dem med dukar. *Frithiof* gick fram till *Helge*, sporde honom om han nu ville hafva skatten, framtog pungen deri penningarne voro, och kastade den konungen i ansigtet, så att två tänder blefvo utslagne, och han nedföll afdånad på golfvet. Då *Frithiof* ernade återvända, fick han se *Helges* hustru der hon värmdo Baldurs bilden vid elden, och hade om armen den ring han lemnat *Ingeborg*. *Frithiof* grep med häftighet till ringen; men emedan denne satt fast om armen, stupade hon omkull och Baldurs bild föll ur hennes händer i elden. Då *Halfdans* hustru ville hjälpa henne, fälde hon i elden äfven den afgudabild hon smorde, och elden fattade häftigt uti dem, slog upp emot taket, och hela huset nedbrann. *Frithiof* lösryckte sin ring och seglade derifrån; men då konungarne ville förfölja honom, funno de sina skepp genomborrade. Sålunda undkom *Frithiof* oskadd.

Nu blef *Frithiof* förklarad biltog och fogelfri, och hans egendomar togo konungarne. Men *Frithiof* sväfvade såsom viking kring hafven, förvärfvade ära, ryktbarhet och rikedomar, och hans namn blef vidtfrägdadt öfver all Nordanland. Konungarne uppförde ånyo Disarsalen i Baldurs Hage, och *Halfdan* nedsatte sig på Framnäs, det han åter lät uppbygga.

I fyra år hade *Frithiof* sväfvat omkring med sina skepp på härfärder, besegrat vikingar och röfvere, nedgjort illgerningsmän, skyddat krämare och fredliga bönder, och samlat omkring sig ett talrikt och strid-

bart manskap. Men hans sinne dref honom tillbaka mot norden, och han längtade att återse *Ingeborg* och *Norrige*. Om hösten seglade han derföre dit upp, lemnade sina skepp åt *Björn*, gick sjelf i land, och besökte kung *Ring* i hans hof, förklädd till en gammal gubbe. Här blef han väl emottagen, och bortlade sin förklädnad, då drottningen igenkände honom på ringen han hade om armen. Hos konung *Ring* qvardröjde han hela vintern, vardt snart älskad af alla för sin gifmildhet, och konungen förblef alltid glad och språksam emot honom, men drottningen kort och fåtalig.

Så for konungen en dag på gästabud med *Ingeborg*, och mycket folk med dem. Då de skulle öfver en is varnade dem *Frithiof*, men konungen aktade ej derpå, och litet derefter brast isen under den vagn deri konungen och drottningen åkte; men *Frithiof* lopp till och ryckte upp hästarne med vagnen och alla som deri sutto. Småningom förled vintern, det började våras, vindarne blefvo mildare, träden begynte blomma, gräset att gro och skeppen att kunna segla länder emellan.

En dag ville då kung *Ring* fara ut med sina hofmän, för att förlusta sig i skogstrakten, och af den vackra belägenheten. Honom följde mycket folk; men huru det lämpade sig, befanns han ensam med *Frithiof*. Då sade konungen sig vara tung, lade sig på marken och insomnade. *Frithiof* satt nära intill, och mörka tankar uppstego hos honom; eller såsom skallden qväder:

Som han slumrar, hör! då sjunger kolsvart fogel
ifrån qvist:

”Skynda, *Frithiof*, dräp den gamle, sluta på en
gång er tvist.

”Tag hans drottning, dig tillhör hon, dig har hon
som brudgum kyst,

”Intet menskligt öga ser dig, och den djupa graf
är tyst!”

Men *Frithiof* besegrade mäktigt all frestelse, drog sitt slagsvärd ur skidan, och kastade det långt ifrån sig, för att qväfva alla svarta lockelser. Nu uppstod konungen, hvilken, för att pröfva *Frithiof* endast stält sig som om han sofvit.

”Var det icke så, sade kung Ring, att margt kom dig i sinnet, det du dock väl emotstod. Jag igenkände dig redan första qvällen du kom till mig; du skall icke så snart skiljas vid oss, och skall dig ännu mycket här förestå.”

”Hvarför slår du ned ditt öga? Jag var också
ung en gång,
Lifvet är en strid från början, ungdomen dess
Berserksgång.
Klämmas skall hon mellan sköldar, tills det
vilda mod är tömdt.”

Men *Frithiof* sade sig nu vara färdig att afresa till sina stallbröder, hvilka skulle afhemta honom.

Följande morgon ville *Frithiof* lemna konung *Ring*; men denne gjorde ett stort gästabud, och då han nu var sjuk och gammal lemnade han åt *Frithiof* sin drottning *Ingeborg* och sitt rike; men *Frithiof* emottog endast Jarlsnamn, att styra riket, intill dess konung *Rings* söner blefvo fullmogne att sjelfva regera sitt land. Så dog kung *Ring*, blef lagd i hög, och man drack på en gång hans graföl samt *Frithiofs* och *Ingeborgs* bröllop.

Men då *Helge* och *Halsdan* sporde sådana tidningar, förtröt det dem att en herses *) son skulle äkta deras syster, och de församlade mycket folk och ryckte ut mot *Frithiof*. Han mötte dem, högg *Helge* banesår och satte upp fridsköld**), och erbjöd nu *Halsdan* vilkoret, att lägga sitt rike under *Frithiof*, eller få banesår som hans broder. Då gaf sig *Halsdan* under *Frithiof*, och blef hans herse i Sogn fylke, och erlade skatt åt honom, så länge han styrde Ringarrike. Och då konung *Rings* söner voro fullvuxne, lemnade *Frithiof* dem åter sin faders länder, och eröfrade sjelf Hårdaland.

Örwar-Odds Saga.

Grim hette en man, med binamnet *Ludenkind*; ty han var född med sådant lyte. Hans fader var

*) Landets förnämte; men ej af kunglig börd.

**) En uppsatt sköld, till tecken att striden skulle upphöra.

Ketil Hæng, son till *Hallbjörn*, halftrollet. *Grim* bodde på *Hrafnistö*, var en rik och öfver hela Halogaland mächtig man, och hans hustru hette *Loptæna*, dotter till *Harald*, herse öster i Viken *).

En sommar sporde *Grim*, att hans svärfar *Harald* var död, hvarföre han ville färdas dit emedan *Loptæna* var dennes enda barn. *Loptæna* följde sin man, och under denna resa togo de in i byn Berurjodr, hos en vid namn *Ingjald*, och här födde *Loptæna* en son, hvilken blef vattenöst **), och dervid kallad *Odd*. Efter forntida sed slutades besöket så, att *Odd* stannade kvar hos *Ingjald*, att hos honom uppfostras, tillika med *Asmund*, *Ingjalds* son. Då gossarne uppväxte blefvo de begge utmärkte ynglingar, både till utseende, kroppskrafter och de krigiska idrotter denna tid fordrade; men likväl var *Odd* större och starkare än hvarje annan ung man i Norrige och närmast belägna orter. *Odd* och *Asmund* deltog ej uti andra ynglingars lekar, utan sysselsatte sig med simmande, målskjutning och andra öfningar till kroppens härdande, samt att af *Ingjald* lära sig visdom om forntida ämnen, samt fremmande språk; ty i sådana saker var *Ingjald* mycket förfaren. *Odds* styrka, färdighet och vapenvana, gaf honom ett sådant förtroende till sina egna krafter, att han alldrig ville blota eller offra åt afgudarne; ty han litade mera på sig sjelf och sin förmåga, än på alla falska gudars bistånd. Sina vapen och skjutredskap lät *Odd* göra större än alla andra, och samlade deraf ett stort antal. *Odd* och *Asmund* ingingo fostbrödra lag, och blefvo hvarandras trognaste följeslagare.

Heid hette en spåqvinna, eller, — såsom dessa då kallades, — en völva och seidqvinna, hvilken förutsade tillkommande händelser. Hon spådde årsväxt, menniskors öden och oskedda händelser. Hon for landet omkring och hade med sig 30 män, 15 svenner och 15 flickor; det var ett mycket röststarkt folk, ty der hon fanns skulle vara ett stort qvädande. Sålunda anlände hon en gång till *Ingjalds* grannskap, och denna bjöd völvan till sig. Sedan hon spått åt alla de

---

*) *Viken* benämndes den sträckan af Norrska kustlandet som gränsar till Bohuslän, hvaraf det äfven upptog en del.

***) Redan i Nordens hedniska tider var det ett vedertaget bruk, att ett nyfödt barn vattenöstes och dervid erhöll sitt namn.

närvarande, kom ordningen äfven till *Odd*. Honom tillsade hon en högre ålder än andra män, mycken ryktbarhet och stort beröm, samt vidlöftiga resor; men huru vidt han än fore, skulle han dock dö på Berurjodr, ty der stod på stallet en grå häst, och dess hufvudskål skulle blifva hans bane.

Till att förekomma spådomens uppfyllande, togo *Odd* och *Asmund* hästen *Faxe*, ledde honom till en liten dal, och gräfde en grop af nära 2 mans höjders djup. Sedan dödade de hästen, kastade honom i gropen, vältrade deröfver stora stenar och fylde resten med sand och grus. Slutligen uppkastade de en hög der ofvanpå; "och nu, sade *Odd*, måtte troll hafva del deri, om han blir min bane!"

Någon tid derefter afreste *Odd* och hans fosterbroder till Hrafnisto, till den förres fader. Här träffade han sin yngre broder *Gudmund* och sitt syskonbarn *Sigurd*, färdige att afsegla med tvenne skepp på vikingafärd och äfventyr till Bjarmaland *). Desse gáfvo honom sitt ena skepp, och dermed anträdde de färden till det aflägsna landet. Vid skiljmessan från *Grim* gaf denne åt *Odd* tre pilar, om hvilka han mälte, att de benämdes *Guses-nöt*, emedan han vunnit dem af Finn-konungen *Guse*, och att de hade den egenskapen, att träffa allt hvarpå de skötos, samt att löpa af sig sjelfva åter tillbaka på bågsträngen. De hade gyllne rör, och *Odd* tackade sin fader för gåfvan, och sade sig alldrig hafva fått en jemngod af någon.

Nu afseglade *Odd* och *Gudmund* norr ut, och ankommo till Finnmarken. Der lågo de en natt för ankar invid stranden, hvarest de sågo många Finnhydor. Om morgonen gingo *Gudmund* och *Sigurd* i land, och röfvade från Finskorña; ty Finnarne voro ej hemma. Men *Odd* sade sig finna ingen ära uti att plundra qvinnor, och "lären J af dem få betalning för omaket!"

Resan fortsattes till Bjarmaland, och der höllo de upp med sina skepp i Vin-ån **). Snart fingo landtfolket kunskap om deras ankomst: frid blef fastställd på

---

*) Vid Ishafvet, bebodt i gamla tider af en rik och mächtig Finsk folkstam. Att hafva gjort ett lyckligt ströftåg till Bjarmaland, var höjden af de gamla vikingarnes hallsbrytande ryktbarhet.

***) Numera benämnd Dvina floden.

en half månad till att hålla köpstämman, och nu tillbytte de sig gråverk och skinnvaror af alla slag till öfverflöd. Derefter uppsades friden, och *Odd* lade ut i strömmen. Men då natten inbröt rodde de i land, och *Odd* och *Gudmund* gingo fram till en stor byggning, der de sågo mycket folk församla sig, sysselsatte med ätande och drickande. Der inne var mycket ljusst; men ner vid dörren stod ett stort trädkävil, och bakom det var skugga. *Odd* frågade *Gudmund* om han förstod folkets mål? ”Ej mera än fogelqvitter,” svarade denne. Men då vardt *Odd* varse en man som skänkte i för båda hänkarne och hvilken föreföll honom så olik de andra till utseende, att det syntes honom som han borde förstå det Nordiska språket.

Gudmund bidade utanföre; men *Odd* gick in. Han dolde sig i hörnet af stugan, der mesta skuggan var, och då skänksvennen gick förbi, fattade han tag i honom, kastade honom på sina skuldror, och skyndade ut. Skänksvennen skrek högt att trollen togo honom. Bjarmerna sprungo upp och sökte rädda honom; men begge bröderna drogo mannen hastigt ned till skeppen. Här erkände han sig vara af Nordisk ätt, och berättade att vid Vinån stod en hög, sammanhöpad af mull och silfverpenningar; ty dit buro Bjarmerna göpnar af silfver och göpnar af mull, efter hvar och en som dog och likaså för dem som föddes. Derigenom var den här förvarade skatten alldeles omätlig, och det värsta som kunde hända Bjarmerna, var om det gräfdes häri.

Nu sände *Odd* först *Gudmund* med sina män i land att plundra högen, dit skänksvennen visade dem vägen. De nedburo stora bördor till skeppen. Sedan gick *Odd* i land med sina män, och *Gudmund* skulle vaka öfver skänksvennen; men då han det minst förmodade, kastade denne sig i sjön och simmade åt landet. *Gudmund* sköt efter honom med sitt kastspjut; men träffade honom endast i vaden, och skänksvennen undkom. — Emellertid tillagade *Odd* och hans folk sina bördor, och återvände till stranden. Nu började det dagas, och de sågo en stor folkskara framkomma ur skogen. *Odd* anade genast hvad som händt med skänksvennen, och lät sitt folk draga sig åt ett smalt näset som sköt ut i floden. Der stälde han dem tvärs öfver näset med rofvet bakom sig. *Odd* högg sig en stor klubba ur skogen, och nu uppstod ett skarpt slag och fäkande med Bjarmerna; men detta slöts så, att Bjarmern-

na måste fly, och *Odd* kom med sitt byte undan till sina skepp och afseglade.

Då han under återresan anlände till det ställe i Finnmarken, der *Gudmund* hade plundrat, öfverföll dem en vild storm, med brak och buller i luften, regn och oväder. De lyfte då ankar, der de lågo, och sökte hålla sjön; men vinden dref så starkt på dem, att de vräktes dit de minst ville, och sedan de i tio dygn öst ut vatten allt hvad de förmådde och skeppen voro nära att remna, frågade *Gudmund* sin broder *Odd* om något råd i denna fara. *Odd* svarade att han trodde stormen vara uppväckt af Finskorna, för det de plundrat deras hus, "och var det hans råd, att de skulle kasta allt Finnskräpet öfver bord." *Gudmund* trodde ej vädret deraf förbättras, men följde dock anmaningen; och så snart varorna blefvo utvräkt, flöto de tillsamman i en packe, och flögo med ilande fart genom luften mot vädret, hvarest dimman började skingra sig, sjögången stillades och straxt derefter fingo de se land; men hvarest de voro, visste de icke.

Det var en stor, födorik och obebygd ö, med mycket djur i skogarne, samt hvalfiskar, skälar och foglar vid stränderna. Här vederqvickte sig *Odd* och hans sällskap med bytet af jagt och fiske; och snart fingo de på fasta landet se ett storväxt folk, det de förstodo vara resar. En afton sågo de dem samlas i stora skaror på ett näs innanför sundet. *Odd* rodde dit med *Asmund*, och fingo de nu höra, att resarne hade anslag emot dem, samt att en qvinna, *Gneip*, erbjöd sig att döda dem allesamman. Tillika började resarne kasta stora stenar efter dem, och nu skyndade *Odd* tillbaka till sitt folk med denna underrättelse. Han hade förut dödat en björn, låtit uppstoppa huden, och uppspelka den, så att han kunde skjuta ut genom munnen och der på en stenflisa underhålla eld. När nu *Gneip* kom emot dem, upptände han eld i djurets mun, och sköt en pil, derifrån emot trollkonan. Hon tog emot den med handlofven, och pilen studsade tillbaka såsom från en klippa. Då tog *Odd* fram sina Guses-pilar, och afsköt en af dem, hvilken gick henne genom handlofven, in i ögat, ut i nacken och så tillbaka på bågsträngen. På samma sätt genomborrade han hennes andra öga. Nu återvände *Gneip*. *Odd* följde henne i land, inåt fjellet, hvarest de sågo eld i en håla, och alla resarne deromkring församlade; men *Odd* stod i mörkret utan-

före. Då den förnämsta jätten hörde att hans dotter förlorat begge ögonen, yttrade han, att han måste gifva de fremmande vind att komma hädan, liksom Finnarne drifvit dem hit; ”men emedan Odd skjutit min dotter med pilarne Guses-nöt, vill jag gifva honom namnet *Örvar-Odd*” (Pil-Odd). Nu upptog denne en pil och sköt jätten genom ögat. Det blef ett buller ibland resarne, hvilka trodde pilen kommen från en bland dem, de rusade upp och slog ihjel hvarandra; men *Odd* skyndade tillbaka till sitt folk.

Då lade han åter ut, en stark storm uppkom, med snö och frost, och böljorna slog in öfver bord; men efter 10 dygns arbete med vattenösande, anlände de ånyo till Finnmarken, och sedan till Hrafnisto, då det redan var lidit långt inpå vintern. *Grim* emottog dem väl, och *Odd* blef vida ryktbar genom denna sin Bjarmalands färd.

Hos *Grim* satt han öfver vintern, och om våren drog han uti vikingaled, och nedgjorde en beryktad kämpe och våldsverkare, vid namn *Halfdan*, samt året derpå en annan ännu mera ryktbar viking. Följande vinter öfver låg han åter hos sin fader *Grim*; men mot våren gick han ut att söka bragder och äfventyr. Såsom denna tids sed var, att de yngre sporde de äldre och visare, hvar de största faror och tappreste kämpar kunde uppsökas, hvilket *Odd* alltid förut gjort med *Grim*, bad han honom äfven denna gång anvisa sig den viking han kände vara tapprest och namnkunnigast. Då svarade *Grim*: ”Jag skall anvisa dig tvenne de största och styfvaste vikingar jag vet, *Hjalmar den Hugfulle* och *Thord Stäfnlama*. De hafva fridland i Svithiod, hos konung *Ingjald*; men ligga alla somrar ute på härskepp.” — *Odd* böd nu sin fader farväl, styrde öster ut med landet och ankom till Sverige, der han anträffade *Hjalmar* med 15 skepp, liggande invid ett näs, hvarest han med sitt folk hade härbodar i land, och anställde lekar vid tjällen. Då delade *Odd* sitt manskap i två hopar, och med den ena af dem skulle *Gudmund* hålla fram för näset och upphäfva härskri, och med den andra gick *Odd* sjelf i land och fram ofvan utmed skogen, för att der gifva ett annat härrop. Då *Hjalmar* och hans folk hörde *Gudmunds* härskri, brydde sig de som i leken voro ej det ringaste derom; och då *Odds* härrop ljöd till dem, höllo de upp med leken så länge det påstod, men så snart det var förbi fortsatte de sin lek. Nu sågo *Odd*

och *Gudmund* att de träffat kämpar som tålte blanka sköldar och klingor, och ej låto skrämman sig af buller och skri. När det följande dag var stridsljust gingo vikingarne harklädde i land, och då de kommo *Hjalmar* och hans folk så nära, att de kunde höra rop, frågade denne, hvem som rådde för manskapet. *Odd* nämde sitt namn. *Hjalmar* återtog: "var du till *Bjarmaland*? Och hvad är ditt ärende hit?" — *Odd* jakade till det förra, och sade sig vilja röna hvem af dem var den käckaste. *Odd* hade endast 5 skepp, med 100 man i hvardera, och *Hjalmar* 15, med lika stort manskap. — "Men det skall icke gälla dig, sade *Hjalmar*; ty här skola vi gå blott man emot man." — "Manligen är det taladt," sade *Odd*; och nu rustade de sig på begge sidor till striden. Slaget räckte oafbrutet hela dagen intill aftonen. Då uppsattes fridsköld, och *Hjalmar* sporde *Odd*, hurudan han tyckte åtfärden varit? *Odd* yttrade sig väl deröfver. "Önskar du denna leken oftare," frågade *Hjalmar*. *Odd* jakade härtill. — Om aftonen förbundo kämparne sina sår, och hvardera delen gick till sina härbodar; men om morgonen fylkades manskapet ånyo till bardateken, hvilken räckte hela dagen. Om qvällen uppsattes åter fridsköld, och *Odd* frågade *Hjalmar*, huru han tyckte det gått. Han yttrade sig väl deröfver, och sporde *Odd* om han ville försöka ännu en tredje dag. *Odd* förklarade att den häftigaste leken nu skulle pågå; men *Thord* inrådde dem att göra fostbrödralag, sedan de med svärden pröfvat hvarandras mandom. *Odd* sade sig nöjd dermed; men *Hjalmar* yttrade, att han skulle antaga blott den vikingalag han förut haft: att ingen finge äta rått kött eller dricka blod; att alldrig röfva något af köpmän eller bönder; alldrig våldföra qvinnor, och om någon tog en qvinna om bord emot hennes vilja, skulle han umgälla det med lifvet! — *Odd* ingick i allt detta, och nu gjorde han bolag med *Hjalmar*, och de foro tillsammans på härtog; men om hösten följde *Odd* med *Hjalmar* till Sverige, och var der öfver vintern.

Om våren rustade de ut sina skepp, och företogo en vesterviking, eller ett vikingatåg till vesterhafvet. De härjade på Irland; men här stupade *Odds* fosterbroder *Asmund*. Denna förlust gick honom djupt till sinnes, och då han förföljde hans baneman inåt skogen, samt under återvägen i sin vrede uppryckte små snar och buskar, dem han gick förbi, förekom honom en

rishög mycket lösare än andra, och vid nogare undersökning, fann han en dörr der inunder. Han ryckte upp henne, och såg en kula uti jorden, dit han ingick, och träffade sju qvinnor; men en af dem mycket vackrare än de andra. Det var *Ölvör* konungadottern, och henne ville han nu taga med sig; men hon löste sig dermed, att hon lofvade honom en silkesskjorta, sömmad med guld; hvilken hade den egenskapen, sade hon: "att i denna skjorta kölden aldrig skall besvära dig, aldrig skall simmande mätta dig, och aldrig eld skada; icke skall du känna hunger, eller jern bita derpå, utom i ett tillfälle, det om du tager till flykten!" — Denna skulle vara färdig om ett år.

Följande vår återkom *Odd* till Irland, och erhöll skjortan, såsom aftaladt var; men måste, såsom gengäld, åtaga sig att i tre år skydda landet för vikingar och rånare, hvilka då öfver allt oroadе detsamma. Han gjorde så, dock mot vilkor att *Ölvör* gifte sig med honom, hvilket ock skedde, och *Hjalmar* stadnade qvar med honom denna tid på Irland. Här värjde de landet med tapperhet, och afhöllo all ofrid, och efter tidens förlopp lade de sig åter på vikingatåg och äfventyr.

Efter många blodiga lekar och faror, stupade *Hjalmar* för *Angantyr*, hvilket längre fram skall förtälas; men *Odd* for omkring, alltid uppsökande de största kämpar och de blodigaste bardalekar. På detta sätt uppehöll han sig en tid bortåt i Gardarike, och var der landtvärns-man. Derifrån seglade han en sommar till Gotaland, och hade med sig 10 skepp, samt mötte här en ryktbar viking *Sävid*, en stor kämpe, käckare och starkare än hvarje man, och hvilken i alla sina lifsdagar legat ute på härfärder. Han hade 55 skepp, och slöts slaget dem emellan så, att alla *Odds* skepp afröjdes, och han stod sjelf ensam qvar. Nu var det redan mörkt, och *Odd* ville rädda sig genom simmande, samt kastade sig i hafvet. Detta blef man varse, och då träffades han af ett kastspjut i vaden, intill benet. *Odd* erinrade sig att det skett emedan han flyktade, och vände genast om till skeppen. Här blef han tagen, lagd i fjettrar och en bågsträng bunden om hans händer. *Sävid* skipade tre tolfte män, att under natten vaka öfver honom; ty följande morgon skulle han dödas. Så snart hären somnat, började *Odd* berättla sagor och sjunga fornqväden för sina väktare,

till dess de alla utan misstroende lade sig att sofva. Då släpade sig *Odd* sakta till en yxa, afnötte bågsträngen, och så snart han fått händerna lösa, befriade han sig äfven från fjettrarne. Sedan sökte han och fann sitt pilkoger och sin båge, och kom undan i skogen. Men någon tid derefter smög *Odd* sig en natt till *Sävids* tält, nedstötte det, och ihjelslog honom och alla de som derinne voro. Derefter valde *Sävids* folk honom till sin förman.

Nu stämde han till sig *Gudmund* och *Sigurd* och de företogo gemensamma härtåg till Walland, Frankland, Sicilien och Grekland. Stundom härjade han landet, och på andra ställen satt han qvar såsom landtvärns-man, och afhöll ofrid och vikingars öfverfall. På Sicilien antog han kristendomen och blef döpt. Sedan seglade han till Jerusalem, men led skeppsbrott; allt hans folk förgicks och han kom ensam i land. Då begaf han sig till Jordan, badade i floden, vände så öster ut med hafvet och kom till Syrien. *Odd* vandrade sedermera från land till land, till dess han kom till Ungern. Der hade han allehanda strider och envig, samt anlände efter nya äfventyr och färder slutligen till Hunaland. Och sedan han åter i många år härjat i Sæxland, Frankland, Flæmingialand, Gardarike och flera andra orter, samt bestått otaliga strider och bardalekar, ledsnade han att längre irra omkring, blef rådande i Gardarike, och erhöll konunganamn. Han satt här länge, gifte sig och värdt redan en mycket gammal man. Då grep honom längtan att ännu en gång få besöka sina födelsebygder, och han begaf sig derför till Norrige och uppsökte Hrafnisto. Derifrån for han till Berurjodr; ty han ville se sin fosterfaders gård. Han gick omkring med sina män, och visade dem sin ungdoms lekställen, hvar *Asmund* och han haft sin skottbacke, hvar de öfvat sig i simmande, samt berättade dem om sina öfningar och huru det fordom i hans unga dagar tillgått. Nu sade *Odd*, att han ville lemna stället, emedan der var ingenting vidare att se; ty han måtte väl hafva undgått det öde Völvan förespått honom, att brännas på Berurjodr. De begåfvo sig derifrån; men under gåendët snafvade *Odd* med foten mot något som låg nedväxt i gräset. Han stötte till med spjutskaftet, och sågo då alla att det var hufvudskallen af en häst. Men en orm jagade derur mot *Odd*, och högg honom i foten ofvan ankeln, hvaraf värk ge-

näst uppkom, och foten och låret svulnade. Då förstod han, att det var hästen Faxes hufvudskål, och att Völvans spådom nu skulle sannas. Hans män ledde honom till stranden; här satte han sig ned att sjunga sitt dödsqvåde, hvilket hans män ristade i trädkifvor. Sedan han slutat det, afsomnade han; och uppfyldes sålunda spåqvinnans förutsägen.

Hjalmar den Mugfulles Saga.

I föregående saga förtäljdes, huru *Örvar-Odd* följde med *Hjalmar* till konung *Ingjald* (Yngve) i Sverige. Konungen hade en dotter, som hette *Ingeborg*, vidtfrägdad i det gamla Norden för sin skönhet, sitt förstånd och sin visdom. *Hjalmar* älskade henne, och hon lönade honom med genkärlek. En gång sade *Odd* till *Hjalmar*: "hvarföre begär du icke konunga-dottern, ty jag ser att er håg likar sig väl tillsammans?" — *Hjalmar* svarade, att han redan gjort det; men att konungen ej ville gifva sin dotter åt en man af så ringa börd och så ringa rykte. — Derefter fortsatte fosterbröderna sina vikingatåg, vunno ära och frägd, och stora rikedomar.

Andgrim kämpe bodde på Bolmsö, och hade tolf söner, alla styfva och djerfva stridsmän, ehuru ingen kunde mäta sig med *Angantyr*, den äldsta af dem, som ensam fått två mäns styrka. Alla ägde de utmärkt goda holmgångs svärd; men *Angantyr* den ryktbara *Tirfing*, hvilken lika så väl bet på sten som linne. Ofta kom *Berserksgången* (kämpavreden *) på dem, och om de då ej träffade fiender, foro de i land, för att ej skada hvarandra, och brottades med berg och skogar; ty annars hände det att de ihjelslogo sina egna män och krossade sina skepp. Om dem gingo många sällsamma sador.

Det hände en afton på Bolmsö, då männerna sutto och drucko julöl tillsammans, att de, såsom sed då

*) Vissa af de gamla kämparne påkom stundom en art krigiskt vansinne, då de med samma ursinnighet rasade emot vänner och fiender, lefvande och döda ting. De beto i sina sköldar, grenjade och anföllo allt hvad som mötte dem. Emedan de då rusade fram i striden utan brynja och harnesk, fingo de namn af Berserkar (brynjolöse).

var, gjorde löften om framtida bragder. *Hjorvard*, *Angantyr*s broder, aflade det oryggeliga löfte, att han skulle äga den sköna *Ingeborg*, Upsala konungens dotter, eller ock falla dervid. Följande vår företogo bröderna sin Upsalafärd, tolf tillsamman, och gingo in för konungen och sade sitt ärende och sitt löfte. Alla män som voro i konungasalen tystnade; men *Hjorvard* begärde ett skyndsamt svar. Konungen som kände huru hårdhändta kämpar dessa män voro, och visste att de stammade från en vidtfrägdad ätt, öfvervägde målet. Då uppstod *Hjalmar den Hugfulle*, trädde fram till bordet, talade till konungen och erinrade huru länge han med vörndnad tjent honom, skyddat och värnat hans land, och därför fordrade han konungadotterns hand, framför dessa fremlingar, som gjort endast ondt både i detta och andra konungars riken. Konungen råkade genom så utmärkte stridsmäns täflan i bryderi, berömde dem begge såsom store och ättborne män, värdige hans skyldskap; men bad sin dotter göra valet emellan dem. *Ingeborg* yttrade att hon ville äga *Hjalmar*. Då bjöd *Hjorvard* ut *Hjalmar* till holmgång på Samsö, och sade honom vara hvar mans niding *), om han drog sig undan. *Hjalmar* svarade, att han ej skulle töfva; och dermed reste bröderna hem, och meddelade fadern utgången af sitt ärende.

Öfver Aldejoborg **) herrskade en Jarl, som hade namnet *Bjartmar*, och ägde en ung, skön dotter, kallad *Svafa*. Der hade *Andgrims* söner sin väg förbi, togo in hos honom, och jarlen tillredde för dem ett stort gästabud till välkomstfest. Sedan de här tillbragt en tid, bad *Angantyr* om jarlens dotter och erhöll henne. När bröllops högtiden led till slut, rustade sig *Andgrims* söner till sin färd åt Samsö. Då förtäljde *Angantyr* för jarlen en dröm han haft: att han tyckte sig varit på Samsö med sina bröder, och hade funnit en myckenhet foglar, dem de alla dräpte. Sedan gin-

---

*) *Holmgång* betydde *envig*, efter det gamla språkbruket, och benämndes så, emedan vikingarne vanligen landsatte eller bestämde mötesplatsen på en ö (en holme), der enviget gick för sig. — *Hvar mans niding*, var det skymfligaste tillmäle man kunde göra de gamla nordboerna, och hvilket isynnerhet träffade de feqa.

**) Vid Östersjön, en berömd stad i det gamla Gardarike eller Ryssland.

go de åt andra sidan af ön, då de sågo tvenne örnar flyga emot sig, och med den ena af dem hade han en häftig strid, tills de båda satte sig neder. Den andra örnen stridde med hans elfva bröder, och syntes dem alla öfverlägsen. — Jarlen svarade, att drömmen tydde sig sjelf: den bådade mäktiga mäns fall.

Nu foro *Andgrims* söner till Samsö, och då de hunno dit, kände de att kämpavreden skulle öfverkomma dem, hvarföre de gingo i land, såsom de voro vane, och uppryckte träden i skogen. *Hjalmar* och *Odd* lågo på andra sidan om ön, och hade gått upp på en höjd att forska om de kunde se till *Andgrims* söner. Men der desse voro, blefvo de varse *Hjalmars* skepp och igenkände dem, och rasade då kämpavreden hos dem som grymmast. Då grepo alla till sina svärd, grenjade vildt och beto i sköldarne. De rusade sedan ned på skeppen, sex på hvardera och blef der en skarp fäktning, hvilken slöts så, att de afröjde skeppsborden, från den ena ändan till den andra; men om bord voro så fullgode män, att hvar och en stod och föll orygglig på sin plats.

Då *Hjalmar* och *Odd* återvände, och sågo hvad kämparne hade gjort, qvad *Hjalmar*:

Från härskeppen gånga
Tolf dödskämpar
Som brynjo-pröfning
Starkast älska.

Hos Odin månd' vi gästa
Denna afton
Hugfulle båda;
Men de tolf lefva!

Det var den enda gång *Hjalmar* talade ett fruktande ord; men *Odd* svarade:

Jag till de orden
Svar månde veta:
I afton hos Odin
De tolf skola gästa,
Men vi tu lefva.

Odd hade lemnat sina pilar på skeppen, och bar endast en yxa i handen; men till sitt värn hade han på

sig sin silkes skjorta, hvilken han alldrig aflade, och hvarpå inga svärdshugg beto. "Tvenne vilkor äro för handen, sade *Odd*, att fly till skogen, eller bida och fäkta." Då qvad *Hjalmar*:

Alldrig vi flykte
Undan härjarne!
Om än de något
Otamde synas.

Nu högg *Odd* sig en klubba i skogen, och sade åt *Hjalmar*: "huru önskar du, stallbröder, strida ensam mot *Angantyr*, eller mot de elfva." *Hjalmar* svarade: "Om dig synes mer att strida mot *Angantyr*, skall jag göra det!" — "Illa har du valt deri, sade *Odd*, ty jag dristar mera på mitt pantsar, än på din brynja;" och begge gingo nu ned mot de tolf bröderna. *Odd* ropade mot dem:

Man emot man
Striden börje,
Tappre svenner!
Om ej modet svigtar.

Nu började leken med stora hugg och hårda anfall. Först stred *Hjorvard* med *Odd*; men silkesskjortan skyddade honom mot alla svärdslag, och få hugg skiftade de med hvarannan förr än *Hjorvard* föll. Sedan framträdde den ena efter den andra af de elfva bröderna, och *Odd* fälde dem alla med sin klubba, utan att sjelf vara sårad. Då gick han dit, der *Hjalmar* hade stridt. *Angantyr* var fallen; men *Hjalmar* hade satt sig på en tufva, och dignat neder utmed densamma. *Odd* qvad emot honom:

Hur går dig, *Hjalmar*!
Ligger du så bleknad?
Jag ser, dig möda
Såren stora.

Hjelman ligger klufven,
Brynjan på sidan.
Ditt lif jag hälsar
Till sista färden!

Hjal-

Hjalmar svarade: "en hvar skall engång dö!" och så tillade han:

Sår har jag sexton
Och brynjan sliten,
Svart är för ögat
Och mig fjäten svika;
Högg mig vid hjertat
*Angantyr*s svärd,
Blodspetsen skarpa
Härdad i etter!

"Den skada har jag då lidit, sade *Odd*, att jag aldrig kan vänta värre, och illa hafva dina råd lyckats; ty seger hade vi vunnit, om jag fått råda." — "Nu skall du sitta ned, sade *Hjalmar*; ty jag vill qväda dig en sång och sända hem till Sverige!" och nu qvad han:

Jag från de fagra
Tärnornas sånger,
Skildes ej nödgad
Östan vid Sota.
Fort jag skyndade,
Kölen han ilar,
God i farten
Med trogna vänner.

Följde mig hvita
Konunga dottren
Till *Agnafit*,
Längst ut på skären:
De ord hafva sannats,
Som hon mig då sade,
Att aldrig jag åter
Mer skulle komma!

Jag ifrån unga
Ingeborg skildes;
Kort jag det täljer,
I sista stunden:
Vänaste tärnan,
Sorgen skall tära,
Då hon aldrig
Ser mig åter.

Bär du till skådning —
 Så är min vilja —
 Hjelm och brynja
 I konungens sal.
 Hugén lär hvälvas
 Hos konunga döttrén,
 När brynjan hon ser
 Huggen för bröstet.

Drag mig af handen
 Guldringen röda
 Gif honom snart
 Åt Ingeborg unga.
 Må han hos henne
 Hugfästa sorgen,
 När hon alldrig
 Skådar mig mera!

I Sigtuna ser jag
 Hvar tärnorna sitta,
 De der mig sågo
 Fara å väg;
 I konungens sal
 Gläda ej Hjalmar
 Öl eller kämpar
 Nånsin nu mera!

Vidare sade *Hjalmar*: "Nu vill jag att du bär min hälsning till alla mina bords-bröder, och hvilkas namn jag vill tälja." Derefter sjöng han en sång öfver dem och bad honom till sist: "nu skall du draga ringen af min hand, och lemna den åt Ingeborg, och säga henne, att jag skickar den i sändning på min dödsdag."

Dricka med konungen
 Jarlar många
 Öl glädliga
 I Upsala.
 Tröttnar der mången
 Man vid mjödet;
 Men mig hålla såren
 Här uppå ön.

Korpen flyger sunnan
 Från öde heden,

Flyger honom efter
 Örnen ej mindre.
 En ibland örnar
 Sist skall jag mata
 Af blodet röda
 Skall han suga!

Så dog *Hjalmar*. — *Odd* släpade alla berserkarne i en hög, lade deras kläder och vapen med dem, hopade ved och torf der ofvanpå, och kastade en sandhög derutöfver. Sedan bar han från skeppen alla sina män i land, och uppkastade en hög öfver dem, och än i dag skall märke synas till hvad *Odd* der hade gjort.

Nu tog han *Hjalmar* på sin rygg, och bar honom ut på skeppet, hissade seglen, samt återvände till Sverige med den döde *Hjalmar*. Han steg sedan i land, der han fann det lägligast, tog *Hjalmar* på sina skuldror, och bar honom till Upsala (*Sigtuna*) och lade honom utan för slottedörren; gick så in i salen, och höll *Hjalmars* brynja i handen, jemte hjelmen. Dessa vapen satte han för konungen ned på golfsvet, och förtäljde huru allt hade timat. Derpå gick han till *Ingeborg*, der hon satt i sin stol, och sömmade en skjorta åt *Hjalmar*. "Här, sade *Odd*, är den ring, som *Hjalmar* döende sände dig, och derjemte sin hälsning!" *Ingeborg* tog ringen, såg på honom; men svarade intet. Så dignade hon ned af stolen, och — dog! Då slog *Odd* ihop händerna, log bedröfvad och sade: "häröfver må männen fagna sig! Och nu skolen J få döde bo tillsammans, då det ej unnades eder lefvande!" —

Härvid tog *Odd* den döda *Ingeborg*, och bar henne dit der *Hjalmar* låg, och lade henne i hans famn. Så skickade han bud ini salen till konungen, och bad honom komma och se, huru han omlagat allt. Sedan uppkastade *Odd* en stor hög, bar dit *Hjalmar*, jemte brynjan och hjelmen, och lade *Ingeborg* bredvid honom, och igenfylde högen.

* * * *

"Sex dagar har jag förtäljt sagor för eder, sade nu *Asmund* till de unga, och ännu skall jag göra det den sjunde, då ägen J något för hvarje dag i veckan, och behagar det så Herren, så är mitt ljus, likt *Norna-Gests*, sedan snart nedbrunnit. I morgon på jule-

dag, skolen J få höra det öfriga i denna bok; i afton icke mera.”

VII.

På juldagen hade en annan af grannarne samlat byalaget hos sig, och då man erfor att *Asmunds* bok innehöll äfven historiska berättelser, blef folksamlingen stor både af äldre och yngre personer. Gubben skådade half-sorgligt omkring sig, och yttrade: ”Ären J komne, vänner, att taga afsked af gamle *Asmund* i afton; ty så manngrant har jag alldrig sett Eder omkring mig.” — ”Sådant kan hända, tillade han, efter en kort tystnad, om det så tackes Herren; jag känner nästan att mitt slut nalkas!” — Och nu började han läsa:

Jomswikinga-Saga.

På ön Fyen i Danmark bodde i gamla tider en väldig och berömlig man, som hette *Toke*. Han hade tvenne söner, *Åke* och *Palne*, begge utmärkte kämpar, samt dessutom en frilleson, *Fjolner*, en svekfull och hämdlysten man. *Toke* var redan gammal till åren, sjuknade och dog; och då bröderna ej gånvo *Fjolner* lika arfslott efter sin fader, började han stämpla emot dem, samt vållade snart *Åkes* fall. *Palne* sörjde mycket sin broder, hvilken i alla idrotter varit utmärktare än han, isynnerhet som han ej såg sig kunna hämnas hans död, emedan *Fjolner* tillstälde sveket emot honom genom konung *Harald Gormson* i Danmark. Men *Sigurd*, en vis och förmögen man och god rådgifvare, reste dit der *Palne* bodde, och uppmuntrade honom med hopp att framdeles kunna hämnas sin broder, samt rådde honom att gifta sig, för att dämpa sin sorg. *Sigurd* föreslog härtill *Ingeborg*, *Ottar* Jarls dotter i Gøthaland, en på sin tid utmärkt skön jungfru, samt åtog sig det ärendet. Han besökte ock sedan *Ottar*, och slöts hans resa så att *Palne* fick löfte om jungfrun.

Sedan blef bröllop, och första natten drömde *Ingeborg*: att hon hade satt upp en grå linneväf, hvarå litet var väfvet. Hon tyckte att väfven blef konung *Haralds* säng, i hvilken han låg, samt att tenarne på väfven bestodo af idel mannahufvuden, hvaraf ett fallit af midt uppå väfven bakföre, der man minst kunde

blifva det varse, hvilket hindrade fortsättningen af arbetet. Då tog *Ingeborg* upp ett stort hufvud ur sitt sköte, och fäste det vid väfven i det affallnes ställe, och detta hufvud syntes henne som det föllo i konung *Haralds* säng, och blef det hans bane. — *Palne* yttrade, att "detta var bättre drömdt än odrömdt;" ty han tydde det på tillkommande händelser.

En tid derefter födde *Ingeborg* honom en son, hvilken blef kallad *Toke*. Han växte upp hemma hos sin fader på *Fyen*, blef rask, förständig och vänsäll, och sades i all ting vara lik sin farbroder *Ake*. Då han hunnit ynglingaåren dog hans fader, och sedan benämndes han allmänt *Palnatoke*.

Då *Palnatoke* hunnit stadgade år låg han ute om somrarne i härnad, såsom sed var för unge och behjertade män. Sålunda tillbragte han sin tid, betänkt att hämnas sin farbroders död på konung *Harald*, och nu anträffade han en gång konungen, som låg ute med sina skepp emot sin son *Sven*. Konung *Harald* hade stigit i land på ön *Bornholm*, och *Palnatoke* vid en annan sida deraf. Om aftonen när denne gick omkring på öen fick han se konungen med sina män sittande vid en eld, der de värmdes sig. Då tog *Palnatoke* upp en pil och sköt konungen midt igenom hufvudet, och detta blef hans bane. *Haralds* son *Sven*, hvilken var *Palnatokes* fosterson, emottog nu riket. Honom ville *Fjolner* reta till hämd mot sin fosterfader; men detta slöts så, att *Palnatoke* klöf hufvudet på *Fjolner*, samt undkom sjelf oskadd.

Sedan fortsatte han sitt förra lefnadssätt med vikingatåg och härjande, och samlade stora rikedomar på *Irland* och i *Skottland*. Slutligen kom han öfver till *Winland* *), der en konung *Burislaf* regerade. Denne fruktade *Palnatoke*, sände honom skänker och vänliga hälsningar, gaf honom ett land att bebo och lät honom der uppbygga den starka och så namnkunnige fästningen *Jomsborg* **). De kämpar som här lefde med honom kallades *Jomsvikingar*, och voro de ryktbaraste krigare i gamla tider. *Palnatoke* gaf dem egna reglor, hvilka de förbundo sig att på det nogaste

*) Så benämndes fordom *Wenden*, norra *Tyskland*, nuvarande *Pommern*, m. m.

***) På ön *Wollin*.

iakttaga, och voro kände under namn af *Jomsvikinga-Lag*. Enligt densamma kunde ingen här antagas till stallbroder, som var yngre än aderton eller äldre än femtio år; ingen, som flydde för en jemnstark, och lika härklädd, äfven om tvenne stodo mot en; ingen som talat ett ord om räddhåga eller förtviflan, eller qved det ringaste, ehuru i yttersta fara eller under högsta qual; hvar och en skulle hämnas den andras oförrätter, såsom vore det hans fader eller broder; ingen finge väcka oenighet och slagsmål män emellan, eller fara med högfärd, skryt och lögn; ingen hustru finge vara längre hos sin man än en natt inom Jomsborg, och ingen frilla der insläppas; ingen tilläts vistas utom fästningen längre tid, än en natt; allt hvad som i härnad eröfrades, skulle bäras till delningsstången, så större som mindre, o. s. v.

Palnatoke höll noga hand öfver sina lagar, att de strängt efterlefdes, och snart blef Jomsborg vidt frägdadt såsom den yppersta vistelseort för hårdhändta kämpar, och dit strömmade krigare från alla håll, sådana som häftigast åtrådde vapenbragder och halsbrytande äfventyr, både konungar, jarlar och bondesöner. Men hvar och en måste undergå sträng pröfning, om han svarade emot de mannarön här erfordrades; alla andra återvistes. Sommartiden lågo de uti härnad, hade jemn seger och vunno mycken rikedom och ett stort rykte; men konung *Burislafs* rike skyddade de troget och försvarade det mot anfall och öfvervåld.

Palnatoke blef nu en gammal man och kände sitt slut nalkas. Då bød han konungen till sig, och i samråd med honom utnämndes *Sigvald* till höfding öfver Jomsvikingarne. Han var son af *Harald*, jarl öfver Seland, vanligen benämd *Strutharald*, samt en rådig, tapper och förståndig man, hvilken väl kunde ställa sitt tal till folket. Och kort derefter dog *Palnatoke*.

Sigvald bibehöll Jomsvikingarnes rykte i ära, utförde stora bedrifter, samt tog genom djerfhet och list konung *Sven* af Danmark till fånga. Detta utförde han såsom ett vilkor att få Jomsborg fritt från konung *Burislafs* öfvervälde, och att erhålla hans dotter, den sköna *Astrid* *) till äkta. *Burislaf* uppfylde sedan beg-

---

*) Hon var syster till *Geira*, hvilken blef gift med *Olof Tryggvason* i Norrige.

ge villkoren; men konung *Sven* måste afträda sin skatterättighet öfver Wenden, och gifta sig med *Burislafs* dotter *Gunhild*.

En tid derefter dog *Strutharald*, och konung *Sven* höll nu ett ståtligt graföl efter honom, hvartill äfven *Sigvald* bidrog med sin egendom, och infann sig der med sina kämpar. När Jomsvikingarne voro väl druckne, beslöt konungen att hämnas den oförrätt han trodde sig hafva lidit af *Sigvald*. Han lät bära omkring den hetsigaste dryck han hade, och sedan han fått dem ännu mera druckne och språksamme, föreslog han dem att göra sådana löften, som vid graföl voro brukliga i dessa tider. Först äggade han deras djerfhet och ärelystnad, genom beröm och loford öfver det rykte de hade framför alla andra män i norra delen af jorden, öfver de många faror de bestått och de vidunderliga äfventyr de utkämpat. Sedan började han sjelf denna skämtan med det löftet, att inom tre år hafva landstigit på England och eröfrat konung *Adalrads* rike. Nu bars ett stort djurshorn till *Sigvald*; han stod upp, tog hornet, drack sin faders minne, och sade; "det bedyrar jag, att jag innan tredje vinternatt skall med härs- magt härja Norrige, och ej återvända innan jag dödat eller förjagat Hakon Jarl, eller fallit sjelf dervid!" Bland de öfrige Jomsvikingarne förbant sig *Thorkel* att följa sin broder *Sigvald*, och ej lemna honom i någon fara; ungefär lika löften gjorde *Bue den Digre* och hans broder *Sigurd Kämpe*, och flere andra. *Vagn Åkeson* (Palnatokes sonson) lofvade att innan tredje juledag dräpa *Thorkel Leira*, och gästa i säng med hans dotter *Ingeborg*. *Björn den Bretske* (Brittiske) lofvade följa honom i all fara, och biträda honom af alla krafter. Sådana löften gjorde Jomsvikingarne den ena efter den andra, af öfvermod och mycket drickande; och konung *Sven* retade dem härtill, emedan han hoppades att de skulle alla finna derstädes sin bane.

Men *Astrid*, *Sigvalds* hustru, genomskådade konungens svek, och gaf sin man sådana råd, hvarigenom han blef nödsakad lemna vikingarne fyratio härsklipp, väl rustade och bemannade, i fall han ej ville se dem återtaga sina löften. *Tofa*, *Strutharald* Jarls dotter, uppmanade sin man *Sigurd*, att troget hålla sin förbindelse och följa sin broder *Bue*, så att han skulle lemna godt rykte efter sig, om han föll i striden, värdigt honom och Jomsvikingarne.

När dessa nu voro i ordning, afseglade de med 100 storskepp, alla väl försedde med käckastridsmän, vapen, sköldar, dyrbara kläder och många rikedomar. Förmämsta höfdingarne för hären voro *Sigvald*, *Bueden Digre* och *Vagn Åkeson*. Jomsvikingarne kommo till Norrige, lade in i Viken, härjade och brände i landet och nedgjorde folket. Men brådt kom bud till *Hakon Jarl*, att ofred var i landet, och att Jomsvikingarne foro fram med eld och svärd. Straxt lät jarlen antända vårdkasar och kringända pilbud (budkaflar), för att sammankalla inbyggarna mot fienderna. Emelertid drogo Jomsvikingarne norr ut, och foro fram på samma sätt, råvade och dräpte folk och uppbrände byar och härader, tills allt var nedlagdt i aska, der de gjorde strandhugg *). Slutligen kommo de till Ulfasund.

Här mötte dem *Hakon Jarl* i Hiorungavog, och den häftigaste strid uppstod. Dagen var klar och mycket varm, så att många aftogo kläderna för att lättare föra vapnen. Men Jomsvikingarne slogos såsom det anstod så ryktbara kämpar, och ehuru Norrmännen voro femfaldt starkare än de, gjorde de dock ej blott tappert motstånd, utan afröjde ock flera af deras skepp, och isynnerhet gingo *Sigvald*, *Bue* och *Vagn* oförskräckt fram, och öfver allt der de funnos, blef det ett starkt manfall bland fienderna. Då nu *Hakon Jarl* såg att han ej kunde rå på dem, gick han i land på en ö benämnd Primsignad, och började der åkalla nornor och troll, samt offrade åt dem sin son *Erling*, på hvilken hans slaf *Karker* afskar halsen, enligt hans befallning. Derefter återvände jarlen, och striden började ånyo, och blef den vildaste. Det led nu mot slutet af dagen, luften tjocknade, det uppstod en häftig storm med ljungeld och åskdunder. Ett starkt hagel slog Jomsvikingarne i ansigtet, och de som förut afkastat kläderna, började att frysa. Folket trodde sig se trollkonan *Thorgerda Horgabrud*, som stridde för *Hakon*; hon hade en stygg uppsyn, mångfaldiga pilar flögo från hvarje hennes finger, och hvar och en blef mans bane, så att manfallet blef starkt bland Jomsvikingarne. På detta sätt voro snart 50 af deras skepp afröjde.

Nu lät *Sigvald* afhugga fästlinorna, och ropade på *Bue* och *Vagn* att de tillsammans skulle begifva sig på flykten. Men då sprang *Thorkel Midlung* upp på *Bues*

---

*) Med detta uttryck betecknades i de gamla sagorna fiendtliga anfall på kusterna.

skepp, och högg till honom, så att läppen och hakan jemte tänderna föllo neder på skeppet. Då sade *Bue*: "Manhaftigt var det huggit, *Thorkel*! men föga är jag behagligare än förut, och ej torde fruarne tycka om att kyssa oss, då vi komma tillbaka!" — Dervid högg han till *Thorkel*, så att han stupade på stället; och så tog *Bue* tvenne kistor fulla af guld, och ropade: "Öfver bord alla *Bues* män!" och kastade sig härpå med sina skatter i sjön, och blef sedan alldrig synlig; och det var ett allmänt tal, att *Bue* var den yppersta hjälte bland Jomsvikingarne. Men *Sigvald* flydde och *Vagn* ropade efter honom: "Hvi flyr du, niding, med den vanära, som skall följa dig hem, och genom alla dina lifsdagar?" Derpå sköt han efter honom med ett spjut, men träffade en annan som stod vid styret och med hvilken *Sigvald* nyss bytt plats; ty *Vagn* trodde att det var *Sigvald*. Detta blef den mannens bane.

Då låg *Vagn* ensam qvar med sitt skepp, hvilket var stort och starkt, och hade många oförskräckta kämpar om bord. *Hakon Jarl* anföll det nu på alla sidor med sina skepp, och här uppstod ett starkt fäktande. Hvar och en som försökte komma upp på skeppet blef nedgjord, och de slogos intill mörka natten, utan att *Vagns* långskepp kunde öfvervinnas. Under natten rådslogo *Vagn* och *Björn den Bretske* hvad de skulle företaga, emedan de ej kunde komma ut emellan *Hakons* skepp. Då beslöto de att gå i land och göra dennes män hvad de möjligen kunde. De nedtogo masten, sköto den ned i sjön, och åttatio kämpar ernade simma med dess tillhjälp i land; men stannade på ett skär, då de trodde sig hunnit stranden. Här omkommo en del i vattnet af köld, och när det dagades, funnos de öfriga på skäret dels sårade och dels så frusne, att de ej kunde försvara sig, hvarföre de blefvo fångne, och bakbundne framförde till jarlen, för att aflifvas. Hvar och en dog med största frimodighet, och då *Thorkel Leira*, som afhögg dem hufvudet, sporde dem hurudant mod de hade att dö, gáfvo de alla djerfva och trotsiga svar, såsom det egnade Jomsborgs kämpar att tala. — En bad att han hastigt skulle hugga till, då han ville döda honom; ty bland Jomsvikingarne hade varit strid, om man kunde veta något, straxt efter sedan hufvudet fallit. "Jag håller derföre, tillade han, denna bältesknif i min hand, och skall jag visa den åt dig, om jag ännu har någon sansning, sedan mitt hufvud stupat." *Thorkel* högg honom, och knifven föll

genast ur handen. — En annan bad att han ej skulle binda honom vid håret, och ej gifva honom dödshugget genom nacken, såsom på en ox, utan frammantill, samt lofvade dervid sitta helt stilla, "och märk noga, sade han, om jag dervid blinkar det ringaste med ögonen." Detta skedde, och utan minsta rörelse på ögat föll hans hufvud. — En tredje önskade att först få uppdraga och ansa sina strumpor, och sedan det var helt kallblodigt utfördt, stalp hans hufvud. — En ung man framfördes nu; han hade ett vackert utseende, och ett tjockt, gult hår, lent som silke. Han begärde att trälar ej skulle framleda honom, samt att ej sämre krigsmän än *Thorkel* skulle hålla upp hans hår, och hastigt rycka hufvudet af kroppen, att håret icke blodades; ty han sade sig alltid varit mån om dess grannliga skötsel. Då åtog sig en af jarlens hofmän att leda den unge mannen till döden, och vefvade hans långa hår omkring sin hand, och höll honom sålunda under hugget. *Thorkel* lyfte nu svärdet i höjden, och ernade gifva honom en hastig död; men när ynglingen hörde hvinaudet, ryckte han på hufvudet så starkt, att hofmannen kom under hugget, och *Thorkel* högg af honom begge armarne vid armliden. Nu reste sig den unge mannen upp och sade: "hvilken svens händer sitta kvar i mitt hår? J hållen nog länge andra i håret, jarlsmän!" *Hakon* ropade att man skulle hastigt döda den djerfve unge mannen, och alla hans stridsbröder, emedan de af sådana oförskräckta kämpar hade allt ondt att frukta, så länge de lefde; men hans son *Erik*, som redan förut friat mången käck Jomsviking och tagit dem bland sitt folk, sporde ynglingen hvem han vore; då han sade sig heta *Sven* och vara *Bues* son och 18 år gammal. *Erik* bjöd honom då lifsförskoning och tog honom till sin flock.

Nu framhades den trettonde fången, en ung storväxt man, af ett modigt och behagligt utseende. På *Eriks* tillfrågan, sade han sig vara *Vagn Åkeson*, hvilken lofvat döda *Thorkel Leira*, och bortröfva hans dotter *Ingeborg*, "och gör det mig mest ondt, om jag måste dö, innan jag fullbordat detta löfte!" sade han. — "Men jag skall så laga, att du ej hinner dertill!" genmälte *Thorkel*, rusade fram med ifver och högg till honom tvehändt. Då kastade sig *Vagn* framstupa emot *Thorkels* fötter, och emedan marken var slipprig af blod, halkade *Thorkel* omkull och afhög i fallet det rep hvarmed *Vagn* var om foten sammanbunden med

de öfriga fångarne. Hastigt sprang *Vagn* upp, fattade svärdet, som *Thorkel* förlorat i fallet, och högg honom dermed tvert öfver skuldrorna, att han skar honom midt i tu; hvilket blef hans bane. "Nu har jag fullbordat hälften af mitt löfte, sade *Vagn*, och hämnat några af mina män, och är jag därför nöjdare att dö, än förut!" Då ropade *Hakon*, att man ej skulle låta honom leka så lös och ledig, utan genast döda honom; men *Erik* tog honom undan, och stälde honom utmed sina män. *Vagn* sade, att han ej toge emot lifsförskoning, om ej alla hans stridsbröder, som ännu voro kvar, äfven fingo fred, i annan händelse ville de alla vandra samma färd tillhopa. Då talade *Erik* med sin fader *Hakon*, och *Vagn* med *Björn den Brittiske* emottogo frid och lifssäkerhet, och förening ingicks emellan jarlen och Jomsvikingarne, så att de blefvo hans män. *Vagn* följde med *Erik* jarl öster i viken, och der gifte han sig med *Ingeborg*, *Thorkel Leiras* dotter, och förde henne sedan till sina gårdar på *Fyen*.

Men då *Sigvald*, som hade nesligt flytt från slaget uti *Hiorungavog*, kommit hem till sin hustru *Astrid*, måste han uppbära af henne månet bitande skämt öfver sin feghet. Såsom vid segrar emottog hon honom med ett stort gästabud. Tillika lät hon tillreda ett bad, med tillägg, att efter en så lång väg från *Norrige*, vore det tid att ansa och sköta de sår han fått i striden. *Astrid* betjente honom sjelf i badet, och anmärkte dervid, att "någre Jomsvikingar måste äga mera lytte kroppar, än du, ty denna hud tyckes mig lämpligast vårdas i hvete!" — Sålunda värderade *Nordens* forntida qvinnor endast de tappra och oförskräckte, och afskydde fegheten såsom det styggaste lyte hos mannen.

Olof Tryggwasons Saga.

Tryggve Olofson var en myndig och mächtig småkonung öfver *Viken* i *Norrige*. Öfverkonungar i landet voro nu *Erik Blodyxes* söner, *Harald Gråfall* och *Gudröd*; men deras moder *Gunhild*, en storrådig och tilltagsen qvinna, blandade sig mycket i styrelsen, och benämndes allmänt konungamodern. *Gunhilds* söner dräpte försåtligen konung *Tryggve*, och lade hans rike under sig; men hans hustru *Astrid*, dotter till *Erik Bjo-*

deskalle, en rik och ansedd man på Oprostad, flydde undan med all den lösa egendom hon kunde medföra. Henne följde *Thorolf Luseskäg*, hennes fosterfader, och de dolde sig, tillika med några få män, på en holme i Randsjön; och der födde hon straxt derpå en son (1079), den *Thorolf* vattenöste och kallade *Olof*, efter farfadren. Mot hösten, då luften började blifva kallare, nödsakades *Astrid* med sitt folk flytta härifrån. De färdades om nätterna, och höllo sig gömde om dagen, till dess de ankommo en afton till Oprostad, der hon bodde obemärkt öfver vintren.

Emellertid hade *Gunhilds* söner sport ryktet att *Astrid* födt en son, hvarföre drottning *Gunhild* följande vår utsände spejare att härom underrätta sig. Dessa återkommo och besannade de utspridda sägnerna, då hon genast skickade sin trogne vän *Hakon* med trettio väl väpnade män till *Erik* på Oprostad, för att taga *Tryggves* son och föra honom till sig. Men sent en afton blef *Erik* af sina vänner underrättad om de utsändes annalkande, och samma natt gaf han *Astrid* ledsagare, hvilka afreste med henne, jemte sin fosterfader *Thorolf*, till *Håkan den Gamle*, en mächtig man i Sverige, och *Eriks* fordna stallbroder i många vikingatåg och vapenbragder. Följande afton hunno de i Sköns härad till en stor gård, der de begärde nattherberge. De voro nu förklädde och hade usla kläder på sig, hvarföre bonden *Björn Etterqvesa*, en rik och elak man, körde ut dem, så att de ännu samma qväll måste fara till ett annat hemman, Witskom, till *Thorsten* bonde, hvilken tog väl emot dem och undfägnade dem frikostigt.

Då *Gunhilds* utskickade tidigt om morgonen ankommo till Oprostad, ochingo höra att *Astrid* och hennes son icke voro der, trodde de ej derpå, utan genomsökte hela huset och dröjde der tills de utspanat hvad väg de farit. De skyndade genast efter, och hunno om aftonen till *Björn Etterqvesa*, och togo hos honom nattqvarter. Här erhöilo de kunskap om de resande, och gissade genast hvem de voro. Men *Thorstens* huskarl kom mot qvällen ur skogen, och då hans väg gick förbi *Björns* gård och han der såg fremmande, trädde han in för att höra tidningar, samt erfor dervid de resandes ärende. Detta förtäljde han för sin husbonde, hvilken om natten väckte sina gäster, talade häftigt till dem och tvang dem att draga vidare.

Men sedan de kommit ut på vägen, underrättade *Thorsten* dem om *Gunhilds* utskickade, gaf dem mat och en ledsagare, hvilken följde dem till en med rör bevuxen holme, dit de vadade genom vattnet och gömde sig i rören. Följande morgon bittida redo *Gunhilds* sändemän ut från *Björn*, och frågade öfver allt efter *Astrid*. Och då de kommo till *Thorsten*, svarade denne, att der varit några vandrare sednaste natt; men hvilka i dagningen gått öster ut i skogen. De började då söka i skogen, och *Thorsten* följde med dem; men ledde dem alltid från den sidan der *Astrid* och hennes sällskap voro fördolda. Slutligen smög han sig oförmärkt till ett torp, tog der en trälqvinns son och lade det i en buske, der skogen var tjockast. Då barnet begynte gråta, skyndade alla dit, och *Thorsten* till sist; men då de betraktade barnet, anmärkte *Thorsten*, att detta ej hade utseende af ett konungabarn, utan att någon burit fram det dit, för att drifva gäck med dem, och leda dem på orätta vägar. Hela dagen fortforo de förgäfves att i skogen leta efter *Astrid*, samt återvände sedan till *Gunhild* och underrättade henne om sitt misslyckade ärende. *Astrid* låg emellertid skyld på holmen hela dagen, och följande natt kom *Thorsten* till dem, gaf dem mat och en ledsagare, som noga kände vägen öster ut till Sverige, dit *Astrid* ankom oskadd och bodde länge ostörd hos *Hakon den Gamle*.

Men slutligen erfor *Gunhild* konungamodern, att *Astrid* och hennes son vistades i Sverige, hvarföre hon afsände samma sin vän *Hakon* till Svenska konungen *Erik*, med rika skänker, jemte anhållan att få gossen *Olof*, konung *Tryggves* son med sig hem tillbaka. Konungen svarade, med löfte att gifva honom så mycket manskap han trodde sig behöfva; men tillade, att han kunde vara säker att hos *Hakon* ej med våld förmå drifva igenom någon sak, som var honom emot. *Hakon den Gamle* hade en son *Ragnvald*, hvilken var i konungens hof och af honom mycket älskad. *Ragnvald* skyndade till sin fader, samt underrättade honom rörande *Gunhilds* budsändning. Straxt derefter infann sig äfven den Norrske *Hakon*, med stort följe, det konung *Erik* lemnat honom, och föregaf det drottning *Gunhild* skickat honom att erbjuda *Olof*, konung *Tryggves* son, en hederlig uppfostran samt att följa honom till Norrige. Men *Hakon* svarade honom modigt, att som *Gunhild* var känd för falskhet, svek och list, ville

Astrid ingalunda utlemna sin son åt henne. *Hakon den Norrske* återkom med detta svar till konung *Erik*, samt begärde af honom så mycket folk, att han måtte kunna med våld bortföra gossen. Konungen villfor hans begäran, och nu återvände *Hakon* med starkare manskap än han hade första gången, och fordrade med hot och oqvädinsord att *Olof* skulle till honom utlemnas. *Hakon den Gamle* svarade stolt och djerft. Han ägde en träl, som hette *Burste*, en stor och stark dräng. Denne lopp till, fattade en oren dynggrepe, och hotade att dermed dräpa de Norrska utsände, om de ej genast begåfvo sig dädan. Desse skyndade sig ut så hastigt de förmådde; men undkommo dock med möda trälens hugg, samt återvände med sådant besked till konung *Erik* och derifrån till drottning *Gunhild*.

Astrids broder *Sigurd* uppehöll sig vid denna tid hos konung *Valdemar* i Gardarike. Honom fick nu *Astrid* lust att besöka, för att undslippa *Gunhilds* förföljelser, och *Hakon den Gamle* utrustade henne på bästa sätt, och lemnade henne i sällskap med några köpmän. Då de kommo öster ut på hafvet, blefvo de öfverfallne af Estländska sjöröfvare, hvilka togo både skepp och gods, dräpte en del af folket och sålde de öfriga till trälar. *Olof* blef skild från sin mor, samt köpt tillika med *Thorolf* och hans son *Thorgil*, af en vid namn *Klerkon*. Denne tyckte att *Thorolf* var för gammal till trälarbete, hvarföre han slog ihjel honom; men försålde gossarne mot en bock, åt en som hette *Klerk*. Sedan köpte dem en tredje man, vid namn *Reas*, mot en vacker kappa. Hos honom var *Olof* i sex år, och behandlades väl af *Reas*, och blef uppfostrad såsom hans egen son; men *Thorgil* hölls till arbete.

Efter denna tid kom *Sigurd*, *Olofs* morbroder, till Estland, för att, på konung *Valdemars* vägnar, utkräfva skatten. Här fick han se *Olof*, och tyckte sig på hans utseende och tungomål finna att han här var en fremling, och då han deröfver tillsporde gossen, sade han sig beta *Olof*, och vara son till konung *Tryggve* i Norrige, med *Astrid*, *Erik Bjodeskalles* dotter. *Sigurd* frågade honom ytterligare rörande alla omständigheter, och började sedan köpslaga med *Reas* om de begge nord-gossarne. Men denne ville nödigt lemna *Olof*; dock slöts samtalet så, att *Sigurd* köpte *Thorgil* för en, men *Olof* för nio marker guld. *Sigurd* förde nu *Olof* med sig till Holmgård, underrättade ingen om

hans härkomst; men höll honom i alla hänseenden på det bästa, och lät undervisa honom i alla den tidens idrotter. *Olof* var då nio år gammal.

Kort derpå, då *Olof* stod ute på torget, blef han der varse *Klerkon*, hvilken ihjelslagit hans fosterfader *Thorolf*. *Olof* hade händelsevis en liten yxa i handen, och rusade genast fram och högg *Klerkon* dermed i hufvudet, så att den trängde ned i hjernan; derefter lopp han hem, och berättade sin handling för *Sigurd*, hvilken gick till konung *Valdemars* drottning *Allogia*. Hon tyckte det var skada att låta slå ihjel en så vacker pilt, hvilket lagarne i Holmgård kräfdde, utan skyddade hon *Olof* mot det tillstormande folkets raseri, och betalade de af konungen för dråpet honom ålagde böter, samt förskaffade honom konungens beskydd och tillstånd att vistas i Gardarike, hvilket ej var någon af konglig börd tillåtet, utan konungens ja och vetskap. Här uppehöll sig nu *Olof*. I Gardarike funnos vid den tiden många män, som förutsade tillkommande ting. De öfverensstämde alla deruti, att dit var kommen en ung gosse, den de ej kände; men hvars ryktbarhet och magt skulle blifva stor uti Norden. Derföre älskades *Olof* ännu mera af konung *Valdemar*, hvilken lät uppfostra honom i alla slags höfviska seder och öfningar. *Olof* växte upp, och blef den skönaste, starkaste och mest högväxte af alla de män i det gamla Norden, om hvilka man äger några esterrättelser, samt allas öfverman i kroppsöfningar, vapenfärdighet, tapperhet och mod.

Då *Olof* var 12 år gammal berättas det att han af konungen begärde skepp och manskap, för att börja sina vikingatåg. Han erhöll sådana, och fick af sitt folk konunga-namn, såsom tidens sed då var. *Olof* drog nu ut i härnad, samt kufvade och underlade konung *Valdemar* alla de städer och skatteländer, som förut hört under Holmgård; men gjort sig oberoende och vägrat skatt. Om vintern uppehöll han sig hos konungen. Sålunda fortgick en tid, att *Olof* var om sommaren ute på krigståg, och värnade Gardarike emot vikingar, och lade många städer och borgar i Österleden under konung *Valdemar*; men vintern uppehöll han sig i Holmgård, och var mycket älskad af både konungen och drottningen. Det var bruk denna tiden hos mäktiga konungar, att drottningen skulle på sin bekostnad hålla halfva hustruppen, hvartill hon fick nödiga skatter och inkomster. Sålunda hade drottning *Allogia* li-

ka stor hustrupp som konung *Valdemar*, och täflade att få de yppersta män i sin tjenst.

Men det hände här, som det ofta plägar ske, att det väcker afund och missnöje, då en utländsk man upphöjes till magt och anseende. *Olof* höll sjelf en hop krigsfolk, dem han lönade af det han fick af konungen, och var af dem mycket älskad för sin gifmildhet och sitt oförskräckta mod. Nu började hans afundsmän varna konungen för hans tilltagande magt, och förundrade sig äfven, hvad han kunde hafva så mycket att tala med drottningen. Konungen började sätta tro till dessa tasslares ord, och blef tyst och förbehållsam mot *Olof*. När denne märkte detta, underrättade han straxt drottningen derom, och sade sig vilja draga åt Norden, der hans fader haft ett konungadöme, det han kanske skulle lyckas att återvinna; ty i Norrige hade *Gunhilds* söner emellertid dels stupat och dels blifvit fördrifne, och *Hakon Jarl* styrde nu för landet. Utrustad med folk och skepp lemnade *Olof* Gardarike, der han i allt varit nio år.

Olof seglade nu utmed Östersjön och kom till Bornholm, gjorde här strandhugg, ströfvade, stridde med landtfolket, vann seger och mycket byte. En storm tvang honom sedan att vända sig söder ut, och han kom till Vindland. Der regerade en konung *Burislaf*; men hans dotter *Geira*, som var enka, styrde den del af riket, dit *Olof* anländt. *Olof* for fredligt fram. Drottningen hade en rådgifvare *Dixin*, hvilken en dag kom in till henne och berättade, att en man anländt till landet, som sade sig heta *Olof den Gärd-ske*, och vara köpman; ”dock, tillade han, efter hvad jag kan skönja, har han mera ett konunga utseende, och en så herrlig man har jag alldrig sett. Han har vackra, skarpa ögon, hög växt och hans kropp är så skönt bildad, som någon man af hög värdighet någon-sin kan önska sig.” På *Dixins* råd bjöd drottningen *Olof* att stadna qvar hos sig öfver vintern, och som hon var en ganska fager qvinna, talades de ofta tillsammans, och slutligen föllo *Olofs* ord så, att han friade till drottningen, gifte sig med henne, och blef så rikets föreståndare. Derefter underlade han drottningen de städer och borgar, hvilka förut betalat henne skatt, men nu undandragit sig det.

Men efter tre år dog drottningen *Geira*, och sedan hade konung *Olof* ingen ro mera i Vinland, utan
segla-

seglade, han ut med sina härskepp och krigare, och gjorde strandhugg i Frisland, Saxland och Flämingialand *), der han öfver allt hade seger och fick godt byte. Derifrån seglade han till England och härjade i Nordimbraland **), så ock i Skottland, derefter på Söderöarne, ön Man, på Island, i Kumberland och slutligen äfven i Walland †). Öfver allt höll han skarpa strider med inbyggarna, vann seger och byte. Då han från Walland skulle tillbaka till England, blef han väderdrifven till Syllingarne, öar som ligga vester ut från sagde rike.

Här hörde han omtalas en eremit, efter det gamla språket kallad ensätesman, som förstod konsten att spå tillkommande ting. *Olof* beslöt att pröfva honom, och afsände till honom den största och skönaste af sina följeslagare, hvilken utgaf sig för att vara en konung; men *Olof* sjelf kallade sig ännu *Ola den Gärdske*, sedan vistelsen i Gardarike. Ensätesmannen svarade den utsände helt kort: "icke är du konung; men mitt råd är att du förblifver din konung trogen!" Då *Olof* erfor detta svar, gick han sjelf upp till spåmannen, och erhöll på sina frågor det svar, att han skulle blifva en vidtfrägdad konung, utföra många berömliga gerningar, samt utbreda kristendomen i Norden; och till ett bevis på sanningen af denna spådom tillade han, att *Olof*, då han återvände till sina skepp, skulle der möta svek och stämplingar, hvaraf en drabbning skulle uppkomma, folk stupa och *Olof* sjelf såras, på en sköld bäras om bord, vara nära att dö af såret, men läkas inom sju nätter och straxt derefter låta döpa sig.

Då konung *Olof* ville återgå till skeppen, yppades ett försåt mot honom och hans män. Der hölls slag, *Olof* blef sårad, buren på sköld om bord; men läktes inom sju dygn. Sedan drog *Olof* andra gången upp till den vise ensätesmannen, och sporde honom, hvarifrån han hade all denna sin kunskap om tillkommande ting. Han svarade, att de kristnas Gud uppenbarade honom sådant. *Olof* samtalande länge med mannen, och slöts det så, att *Olof* lät döpa sig och sina följeslagare. Han dröjde der länge qvar, undervistes i den sanna

*) Flandern. **) Northumberland. †) Italien.

tron, samt tog härifrån prester och lärare. Den hösten seglade han öfver till England; men for fredligt fram, ty det var ett kristet land. Här styrde en drottning vid namn *Gyda*, dotter till *Olof Kvaran*, konung i Dublin. Hon var enka efter en myndig jarl i England. Hon fick mäktiga friare; men hade beslutit att sjelf välja sig en man, på ett allmänt ting, hvilket hon i detta ändamål utsatt. Hit kom äfven *Olof*, hade på sig endast sina reskläder, med en luden kappa ytterst; men alla andra män voro i sina yppersta kläder. Då drottning *Gyda* fick se *Olof*, utvalde hon honom genast till sin man, och satte honom öfver sitt rike. Hon var ung och skön, och *Olof* måste göra en holmgång öfver denna sak med *Alfvin*, som förut friat till *Gyda*; enviget slöts så, att *Alfvin* stupade. *Olof* vistades sedan än i England, och än på Irland.

Lodin hette en rik och högättad Norsk man som bodde i Viken, och gjorde handelsresor åt österleden, stundom äfven krigståg. Redan långt i tiden för de sist berättade händelserna, seglade han en sommar med mycket gods till Estland, der en stor marknad hölls och många slags varor frambragtes, bland annat äfven trälar. Bland dessa igenkände han *Astrid*, konung *Olof Tryggvasons* moder; men hon var nu mager, affallen och illa klädd. Han talade till henne, och hon beklagade sin tunga trældom, samt att hon nu åter var ute för att säljas. Då erbjöd sig *Lodin* att köpa henne, om hon ville gifta sig med honom. Härtill jakade *Astrid*, emedan hennes läge var tungt och han var en rik och ansedd man; och *Lodin* förde henne med sig tillbaka till Norrige.

Såsom nämndt är, hade nu alla konungarne i Norrige fallit, och landet styrdes af *Hakon Jarl*, hvilken under sig höll andra jarlar. Denne hade sport att vester om hafvet skulle finnas en konung, som het *Ale*, och sades vara en Gärdska man. Efter ett annat rykte, troddes han vara af Norsk ätt; och tillika hade *Hakon* fått höra, att konung *Tryggves* son *Olof* ännu lefde, och blifvit uppfostrad af konung *Valdemar* i Gardarrike, hvarföre han misstänkte att denne *Ale* vore ingen annan än benämde konung *Tryggves* son *Olof*. Då sände *Hakon* sin förtrogna *Thorer Klacke* vester öfver hafvet, och bad honom, såsom vanligt, göra en handelsresa till Dublin; men tillika utforska saken, samt,

om han erfor sanningen, då ställa försåt emot *Olof Tryggvasons* lif, der han det kunde.

Thorer träffade honom hos sin svärfader i Dublin. De samtalade ofta och länge, och *Olof* frågade om *Norrige*, om böndernas sinnelag, o. s. v. tills han slutligen uppenbarade hvad *Thorer* genast funnit, både sitt namn och sin ätt, och sporde honom till råds huruvida han trodde att bönderna ville taga honom till konung, i fall han reste till *Norrige*. *Thorer* uppmuntrade *Olof* på allt sätt till ett sådant företag, emedan han hoppades locka honom i en snara, der han lätt skulle falla för *Hakon Jarls* stora magt, tapperhet och slughet. *Olof* följde rådet; men *Hakon* hade emellertid gjort sig allmänt hatad genom sin skörlefnad, sin våldsamhet mot alla qvinnor, både gifta och ogifta, och det hårda sätt, hvarmed han behandlade folket. Han hade nyss tagit en hustru, hvars man het *Brynjolf*, och då han nu äfven ville borttröfva den sköna *Gudrun*, hustru till *Orm Lyngia*, en rik bonde, och dotter till *Bergthor* på *Lunde*, allmänt kallad *Lunde-Sol*, utsände *Orm* budkaflar och sammankallade folket till försvar mot våldskräktaren. *Hakon* flydde då för den uppretade bondehären, åtskilde sitt folk och gömde sig jemte sin träl *Karker* hos sin älskarinna *Thora*, en rik husfru på *Rimol*. *Karker* hade blifvit gifven *Hakon* till tandgåfva och var likårig med honom. *Thora* tog väl emot dem, och gömde dem i en grop, som gräfdes under svinhusgolfvet, på hvilket ströddes mull och gödsel, hvarest svinen insläptes.

Emellertid hade *Olof* mött *Hakons* son *Erland*. Denne flydde undan med sina skepp; men då han kom närmare stranden rodde han på grund, och sökte att simma i land. Nu skyndade *Olofs* skepp fram, och då *Olof* såg en utmärkt vacker man simmande i vattnet, tog han en jernten ur styret och kastade dermed den unge mannen mot hufvudet, att hjessan sprang sönder. Sålunda dog *Erland* *Hakons* son, och mycket af hans folk blef nedgjordt.

Nu kommo bönderna till *Olof* och togo honom till sin konung. Derefter började de efterspana *Hakon*, och ansågo det sannolikast, att han var undansticknen på *Rimol*. Här sökte de honom öfverallt; men utan framgång. Då höll *Olof* husting på gården och stod sjelf på en stor sten, emot hvilken svinhuset var bygd, samt lofvade rika belöningar åt den som brag-

te skada öfver *Hakon*. Detta tal hörde både jarlen och *Karker*, der de sulto i gropen; och emedan de hade ljus hos sig, anmärkte *Hakon* att *Karker* såg stundom blek ut, och stundom var han svart som jord. Jarlen frågade då, om han ville svika honom; men *Karker* försäkrade honom om sin trohet. Likväl fruktade de hvarandra, och vakade länge begge två; men slutligen somnade *Hakon* af trötthet, då *Karker* stötte en knif i hans strupe, afskar hufvudet och bar det till *Olof*. Men denne lät leda ut honom, och afhugga hans hufvud. Sedan mottog *Olof* konungadömet öfver Norrige; men Jarlen *Erik*, *Hakon* Jarls son, samt många hans vänner och fränder flydde österut till konung *Olof* i Sverige.

Det första som nu sysselsatte *Olof Tryggvason* var kristendomens utbredande, och det lyckades honom att både godvilligt och med tvång omvända inbyggarna, icke blott i Norrige utan ock på Island och Grönland.

Härunder friade *Olof* till den stolta och beryktade drottning *Sigrid Storråda* i Sverige, *Skoglar Tostes* dotter, enka efter *Erik Segersäll* samt *Olof Skötkonungs* moder. Hon lemnade dertill sitt goda bifall, och *Olof* reste en vår till Kongshäll, att der möta henne och afgöra äktenskapet. Allt var snart öfverenskommet; men nu fordrade *Olof*, att drottningen skulle tåga dop och öfvergå till kristendomen. Då svarade hon sig ej vilja vika från den tro hon förut haft, och hennes fäder före henne; men icke heller tala derpå, att han trodde på den Gud honom behagade. Häröfver vredgades *Olof* på det högsta, slog henne i ansigtet med den handske han hade i handen, och sade: "skulle jag vilja hafva dig till hustru, din utgamla hundhedning!" *Sigrid* svarade: "Detta torde väl en gång blifva din bane!" och dermed skildes de åt. — *Sigrid* gifte sig sedan med *Sven Tjuguskägg* i Danmark; men dennes dotter *Gyda* med ofvanbemälte *Erik* Jarl, en beryktad viking och härförare. Således uppkom frändskap och mycken vänskap emellan Svea och Dana konungar samt jarlen.

Sigrid Storråda hyste ett utsläckeligt hat emot *Olof*, sedan det ryggade äktenskapsaftalet och den vanvördnad han visat henne vid deras möte, och hon gjorde allt för att uppreta sin son och sin man emot honom. *Olof* var en sommar rest till Vindland, jemte en stark skeppsflotta, för några stridigheters skuld med

konung *Burislaf*, och hade med sig sitt ryktbara drakskepp, *Ormen Långe*, namnkunnigt i hela Norden för sin storlek, sin styrka och skönhet, samt det utvalda manskap konungen der förde med sig om bord. Det var bygdt af *Thorberg Skafhugg*, höll 84 alnar i vat-
tengången, hade 34 rum samt omkring 80 mans besättning. Hufvudet och stjerten *) voro förgylde, och borden så höga som på ett hafsskepp; det var det största och bästa skepp uti Norden i gamla tider.

Uppäggad af *Sigrid Storråda* hade konung *Sven* i Danmark sändt budskap till konung *Olof Skötkonung* i Sverige, och der ingått ett förbund med honom och *Erik Jarl*, hvilka med en stor här och sjömagt infunno sig i Danmark. Konung *Sven* hade ock sändt *Sigvald Jarl* till Vindland. Denne var, såsom förut nämndt är, gift med *Astrid*, syster till *Geira* *Burislafs* dotter, hvilken *Olof* haft till äkta, hvarföre han snart kom i vänskap hos konung *Olof Tryggvason*. Emellertid spordes att Sveriges och Danmarks konungar hade krigshär ute, och ville uppsöka konung *Olof*; men *Sigvald Jarl* motsade ryktet och erbjöd sig att åtfölja konung *Olof* på hans återväg. Jarlen seglade med konungen, och föregifvande att han bäst kände de djupa sund deras större skepp behöfde, lockade han *Olof* att löpa in emellan öarne, då de smärre skeppen togo en annan led, och såsom lättare och snällare seglare kommo ut på hafvet och lemnade *Olof* efter sig. Vid ön *Svolder* mötte han konungarnes förenade flotta; *Sigvald Jarl* öfvergaf honom, och *Olof* hade endast elfva skepp med sig. Då hans män sågo fiendernas flotta, bådo de honom segla en annan väg, och ej strida med en så öfverlägsen här; men *Olof* svarade: "låten seglen falla; J Nordmän skolen ej tänka på flykt! Alldrig har jag flytt i krig, Gud råder för lifvet; men alldrig vill jag fly för vapen!" — *Olof* var sjelf ombord på *Ormen Långe*, stod på däck mycket högre än alla andra män, med förgylld sköld och hjälm, samt en röd kort silkesrock öfver brynjan, och var sålunda snart igenkänd. *Olof* lät blåsa sina skepp tillsamman; *Ormen Långe* var midt i flottan och *Tranan* samt *Ormen Korte* på hvar sin si-

*) Namnet drakskepp härledde sig från den skapnad man i gamla tider här i Norden gaf sina krigsfartyg, i likhet med flytande drakar, der framstammen hade utseende af ett drakhufvud och bakstammen af dess stjert, uppåt böjd.

da om honom, och alla skeppens framstammar blefvo fastbundne vid hvarandra.

Nu börjades en hård strid. Konung *Sven* anföll först; men de som stodo främst på *Olofs* stora skepp nedkastade ankar och enterhakar och drogo de anfalande till sig, och hade lätt att nedgöra dem, ty deras smärre skepp lågo liksom under deras fötter. Snart voro alla de skepp afröjde, som de fingo håll på, och *Sven* lade undan. Då anföll i sin ordning *Olof* Svea konung; men det gick honom på samma sätt: han förlorade mycket folk och drog sig tillbaka. Emellertid hade *Erik* Jarl, som ägde de största skeppen, lagt sig utmed *Olofs* yttersta skepp, afröjde det, afhög banden, skilde det från de andra, och gjorde sålunda med alla följande. Svenskar och Danskar brukade härunder skjutvapen, men *Erik* huggvapen, och då män stupade hos honom, ersattes de af Danskar och Svenskar. Slutligen var Ormen Långe ensam kvar. *Erik* lade sig utmed densamma och en hård strid uppkom; ty härskepp trängde sig nu på alla sidor, pilar och spjut flögo så tjockt, att man knapt kunde värja sig med sköldarne. Konung *Olofs* män voro så ifriga att komma i huggstrid med fienden, att många sprungo öfver bord, i tanka att de stodo på slät mark, och sjönko så i botten med sina tunga vapen.

Einar Tambaskelfver, ehuru blott aderton år gammal, var den starkaste bågskytt. Han sköt efter *Erik* Jarl, så att pilarne gingo honom helt nära och trängde in i skeppsbordet intill pilbandet. Då tillsade jarlen en man som het *Finn* eller var af Finsk ätt, samt tillika en stor bågskytt, att skjuta på *Einar*. *Finn* sköt och pilen träffade *Einars* båge, i det han spände den, hvaraf bågen brast i två delar. Då sporde konung *Olof*: "hvad brast der så hårdt?" — *Einar* svarade: "Norrige ur dina händer, konung!" — "Nej, så stort var brakket dock icke! genmålde *Olof*, tag min båge och skjut!" och dermed räckte han honom bågen. *Einar* spände den; men kastade den straxt ifrån sig och sade: "för svag, för svag är den väldige allherskarens båge;" tog derpå sköld och svärd, och stridde manligen.

Striden fortfor. Konungen sköt med pil och kastspjut, alltid två i sender. Slutligen blefvo svärderna så slöa, att de ej mera beto. Då gick konungen och öppnade högsäteskistan, och gaf sitt folk nya och skarpa svärd; och när han härvid lutade sig ned, sågo hans

män blod rinna, men ingen visste hvar han var sårad. *Erik* Jarl sprang upp på Ormen Långe, sjelf femtonde; men blef återdrifven. Spjutkastning och svärds slag börjades ånyo, och besättningen på Ormen glesnade allt mera. Då sprang *Erik* upp för andra gången med mycket folk, och *Olof* stridde med de sina vid bakstammen. Slutligen var dock hela skeppet afröjdt, och konung *Olof* samt *Kolbjörn Stallare*, de enda som återstodo, kastade sig i hafvet, för att rädda sig genom simmande. *Kolbjörn* blef upptagen; men *Olof* sjönk till botten, och tros så hafva omkommit.

Enligt en annan berättelse hade *Sigvald* Jarls hustru *Astrid*, redan innan *Olofs* afresa från Vindland, varnat honom för konungarnes försåt och sin mans svek; men *Olof* var för stolt att ändra sin resa, och dessutom litade han på *Sigvalds* ärlighet. Då utsände *Astrid* ett litet skepp, hvilket kort före början af slaget lade till *Olofs* flotta; men *Olof* hade samtal med folket, hvarest det höll sig på något afstånd under landet. På detta skepp räddade sig konung *Olof* genom simmande, sedan han under vattnet afklädt sig brynjan, och fördes så till *Astrid*, som läkte hans sår. Derefter drog han till Rom och besökte påfven, och derifrån reste han till Jerusalem, der han slutligen gått i kloster, och sedermera blifvit sedd och igenkänd af flera nordboer, med hvilka han äfven hemsändt bevis derpå att han ännu lefde.

Slaget vid Svolder, som stod den 9 September år 1000, då *Olof Tryggvason* var 32 år gammal, är det ryktbaraste i det gamla Norden, för den förvånande tapperhet hvarmed *Olof* här stridde mot öfverlägsna fiender; och i de gamla dagarne var *Olof* alltid ansedd för den störste och herrligaste hjelte i hela Norden. Äfven var det folkets tanke, att en sådan man ej mera här skulle återfödas; hvarföre Skalden *Halfred* sjunger:

Förr skall himmel och jord
Sönderbrista, än sådan
Rask och herrlig hjelte
Födas kan som *Olof*!
Bäst var han af alla
Menniskor på jorden!

Under tiden hade en ung fremmande man inträdt, hvars utseende vittnade att han hörde till de högre och bildade folkklasserna. Uppmärksamt åhörde han *Asmunds* uppläsning, och då denne slutat yttrade han: "om J viljen lyssna till mig, skall jag berätta för eder en gammal Nordmanna sed, huru våra förfäder plägade åt segern och äran inviga sina konungasöner, då de hunnit manliga åren, och ikläddes vapen till fäderneslandets försvar. Detta benämde de:

Swärdsfesten.

På minnesdagen af en stupad hjälte, samlade sig Sveas ungdom vid Upsala åldriga tempel och dess kungshögar, hvarest vår forntids minnen stå högväxta liksom till samspråk i den klara månskensnatten. Uti aftonskymningen hvimlade hela fältet af de skockade folkskarorna. På de begge yttersta ätthögarna upptändes väldiga stockeldar, hvilka upplyste hela nejden, och på den mellersta stod den unga konungasonen, omgifven af landets tappre och ärofulle män. Här framträdde en åldrig ärrprydd kämpe, och förde i den högra handen ett svärd, i den venstra ett dryckeshörn, såsom seden då var. Svärdet pryddes med sinnebilder af tapperhet, styrka och vishet. Man såg deruppå aftecknade, *Mjolner*, Thors hammare, alla resars och jättars skräck, Odins ring, *Draupner*, m. m. och derjemte runeskrifter, på hvilkas underbara kraft fäderna satte mycken tillit; ty de trodde dem mana lycka åt den unge hjälten, då de tillika uppmuntrade honom sjelf till lifsförsakelse för folket, lagen och äran. Derföre läste man ock på svärdet tänkespråk, sådana som dessa: "Ett vet jag som alldrig dör, domen om dödan man!" — "Ryktet om den skall alldrig dö, som sig ett godt förvärfvat!" — "Lifvet ej lättare är än döden!" och flera dylika. — Äfven dryckeshornet var prydt med sinnebilder och inskrifter, emedan det hos de gamle tydde på ett friskt och sorgfritt lif, samt uppmanade till djerfva företag; derutur drucko Nordboerna sina hängångna hjeltars minne, och gjorde då löften om egna bragder. Man läste på hornets rand: "Dryck jag dig förer, Brynjornas höfding! blandad med mod, och gudars styrka!"

Med svärd och dryckeshörn trädde nu den gamle krigaren inför konungasonen, och talade till honom

många kraftfulla ord, dem skalden satte i sånger; och ungefär så skulle man kunna tolka dem på vårt nuvarande diktspråk:

Vid Odens lundar från förflutna tider,
Står Svitliods hjelteverld i lifvet opp,
Och här kring sina unga söner sprider,
En återglans af storhet och af hopp! —
Hon lefver än, hon heter Saga, — skrider
Så sakta fram och räknar årens lopp!
Hvad redan skett, hvad än skall ske, hon skådar,
Med segerrunor Nordens framtid bådär.

Om våra fäder vet hon då berätta:
Att frihet de och mod och ära haft,
Att Nornans domar voro mannen lätta,
Att deras tyngd blott ökade hans kraft,
Att ingen vek en hårsman från det rätta,
Att sången dem var kär och drufvans saft;
Och att de sjelfva smidde sig de svärden,
Med hvilka lydnad togs af vida verlden.

Se här, tag svärdet: — icke blott för striden,
Ett sådant bör jag icke lemna dig,
Och vill det ej, ty huld och skön är friden
När hon med äran går på säker stig;
Men att besegla kraftigt här i tiden
Hvad helst du vill, det fritt erbjuder sig!
Så säges derom än i Nordanlanden:
"Väl står den man, som har sitt svärd i handen."

Så fästes svärdet vid sidan af den unge stridsmannen, och på en sköld lyfte honom de gamle krigarne upp inför folket, hvilket hälsade honom med glädjerop och vapenbrak, såsom en till fäderneslandets värn och försvar invigd kämpe. —

* * * *

"Vi förstå Er," ljöd det ur mängden, då den fremmande slutat, "det är under bilden af de gamla dagarne ni berättat vår unge segerfurstes invigning till bragdernas ära. Det hade ni ej behöft, vi känna hjeltesonen och älska honom! Gossar har ni fattat meningen?" — Svaret blef en lifligt uppstämd sång:

Det gamla Götha lejon hvilar,
Med öppna ögon sofver det.
Dess dröm är om de brutna pilar,
Och om de rifna jägarnät.
Frid ler i nord, frid ler i söder,
Och glädjen bär han i sin famn:
Då klinga vi med glasen, bröder,
Och sjunga hans och *Oskars* namn.

Men flyger kriget öfver Norden
På dunkelröda vingar opp,

Och ropa rösterna ur jorden
 Om forntids bragd, om framtids hopp;
 Då, bröder, klinga vi med svärden,
 Då kalla vi på *Oskar* än,
 Och vaknadt kring den häpna världen
 Går Götha lejon löst igen.

Det simmar öfver mörkblå vågor,
 Och stormen flyger i dess man.
 Det är så gladt, det andas lågor,
 Och störtar fram på välkänd ban.
 Då flyr den bleka jägarskara,
 Som fordom hennes fäder flytt;
 Då ryter det, och bergen svara
 Med bäfvan till dess röst på nytt.

Du *Carlars* son, du Nördens stjerna,
 Vårt hjerta och vårt svärd är ditt.
 Tag mot vår fria hyllning gerna,
 Ditt namn är kärt, ditt folk är fritt.
 Led oss så långt som hafvets bölja,
 Så långt som dagens öga når;
 Vi slå på sköldarne och följa
 Hvert *Oskar* och hvart segern går.

En lång tystnad följde omedelbart härpå; allas blickar voro vände på den gamle *Asmund*. Han hade sammansjunkit på stolen der han satt; hans krafter voro medtagne, de åldriga minnena hade skakat dem för starkt. Likt *Norna-Gests* ljus hade han hittills inom sig slutit en inre eld af fädernas rykte; nu hade han med sin låga upptändt en ny eld i de unges hjerta; hans egen var dermed utbrunnen. — "Min kraft är bruten, min styrka förtärd, sade han sakta, jag går att berätta de hängångne hjeltarne, att deras anda ännu lever i Svealand, och att den åter vaknat i de unges bröst! Glömmen ej mina ord: Gud, konung, fädernesland och dess ära, äro lifvets ljusaste ledstjornor. Detta är mitt testamente; något bättre kan den gamle icke gifva!"

Härvid slocknade hans blick, och anden var förflyktad. Med sitt lif beseglade han sin lära. — Sörjande följde hela byalaget den hängångnes stoft till dess hvilorum; de unga gossarne kastade en ättehög öfver honom, och flickorna planterade blommor kring dess fot. Och vid *Asmunds Kulle* samlade sig sedan ofta bygdens ungdom, förtäljde hans sagor, omtalade forntida bragder och uppmuntrade hvarandra att likna de gamle fäderna.

B E R Ä T T E L S E R

U R

SVENSKA HISTORIEN.

Engelbrekt Engelbrektson.

Hvarje folk skattar högst de män, hvilka, genom uppoffring af lif och välfärd, räddat dess frihet, samt jära det att känna och begagna sin egen kraft, och att bryta den boja, som nesligt bundit dess vilja vid ett fremmande godtycke. — En sådan man var *Engelbrekt*, en hjälte för folket och friheten!

Genom Kalmare Unionen hade Sverige blifvit för- enadt med Danmark och Norrige under en spira, och de till språk, lynne och seder beslägtade inbyggarna, skulle nu, efter första afsigten, sammansmälta till ett enda stort och mäktigt rike. Men snart blef det, som bordt leda till endrägt och samband, en anledning till ännu större tvedrägt och hat. Emedan en Dansk regentinna, drottning *Margaretha*, blifvit af de tvenne andra staterna vald äfven till deras öfverhufvud, var Danmark alltid hugadt att betrakta sig såsom de öfrigas beherrskare, samt att anse dem såsom ett slags lyd- länder. Konungarne hade också ständigt sin bonings- plats och hofhållning i Köpenhamn, och derifrån styr- de de hela det vidsträckta Norden. Tillika funnos vid denna tid i de nordiska länderna ett stort antal rika och mäktiga herrar, hvilka hvar och en uti befästa slott voro små enrådande furstar, och dertföre alltid i strid med konungens magt. Dessa motarbetade gerna hans inflytande, och oroade honom med oasbrutna stämplingar, för att öka sitt eget välde inom landet.

Men Svenska folket blef ock illa behandladt af unions-konungarne, och isynnerhet af de fogdar eller höfdingar dessa tillsatte i landet. Den första unions-ko- nungen var *Erik XIII*. Boende i Danmark drog han dit alla Sveriges skatter, dem han lät indrifva af blod- sugande fogdar, hvilka i konungens namn prässade och förtryckte allmogen, stundom honom ovetande; men alltid för att med högre uppbörder än lagen påbjöd rik- ta äfven sig sjelfva.

Konung *Erik* hade befalt, att alla utlagor, hit- tills utbetalda i varor, nu skulle erläggas i penningar ef- ter det af honom åsatte värdet; och då skatterna til- lika ökades, blefvo många utfattiga och lemnade hem- manen öde. Men på det att konungen likväl icke skul- le lida minskning i sina inkomster, förordnades att det öfriga häradet borde ansvara äfven för de öfvergif-

na hemmanens skatter. Dessa hårda och ständigt tilltagande bördor blefvo alldeles förtryckande genom fogdarnes snålhet och prejerier. Vid bristande betalning utmättes egendom, och då tog fogden tre marks värde för en marks skuld. Bönderna blefvo gripne på tings- och kyrko-väg, ute på marken och hemma i sina hus, och med trug och slag deras tillhörighet dem fråntagen, samt hustrur och döttrar bortsläpade och våldförde.

Bland nämde fogdar var likväl ingen så illa berömd, som *Jösse Erikson* på Westerås slott, hvilken rådde öfver Dalarne och en del af Westmanland. Sedan han med olagliga och höga skatter beröfvat bönderna deras dragare, så att de icke mera kunde sköta åkerbruket, spände han dem sjelfva för plogen, och deras hustrur, äfven hafvande, tvang han, med hugg och slag, att släpa till sig de lass hö han ålagt allmogen att skatta åt sig. På dem som häröfver klagade hos honom, lät han afskära öronen, eller ock piska dem, eller upphänga dem i rök att de deraf qväfdes.

Då utbredde sig öfver hela Dalarne en allmän nöd och veklagan, hvilken snart öfvergick till knot och oroliga rörelser. Dalkarlarne, ett fromt, manligt och kraftfullt folk, men ömtåligt om sin frihet och retliga vid våld och förtryck, harmades öfver den nesa de fremmande legoknektarnes öfvermod tillfogade landet. Nu bodde vid Fahlus kopparberg en ansedd och förmögen bergsman, *Engelbrekt Engelbrektson*, en högsinnad och fritänkande man, värtalig, rask och frimodig, liten till växten, men tapper i hjertat, och älskande sitt fädernesland högre än konungagunst. Han hade i sin ungdom besökt fremmande länder, och vid förnäma herrars hof inhemtat den tidens vetenskaper och bildning, eller hvad man då benämde idrotter af alla slag.

När *Engelbrekt* erfor de oroliga rörelser hvartill förtrycket retade folket, öfvertalade han det till stillhet och erbjöd sig att resa till Köpenhamn, för att hos konungen anmäla landets nöd och bedja, om bistånd mot fogdarnes öfvervåld. Härmed åtnöjde sig allmogen så länge, och *Engelbrekt* blef deras sändebud till konung *Erik*. Denne lät väl nu anställa undersökning häröfver genom Svea rikens råd, hvilka till alla delar bestyrkte *Engelbrekts* klagan; men emedan konungen behöfde de penningar fogdarne utprässade, blef *Jösse* icke allenast icke straffad eller återkallad, utan *Engel-*

brekt tvertom, då han nedkom till Köpenhamn med rådets berättelse, afvisad med hårda ord och hotelser.

Anländ med detta besked tillbaka till Dalarne, reste sig folkét i massa, och man ur huset uttågade att afskudda det fria landet allt fremmande ok. *Engelbrekt* valdes till härförare och ryckte fram mot Westerås (hösten 1433), för att derifrån förjaga blodsugaren *Jösse Erikson*. Här mötte rådet den uppretade bondehoppen, och emedan *Engelbrekt* önskade endast sitt folks befrielse ifrån förtryck, men icke uppror, öfvertalade han allmogen att återvända hem, emot löfte att *Jösse* skulle återkallas af konungen. Men denne hörde ej rådets föreställningar; *Jösse* bibehölls i Westerås, och sände åter sina knecktar att uppbära skatten i Dalarne. Då reste sig Dalkarlarne ånyo (om våren följande året), och anförde af *Engelbrekt* stormades och uppbrändes af dem fogdenäset *Borganäs* *) i Dalarne, likaså Köpings slott, och derefter tågade de mot Westerås, hvars slott snart öfverlemnades åt *Engelbrekt*. Westmanländningar och Uppländningar förenade sig med honom. Till Finland skref han till *Erik Puke* på Korsholms slott, invid Wasa, och äfven här reste sig det tappra Finska folket, emedan det alltid hatat ett utländskt förtryk och fremmande våldskräktare. *Pukes* höfdingar eröfrade Kastelholm på Åland, och förstörde Styresholms och Faxeholms slott i Norrland. Tillika belade *Engelbrekt* sjelf flere andra slott.

Emellertid hade biskoparne och flere af rådet församlat sig till en herredag i Wadstena, och dit tågade *Engelbrekt*, förestälde dem rikets nöd och betryck, då konungarne, sedan *Magnus Ladulås*, föga vårdat sig om folkets väl utan alltid sett blott på sitt eget bästa; landet plågades af orättvisa och tunga skatter, var uppfyllt af utländningar, hvilka hårdt framforo; hvarföre *Engelbrekt* yrkade, att de församlade ständerna skulle vara honom behjpliga till att rensa riket från den fremmande ohyran! — Många af de närvarande voro redliga män, hvilka älskade sitt land och sitt folk; men de misströståde om utgången. Andra fruktade att *Engelbrekts* möjligen tilltagande magt skulle nedsätta deras anseende, samt skattade högst af allt det inflytande de hade under en utländsk och frånvarande ko-

*) På en udde i Dalelven, ej långt från Gråde färja.

nung. Längte tego alla och sågo tvehogsna på hvarandra, till dess biskopen i Linköping *Knut Boson* (Natt och Dag), tog till ordet, och förklarade, att de ej kunde vika från den trohet de svurit sin herre och konung. Då svarade dem *Engelbrekt*: "att konungen först brutit sin tro och loften mot sina Svenska undersåter, och ej minskat landets orättrådiga förtryck, ehuru han derom blifvit väl underrättad." Men när inga föreställningar kunde verka på de församlade herrarne, grep han *Knut Boson* i kragen, och hotade att kasta ut honom till den menighet han fört med sig, och som stod väntande utanföre. Detta språk bevekta biskoparne och rådet, och ett bref uppsattes, deri de uppsade *Erik* all tro och lydnad.

Engelbrekts härskaror hade nu så ökat sig, att han kunde dela dem i smärre hopar, och på en gång belägra flera fästen. Sålunda eröfrades Ringstaholm, Stegeborg, Söderköpings slott, m. fl. hvarigenom riket, i slutet af Oktober, var rensadt från det fremmande våldet, med undantag af Stockholm och några andra fasta städer. Bland sina krigare hade *Engelbrekt* hållit god ordning och sträng krigstukt, så att ingen led på de inhemska buliren, hvilket gjorde den Svenska frihetens räddare ännu mera älskad af det Svenska folket.

Konung *Erik* skyndade sig med en flotta och en stark här till Sverige, i akt att åter kufva det; men först led han af häftiga stormar, hvilka fördränkte eller sönderslogo hans skepp, och slutligen anländ till Stockholm, blef han här belägrad af Svenskarne. Likväl ingicks en förlikning, och konungen förbant sig att sjelf ej tillsätta fogdar annorstädes än i Stockholm, Nyköping och Kalmar. Men han bröt trolöst denna förbindelse och afseglade till Danmark. Då uppreste sig folket för andra gången, och en herredag utlystes till Arboga den 20 Januari 1436, hvarest konungen för all tid förklarades Svenska thronen förlustig. Derefter började belägringen af Stockholm, och *Engelbrekt* intog med raskhet och mod, likasom förra gången, alla borgar och slott; och kriget fördes med skyndsambet och kraft, men tillika med sträng krigsaga. Också gynnade lyckan honom äfven ofta öfver all förväntan. Grims hus eröfrades genom öfverraskning, och då han anföll Halmstad samt uppfordrade fästningen af borgmästaren, en Dansk vid namn *Tyke Hjort*, hvilken kommit ut till

till samtal med honom, svarade denne: att detta ej skulle ske så länge han stod på sina ben. Men då *Tyke* återvände, föll han och bröt sitt ben, blef inburen till staden och dog tre dagar derefter. Detta ansågs som ett bevis på den Högstes vilja, att staden borde öfverlemnas åt Svenskarne, och de nu mera försagde borgarena uppgäfvo densamma.

Det sista slott *Engelbrekt* intog, var *Axevalla* i Westergöthland. Här sjuknade han; men hade fått kallelse att möta riksens råd i Stockholm, och afreste därför till Örebro, på hvars slott han nu bodde. Såsom sjuk kunde han ej rida, hvilket den tiden var det vanliga sättet att färdas, utan han reste sjövägen från Örebro upp till Stockholm. — *Engelbrekts* lycka och stora anseende hade ådragit honom mycken afund och många ovänner, inom den förnäma och rika adeln. Ibland dessa voro *Erik Puke*, *Carl Knutson Bonde* och *Benkt Stenson Natt och Dag* på Göksholm. Med denne sistnämde hade *Engelbrekt* haft en tvist; men hvilken redan var bilagd, och *Engelbrekt* gästade derpå Herr *Benkt* på Örebro slott såsom vän och förliknadt granne. — Då *Engelbrekt* nu skulle resa till Stockholm, och for i båt utmed *Hjelmaren*, kom han den 3 Maj år 1436 om aftonen till *Björksundet*, vid inloppet till den så kallade *Storfjärden*. Natten tillstundade och han ville då ej begifva sig ut på fjärden, utan beslöt att taga nattqvarter på en ö under *Göksholms* ägor, oaktadt sitt folks varningar, att ej blottställa sig för en nyss försonad, hätsk fiende. Men den ädle, öppenherdade mannen, för hvilken tro, lofven och förlikning voro heliga och obrottsliga, kunde icke ana någon beväpnad fruktade därför intet svek hos *Natt och Dag*.

Ett tält uppslogs och eld antändes på stranden. Innan kort fingo de se en beväpnad båt komma från *Göksholm*, och *Engelbrekt* yttrade, att der ankom en hjudning för honom till herregodset. Då båten hann i land, befanns deri *Måns Benktson Natt och Dag*, en son af ofvannämde *Benkt Stenson*, hvilken med vredsgadt mod lopp emot *Engelbrekt* och utbröt häftigt: "kan jag ej få fred för dig i Sverige?" *Engelbrekt* svarade, att han redan ingått förlikning med hans far; men *Måns Benktson* högg till honom med en stridsyxa, och då *Engelbrekt* sökte värja sig med den kryc-

ka han hade i handen, afhögg *Måns* honom tre fingrar. När *Engelbrekt* nu ville draga sig undan, och vände sig om, fick han det andra hugget i halsen och det tredje i hufvudet, hvaraf han störtade till marken. Den döde kroppen lät *Måns Benktson* genomskjuta med pilar, och efter denna blodiga handling for han tillbaka till Göksholm, dit han släpade med sig *Engelbrekts* hustru, barn och tjenare.

Sålunda föll denna ädle hjelte, fäderneslandets räddare, ett offer för afunden och illviljan, och de styrande i landet straffade icke den brottslige. Men folket som förlorat sin skyddsengel, hvilken de, isynnerhet efter hans död, alldeles förgudade, strömmade ursinnigt till Göksholm, för att taga en blodig hämd. *Måns Benktson* flydde med sin fader till Ringstaholm, sedan de lössläppt *Engelbrekts* enka, och allmogen stormade förgäfvets det fasta och väl befästa Göksholm, sedan de härjadt och förstört allt deromkring. Liket förde de till Mällösa kyrka, begrofvos det derstädes; men nedsatte det sedan i Örebro stadskyrka.

De grymmaste samvetsqval öfver detta vilda brott söndersleto sedan *Måns*, och han skulle i sin förtviflan hafva mördat sig sjelf, om han ej deruti blifvit hindrad. Det Svenska folkets afsky förföljde honom öfver allt, och man ansåg himmelens hämd straffa hans ätt, genom alla de olyckor som drabbat densamma. Ännu förtäljer sagan bland folket, att hans mor, hvilken af girighet retat sin son till brottet, under nattens mörker klagande och skriande jemrar sig i ett igenslaget hvalf under Göksholms gamla murar. — Ön der mordet verkställes, henämnes än i dag *Engelbrekts Holmen*, och under from tro visa de gamle på det i sanden torkade gräset, och säga, att intet gräs kan växa på en jord der Svenska frihetens ädle försvarare gjutit sitt oskyldiga blod!

Sturarne.

Den ätt från hvilken *Sturarne* härstammat, var nära beslägtad med Wasa och Bonde slägterna; men är nu mera längesedan utdöd.

A. *Sten Sture den Äldre.*

Redan genom sin härkomst hade han mycket anseende hos sina landsmän, hvilket han ännu mera ökade genom sina personliga egenskaper; ty han var en tapper, modig och tilltagsen man, erfaren och öfvad i fält, samt i statens styrelse kunnig, klok, rättvis och försigtig. Konung *Carl VIII:s* öden och hans råd på sin dödssäng, att ej antaga konunga-namnet, för att icke derigenom reta afunden hos denna tids rika och mäktiga adel, tjente *Sturen* till varning, så att han under hela sin lefnad åtnöjde sig med benämningen *Riksföreståndare*. Men när det gälde alfvar och sak af värde, lät han icke någon gäckas med sin magt; då visade han sig vara en kraftfull man, med hvilkens myndighet man ej fick leka. Hans ordfasthet var osviklig som en klippa. "Jag lofvar det vid mina tre Sjöblad" (ättens vapen), var en fastare förbindelse än konungars heligaste försäkringar!

Efter konung *Carl Knutsons* död uppkommo åter häftiga buller och stridigheter i landet. Flera mäktiga herrar ville inkalla konung *Kristian I* från Danmark; hvaremot folket slöt sig till *Sten Sture*, hvilken de så högt älskade. Han behöll ock slutligen öfverhanden, och de oroliga herrarne måste fly till sin käre Danakonung. Men snart återkommo de, tillika med honom, hvilken nu anföll riket med en flotta och en stark här, anlände till Stockholm, lade till vid Vagns-ön (numera kallad Skeppsholmen), och då han ej med dagtingan kunde förmå Svenskarne att åter underkasta sig Danska oket, landsatte han, den 1 September 1471, på Norrmalm, och lägrade sig på Brunkeberg *), samt började belägra Stockholm, hvarest den hjeltmodige och djerfve *Knut Posse* då förde befälet. Sin flotta

*) Brunkeberg var denna tid en hög backe med ett ojemnt berg, hvilket sedermera blifvit bortsläpadt och jernadt.

hade konung *Kristian* vid Blasiiholmen (då Kåpplingeholmen kallad), och en bro öfver Näckström *) bi-behöll gemenskapen dermed.

Emellertid tågade *Sten Sture* ned åt landet, utdref de inträngande fienderna, slog Danskarne vid Herljunga, med Westgötharnes biträde, hvilka sedan intogo Elfsborg och förstörde Axevalla slott. *Sturen* samlade sig derefter en stor här i Östergöthland, Södermanland och Nerike, mötte den tappre *Nils Sture* med Dalkarlarne vid Rotebro, och lägrade sig nu vid Jerfva. Härifrån erbjöd *Sten* konung *Kristian* förlikning och fritt aftåg till sitt land; men konungen, hvilken förut i sin stolthet yttrat, då han hörde att *Sturen* samlade folk emot honom: "Herr *Sten* slinker emellan skog och dike, men jag skall med ris aga denna smådräng som ett barn, och lära honom hålla sig stilla," svor nu, att "han skulle bygga och bo uti Sverige." Då fred således ej kunde utan med vapen erhållas, rustade sig begge härarne att med svärd afgöra hvilket folk vore det tappraste, samt om frihet eller förtryck skulle herrska i Norden.

Sedan Svenskarne fejat sina vapen och rustat sig färdige till strids, höllo de tidigt om morgonen gudstjenst, såsom sed var denna tid. Härvid utdelades nattvarden, och den fromma tron tyckte sig, på det uppstälde krucifixet, ur Kristi sår se en blodsdroppa falla i kalken! Detta ansågs med helig vördnad, såsom en himmelens uppmaning att för fäderneslandet uppoffra lif och välfärd. — *Nils Sture* sändes omkring Brunnsviken, att, med en tredje del af hären, anfalla Danskarne från östra sidan, och då *Sten Sture* ryckte an mot Brunkeberg, kommo till honom öfver Kungsholmen 1300 stålklädda ryttare, hvilka stadsboerna sändt till hans biträde. Herr *Sten* uppmanade med ett kraftfullt tal sina stridsmän till mod och tapperhet. Dessa besvarade hans ord med härskri och vapenbrak, samt anryckte stormande mot berget, under sång:

I Guds namn farom vi
Hans nåd begärom vi,

*) Der Lilla Trådgårdsgatan nu finnes, Iopp fordom ett smalt vattendrag, benämndt *Näckström* eller *Brännesund*, och hvilket skilde Blasiiholmen från Norrmalm, hyarest då ej funnos andra hus än St. Klara kloster.

Nu dragom vi till Stockholms by,
Gud gifve kung Kristian ej ville bortfly.

Härtill var konung *Kristian* äfven för ingen del sinnad. Han var ung, stridslysten och modig, samt omgifven af en välrustad här och ett stort antal tappra riddare; segrens belöning var en krona, men nederlaget medförde ej blott vanära, utan ock den säkra förlusten af ett helt rike. Dessutom stod han fördelaktigt på det höga Brumkeberg, hade befästat sig med "några nya funder," såsom de gamla sångerna kalla dem, med skanskorgar, der han uppställt kanoner; och emot sig hade han endast en bondehär. *Sturens* maka, fru *Ingeborg Tott*, med många förnäma fruor och jungfrur samt mycket annat folk, hvilka tagit sin tillflykt till Stockholm, jemte de talrika borgarena, åskådade striden från stadens höga murar, så att den Svenska ungdomen här kämpade för sin frihet i åsyn af det ädlaste landet ägde.

Kl. 11 f. m. den 11 Oktober 1471 började Herr *Sten* anfallet mot det befästade berget, der Danskarnes heliga fana, *Danebrog*, svajade stolt, utmanande och segerrik. Svenska riksfanan begynte stiga backen uppföre, begge hufvudbaneren möttes, striden blef häftig och vild; men *Sturen* måste slutligen draga sig tillbaka, vikande långsamt utför backen. *Knut Posse* hade ock tillika gjort ett tappert utfall ur staden, för att biträda sina kämpande landsmän: han trängde fram ända till konung *Kristian*, så att han af konungen erhöll ett sår; men då *Sten Sture* vek tillbaka, blef äfven *Posse* återdrifven till staden. Emellertid hade det lyckats honom, att, under stridens hetta, låta några borgare ro till Danskarnes bro öfver Näckström, hvilken de lemnat obevakad, samt der oförmärkt afsåga hufvudstolpar och bjelkar.

Herr *Sten* uppmuntrade åter sitt folk, och förnyade anfallet. Sjelf var han till häst under hela slaget, och främst bland alla, för de stridande ett efterdöme af oförskräckt mod. Före honom lopp en bonde, *Björn Starke* benämd, lika fort som *Sten Sture* red framåt, och med sitt breda slagsvärd öppnade han bland Danske hoparne öfver allt väg åt sin riddare. Konung *Kristian* mötte tappert de framtågande; men en kula slog honom genom munnen, borttryckte några tänder, och utmattad måste han lemna striden.

Likväl blefvo Svenskarne för andra gången återkastade af hans tappra härförare, bland hvilka *Klas Rönnow* intog första platsen. — Åter en tredje gång stormade Svenskarne uppför höjden; men blefvo tillbaka slagne, och *Nils Sture* hade ännu icke hunnit fram med sitt folk.

Då *Sten Sture* fann det vara omöjligt, att besegra Danskarne på Brunkeberg, anföll han den hop af fiender som stod vid St. Klara kloster. För att bistå dessa, ryckte Danska krigsfolket ned från berget; då ropade Svenskarne:

Nu är de Däner af Dannemark,
Komne till oss uppå slätan mark;

anföllo dem med vildsint häftighet, och slogo och förföljde dem uppför berget. Äfven *Nils Sture* var framkommen; *Knut Posse* gjorde ett nytt utfall, och striden blef ursinnig; det gälde ej mera segern, det gälde försvaret af Dannebrog's fanan. Femhundra Danska ädlingar stodo omkring densamma, och stridde med lejonmod för att rädda denna landets heliga klenod, och de stupade alla, innan *Knut Posse* förmådde fälla dess stolta spets mot jorden. Då skingrades Danska hären och flydde hoptals till Blasijholmen; men den sågade bron störtade ned och tusende af fienderna drunknade i strömmen. Striden hade räckt i fyra timmar, Svenskarnes seger var fullkomlig, och konung *Kristian* afseglade med öfverlevforna af sin här till Danmark.

Konungen kom sedan alldrig till Sverige; men fortsatte oafbrutet sina underhandlingar om återvinnandet af riket. Här af oroades *Sten Stures* regering utan uppehåll; men isynnerhet af de rika och myndiga herrarnes ständiga stämplingar emot honom, hvilka, afundande hans magt och styrelse, ständigt tillstälde nya oväsen i landet. De bodde i sina befastade borgar och slott, der de underhöllo stora skaror af beväpnadt krigsfolk, med hvilka de stundom utförde smärre fejder sig emellan, stundom trotsade regeringens befallningar och myndighet. Till dem sällade sig det ärelystna och rika presterskapet, hvars förnämsta medlemmar (erkebiskopar, biskopar, m. m.), hörde till de högsta släkterna i riket. För att derföre vid riksmötena motväga herrarnes magt och inflytande, började *Sten Sture* att dit åter inkalla äfven borgare och bönder.

Från en annan sida oroades Herr *Sten* äfven af fiendtliga anfall. Ryssarne begyute med nya härjande

inbrott i Finland (år 1475). Den mäktige *Erik Axelson Tott*, som här hade vidlöftiga förläningar, återdref dem kraftfullt, så länge han lefde; men de voro svåra att strida med. Oförtänt föllo de öfver landet, plundrade, mördade och brände; men skingrades vid första anfall, för att snart återkomma lika glupska och mordlystne. Med dem var ingen varaktig fred att vinna, de höllo ej tro och loften; ty styrkan är det enda säkra band på blodtörstige rofdjur. Slutligen gjorde de ett förnyadt angrepp (år 1495), och förhärjade med eld och svärd hela bygden i östra delen af landet. Invånarne dolde sig inom otillgängliga skogar och flydde till fästningarne. I Wiborg blef dess slottsherre *Knut Posse* hårdt belägrad af Ryssarne. Under tvenne månader hade han redan manligen försvarat sig; men nu voro, genom deras kanoner, stora hål skjutna i murarne och uti ett af tornen. Här ville fienden intränga och företog en allmän stormning den 30 November. Men *Knut Posse* hade lagt en stor mängd krut under tornet, och drog sig sjelf derifrån. Ryssarne störtade fram i otaliga skaror; snart var tornet alldeles fullt af fiender; krutet antändes, tornet flög i luften: det var som om jorden öppnat sig att sluka dem; en stor mängd blevo krossade af sammanstörtande stenar och bjelkar, marken skalf under de öfriga, och den nu modigt anfallande *Knut Posse* dref fienden skamligt på flykten. Detta under namn af *Viborgska Smällen* allmänt bekanta krigsgrepp, ansågs af de då ännu råa och obildade Ryssarne vara åstadkommit genom trolldom, och *Posse* omtalades länge bland dem såsom en stor trollkarl, om hvilken de visste berätta de vidunderligaste sagor. Straxt efter nu omtalade krigsbragd, kom *Sten Sture* med friskt manskap, Finland till undsättning.

Men emellertid hade den mäktiga adeln ingått stämplingar med Danska konungen *Johan* eller *Hans*, och beslutit dess inkallande. Äfven fåfängan inblandade sig att medverka härtill. Efter denna tidens sed erhöillo endast riddare namnet *Herrar*, och blott deras hustrur benämndes *Fruar*; annars uppkallades hvar och en efter sitt och sin faders namn (såsom bruket ännu är bland Sveriges allmoge), med tillägget af *du*. Men riddare kunde endast konungen slå, icke en riksföreståndare. Och emedan många hustrur illfånades att få heta *fruar*, eller såsom rimkrönikan berättar:

Hvar fräsesqvinna ville heta Fruga,
På det de andra skulle sig för henne buga,

lemnade dessa sina män ingen ro, innan de förmått dem att sälja fäderneslandets frihet för tillfredsställelsen af sin tomta fåfänga.

Konung *Johan* inkom nu med en stark här, och den ädla *Sten Sture*, som förutsåg att hans fädernesland var på branten att störtas i ett förderfligt och förödande inbördes krig, ville hellre afstå sin magt, än medverka till denna olycka. Han afträdde därför godvilligt styrelsen åt konung *Johan*, samt åtnöjde sig med stora förlänningar. Den 9 Oktober 1497 öfverlemnade han Stockholms slott, och gick sjelf ut emot konungen. Denne var en mild och gladlynt herre, hvilken skämtande frågade *Sturen*: "om han nu väl dukadt och redt till med mat och öl, för att undfagna sina gäster;" då *Sturen* berättas hafva svarat, i det han pekade på de Svenska biskopar som omgäfvat konungen: "det veta de bäst som stå bakom Eders Nåde, ty de hafva detta både bakat och brygt; och tör väl hända de göra Eders Nåde detsamma, då de komma sig före!"

Ehuru konung *Johan* i allmänhet var en fromsinnad man, visade han dock snart det vanliga unions-konungalynnet, att i Sverige insätta och befordra utländningar, att bryta ord och loften, samt att med tunga skatter och fremmande fogdars utprässningar förtrycka folket. Och då han ej skonade den tidens rika och myndiga adel, stötte han sig med dessa oroliga hufvuden, och *Sten Sture* blef vid slutet af år 1501 återtagen till riksföreståndare. Ett förhärjande krig uppkom med Danskarne, hvilka, anförde af konung *Johans* son *Junker Kristian*, sedan så illa känd under namn af *Kristjern Tyrann*, foro fram med eld och mord i Wester- och Östergöthland. Likväl försvarade *Sten Sture* manligen landet intill sin död, den 13 December år 1503.

B. *Svante Sture.*

Han var son till den förut omtalade hjeltomodige *Nils Sture*, hvilken, ehuru af ätten *Natt och Dag*, hade efter sin moder antagit *Sture* namnet, fastän han förde sin slägts vapen i skölden. Men Herr *Nils* var syskonebarn till *Engelbrekts* mördare.

Svante Sture var en genom mod och oförskräckthet, samt många andra stora egenskaper utmärkt man, hvilken af sina hofmän och svenner fordrade samma

djerfva tapperhet. Det blef derföre en allmän sägen, att den som ville tjena i hans hof, skulle, såsom den gamle *Harald Hildetands* kämpar, ej blinka med ögat för ett yxbugg som snuddade ögonbrynet. Lögn och förtal hatade han mest af allt, och hans höga sinne afskydde spioner och örontasslare; men i sin vrede var han häftig, och bröt då ut i hårda ord, äfven hugg och slag, emot sina tjenare, om de begått förseelser eller brott, deremot gick hans häftighet snart öfver, och då var han gladlynt och frikostig, from och gudfruktig.

Med både våld och list sökte konung *Johan* återfå Sverige under sitt ok. Det förra afvärjde *Svante Sture* med mandom och tapperhet; men det sednare hade han svårare att bekämpa, emedan det arbetade emot honom i löndom, och konung *Johan* alltid hade det förnäma presterskapet och den herrsklystna adeln på sin sida, hvilka sågo sig hafva större magt och myndighet i landet, under en utländsk konung, än under en inhemsk kraftfull mans styrelse, hvarföre man brukade säga om dem, att "de buro Danska hjertan under Svenska kappor." Äfven Tyska kejsaren, hos hvilken konung *Johan* klagade sin nöd, att vara utkörd af de Svenske, blandade sig i stridigheterna, samt stämde *Svante Sture* och Sveriges råd för sin domstol. Då dessa föraktade och ej hörsammade kallelsen, förklarade han dem i riks-akt och fogelfria; men Svenskarne låto honom utfärda sina bref och pergamenter, och bestämde, såsom ett fritt och oberoende folk, sjelfva sitt öde.

Med mächtig hand förde *Svante Sture* regeringen, under oafbrutna buller och oroligheter, men alltid med fasthet och framgång; ty han hade den lyckan att äga ädle och redlige män omkring sig: ett kännetecken på en stor man, att han förstår välja till sin omgifning och sitt biträde endast dugligt och utmärkt folk. Men hans styrelse blef ganska kort.

Silfvergrufvan vid Sala var nyligen upptäckt, och *Svante Sture* reste till Westerås att öfverlägga med bergsmännen om dess angelägenheter. Den 2 Jan. 1512, då han efter afslutade ärender satte sig till bords, kände han sig hastigt illamående, uppsteg, men nedföll straxt derpå och dog på stället. — Bergsmännen togo ett hastigt beslut; de dolde hans död och utspridde att han endast var sjuk, samt skrefvo i *Svante Stures* namn till flera slottsherrar, att de under denne sjukdom skulle åtlyda hans son *Sten Sture*. Detta lyckades, och

Sten Sture, af bergsmännen tillkallad från Örebro, emottog sålunda regeringen efter sin fader.

C. *Sten Sture den Yngre.*

Denne utmärkte man, hvilken hade alla sin faders stora egenskaper, men var tillika af ett mera mildt och vänligt sinnelag, bibehöll likväl ej så lätt styrelsen, som han först erhållit densamma. De höga herrarne och den äldre adeln valde *Erik Trolle* till riksföreståndare; men den yngre adeln hyllade *Sten Sture*. Menigheten förenade sig äfven med honom; emedan *Trollen* och hela hans ätt ansågos vara Dansk tinnade. Sålunda behöll *Sturen* slutligen öfverhanden, utan att det kom till inbördes krig, ehuru nära ett sådant var att utbryta.

Det redan förut, genom fremmande öfvervalde och utprässningar, samt inre strider och oroligheter, mycket utblottade landet, blef oafbrutet förhärjadt af krigiska infall från Danmark, hvars konungar sökte återbringa Sverige under sin tryckande spira. *Sten Sture* använde sitt yttersta bemödande att afvärja fienden, och afhjelpa den allmänna nöden. Han reste oafbrutet omkring i riket, för att lära känna dess tillstånd och folkets ställning, skipade rättvisa, afskaffade våld och missbruk, och var för sitt folk en fader, som ej såg på sina mödor eller nöjen, utan endast på landets välfärd.

Gamla erkebiskopen i Upsala *Jakob Ulfson*, en hätsk fiende emot Sturarne, nedlade sitt embete; men tillstälde så, att domkapitlet till hans efterträdare valde ofvannämde *Erik Trolles* son *Gustaf Trolle*, en ung, öfvermodig, djerf och ärelysten man, hvilken hyste ett i arf erhållit hat emot *Sturen*. Denne som genom ädelmod hoppades försona sin ovän, gaf sitt bifall till valet, samt utverkade äfven påfvens stadfästelse, hvilken denna tid var nödig för de högre presterliga tjänsterna. Tillika tillstälde *Sturen* stora högtidligheter i Stockholm, för att emottaga den nya erkebiskopen, då han återkom från Rom, efter att der hafva erhållit sina embets-insignier; men den stolte *Trollen*, underrättad härom, tog föraktligt en annan väg, under föregifvande att *Sturen* hade lagt försåt för honom. Han hade ock redan fått stora penningesummor från konung *Kristjern* i Danmark, tillika med bref,

som uppmanade honom att hämnas den skymf släkten lidit, genom hans faders utestängande från regeringen.

Biskoparne voro, såsom nämdt är, bland de myndigaste män i landet, hvilka, genom det lägre presterskapet och munkarne, ledde och länkade folket efter sin vilja. Derföre fann man dem ock alltid i strid med konungen eller regenten, hvilkas inflytande och magt de ständigt motarbetade för att föröka sin egen, hvarföre man äfven oafbrutet träffade dem smidande ränker och stämplingar i riket. Dessutom ägde de alldeles furstliga inkomster, hvilka satte dem i tillfälle att lefva utmärkt praktfullt och lysande. Det högre presterskapet bodde på sina befästade borgar, der de höllo talrika och lysande hof, omgifne af riddare och svenner, tagne bland den yngre och fattigare adeln, och på sina resor åtföljdes de af ett stort antal hofmän och tjenare, så att mot denna reseståt flersaldiga påbud måste utgå. Sålunda bestämdes, att en biskop ej skulle få färdas med flera än trettio hästar. — Uti rådet tog erkebiskopen i Upsala sin plats öfver riksföreståndaren, samt biskoparne öfver de världsliga rådsherrarne.

Till så förmonliga och viktiga tjenster, sträfvade ock de äldsta samt mäktigaste slägterna i landet. Men af alla erkebiskopar hade ingen lefvat med så mycken ståt och prakt, samt emot regenten röjt den stolthet och det öfvermod, som *Gustaf Erikson Trolle*. Han visade ingen fruktan för *Sten Sture*, gjorde ingen hemlighet af sitt hat emot honom, och samlade omkring sig alla hans fiender och afundsmän, med hvilka han höll sammankomster och tillstälde ränker om konung *Kristjerns* inkallande. Och så stort var presternas inflytande under den påfviska tiden, att *Sten Sture* ansåg försigtigast att ytterligare med saktmod och vänskap söka blidka honom. Derföre bjöd han erkebiskopen till fadder för sin nyfödda son; men han utblef, och besvarade föraktligt och med gäckeri den höflighet och de anbud om försoning som *Sturen*, sjelf inrest till Upsala, der erbjöd honom (år 1516). Då upplågade den ädle Svenske hjeltens rättvisa harm. I Juli månad s. å. instämdes *Trollen* till riksdagen i Telje, att der aflägga sin trohetsed; men han hörsammade icke kallelsen, utan instängde sig i sin fasta borg Stäket vid Mälaren. Den hemliga planen emot fäderneslandet blef allt tydligare. *Sture* öfverrumplade Nyköpings slott, hvars innehafvare *Sten Kristerson Oxen-*

stjerna röjde hela den stora sammangaddningen; satte erkebiskopens fader *Erik Trolle* i fångsligt förvar; tog Stegeholm från *Pehr Bjelke*, och belägrade erkebiskopen, på Stäket, såsom hufvudmannen för hela oredan.

Derpå sammankallades ständerna i Januari följande år (1517) till en riksdag i Arboga, der *Sturen* för dem uppdagade denna sammansvärjning till att återföra riket under fremmande ok. Enhälligt beslöt man, att lefva och dö för fäderneslandet och friheten, samt att betvinga den förrädiska *Trollen* i sitt starka fäste. Belägringen fortsattes, och under *Sturens* ledning började den unga *Gustaf Erikson Wasa* här sin krigsbana. Efter många knep och listiga anslag af *Trollen*, och sedan en Dansk hjälpsändning, som landsatt vid Dufvenäs, utan för Stockholm, der blifvit slagen, och riksens ständer, i November nyssnämde år, förklarar *Trollen* för landets förrädare, blef han med våld tvungen att lemna Stäket, hvilket af det uppretade folket nedbrändes och jemnades med jorden. *Gustaf Trolle* afsade sig erkebiskops embetet, med edlig förbindelse att alldrig återtaga detsamma.

Trollens fall var ett hårdt slag för Danska konungen *Kristian II*, och nu beslöt han att med härsmagt tvinga Svenskarne. Han anföll dem år 1518; men han mötte ett kraftfullt motstånd, och kunde endast genom *Sturens* ädelmod återkomma till sitt rike, hvilket längre fram skall omtalas. Denna motgång nedslog likväl icke hans enträgenhet att vinna Svenska thronen. Sedan han länge i hemlighet stämplat inom landet, samt på sin sida tubbat det högre presterskapet och *Sturens* afundsmän bland adeln, bröt han in i Sverige med en stark här i Jan. månad 1520. *Sturen* uppbadade sina bönder att mottaga fienden. Härarne möttes d. 19 Jan. på Åsunda sjö vid Bogesund, nuvarande Uricehamn. En af *Sturens* tjenare hade gått öfver till fienden, och då härarne stodo i slagordning emot hvarandra, utpekade han *Sturen* der denne red framför sina krigare. Då lät Danska fältherren *Otto Krumpé* framdraga några kanoner, hvilka riktades emot *Sturen*. En kula flög studsande längs isen och genomborrade hans ena lår, jemte hästen på hvilken han satt. Genast måste han afföras från striden. Tappert afslogo nu Svenskarne tvenne angrepp; men nedslagne öfver *Sturens* fall, och utan någon anförare, hvilken hade nog förtroende och mod att företräda hans ställe, gåfvo de vika för det tredje an-

fallet och förskingrades. Likväl repade folket återmod, och den i Februari rönte Danskarne tappert motstånd vid Ramundeboda på Tiveden, der *Sten Sture* hade låtit anlägga stora förhuggningar, eller bråtar, såsom de då kallades. De påträngande fienderna blefvo tappert afviste och nedgjorde; men *Erik Abrahamson Lejonhufvud* visade Danskarne en väg omkring bråten; Svenskarne blefvo kringrände och slagne.

Sten Sture hade emellertid blifvit afförd till Strengnäs, och då han derifrån öfver isen utmed Mälaren skulle begifva sig till Stockholm, dog han under vägen. Denne utmärkte man hade en värdig maka, i den hjeltomodiga *Kristina Gyllenstjerna*, dotter af *Nils Gyllenstjerna* till Fogelvik och *Sigrid Banér*. Efter *Sturens* frånfälle förde hon befålet i Stockholm, och försvarade staden beslutsamt och tappert intill September månad, caktadt alla af fienderna använde medel, både list, ränker och våld. Då hade det lyckats *Kristjerner*s utsände och anhang, att i staden väcka oro och förräderi bland några af adeln och borgarena, hvarföre *Kristina* beslöt att dagtinga med honom. *Kristjern* skulle antagas till Svensk konung; men deremot lofvade han skrifteligen, med handfäste och uppå sakramentet aflagde eder, framför allt en fullkomlig glömska af det förflutna, så att ingen skulle anklagas eller straffas för sina hittills begångna handlingar, och dessutom att inga klagomål borde få emot *Sturarnes* medhållare upptagas, samt att *Kristina* skulle behålla sina egendomar och förläningar, och ingen skadas till lif eller egendom. Men huru en tyrann håller sina löften, blir af det följande uppenbart.

Konung Gustaf Wasa.

Ingemund hette en rik tapper och myndig man, som lefde under *Erik Låspes* tid, och för sina många härfärder till Tyskland erhöll binamnet *den Tyske*. Från honom härstammar den mäktiga och stolta *Wasa* ätten. Riddarne af denna slägt förde i sitt vapen en stormvase i gult fält, hvaraf ätten, efter då varande tiders bruk, erhöll sitt namn *Wasa*. — Den lilla bondegården *Wasa*, inom Skepptuna socken i Upland, anses varit dess äldsta stamgods. — *Wasarne* stodo i nära frändskap med Sveriges förnämsta och rikaste slägter, såsom *Sture*, *Oxenstjerna* *), *Bonde*, m. fl. De voro stolte och storväxte män, med ädla och höga anletsdrag, raska, ihärdiga och tappre, värtaliga och ärelystna; stundom hatade för sina anslag, oftast älskade för sin kärlek till fäderneslandet och dess frihet, alltid verksamme och derföre alldrig glömde.

Gustaf I:s fader var *Erik Johanson* till Rydboholm, och hans moder *Cecilia* (*Oxenstjerna*) af Eka, halfsyster till *Kristina Gyllenstjerna*, *Sten Sture d. y.* gemål. Det berättades utaf de närvarande att *Gustaf* blifvit född med ett rödt kors uppå bröstet, och med någonting på hufvudet som liknade en segerhufva eller en hjälm, hvaraf man genast förutspådde något utmärkt om barnet. Vid *Sten Sture* den äldres hof uppfostrades han strängt och alfvarsamt, samt öfvades i alla den tidens idrotter och ridderliga öfningar, och utmärkte sig så mycket framför sina lekkamrater genom sin raskhet och sitt stolta väsende, att han en gång ådrog sig unions-konungen *Johan II:s* uppmärksamhet, hvilken yttrade om honom: "än blifver du en man uti dina dagar, hvar du får lefva!" Konungen ville tillika taga honom med sig till Danmark att der uppfostras; men sådant afböjdes försigtigt af gamle Herr *Sten*. — Ut i skolan hade han till lärare en mästare *Ivar*, en Dansk. Af inrötad vedervilja mot hans landsmän, kunde *Gustaf* alldrig riktigt fördraga honom, och då han dessutom en gång yttrade sig föraktligt om Svenskarne, drog gossen sitt lilla svärd, högg dermed tvert igenom boken han hade för sig, gick ut och kom sedan icke

---

*) Slägterna *Sparre* och *Oxenstjerna* härstamma på mödernet från konungarne af Erikska ätten.

mera dit tillbaka. Sina studier fullbordade *Gustaf* i Upsala, och var, såsom alla herrar af Wasa ätten, en kunnig och lärd man, och stor älskare af bokliga konster och vetenskaper, samt för öfrigt af ett gladt och muntert, ehuru häftigt och hetsigt lynne. Musik var hans gladaste tidsfördrif och han förfärdigade sjelf åtskilliga instrumenter, hvilka länge blefvo förvarade såsom sällsyntheter. Han ägde en utmärkt förmåga att oberedd, med hänförande kraft och välljud, tala till en menighet, hvarvid hans ädla utseende och höga växt bidrog att öka intrycket.

Hos denna af naturen så rikt utrustade ridderliga yngling, brann ett afgjort hat emot slafveri och förtryck, samt en lågande kärlek för fäderneslandet. *Gustaf* åtföljde *Sten Sture* d. y. då han ryckte i fält emot *Kristjern Tyrann*, hvilken nu ville återvinga Sverige under Danska oket. Fienden låg vid Dufvenäs (nära Stockholm), och sökte derifrån härja och bränna uti Roslagen. Åtföljd af Sveriges ädlaste ungdom, som brann af nit för fädernesland och frihet, angrep *Sten Sture* Danskarne, och här pröfvade *Gustaf Wasa* första gången sitt mod och sin oförskräckthet. Med värjan i handen rusade han emot fienden, segren blef hastigt afgjord och Danskarne återdrifne. Men följande året (1518) återkom *Kristjern* med en mächtigare här och flotta, samt belägrade Stockholm. *Sturen* tågade emot honom, härarne möttes vid Brännkyrka, den H. Magdalenas dag, *Gustaf Erikson* förde hufvudbaneret och skaffade Sverige den herrligaste seger öfver *Kristjerns* soldnärer. Denne återgick på sina skepp; men hindrades af en uthållande motvind att afsegla, födan började tryta, folket dog af sjukdomar, och han hotades sålunda att falla i Svenskarnes händer. Då begärde han stillestånd, hvartill den ädle *Sturen* icke blott lemnade sitt bifall, utan sände honom äfven lifsmedel. Under föregifvande att vilja afsluta en varaktig fred, bjöd *Kristjern* honom på sina skepp för att aftala härom. — *Sturen*, sjelf en man utan list och skrymtan, fruktade ej ett förräderi, tvert emot tro och loften, icke ens af förtryckare och tyranner, och ville begifva sig till fiendens flotta; men hindrades af rådet, som närmare kände *Kristjerns* svekfulla sinne. Då erbjöd denne sistnämde sig att komma till *Sturen* emot af honom stäld gislan, bland hvilka han bestämdt hade nämt *Gustaf Erikson*. Han afsändes nu, jemte den

gamle *Hemming Gadd*, *Lars Siggesson Sparre*, m. fl. Men så snart dessa kommit om bord på flottan, då vinden tillika blåste upp gynnande för *Kristjern*, afseglade den förrädiska tyrannen, menedig mot tro och ära, tillbaka till Danmark, dit han medförde de Svenska ädlingarne och kastade dem uti ohyggliga fångelser.

Gustaf Erikson hade i nämde land en anförvandt *Erik Banér*, hvilken af *Kristjern* utverkade sig tillstånd att på sitt slott Kallö emottaga och bevaka *Gustaf*. Här hölls han under sträng uppsigt, ehuru han fick fritt gå ikring med vakt; men som *Gustaf* förrädiskt blifvit fången, ansåg han med skäl sig berättigad att sjelf återskaffa sig friheten, isynnerhet då han hörde hvad förtryck hans fädernesland nu led af *Kristjern*. Han flydde från Kallö, samt undkom lyckligen till Lybeck (Sept. 1519).

Lybeck var denna tid en rik och mächtig handelsstad, hvilken hade stort inflytande i Norden och fruktades af regenter och konungar. — *Banér* hastade efter *Gustaf* till Lybeck, och fordrade hans utlemnande, samt hotade i annat fall med *Kristjerns* vrede och hämd; men Lybeckarne, hänförde af det muntliga tal hvarmed *Gustaf* försvarade sig inför rådet och framstälde det förrädiska sätt hvarpå han blifvit fången och bortförd, beslöto att gifva skydd åt den förföljde fremmande ädlingen, hvilken tillika med sitt öppna och redliga väsende hade intagit dem alla. Äfven fruktade borgmästaren i Lybeck, *Nils Broms*, en förständig, klok och myndig man, att *Kristjern*, genom sin stora magt, i händelse han blefve herre öfver de förenade nordiska rikena, skulle inskränka deras handelsfriheter. Regeringen i Lybeck lemnade derföre *Gustaf* ett skepp, hvarmed han afseglade till Sverige, och landsteg vid Stensö näs, straxt utanför Kalmar (sommaren 1520). *Sten Sture* var redan död, och *Gustaf*, som fann staden anfallen af *Kristjerns* amiral *Severin Norrby* och besättningen klenmodig, nödgades begifva sig härifrån; och emedan hela Småland och Östergöthland var uppfylldt af Danskt krigsfolk, måste *Gustaf* smyga sig fram med yttersta försigtighet, och vistas än i skogar, än på öppna obebodde fält. Förklädd gick han ofta midt ibland fienderna, utan att blifva igenkänd. Efter många äfventyr och hotande faror, anlände han slutligen till sin sväger *Joakim Brahe*, på Tärna gård i Södermanland.

land. Förgäfves sökte han förmå honom att deltaga i sina bemödanden till fäderneslandets befriande: *Brahe*, förlitande sig på *Kristjerns* löften och försäkringar, var bestämd att resa till Stockholm, och *Gustaf* begaf sig till sitt fädernegods Råfsnäs, ej långt från Mariefred.

Emellertid hade *Kristjern* blifvit erkänd för Sveriges konung, och kröntes i Stockholm d. 4 November. Denna högtidlighet firades med mycken ståt; men under tredje dagens gästbud uppträdde den orolige och ärelystne erkebiskopen *Gustaf Trolle*, efter aftal med *Kristjern*, och anförde klagomål emot rikets förnämsta män, hvilka blefvo häktade, och fjerde dagen sattes en domstol, deri *Trollen* var tillika åklagare och ordförande. Under den lömska förevändningen att konung *Kristjern* väl förlåtit hvad emot honom var brutet; men ej kunde tillgifva det förmenta brottet emot kyrkan, då erkebiskop *Trolle* blef fördrifven, anklagades den aflidne herr *Sture*, hans enka, jemte många förnämna män, biskopar och andra som hulpit *Kristjern* till Svenska kronan. Den 8 November 1520 tidigt på morgonen tillstängdes stadsportarne, att ingen skulle kunna utkomma eller undfly; och middagstiden utfördes de fångne uppå Stortorget, och ställes der inom en spetsgård af Danska soldater och bödlar. Alla gingo i sina fulla skrudar, både biskopar och rådsherrar, såsom de dagen förut blifvit gripne. Först föll den gamle biskopens i Strengnäs *Matts Gregerson* (Liljes) hufvud. — När den sedermera så ryktbara *Olaus Petri*, som var i biskopens tjenst, såg detta, började han högt jemra sig öfver denna orättvisa och grymhet; då de Danske genast släpade honom, jemte sin bror *Laurentius*, inom spetsgården, och redan var svärdet höjt öfver deras hufvud, då en Tysk, vid namn *Edvard Leux*, kände igen dem, sedan de studerat tillsammans i Tyskland, och ropade att de borde skonans, emedan de ej voro Svenske. Bröderna blefvo sålunda räddade. — Under tiden fortsattes blodbadet på biskopar, rådsherrar, stadens borgmästare och förnämsta borgerskap. Jämmer och veklagan uppfylde staden, och flere af dem som stodo bredvid och beklagade de aflidne, blefvo framdragne och halshuggne. Döde kroppar öfvertäckte torget, och blod flöt i strömmar genom rännstenarne. Soldater kringströfvade staden, mördade och röfvade. Nitiofyra personer blefvo sålunda aflifvade; deras hufvud

uppsattes på pålar, och kropparne lågo qvar på torget i högar, ett rof för hundarne, intill tredje dagen, då de utsläpades och uppbrändes på Södermalm.

Efter det första bullret lät *Kristjern* utropa allmän fred och säkerhet; men många som framkrupit ur sina gömmor blefvo nedgjorde. Inkomna resande släpades från sina hästar och till galgen. En ung man blef korsfäst, och då han ännu fortfor att tala från korset, slet man hjertat ur bröstet och kastade det honom i ansigtet. *Sten Stures* lik uppgräfdes, och som ett obändigt vilddjur bet *Kristjern* i den döda kroppen, lät sedan stycka och kringstända den till alla landsändar. *Kristina Gyllenstjerna* dömdes emot tro och loften till döden, och skulle välja emellan dödsätten, att dränkas, brännas eller lefvande begravas. Hon blef dock förskonad; men fången bortförd till Danmark, dit hon sjelf måste från Danzig kalla sin unga son *Nils Sture*, att undergå samma öde. Hennes mor, den gamla fru *Sigrid Banér*, genom ett äldre gifte mormoder till *Gustaf Wasa*, blef insydd i en säck och kastad i vattnet; likväl upptogs hon på de kringståendes böner och hennes löften att åt *Kristjern* afstå sina stora rikedomar.

Äfven i landsorterna for denne fram med samma vildhet. Galgar och stegel betecknade hans väg. — I Jönköping lät han aflifva *Lindorm Ribbing*, och gripa hans tvenne söner, den ena om 9, den andra om 6 år. En kafvel trädde genom gossarnes sammanknutna hår, och det var ett nöje för tyrannen att se dem sålunda upplyftas, hufvudet med svärd afhuggas och kroppen stympad nedfalla. Då den yngre brodern såg den äldres blod fläcka hans kläder, och ordningen nu kom till honom, berättas han hafva yttrat till bödeln: "käre, fläcka ej så min skjorta som min brors, ty då får jag bannor af mamma!" — Rörd häröfver nekade bödeln att verkställa hans afrättning; en annan tillkallades, först föll bödelns hufvud och sedan den unga oskyldiga gossens. — Vid Nydala kloster lät *Kristjern* kasta i sjön munkarne med deras prior, och då de ville rädda sig genom simmande, blefvo de med hugg och slag fördränkte.

På Råfsnäs der *Gustaf* emellertid fortfor att hålla sig dold, erhöll han underrättelse om det rysliga blodbadet i Stockholm, om sin faders, svågers och flera fränders aflifvande. Nu trodde han sig ej mera säker härstädes, emedan *Kristjern* hade satt ett högt pris på

hans hufvud, utan flydde uppåt Dalärne, hvars trogne, redliga och tappra inbyggare redan ofta förut bidragit att bryta det fremmande oket. För att kunna förblifva okänd rundklipte han sitt hår, klädde sig i en kort vadmalströja och gick med yxa på axeln och sökte arbete, såsom bondedrängar bruka det. Sålunda erhöll han tjenst hos bergsmannen *Anders Pehrson* på Rankhyttan i Wika socken, der han några dagar tröskade i logen; men det öfriga tjenstefolket röjde hos honom snart någonting ädlare i hans väsende och en viss tafatthet i arbetet, och slutligen blef en piga varse en dyrbar silkeskrage, som stack fram under rocken på den fremmande drängen. Detta blef snart bekant för *Anders Pehrson*, hvilken tog den förmenta arbetskarlen afsides, och igenkände *Gustaf*, sedan de fordom sett hvarandra i Upsala, der de begge studerat. *Anders Pehrson* rådde honom att djupare in i landet söka sin säkerhet; *Gustaf* vandrade längre upp, och var nära att omkomma uppå de svaga isar öfver hvilka han nödgades gå. Vid färjestaden öfver Lillelfsven emellan Wika och Thorsångs socknar brast isen under honom; men han räddade sig genom sin behjertenhet och vigthet. Derefter anlände han till Ornäs i nämde socken.

Denne herregård innehades af *Arendt Pehrson* (Örnflycht), hvilken i *Sten Sture* d. y. tid tjent under *Gustaf*; men nu genom sin hustru, *Barbro Stigs dotter*, blifvit beslägtad med biskop *Otto Svinhufvud* i Westerås, och sålunda en af *Kristjerns* anhängare. *Arendt* visade väl mycken fägnad att träffa sin gamle fältherre; men sedan han utlockat alla hans planer, reste han till en af sina vänner *Magnus Nilsson* (Svinhufvud), för hvilken han omtalade den rika belöning han väntade sig, då han nu skulle förråda *Gustaf* åt Danskarne. *Magnus* afrådde honom en så neslig handling, hvarföre *Arendt* begaf sig till konungens befallningshafvande *Brun Benktson* på Sätra. Emellertid hade *Arendts* hustru sett sin man åka sin egen gård förbi åt Sätra till, och emedan hon kände hans svekfulla lynne, anade hon deraf något ondt, lät i hast spanna före en släde, gick upp till *Gustaf* der han sof i en loftsbyggnad, väckte honom, öppnade fönstret och nedsläpte honom derifrån med en lång handduk, sådana de denne tid brukades. Glade öfver det dyrbara byte de ernade fånga, hade *Arendt* och *Brun* lustigt tillbragt aftonen vid dryckes-

hornet, och då de om morgonen tidigt anlände till Ornäs för att gripa *Gustaf*, var denne redan undkommen.

Barbro hade rådt *Gustaf* att begifva sig till presten *Jon* i Svärdsjö; men som han icke kände vägen, gick han in i Korsnäs hyttan för att derom underrätta sig; och här såg han bergsmannen *Nils Hansson*, den *Gustaf* viste vara Danskt sinnad. Han undstack sig derföre bakom dörren, och räddade sig oseedd. Slutligen kom han till Svärdsjö, der han först arbetade med drängarne på logen, till dess han fått underrätta sig om *Jons* tänkesätt, hvarefter han upptäckte sig för honom och blef med glädje emottagen samt vistades der i åtta dagar. Men prestens husqvinna öfverraskade dem en gång då *Gustaf* tvättade sig, hvarvid *Jon* höll handduken åt honom. Hon fattade genast misstankar till den fremmande drängen, och nu ansåg *Gustaf* sig ej mera här i säkerhet, hvarföre presten afsände honom till kronoskytten *Sven Elfson* på Isala, ett stycke väg från Svärdsjö kyrka. Men han var knappast dit ankommen innan äfven Danska kunskapare inträdde i stugan, och frågade om man ej sett till en ung ädling, som gick landet omkring och sökte väcka uppror mot konungen. *Svens* hustru gräddade bröd och *Gustaf* stod der invid och värmdde sig. Då vände hon sig om och slog honom med brödspaden öfver axeln, sägande: "Hvad står du här och gapar på fremmande? Har du ej sett folk förr? Packa dig genast ut på logen!" — Så lunda undkom *Gustaf*, emedan de Danske utskickade ej fäste någon uppmärksamhet vid den så behandlade bonddrängen.

Sven trodde honom dock ej säker hos sig, utan beslöt att förflytta *Gustaf* längre upp åt de mindre besökta skogstrakterna. I sådan afsigt bäddade han honom in i ett stort halmläss och körde utåt vägen; men mötte snart några af de öfverallt kringirrande Danska soldaterna, hvilka höllo vakt vid broar och grindar. Dessa fattade misstankar, rände sina spjut och värjor genom lasset, och sårade *Gustaf* i benet. Denne lät icke märka sig; men kort derpå blef *Sven* varse att blod rann ur lasset och färgade snön, hvaraf han fruktade att röjas. Då upptog han sin knif, skar hästen i benet, och fördolde sålunda rätta orsaken till blodfläckarne. Ankommen slutligen till kronoskyttarne *Pehr* och *Matts Olofsöner* i Marnäs by uti Finnskogen, nära gränsen emellan Svärdsjö, Leksands och Bjursås sock-

nar, ansågo de *Gustaf* icke heller härstädes säker, hvarföre de dolde honom i skogen vid Lungsjö-å, der han i tre dagar låg under ett stort kullsfallet furuträd, och dit Marnäs boarne bragte mat åt honom. Derefter bodde han en tid under en gammaltall, på en af kärr omgifven kulle, ännu benämd *Kungshögen*.

Sedan efterspaningarne småningom började sakta sig, framträdde *Gustaf* och gick ner genom skogarne till Rättviks kyrka, hvarest han uppmanade folket att gripa till vapen för att befria fäderneslandet från tyrannens ok. Man hörde honom benäget; men önskade först rådpläga med grannarne. Derifrån gick han till Mora, och blef välvilligt emottagen af presten derstädes *Jakob Pehrson*, hvilken likväl ej vågade länge dölja honom, i anseende till Danskarnes kringströfvande, utan försände honom till *Tomte Mattes*, i Utmelands by, der han fördoldes i en källare som hade sin nedgång från boningsstugan. Men äfven här uppe efterspanades han af konungens utskickade. *Tomte Mattes* hustru var sysselsatt med julöls-brygden då Danskarne nalkades; hon stälde vörtkaret öfver källarluckan och *Gustaf* undgick den hotande faran.

Julhelgen talade *Gustaf* till de församlade Morakarlarne från en nära intill kyrkan belägen kulle, benämd *Klockgropen*. Han förestälde dem rikets betryck, tyrannens grymheter och det eviga slafveri som hotade Svea folk, om det ej reste sig att med vapen i hand och friskt mod krossa sina nesliga bojor. Han erinrade dem om deras faders tapperhet under *Engelbrekt* och *Sturarne*, samt huru dessa då räddat Sveriges sjelfständighet och ära. Dalkarlarne svarade med ett gny, efter urgammal sed, många ville genast gripa till vapen; men andra försigtigare, yttrade sin önskan att öfverlägga med naboerna. Dessutom hade *Kristjerns* anhängare vederlagt ryktet om Stockholmska blodbadet, utspridt berättelser om hans mildhet, ädla afsigter med landet, minskade utlagor, o. s. v. Men *Rasmus Jute*, en man af Dansk härkomst, var den förste som förklarade sig för *Gustaf*. Då han fick höra att *Henrik von Melen*, konungens ståthållare på Westerås slott, afsändt sin underfogde *Nils Westgöthe* till Dalarne för att gripa *Gustaf*, drog *Rasmus* till länsmansgården, der *Nils* uppehöll sig, och slog honom ihjel. Nu ankom äfven ett parti Danska ryttare, att taga *Gustaf* död eller lefvande. Då Dalkarlarne på afstånd sågo dem tågan-

de öfver den tillfrusna sjön Siljan, gissade de till förhafvandets, lupo till och började klämta i klockorna; vädret låg uppåt de öfra socknarne, väpnade böndeskaror strömmade ner från bergen vid detta tecken till stor fara för landet, och bestormade Danskarne på prestegården, der desse med möda räddade sitt lif, emot löfte att ej tillfoga *Gustaf* något ondt.

Men redan förut hade denne, då Dalkarlarne ännu icke kunnat besluta sig att bistå honom, nödgats draga sig undan. Han låg tre dagar dold under Morakarleby bro, en sjerndels mil norr om kyrkan, och begaf sig sedan (i början af år 1521) åt Vester-Dalarne. Hans väg gick genom djup snö, öfver berg och skog, och nätterna hvilade han i de kalla, obehodda skjul, som här och der funnos uppsatte för vandrares bekvämlighet. Men emellertid hade flera förföljda ädlingar och redliga Svenske herrar uppkommit till Dalarne, der de sökte skydd undan *Kristjerns* förföljelser. Dessa framställde tyrannens verk och gerningar i sin rigtiga dager, och utspridde om honom både sanna och falska rykten. Bland dessa flyktingar var en gammal krigsman *Lars Olson*, af släkten *Björnram*. Han visste förtälja icke blott *Kristjerns* framfart i riket, utan ock att till hans Eriksgata *) skulle en galge uppresas vid hvarje länsmans gård, nya gärder utskrifvas samt en hand och en fot af hela Svenska allmogen afhuggas, för att hindra folket från motstånd och försvar. Dessa berättelser troddes, Morakarlarne började nu ångra att de låtit *Gustaf* bortgå, och *Lars Olson* styrkte dem i sitt beslut att sända tvenne snälla skidlöpare, *Engelbrekt* och *Lars* från Kettilbo, för att uppsöka Svea hjelte; de funno honom öfverst i Lima socken uti byn Sälen, den sista vid vestra Dalelven, färdig att öfver fjellarne gå öfver till Norrige. Med glädje hörde han deras uppdrag och återvände till Mora.

Här hade folket redan samlat sig beväpnadt, skarrorna ökades med hvarje dag och befrielsekriget tog sin början. Det första ströftåget gjordes i Mars lyckligen emot Fahlun; framgången och bytet ökade anhängarnes antal. Gestrkland förenade sig med *Gustaf*, och under tiden han var upprest till Helsingland, ha-

---

*) Enligt gammal sed reste Sveriges konungar efter sin kröning kring landet, för att undersöka dess tillstånd, och en sådan resa benämndes Eriksgata.

de hans underbefälhafvare, bergsmannen *Peder Svensson* *), slagit Danskarne nära Brunbäcks färja. Derom sjunges i den gamla bekanta så kallade

Dahlvisan.

Brunbäcks elf är väl djup och bred,
Der sänkte vi så många Jutar ned.
Så kördes Danskar ur Sverige. Falivilom.

Så körde vi Jutar i Brunbäcks elf,
Så vattnet det porlade om,
Vi sörjde deröfver att *Kristjern* sjelf
Han der ej tillika omkom. Falivilom.

Nu började *Gustaf* öfva sina kämpar till ett ordentligare stridsätt, samt att smida bättre vapen. Han var sträng emot allt sjelfsvåld i krigstjensten, och skyddade allmogen alfvarsamt för öfverfall och våld. Den 23 April mönstrade han sin här vid Romfartuna kyrka, uppsade *Kristjern* all tro och lydnad, och tågade mot Westerås. Under vägen mötte honom Danskarne på Balundsås. De hade hotat: "att om det ock regnade Dalkarlar i tre dagar, skulle de nedgöra dem alla;" men Dalkarlarnes nya långa spjut, dem *Gustaf* uppfunnit, kallade *Ijuranglar*, nedstötte deras hästar, de upphvæssade pilarne genomträngde deras rustningar, och den slagne och förströdde fienden flydde brådstörtad till staden. Svenskarne hastade efter och slogo Danskarne utmed gatorna, samt fördrefvo dem från Westerås.

Under sådan framgång, ehuru hans folk äfven stundom led förluster, hade *Gustaf* befriat Dalarne, Helsingland, Gestrikland, Westmanland och Uppland från Danskarnes hopar. Äfven de öfriga landsorterna började härvid fatta mod. De flesta befästade städer och borgar voro dock ännu i fiendens våld. *Gustaf* började slottens belägring. *Kristjern* uppretad sände honom bud, att om han ej ville afstå derifrån, skulle hans mor och systrar samt de öfriga förnämna fruntimren, dem han hade fångna i Danmark, med deras lif umgälla det, och ju hårdare *Gustaf* ansatte Stockholm, desto grymmare skulle de plågas, samt det smärtsammaste dödssätt för dem upptänkas. Men *Gustaf* ansåg

*) Stamfader för ätterna *Schönström* och *Adlerheim*.

fäderneslandets väl dyrbarare än enskildtas olyckor, och fortsatte belägringen. Också blef qvinnornas fängelse allt hårdare; många af dem dogo i brist och vanskötsel, och bland dem *Gustafs* moder fru *Cecilia*.

Till Augusti månad 1521, hade *Gustaf* utlyst en riksdag i Wadstena, och här blef han antagen till riksföreståndare. Derefter fortgick befrielse-kriget med ännu mera raskhet och framgång. Ett stort antal befästade slott, tillhöriga biskoparne och förnäma af adeln, blefvo småningom intagna, såsom Läckö, Stegeholm, Wik, Tynnelsö, Hörningsholm, Munkeboda (numera Norsholm), Engsö, Stegeborg, m. fl. och dessutom de flesta befästade städer, så att endast Stockholm, Kalmar, Nyköping och Åbo återstodo i fiendens händer. De tvenne förstnämde eröfrades ej förr än år 1523, efter konung *Kristjan II:s* afsättande äfven i Danmark. Under tiden hade många krigsbragder på hvardera sidan blifvit utöfvade. *Severin Norrby*, *Kristjerns* amiral, en utmärkt tapper och rådig man, ehuru hård och grym, låg med en stark flotta i Östersjön, seglade fram och åter, samt bragte undsättning i mat och folk till de belägrade fästena. Detta födröjde deras öfvergång; men öfver allt betecknade han sin väg med mord och brand. I Finland gjorde en då mycket beryktad Finsk adelsman, *Nils Krabbe* *), Danskarne stort afbräck. Han var en djerf och förslagen partigångare, hvilken med sin lilla hop befanns öfverallt och ingenstädes. Åtföljd af 16 man låg han ute i skären med sina båtar, passade på hvar Danskar vistades, smög sig om natten i land, tillstängde dörrarne med stockar och antände husen. Sålunda förstörde han flera hundrade af dem. Förföljd räddade han sig i sina skärebåtar.

Arvid Westgöthe belägrade Stegeborg i Östergöthland, och *Severin Norrby*, som kom dit seglande med sin flotta, gick i land med trehundrade ryttare för att dermed undsätta fästet. Innan Danskarne hunno ställa sig i ordning, angrep *Arvid* dem med endast 38 ryttare och tre rotar fotfolk, och fördref dem i ett häftigt anfall tillbaka till stranden. *Knut den Lille* förföljde *Norrby*, red efter honom långt ut i vattnet, samt högg honom med sin stålbåge flera slag uppå hjelmen. *Norrby* räddade sig dock uti båtarne; men erbjöd *Knut* tio

---

*) Eller *Grabbe*. Han dog 1549 och ligger begrafven i Karis kyrka i Nyland.

mans besoldning, om han ville öfvergå i hans tjenst: så mycket visste den tappre mannen värdera tapperheten äfven hos sin fiende. Mot slutet af året (1521) uppgafs borgen. Ännu okunnig härom seglade *Norrby* själfva julafton dit för att bispringa densamma. *Arvid Westgöthe* beslöt då att taga honom med list. Vid *Ettersund* gjorde han *Norrby* starkt motstånd; men lät honom dock sluteligen bryta igenom, och han nalkades nu slottet. Fyra man blefvo förutsände i en båt, då en af besättningen, okunnig om planen, sköt på dem, och upptäckte härigenom anläggningen. *Norrby* återvände genast, ehuru det kostade honom dyrt att åter slå sig ut genom *Ettersund*. Hans förlust i denna färd gick till 600 man.

Under samma tid fortfor den redan förut började belägringen af *Stockholm*. *Peder Fredag* låg på *Lofön* (vid *Glya*, nu benämndt *Torfvesund* och *Drottningholm*), och afskar besättningen all tillförsel från *Mälare* sidan. Julafton beslöto *Danskarne* att anfalla honom, och, såsom de yttrade: "smake på hans julettuna." Men *Peder Fredag* hade kort förut fått kunskap om deras förehafvande, och då fienden redan ankom nedanför *Glya sund*, under mörka natten, 1500 man stark, stälde han i hast 16 man i bergen deromkring med jägarhorn. *Peder* anföll tappert de landstigande, det utställda manskapet började häftigt blåsa i sina horn, och *Danskarne*, som nu trodde sig kringrända, störtade tillbaka i sina båtar, och blefvo till stort antal dels nedhuggne och dels jagade i vattnet, der de drunknade.

Sedan *Sverige* var fullkomligen befriadt från *Danskt* öfvervälde, och *Gustaf* (år 1523) vald till konung, blef hans första omsorg, att, medelst en kyrkoreformation, krossa det katholska presterskapets magt och stora inflytande. Genom skänker och testamenten, dem presterna förstätt aflocka isynnerhet sjuka och döende, hade de tillskansat sig ofanteliga rikedomar och jordagods, från hvilka de icke betalade några skatter till kronan. Samma friheter tillvällade sig äfven den mäktiga adeln, och det ständigt utsugade folket måste ensamt bära alla bördor. Och likväl förstodo presterna, att, genom förtydda religionsläror, vidskepelse och andra andlige vapen styra och länka folket efter sitt sinne, hvarföre buller alltid voro färdiga att utbryta, så snart de förre hatade eller fruktade en kraftfull regent.

Konung *Gustaf* fann sig derföre, från början af sin regering, föranlåten att söka befria folket från detta nesliga förtryck, samt att jemnare fördela skattebördorna och minska styrkan af de vapen vidskepelsen erbjöd. Han började derföre att förbereda införandet af den Evangeliska läran, efter Doktor *Martin Luthers* religions förbättring. Detta lyckades väl honom småningom; men kostade landet många oroligheter och buller. Ständigt fann man att dessa voro underbläste af presterna, till dess de mäktigaste bland dem lemnat landet, vikande för den starka hand, hvarmed *Gustaf* sammanhöll sitt från andeligt och verldsligt slaveri frälsade rike. Sålunda befriades Sverige från den oroliga *Gustaf Trolle* (hvilken, uti *Kristjerns* här, sluteligen blef sårad i ett slag på *Fyen*, och dog i *Gotorp*), från erkebiskopen *Johannes Magnus*, biskop *Hans Brask* i *Linköping*, m. fl. Andra blefvo för sina uppenbara stämplingar dömde och afrättade. — Men bland de farligaste buller som störde *Gustafs* regering, var emellertid det som utbröt i *Dalarne*. En bondgosse vid namn *Jöns*, oäkta son till en piga från *Björkstads* socken i *Westmanland*, och förut stalldräng hos riksrådet *Knut Andersson Lilje*, hos hvilken han begått en stöld, blef af *Peder Sunnanväder*, biskop i *Westerås*, uppmuntrad att utgifva sig för *Sten Sture* d. y:s nyligen (1526) i *Stockholm* aflidne son *Nils*, med hvilken han hade en tillfällig likhet. Han flydde till *Dalarne*, föregaf att *Gustaf* stod efter hans lif, hvarföre han stält sig som död, för att lättare undkomma. *Dalkarlarne* låto snart intala sig att tro detta. Presterna hade dessutom utspridit missnöje öfver de nya förändringarne i kyrkan, och *Dalkarlarne*, som afgudade *Sturens* minne, förenade sig med bedragaren. Denne, allmänt benämd *Dal-Junkaren*, blef den uppyglade allmogens anförare (år 1527), och bönderna insände sina klagomål emot konungen, bland annat: öfver den nya läran, att konungen med sitt hoffolk åt kött om fredagen, att klostren upphäfdes, presterna gifte sig, messan hölls på Svenska; o. s. v. Efter många förmaningar och öfverläggningar med det förvillade folket, tågade *Gustaf* med härsmagt till *Dalarne*. Allmogen föll till föga och utlemnade sina hufvudmän, hvilka till det mesta voro katholska prester. *Daljunkaren* flydde till *Norrige*, och derifrån till *Rostock*; der han fångslades och halshögs för den stöld han i Sverige begått.

Westgötha allmogen hetsades äfven af flera förnäma herrar; men detta kom ej till utbrott. Herrarne blefvo öfverbevista, en del benådade, andra straffade.

I Dalarne utbröto nya oroligheter (1531), öfver de, efter ständernas beslut, från kyrkorna tagne öfverflödiga klockorna, att dermed betala skulden till Lybeck. Äfvenså ofredades andra orter af smärre buller; men det farligaste och blodigaste af dem alla blef den så kallade *Dackefejden* i Småland, hvilken utbröt år 1542. Anföraren var bonden *Nils Dacke* från Blekinge. Han erhöll biträde från Danmark och Tyskland, samt for öfverallt fram med mord och brand. De härar som mot honom utsändes blefvo återdrifna, och upprorsandan började sprida sig till de angränsande landskapen. Slutligen lyckades det konungen, att med härsmagt följande året kufva bönderna. *Dackens* anhang nedgjordes öfverallt, han sjelf förstäck sig i skogarne åt Blekinge sidan; men estersattes och blef nedskjuten under flykten, då han ej ville gifva sig fången. Detta var det sista buller under konung *Gustafs* regering.

Redan förut hade man utstält lönnmördare emot *Gustaf*. Dessa voro understödde af några Lybeckare. Af flera påtänkte mordförsåt, hade man slutligen fallit på det att spränga honom i luften, genom en under hans stol i Storkyrkan lagd krutfjerding. Allt var redan i ordning, då en af de sammansvurne, en Svensk skeppare *Hans Windrank*, hvilken af fattigdom blifvit inledd i anläggningen, aftenen före utförandet, uti rusigt tillstånd röjde alltsammans.

Konung *Gustaf* styrde riket intill sin död med kraft och mandom, införde ordning och lydnad samt bragte landet till magt och anseende. Men hans sista åtgärder hotade att åter störta Sverige i ett nytt elände. Konungen hade icke älskat sin första gemål, en prinsessa af Sachsen Lauenburg, prins *Eriks* mor; så mycket mera hade hans andra gemål, *Margaretha Lejonhufvud*, vunnit hans kärlek. Derföre föredrog han ock hennes söner framför *Erik*, och detta väckte dem emellan den häftigaste afundsjuka samt ett oafbrutet agg. Vid sin död lemnade *Gustaf*, då *Erik* blef konung, stora furstendömen åt sina yngre söner, hvarigenom dessa sattes i tillfälle att trotsa konungens magt, och emot honom anställa hemliga anslag, hvilka häftigt skakade det nyss lugnade landet.

Konung Gustaf II Adolf.

Då stora män uppstå, vill den allmänna folktron redan i deras födsel hafva sett någonting, som förutbådar deras blifvande öden. Så ansågs det för ett godt förebud, att *Gustaf Adolf* kom till världen tidigt om morgonen, och den namnkunniga stjernforskaren *Tyko Brahe* hade på himmelen trott sig bemärka vissa tecken, af hvilka han spådde honom en krona, ehuru sådant då hade föga liklighet i Sverige, der *Sigismund* nyss blifvit konung. Men *Gustaf Adolfs* barndom var märkvärdigare än alla spådomar; ty höga anlag utmärkte honom från hans första år. — Redan tidigt hade hans fader, konung *Carl IX*, sin unge son med sig på sina resor, hvilket härdade hans kropp, och vande den vid mödor och besvärligheter; och som vapen härunder alltid lyste honom i ögonen, visade han snart mycken hug för dem, tillika med en ovanlig raskhet. Vid *Nyköping* gick han, ännu helt ung, en gång öfver en äng på *Orstignäs*, och då man bad honom akta sig för ormar, svarade han: "gif mig en käpp, så skall jag slå ihjel dem!" — Vid fem års ålder såg han i *Kalmar* ett antal krigsskepp, och uppå tillfrågan, hvilket han mest tyckte om, pekade han på ett, benämndt *Svarta Ryttaren*, med tillägg: "att det förde de fleste kanoner." — På sitt sjette år åtföljde han sin fader öfver till *Liffland*, och derifrån genom *Finland*, norra vägen öfver *Torneå*, om vintern tillbaka till Sverige, utan minsta olägenhet för sin hälsa.

Gustaf Adolf uppfostrades vid sin faders hof, först i *Nyköping* och sedan i *Stockholm*, med mycken tarflighet och stränghet. Man kan bedöma tidens sparsamma lefnadssätt af den bekanta regeln i *Carl IX*:s hofartiklar, deri det förbjöds att bena strömmingen, samt deraf, att hans gemål brukade med alnmått utmäta tråd åt sina pigor, då-de sömmade hennes linne. För den unge prinsens uppfostran förordnades, att han främst skulle vinnlägga sig om en sannskyldig gudsfuktan, och dernäst om bokliga konster samt ridderliga kroppsöfningar. Uti föreskriften, der detta var omnämndt, yttrades bland annat vidare: att han skulle begagna gudfruktige, redlige, stadige och förfarne män till rådgifvare, och ej sådana "som intet mer visste, än en åsna klädd i purpurkörtel;" han skulle taga sig tillvara för så-

dana, "på hvilka munnen var tillfrusen," eller som sade *ja*, då deras herre sade *ja*, eller *nej* när han sade *nej*, jemväl "för hofskrytare, Ridder Röd och trappe-dragaren, hvilka gemenligen i hofsefvernet plägade vanka och sitt hemvist hafva, ja dersammastädes såsom ängrar och matkar krypa och kräla." — Sjelf uppsatte konung *Carl IX* åt sin son *En Minnes-Sedel*, af följande innehåll: "att han förnämligast skulle frukta Gud, hedra fader och moder, och bevisa sina syskon broderlig benägenhet, älska sin faders trogne tjenare, löna dem efter tillbörlighet, vara miskundsam mot sina undersåter, straffa det onda och älska det goda och spakfärdiga, tro alla väl efter lägenhet, dock först lära känna personen, hålla hand öfver lag, utan afseende på personen, förkränka ingen mans välfångna rättigheter, som med lagen öfverenskomma;" o. s. v.

Efter sådana regler uppfostrades den unga prinsen. Redan vid tolf års ålder talade han med färdighet Latin, Tyska, Nederländska, Fransyska och Italienska, förstod Spanska, Engelska och Skottska, samt något Polska och Ryska. Äfven i vetenskaperna gjorde han stora framsteg, och mellanstunderna upptogos af kroppsöfningar, jagt och krigiska nöjen. Han bibehöll äfven i sina äldre år håg för sådana tidsfördrif, hvarföre han i sina vinterqvarter brukade fäkta med sina generaler, anställa tornerspel, o. m. d. För öfrigt utmärkte han sig i allting för tarflighet och alfvar, och uppoffrade föga på sin prydnad och annan ungdomlig fäfänga. Ännu det år hans fader dog, och han redan emottagit styrelsen, ägde han blott sju klädningar, samt ett enda par silkesstrumpor, dem han likväl fått till skänks, och det betraktades som en särdeles prakt, att han hade ett par svarta sammets- och ett par gröna tafts-skor, med skorosor.

Tolf år gammal erhöll han af sin fader uppdrag, att handhafva regerings ärender i södra delen af riket. Sin första krigsbragd utförde han emot Danskarne, år 1612 i början af året, då han gjorde ett härjande infall i Skåne, hvilket då ännu var en Dansk provins. Härunder råkade han i stor lifsfara. Isen brast under honom på sjön eller ån vid Widsjö, och han nedsjönk redan i vattnet tillika med sin häst; men räddades af sin kammarjunkare *Pehr Banér*, och en frimodig ryttare under Uplands fana, *Thomas Lars-*

son från Romfartuna socken *). *Banér* var dervid sjelf nära att drunkna; men hjälptes upp af sin broder *Nils Banér*. Konungens häst och präktiga ridsadel blef dock här fiendens rof. Och i allmänhet var detta fälttåg emot Danskarne ej lyckligt för Sverige. Landet förhärjades med eld och brand af fienden, och åtskilliga fästen blefvo intagne; men Guldbergs fästning försvarades med utmärkt tapperhet och beslutsamhet, af ståthållaren derstädes *Mårten Krakow* och hans behjertade maka *Emerentia Pauli*. Konung *Kristian IV* anförde sjelf anfallet, och gjorde fem stormningar emellan kl. 2 och 8 om morgonen (den 27 Januari 1612); men alla dessa blefvo raskt afslagne genom skjutning, stenkastning och nedfällandet af de då brukliga fällbommarne, hvilka sönderslogo stormstegarne. Emellertid hade kanonerna gjort en öppning i slottsporten, hvarigenom Danskarne inträngde. *Krakow* hade brutit sitt ben, och hindrades deraf att leda försvaret. Biträdd af soldathustrur, framsläpade fru *Emerentia* allehanda kar, tunnor och annan bråte i porthvalfvet och tillstängde sålunda ingången för fienden. Tillika hade hon låtit koka sjudhet lut, och slog den ned öfver Danskarne, hvilka, efter en samtida berättelse, deraf "lågo i hvalfvet och kring porten såsom skållade svin." Upp på taket af ett gammalt hus hade man uppdragit tvenne små kanoner, och sköt derifrån med afbrutna hästskor och andra jernstycken ned i hvalfvet. Men fienderna förnyade stormen, och krut började fe-la, emedan anföraren för knektarne, *Sven* i Ramnaklef, hade igenläst skansporten, der krutet förvarades, och nu ej var tillstädes. Då lät fru *Emerentia* uppspränga porten och uttaga krut, och då hon sedan anträffade *Sven*, fick han uppbära skarpa och verkligen handgripliga tillmälen. Danskarne nödgades draga sig tillbaka ned på en äng, och nu befalte *Emerentia* en snäll skytt att skjuta på en Dansk öfverste, som red på en vit häst, och hvilken hon dertföre trodde vara konung *Kristian*. Skottet träffade, så att hjernan och blodet stänktes öfver konungen. Då denne sedan begärde att få begrafva sina döda, lät hon svara: "hafva vi nedslagit dem, så kunna vi ock begrafva dem," samt att Danskarne "kommit så tidigt och oförvarandes; men

---

*) Till belöning dertföre erhöill han Igelstad hemman i nämnde socken, hvilket ännu äges af hans efterkommande.

om de ville komma till middagsmåltid, skulle man bättre feja upp för dem!"

Snart ledo de i landet infallna Danskarne flera motgångar, blefvo återdrifna inom sina egna gränсор, och kriget slöts ändteligen genom freden i Knäröd, en liten köping och kyrkoby i Halland, nära Laholm.

På Ryska sidan hade de Svenska vapnen jemn och god framgång. *Jakob de la Gardie*, som der förde befälet, trängde långt in i landet, intog flera städer och fästningar, och låg så länge qvar derstädes, att han utaf Finnarne, hvilka ansågo detta härflyta af senfärdighet och långsamhet, erhöill det bekanta binamnet *Lat-Jakob* (*Laiska Jaakko*). Detta krig slöts ganska fördelaktigt för Sverige, genom Stolbova fredsfördrag.

När konungen sålunda fått fria händer mot Ryska sidan, och konung *Sigismund* i Polen alldeles icke kunde förmås till en varaktig fred, utan han tvertom orode riket med oafbrutna inre stämplingar, samt rustningar och hot från fremmande magter, beslöt *Gustaf Adolf*, att, på Svenskt vis, med svärdet i handen skaffa sig lugn och fred. Han förstärkte sina härar och gick öfver till Liffland i Augusti 1621. En namnkunnig partigångare *Wolmar Farensbach*, som tagit tjänst hos konungen, hade redan förut (1617) eröfrat Dünamünde skans, och amiral *Stjernsköld* Pernau s. å., och sjelf belägrade han nu staden Riga. Konungen deltog jemte sin broder *Carl Filip*, som åtföljt honom, i alla besvärligheter, lade hand vid belägringsarbetet, vid uppkastande af löpgrafvar, m. m. och var ofta i största lifsfara. En *Stackelberg* blef skjuten så nära konungen, att blodet stänktes öfver hans kläder; och en storm den konungen sjelf anförde, jemte *Gustaf Horn* och *Johan Banér*, blef afslagen, och begge desse herrar illa sårade. Slutligen måste staden gifva sig, efter sex veckors belägring. Häruppå eröfrade konungen största delen af Kurland, och besatte dess hufvudstad Mietau; hvilka förluster nödsakade Polska konungen till ett stillestånd i Augusti 1622, sedermera, genom fyra serskildta fördrag, ytterligare förlängdt intill den sista Mars 1625.

Nyssnämde år, då kriget åter utbröt, gick konungen i Juni månad öfver till Liffland, eröfrade Kockenhusen, Dorpt och Birsen (i Lithauen). Den 7 Januari 1626 anfölls han vid byn Wallhoff i Semgallen, af Lithauiske fältherren *Sapicha*; men han slog honom tappert tillbaka, och vann nu sin första hufvudslagning.

Fiendens fanor, större delen af medförde kanoner och hela trossen blefvo segervinnarens byte. Derefter återreste konungen till sitt rike, landvägen norr om genom Finland; men infann sig åter vid krigshären i Juli månad, då han med 26,000 man landsatte vid Pillau, och utbredde sig öfver Polska Preussen. Här intog han Braunsberg, Frauenburg, Elbing, Marienburg, jemte alla andra befästade orter, hvilka lågo i hans väg; men försöket att bemäktiga sig Danzig och Dirschau lyckades icke. Emellertid blef Danzig instängdt, och då konungen, följande året, natten emellan den 22 och 23 Maj, skulle anföra en trupp, som i båtar satte öfver Weichseln, för att anfälla en af Polackarne anlagd skans, blef han af en kula sårad i magen, hvarigenom företaget afstodnade. Den 8 Augusti, då han med några sqvadroner eftersatte Polska generalen *Konieczpolsky*, hvilken, för att undersöka Svenskarnes rörelser, hade vågat sig för nära, träffades han åter af en gevärskula, som gick in i skulderbladet, och föll ned emellan musklerna. Med skäl fruktade man nu den oförskräckte hjeltens död, emedan blodflödet var så starkt, att man befärade det en pulsåder blifvit skadad. Vådan fanns likväl ej så stor. Då *Axel Oxenstjerna* och andra förtjente män anhöllo det konungen ej framdeles ville blottställa sin person, åhörde han dem tåligt, och svarade: "att Gud hade medel till att hjälpa Sverige, äfven om han stupade;" men när läkaren ville göra erinringar om konungens alltför stora oförskräckthet, upprepade han det gamla ordspråket: "skomakare håll dig vid din läst." Då läkaren vidare yttrade, att kulan ej kunde fås ut, om ej långsamma operationer användes, bad konungen låta henne sitta kvar: "emedan den åtminstone kunde vittna, att *Gustaf Adolf* ej tillbragt sitt lif i vecklighet!"

Emellertid qvarhölls han här af nära tre månader i Dirschau, hvarvid alla krigsrörelser afstodnade. Härunder voro fredsunderhandlingar öppnade, och ett stillestånd på 30 år redan beramadt, då *Sigismund* afbröt öfverläggningarne, mot löfte om ett anfall af 12,000 man i hjertat af Sverige, under anförande af den segerrika Tyska generalen *Wallenstein*, sedan denne året förut, jemte *Tilly*, öfvervunnit Danska konungen *Kristian IV*. Kriget upplågade ånyo. Flera smärre träffningar föreföllo; konungen stormade sjelf och intog

intog Wormdit, och vid samma tid Gutstadt genom en af sina generaler. Utanför Danzig kryssade en liten Svensk eskader under amiral *Stjernsköld*, för att betaga staden all tillförsel. Emot honom utsände stadsborna, den 18 November, tio skepp. *Stjernsköld* blef, efter ett tappert motstånd, träffad af en kanonkula och hans skepp kringrändt, och då han ej såg någon utväg att undkomma, antände han krutkammaren, och sprängde sig i luften, hellre än han lemnade sig i fiendernas våld. Deras amiral var äfven skjuten och mycket folk nedgjordt.

År 1628 om våren gick konungen åter öfver till Danzig. Polackarne, som ville undsätta staden, blefvo slagne med förlust af 3000 man, jemte kanoner och fanor, och Neuburg samt Brodnitz intagne. Kriget fördes med bitterhet å båda sidor. Följande året slog *Herman Wrangel* Polackarne vid Gordzno (d. 9 Febr.); och nedgjorde för dem 3000 man. *Sigismund* hade af Österrikiska kejsaren fått betydlig undsättning, hvarigenom fienden blef *Gustaf Adolf* mycket öfverlägsen. Då någon varnade konungen för den härigenom hotande faran, svarade han lugnt: "vi skjuta så mycket säkrare, då de äro så många!" Vid Stum föreföll en häftig träffning den 17 Juni. Genom ett bakhåll hade Svenskarne lidit stora förluster. Den hjeltemodige konungen, som alltid fäktade i ledet, likt en gemein soldat, råkade under förvirringen att inblandas bland fienderna; men följde dem, utan att röja sig, tills han fick tillfälle att undkomma. Kort deræfter råkade han i samma förlägenhet, och blef kvarhållen, ehuru icke igenkänd; men han slog sig raskt igenom. Härvid varseblef han, att fienderna ville taga ett Svenskt standar af en ryttmästare, den de nedskjutit. Konungen skyndade dit, lossade sin karbin emot en Fransos vid namn *Sirrot*, som tagit standaret; men denna skyddades af sitt harnesk, och afsköt sin pistol emot konungens hufvud. Han felade likväl och svedde endast håret, hvarvid hatten föll till marken. Nu framrusade en Polack, fattade konungen i bantleret och ville släpa honom fången bort med sig; men denne befriades af öfversten *Erik Soop*, som nedsköt Polacken, och tillika ankom *Wrangel* till undsättning. Fienden förlorade här slutligen 17 fanor, och vid en sednare träffning 4000 man. *Arnheim* aftogade med de Tyska hjälptrupperna, och *Si-*

gismund nödsakades att ingå ett sexårigt stillestånd, i Stumsdorf den 16 September 1629.

Den fara som vid Österrikiska kejsaren *Ferdinand II*:s framgångar i Tyskland, hotade hela det Protestantiska Europa och särdeles Sverige, emot hvilket, såsom förut är berättadt, planer till anfall voro uppgjorde, förmådde *Gustaf Adolf* att efterkomma de betryckta Tyska ständernas anhållan om biträde emot öfvermagneten. Redan i Sept. 1628 hade Stralsund blifvit af konungen i Danmark, hvilken innehade denna stad sedan sitt krig emot kejsaren, öfverlemnadt åt *Gustaf Adolf*, som der inlade Svensk besättning, under öfverste *Lesleys* befäl. Staden hade länge blifvit belägrad af den ryktbara *Wallenstein*. Denne var till börden en Böhmisk adelsman, hvilken genom sin tapperhet och sina utmärkta förtjenster bragt sig upp till högsta befälhafvare öfver kejsar *Ferdinands* trupper, och blifvit utnämnd hertig af Friedland, Sagan och slutligen Mecklenburg, sedan han förjagat detta sistnämde lands regent. Tillika hade *Wallenstein* tillagt sig titteln af kejsarlig amiral öfver Östersjön, och ville nödvändigt erföra Stralsund, för att derifrån med en flotta anfalla Sverige och dit öfverflytta kriget. Öfvermodig öfver sina oafbrutna segrar, hade han svurit att rycka till sig staden, om den ock vore med kedjor fästad vid himmelen. Danska besättningen var redan bragt till det yttersta trångmål, då den aflöstes af Svenskarne; men emot dessas tapperhet studsade alla *Wallensteins* vilda försök, och han var nödsakad att aftåga, sedan han för Stralsund förlorat 12,000 man.

Då *Gustaf Adolf* förberedt allt till sitt nya fälttåg, afseglade han från Sverige med en flotta af 30 örlogsfartyg och 200 lastdragare, under riksamiralen *Carl Carlsson Gyllenhjelm*s befäl. Hela hans här utgjorde ej mer än 15,000 man, anförde af *Pehr Brahe*, *Johan Banér* och *Leonard Torstenson*, samt under dem *Lars Kagg*, *Erik Soop*, *Nils Brahe*, m. fl. I Preussen hade han 10,000 man, under *Axel Oxenstjerna*. Den 24 Juni 1630 ankom Svenska flottan till ön Ruden. *Gustaf Adolf* var den första, som här gick i land, och i hela härens åsyn knäböjde den store och fromme konungen, samt tackade andäktigt alla härars Gud, som gynnat början af hans ädla företag att krossa folkets och tankefrihetens bojor, och lyckligen öfverfört hans flotta till den fremmande stranden. Det

ansågs tillika för ett godt förebud, att han anländt samma dag, som Protestanterna för jemt 100 år sedan, hade i Augsburg aflemnat sin trosbekännelse.

Dagen efter sin ankomst landsatte *Gustaf Adolf* sina trupper på öarne Usedom och Wollin, samt utbredde sig derifrån till Pommern och Mecklenburg. Den goda krigstukt han höll, hvilken gjorde ett så starkt afbrott emot kejsrerliga härens plundringar och förhärjelser, förskaffade honom snart folkets kärlek, och genom sitt ädla uppförande, sin ståndaktighet och sitt mod, besegrade han de vacklande Tyska furstarnes rädsla, hvilka fortforo att frukta kejsarens vrede och hämd; och snart stod han i Tyskland med en här af 30,000 man. Nu utbredde han sig hastigt öfver allt, intog Stettin, Anklam, Kamin, Stargard, Wolgast, m. fl. Vid denna tid utred konungen en gång med 70 man, att undersöka den ställning fiendtlige generalen *Conti* innehade. Med *Gustaf Adolf* följde tvenne Italienare *Del Ponte* och *Baptista*, hvilka öfvergått till honom, under ett föregifvet missnöje med *Conti*. Nu smög *Del Ponte* sig till sin fordna befälhafvare, och denne utsände genast 500 man, hvilka anföllo konungen i en hålväg. Konungen var redan fången och största delen af hans 70 man nedsablade, då en Liffländare, som med några hundra ryttare var utsänd såsom be-täckning, störtade fram vid de första skotten och räddade honom. *Baptista* blef hängd af Svenskarne; men *Del Ponte* undkom till Österrikarne. Ett annat Italienskt företag, att genom en munk låta förgifva konungen, misslyckades äfven.

Gustaf Adolf aflönade sin här mycket väl; men som han visste att öfverflöd och lättja endast förderfva en soldat och befordra lasten, drog han tillika försorg om sina truppers ständiga sysselsättning. Så snart de lågo stilla i läger, höll han dem till hvarjehanda arbeten, uppkastande af förskansningar och andra företag. Verksamhets andan var så utbredd i hans här, att officerarne vid lediga stunder förnötte tiden med handslöjder. Under vintern 1630 lät konungen sina soldater förbättra Stettins fästningsverk. En kapiten klagade öfver den hårda årstiden och det svåra arbetet; han blef genast arresterad, emedan han sålunda gaf manskapet ett elakt efterdöme. Konungen efterskickade honom, och sade honom: "jorden är alltid frusen för dem som icke äro flitiga. Det är uselt att till morgondagen

uppskjuta hvad som genast kan verkställas. Menniskorna skulle utföra oändligt mycket mera, om de ej låto uppehålla sig af lättja eller afskräcka sig af räddhåga!"

Framför allt uppmuntrade han gudsfruktan, och under de sista månaderna af året 1630, lät han sina prester uppsätta tre och tjugu nya böner, hvilka hänförde sig till serskildta krigstillfälligheter, och hvaruti andakten förenade sig med minnet af egna faror och bedrifter. En annan vacker sedvana hade denna tids fälttog, den att soldaterna i sina fanor förde vissa tänkespråk, hvilka utgjorde ett slags lösen för regementet, ett minne af öfvade bragder och uppmuntran till nya. De voro en art föreningspunkt för de djerfva krigarnes tankar, och deras upprepande kastade en tändande gnista i deras sinnen, mächtig att upplifva modet och ägga tapperheten.

Österrikiska kejsaren skänkte i början föga uppmärksamhet åt *Gustaf Adolfs* infall i Pommern. Man betraktade hans lilla här som en hand full folk, den man med lätthet kunde kasta tillbaka till sina frusna berg, samt yttrade sig oafbrutet endast med förakt om den från fjellarne nedkomna snökonungen. *Wallensteins* plundringar och vilda ströfverier i Tyskland, både hos vänner och ovänner, hade gjort honom allmänt hatad, och understödde hans afundsmäns bemödanden att beröfva honom kejsarens gunst. Han var tillika stolt, öfvermodig och hård, lefde med kunglig prakt och ansågs sträfva efter ett oberoende välde i norra Tyskland. Nu fråntogs honom befälet öfver trupperna, hvilket lemndes åt *Tilly*. Men emedan *Wallensteins* ryktbara namn, och den sällan felslagna förhoppningen om byte och rof, hade samlat soldater omkring honom, skingrades de ock, då han upphörde att vara deras anförare.

Men äfven *Tilly* skickades ej emot Svenskarne; endast mindre utmärkta härförare mötte dem under loppet af år 1630. — Följande året hade *Gustaf Adolfs* här vuxit till mera än 40,000 man, och han fortsatte kriget hela vintren. *Tilly* stod nu emot honom; men ännu hade intet betydligare fältslag förefallit. Flera smärre städer voro af Svenskarne yttermera eröfrade; uti Februari intogs Demmin, och kort derefter Kolberg, samt Frankfurt vid Oder. Genom sina krigståg hade konungen aflägsnat sig från Magdeburg, en rikstad, hvilken hittills ensamt förklarar sig för honom; och deraf begagnade sig *Tilly* att anfälla staden. *Gus-*

staf Adolf, underrättad om dess beträngda ställning, skyndade väl till dess bistånd; men emellertid hade det lyckats *Tilly* att med stormande hand eröfra staden (den 10 Maj), hvilken seger han befläckade med mord, brand, plundring och borgarenas skändligaste misshandling. Väpnade och obeväpnade, gamla och unga, gubbar, qvinnor och barn blefvo i lika grad våldförde och skymfede; död och mord rasade öfver allt, på gator och i hus, offentligen och i hemlighet; kejsarens vänner och fiender hade samma öde. Barn kastades i lågorna, eller genomborrades vid mödrarnes bröst. I en kyrka funnos trettiotvå fruntimmer halsuggne. Af fyratiotusen personer, som utgjorde stadens folkmängd, blefvo endast 400 räddade. Plundring och våld följde döden i spåren. För att undvika soldaternas djuriska lystenhet, beröfvade flera qvinnor sig själva lifvet. Ett ungt och skönt fruntimmer kastade sig i en brunn, för att undgå vanäran. Ett annat, vittne till sina föräldrars och sin älskares mord, blef fördt af en officer öfver bryggan. Hon bad att få sina händer löste, för att aftorka sina tårar. Då detta skett, störtade hon sig i floden. Tjugu unga flickor kastade sig, hand uti hand, uti Elben. Sådana dygdens offer uppgifvas till tolfhundra. På tredje dagen intogade *Tilly* sjelf, för att såsom ögonvittne kunna betyga hvad hans berättelse till kejsaren innehöll: att sedan Trojas och Jerusalems förstöring, hade man ej sett en så fäsansfull seger. Men ifrån detta ögonblick syntes *Tillys* ädle anda hafva svikit honom; de mördades hämnande skuggor förföljde honom öfver allt, och krigslyckan svek härefter hans vanärade och fläckade segerfanor!

Emellertid fortfor *Gustaf Adolf* att utbreda sina eröfringar; flera städer blefvo intagne, och konungen vann dels frivilliga bundsförvandter, dels nya länder med värjan i handen. Oafbrutet föreföllo strider, ehuru af mindre betydighet. Konungen hade ställt sig i ett stort befästadt läger vid Werben. *Tilly* framryckte dit, och lät från afstånd beskjuta det med grofva kanoner; men utan verkan. Då tog han sin tillflykt till en krigslist. Några invånare i Werben hade låtit förläda sig till att söka förnagla kanonerna i Svenskarnes läger, och sedan tända eld på staden. Hela anläggningen blef upptäckt, kort före dess utförande. Konungen lät då upptända en stor eld midt i staden, för att inbil-

la *Tilly* att den stod i brand; fienden väntade detta öfverenskomna tecken, och då han nu framryckte, möttes han endast af några musköttskott. Planen ansågs således vara fullkomligen utförd; men då Österrikarne hunnit intill pallisaderna, emottogos de med en allmän salva ur kanoner och handgevär. Hufvudstupa störtade fienden tillbaka, förföljdes af Svenskarne, och blefvo dessutom under flykten anfallne från sidan. *Tilly* förlorade här 6,000 man (Juli 1631).

Men allt bådade viktigare händelser. *Tilly* anföll Leipzig, hvilken stad gaf sig efter tvenne dagars belägring, i fruktan för Magdeburgs öde. *Gustaf Adolfs* bundsförvandt, kurfursten af Sachsen, hotades nu af fienden, och konungen hastade honom till bistånd. *Tilly* höll ett krigsråd i en af Leipzigs nedbrände förstäder, der ett hus händelsevis qvarstod, skonadt af elden. Här blef man varse att väggarne voro pryddes med teckningar af dödsallar, benknotar och andra dödens sinnebilder; det var en dödgrävares hus, och detta sammanträffande tyddes som ett elakt jertecken. *Tilly* ville draga sig tillbaka och vänta förstärkning; men den oförskräckte *Pappenheim* retade honom att afvakta fienden. Österrikiska hären utgjorde ungefär 40,000 man; den Svenske omkring 35,000, inberäknade vid pass 15,000 Sachsare. Den 7 September stod slaget vid Leipzig, eller rättare vid byn Breitenfeld. *Gustaf Adolfs* fältrop var: "Gud med oss;" Österrikarnes: "Jesus, Maria," detsamma de begagnat på de skamfullt blodiga dagarne i Magdeburg. De Sachsiske trupperna framryckte i sköna, granna kläder, pryddes med höga fjäderbuskar på hufvudet. Svenskarne, som natten öfver legat på en nyplöjd åker, voro öfverdragna af ett grått, tjockt damm; på hufvudet svajade gröna löfvistar. — Med ett tal, fullt af eld, oförskräckt mod och undergifvenhet för den högstes vilja, uppmanade *Gustaf Adolf* sina trupper till dagens mödor, och föreskref dem att ej skjuta förr, än de sågo hvitögat på fienden. En ringdufva slog ned på ett af konungens standarer, hvilket ansågs för ett godt förebud.

Nu var klockan tolf på dagen. Tre kanoner dånade från kejsarliga lägret, såsom tecken till drabbningens början. Ingen Svensk blef skadad. Efter gammal fädernesed svarade Svenska hären med sin vanliga lösen, tvenne kanonskott, och vid det första stupade Österrikiska öfversten *Baumgärtner*. En häftig kano-

nad räckte i två timmar: rök och damm drefs af vinden Svenskarne i ansigtet. Då kastade konungen om sin ställning åt sidan, och tvång derigenom fienden att äfven ändra sin. *Tilly* lät häftigast anfalla Sachsarne, som under *Arnheim* innehade Svenskarnes venstra flygel. Genom det hastiga och tappra anfallet förlorade de all fattning, kastade gevären ifrån sig och flydde i vild oordning till Eulenburg, dit äfven deras kurfurste följde dem. Emellertid hade Svenskarne sjelfva stridt med större mannamod. De emot dem stående kejsersliga voro slagne; och nu hastade konungen sin venstra flygel till undsättning. Striden fortsattes med yttersta förbittring; ingen begärte eller gaf pardon. Snart flydde fienden öfver allt; *Tilly* sjelf var sårad. Fem Valonska regementen drogo sig i största ordning till en skog. *Tilly* begaf sig dit. Svenska kanonerna sträckte fienderna ledvis till marken; men lika faste stodo de stridsvane veteranerna. En Svensk ryttmästare, känd under namn af *Långa Frits*, bröt sig in och upphann den flyende *Tilly*, och då han ej ville gifva sig, slog *Frits* honom flera gånger med pistolkolfven i hufvudet, och hade säkert slutat med att döda eller taga honom till fånga, i fall ej prins *Maximilian Rudolf* af Sachsen Lauenburg nedskjutit ryttmästaren. *Tilly* undkom med endast 600 man af sina fem regementen. Klockan sex var striden afgjord. Åtta tusen dödade fiender betäckte fältet, 3000 voro fångne; hundra fanor och standarder, 27 kanoner och hela kejsersliga lägret blefvo Svenskarnes byte och segertecken. Desse förlorade 2000 och Sachsarne 3000 man. Fångar och öfverlöpare gingo så talrikt i Svensk tjänst, att konungens här var efter slaget 5,000 man starkare, än före detsamma. Leipzig gaf sig genast, och kort derpå återtogs äfven Magdeburg.

Efter den vunna herrliga segern ryckte *Gustaf Adolf* djupare in i Tyskland, intog Würzburg, Hannau, Frankfurt am Mayn, m. fl. städer, gick öfver Rhen, stormade Oppenheim, eröfrade Maynz, Landau, Speyer och Manheim, besatte Nürnberg, passerade Donau, tog Donauwerth med storm, o. s. v. På andra sidan framträngde Svenskarne och deras allierade in i Böhmen, och erhöllo fast fot i landet.

Sålunda slöts året 1631 och börjades 1632, och nu stod *Gustaf Adolf* vid Lech, färdig att bryta in i Bayern, kejsarens tillgifnaste bundsförvandt. Vid denna

öfverhängande stora fara, blef *Tilly* ditkallad, sedan han åter fått tid att förstärka sin här. Han hade förlagt sig i ett starkt befästadt läger vid nyssnämde flod; alla bryggor öfver densamma voro förstörde, och man uppbjöd sitt yttersta, för att hindra konungen öfvergången. I slutet af Mars månad 1632 inträffade Svenskarne härstädes. Floden var af vårvattnet högt uppsvullen och öfverfarten ytterst äfventyrlig, isynnerhet i åsyn af en till anfall hvarje ögonblick beredd fiende. Men för *Gustaf Adolfs* hjeltemod veko alla betänkligheter. I skygd af 72 kanoner börjades en brobyggnad den 3 April, hvartill *Gustaf Adolf* begagnade sina Finska trupper, till hvilka han satte mycket förtroende. Den 5 var bryggan färdig, och öfvergången verkställes. *Tilly* skyndade fram med sina bästa krigare, för att anfälla den öfverkomna fienden, innan denne hunnit sätta sig; men Svenskarnes kanonskott bragte hans soldater i oordning; Finska ryttare simmade öfver floden och skingrade fienden; *Tilly* träffades af en kanonkula i knät, och affördes till Ingolstadt, der han följande natt afled af det erhållna såret.

Augsburg gaf sig. Sedan konungen vid denna rika stad låtit sin här hvila någon tid, anföll han Ingolstadt, utmed hvilken kurfursten af Bayern hade lägrat sig. För att undersöka fiendens ställning red *Gustaf Adolf* nära intill murarne, då en kanonkula träffade konungens häst, tätt bakom hans vad. Liggande på marken och öfverhöljd af blod ansåg man honom redan för död; men han reste sig åter hastigt upp, satte sig på en annan häst och gaf befallning till anfall. Detta afslogs; men kurfursten tvangs dock att draga sig till Regensburg, och konungen intog landets hufvudstad München, der han gjorde ett ofantligt byte.

Emellertid hade kejsaren, redan innan *Tillys* död, tvungen af sitt betryckta läge, funnit sig nödsakad att söka förlikning med *Wallenstein*. Den stolte, öfvermodige och förolämpade mannen lät länge bedja sig, förr än han lyssnade till de anbud honom gjordes, att emottaga befälet öfver kejsarens härar. Icke såsom en undersåte, utan såsom en segerherre tilltrotsade han sig alla de vilkor han krafde för denna tjänst. Kejsaren skulle betala omåttliga summor till krigskostnader; men *Wallenstein* förblifva enväldig herrskare öfver härarne, och utföra kriget efter sitt godtycke, utan att för sina handlingar vara någon redo skyldig, eller be-

höfva meddela någon sina planer. Han tillsatte egenmäktigt alla officerare, högre och lägre, samt utdelade belöningar och straff efter godtfinnande. Nöden tvang kejsaren att underkasta sig dessa förödmjukande vilkor.

Knapt var det bekant, att *Wallenstein* återfått befälet, förr än hans stora fältherre rykte och den säkerhet om plundring och rof hans anförande gaf, lockade under hans fanor stora skaror af soldater, hvilka gjort kriget till sitt yrke, och sköfving till sitt näringsfång. De oafbrutna krigen, förde med lejda trupper, hade, under detta århundrade, bildat dessa i Tyskland och närgränsande länder kringströfvande lösa partier, hvilka, utan fädernesland och fosterlands kärlek, alltid funnos färdige att kämpa för dem, som betalte dem bäst, och tillika voro stridsvande samt oförskräckte, emedan de hade ingenting att förlora, men allt att vinna genom vapen och förödelse.

Inom tre veckor hade trettio tusen man af *Wallensteins* gamla soldater instält sig hos honom i Znaim i Mähren, der samlingsplatsen var utsatt. Det kostade kejsaren många böner och föreställningar, innan han kunde öfvertala *Wallenstein* att rycka fram, för att rädda kurfurstens af Bäjern, sin afsvarne fiendes land, och att understöda sin ovän *Tilly*. Blott långsamt tågade han nedåt. Emellertid dog *Tilly*, och *Wallenstein* förenade nu äfven hans härar under sitt högsta befäl, hvarigenom hans styrka uppgick till mera än sextiotusen man. Konung *Gustaf Adolf* hade stält sig i ett väl befästadt läger vid Nürnberg. Här inneslöt honom *Wallenstein*, med sina öfverlägsna hopar; men ett anfall mot det starka lägret vågade han icke. Han beslöt derföre att uthungra sin motståndare. Oafbrutna smärre strider föreföllo, med omvexlande framgång på hvardera sidan. Hertig *Bernhard* af Weimar hade med en liten här kastat sig på Tyrolen, och förskräckelsen spridde sig derifrån ända intill Wiens portar. Snart kallade konungen honom till sitt läger vid Nürnberg. Sedan de fiendtliga härarne i tvenne månader sålunda stått midt emot hvarann, utan att någondera vågade angripa den andra, började hungern redan tvinga *Wallenstein* att tänka på ett uppbrott. Äfven i det Svenska lägret hade den gjort grymma förödelser, och flera tusende man hade dödt af brist och pestartade sjukdomar. För att göra ett slut på denna pinliga ställning, beslöt *Gustaf Adolf* ett angrepp på *Wallensteins* befästade, ööfvervinnerliga läger. Det börjades med en

häftig kanonad, hvarpå följde ett stormande anfall. Hundrade kanoner och en förhärjande gevärseld bortryckte de angripande ledvis. Grafvar, häckar, berg och pallisader hindrade deras framträngande. *Gustaf Adolf* jagade fram sina skaror af Tyskar, Skottar och andra värfvade trupper; men alla veko för den mördande elden. Samma motgång hade de Svenske. Uppbragt häröfver befalte han sina Finska trupper, på hvilka han satte sin högsta tillit, att, kosta hvad det ville, storma en motstående höjd. Ursinnigt störtade dessa fram, ett regn af kulor slog ned öfver dem, och döden bortsofade dem tusendetals. Äfven deras anfall lyckades icke; dagens seger var förlorad, emedan den ej kunnat vinnas, och begge härarne stodo åter i sina läger.

Nu beslöt *Wallenstein* ett härjande inbrott i Sachsen, Sveriges bundsförvandt. Död, mord, plundring och rof följde hans spår. Kurfursten af Sachsen anropade *Gustaf Adolf* till sin hjälp, och denne gaf vika för en svag och vacklande väns böner. Han återtågade till Sachsen, och mötte *Wallenstein* vid Lützen. Den oförskräckte och djerfve *Pappenheim* var afsänd med 12,000 man till Halle, för att afstänga en till Svenskarne ankommande hjälpsändning, och hans frånvaro beslöt *Gustaf Adolf* att begagna, för att angripa fienden.

Det ryktbara slaget stod den 6 November 1632. Österrikarne, 30 à 40,000 man starke, voro uppstälde bakom häckar och hålvägar, och härens medelpunkt skyddades af en genom detta fältslag så ryktbar blefven graf, styckad med 7 grofva kanoner. Svenskarne uppryckte den 5 November emot denna farliga ställning. Artilleriet bestod af hundra kanoner. Gerna hade konungen velat genast anfalla, innan den redan återkallade *Pappenheim* kunde hinna återkomma; men det starke November mörkret inföll tidigt. Begge härarne stodo hela natten under gevär, på kort afstånd från hvarandra. Konungen satt i en vagn med sina generaler. En djup och ryslig tystnad sväfvade öfver den hemska och mörka trakten, snart en dödsbädd för tusende. En tjock dimma hindrade följande morgon anfallet. Spridda rytarehopar stridde dock redan, likt skuggor i töcknet. Dimman började skingras. Svenska hären afsjöng: "Vår Gud är oss en väldig borg!" och konungen knäböjde bedjande på fältet i hela härens åsyn. Den högtidliga och djupa tystnaden som uppkommer af spänd väntan vid afgörande ögonblick, afbröts af ett och annat kanonskott. Konungen red genom sina krigares le-

der, och talade till dem uppmuntrande ord. Lösen var såsom vid Leipzig: "Gud med oss;" fiendens: "Jesus, Maria." Klockan var emot elfva, och anfallet börjades.

Hufvudsakliga striden förenade sig vid grafven och de sju kanonerna. Oemotståndligt trängde Svenskarne fram, och nedhöggo allt hvad som mötte dem; grafven fylles af de kejsrlikes lik, och efter stora förluster stormade Svenskarne batteriet och togo kanonerna. Det eröfrades åter af *Wallensteins* anryckande soldater. Tre gånger blef denna namnkunniga sjukanoners graf under denna blodiga dag tagen och återtagen, innan den stadnade i Svenskarnes våld.

Lika vildsinnt fortsattes striden på andra punkter. Hertig *Bernhard* af Weimar utvecklade här framför andra sin lysande fältherre förmåga, samt ådagalade prof af ett oförskräckt mod. Konungens högra flygel hade, med Finska ryttare i spetsen, anfallit och förskingrat fiendens venstra. Nu underrättades *Gustaf Adolf*, att hans infanteri återträngdes öfver grafven. Genast ilade han dit, i spetsen för sitt rytteri. Hans häst sprang lätt öfver grafven; men ryttarena hunno ej så snart efter. Endast få af dem följde honom, bland dem hertig *Frans Albert* af Sachsen-Lauenburg. Konungen störtade dit der faran var störst. En kejsrlig officer blef varse att man gaf honom plats, han befalte att skjuta på honom; och skottet krossade hans venstra arm. Straxt derpå erhöll han ett annat skott genom ryggen, såsom det påstås af den förrädiska hertigen af Sachsen Lauenburg. Konungen föll; men hans flyende blodade häst underrättade Svenskarne om deras förlust. Ursinniga häröfver rusade de vildt mot sina fiender; allt som ej nedgjordes, flydde i förvirring. Hertig *Bernhard* af Weimar hade emottagit befälet, och redan voro Svenskarne säkre om segren, då *Pappenheim* hann slagfältet med friska trupper. Striden förnyades med yttersta bitterhet; men snart föll *Pappenheim* träffad af en kula, och fienden vek öfver allt för Svenska härens uppretade tapperhet. *Pappenheim* dog af sitt sår.

Sålunda slöt den ädle och store Svenska konungen sina segerrika dagar på Lützens blodiga fält, och der han föll finnes en sten upprest, af Tyskarne benämnd *Schwedenstein* (Sveriges sten), kringplanterad med popplar, samt af invånarne ännu betraktad med helig vördnad.

Konung Carl den Tolfte.

Redan från sina yngsta år röjde *Carl* det fasta och ofärskräckta sinne, hvilket sedermera ständigt utmärkte honom, samt det rena Svenska hjerta, som satte fäderneslandet högst öfver allt annat, och med varm tillgifvenhet omfattade det fosterländska och dess sköna egenheter. Under sina barndoms samtal med sina lärare, uttryckte han alltid djup undergifvenhet för den gudomliga försynen, kärlek till sina föräldrar och sitt land; men dernäst fordrade han manlig handling: att "man skulle vara lefvande; att man skulle hafva hjerta i bröstet; vara barsk emot sina fiender som ett lejon, men hemma from som ett lamm!" — Då han började lära Latin, lät man honom öfversätta *Alexander den Stores* lefverne af Curtius. Innehållet deraf fängslade honom helt och hållet, och man hade svårt att ett ögonblick slita honom från denna bok. Då hans lärare frågade hvad han tänkte om *Alexander*, svarade han: "jag ville likna honom. — "Men, invände man, han lefde ju blott trettiotvå år" — *Carl* återtog: "är det ej nog, då man eröfrat konungariket?"

En dag betraktade han i sin faders kammare tvenne kartor, den ena öfver en Ungersk stad, eröfrad af Turkarne, den andra öfver staden Riga. Under den förre stod *Hjobs* bekanta yttrande: "Herren gaf och Herren tog, välsignadt vare Herrans namn!" Då den unge prinsen läst detta, fattade han en blyertspenna, och skref nedtill på kartan öfver Riga: "Herren gaf, hin onde sjelf skall ej taga den!"

Vid sex års ålder skildes han från fruntimren, och lemnades åt manliga lärare, bland hvilka var en som underviste i dans och en annan i Fransyska språket. Den första öfningen anstod den unga hjertesjälen alldeles icke, och för Fransyskan visade han ingen lust; men isynnerhet röjde han en afgjord vedervilja att tala det. När hans guvernör förebrådde honom sådant, "framför allt som Franskan var ett galant språk, och det främdeles kunde hända, att ett Fransyskt sändebud begärde ett sammanträde, då det vore godt att konungen af Sverige hörde och kunde besvara honom," genmälte prinsen: "om jag träffar konungen af Frankrike skall jag nog tala Fransyska med honom; men skickar han en minister till mig, är det bättre att ministern lär sig

Svenska för min skuld, än konungen af Sverige Fransyska för hans skuld, ty jag håller mitt språk rätt så godt som han sitt!" — Såsom konung talade *Carl XII* oftast Latin med utländska sändebud.

Sitt yppersta nöje fann den unge prinsen uti krigiska och kroppsöfningar. Han var en djerf och oförskräckt ryttare, och begagnade dervid gerna ystra och otamda hingstar. Under sina yngre år stälde han sig, vid mönstringar eller vapenöfningar, i soldaternas leder och exercerade med truppen. Så snart han fick åskåda eller deltaga i dessa sysselsättningar, förglömde han både hunger och sötan. Deremellan upptogs hans tid med jagt och målskjutning. De mest halsbrytande äfventyr söktes härvid alltid framför annat. Således öfvade han och hans officerare sig, att med jernskodda hö-gafflar och grofva påkar anfälla och lefvande fånga björnar. På pistol hade han en utomordentlig färdighet och få sina likar.

Sveriges tre grannar, Ryssland, Polen och Danmark, hvilka på dess thron sågo en ung och oförfaren monark, till det mesta upptagen af ystra öfningar, förmente tiden nu vara inne, att sönderslita detta rike, som de länge betraktat med afundsfulla ögon *). Under det man från dem alla tre gjorde de varmaste vänskaps försäkringar, rustade man sig i hemlighet till krig. Detta blef dock bekant i Sverige, och då de bekymrade rådsherrarne rådde konung *Carl* att afböja den hotande stormen genom underhandlingar, svarade han: "jag börjar alldrig ett orättvist krig; men anfallen slutar jag det blott med min fiendes undergång. De vilja hafva krig, de skola erhålla det. Den första som anfaller mig skall jag förkrossa, och hoppas sålunda injaga fruktan hos de andra!"

Ifrån detta ögonblick förändrade han fullkomligt sitt lefnadssätt. Han försakade äfven de oskyldigaste nöjen, samtalande endast med generaler och kunskapsrike män, och blef ett mönster för ihärdighet, sparsamhet och försakelser. Han arbetade flitigt och med oafbruten ansträngning, klädde sig som en vanlig soldat, afsade sig njutning af vin och öl, samt drack en-

---

*) Uppå en vid denna tid slagen medalj föreställes dessa 4 nordiska rikens förhållande till hvarandra, under sinnebildnen af ett modigt stillaliggande lejon, omhvärfdt af en varg, en hund och en råf.

dast vatten; och vid många tillfällen utgjorde en kapp på golfvet eller bara marken hans hviloställe. Konungarnes efterdömen verka alltid starkast på folken, både i godt och ondt; måttlighet och försakelse blef för den Svenske mannen en dygd, ty konungen var ett mönster deri. — *Carl* misstänktes att hysa ett visst deltagande för en af hofdamerna. Nu slet han sig från denna svaghet, för att ej beherrskas af någon lidelse, och för att med exempel äfven häruti föregå sin här, hvilken han ville hålla i den strängaste krigstukt, samt för att vara den enda bland tidens regenter, som ej bar beroendets nesliga bojor. *Carl XII* blef ock snart ryktbar äfven för den försakande köld, hvarmed han trotsade alla lockande retelser af den skönaste qvinna på sin tid.

Af *Carls* tre fiender bröt Polen först, genom ett infall i Liffland. Danmark angrep konungens svåger, hertigen af Holstein, och Tsar *Petter* i Ryssland belägrade Narva. Nu ryckte *Carl* hastigt ut emot de angripande. Den 8 Maj 1700 lemnade han sin hufvudstad, den han sedan alldrig återsåg. Först gälde det Danmark. Med sin flotta afseglade konungen från Carlskrona mot Seland, der han landsteg den 25 Juli om aftonen. I det grunda vattnet hade sluparne strandat 300 alnar från landet, då *Carl*, otålig öfver det här af uppkomna dröjsmålet, sprang ned i vattnet, hvilket gick honom under armarne, och med värjan i handen störtade framför sina krigare emot stranden. Fienden emottog dem med en störtskur af kulor. *Carl*, som alldrig förut hört hvinet af muskötikulor, frågade general *Stuart*, hvad det var för ett pipande ljud han erfor. *Stuart* upplyste honom derom. "Godt, svarade konungen, detta skall framdeles blifva min musik!" — Stormande intog *Carl* Danskarnes forskansningar, ryckte hastigt emot Köpenhamn och tvang konungen af Danmark att sluta freden i Traventhal, den 8 Augusti g. st. 1700.

Sedan konungen sålunda med ett slag förkrossat Danmark, beslöt han att kufva äfven sina öfriga fiender. Konung *August* i Polen hade redan i Februari, utan krigsförklaring, låtit sina härar göra ett infall i Liffland. På Svenska sidan väntade man ej att blifva angripen, vid beständigt erhållna vänskaps försäkringar. Polska fältherren *Fleming* sökte att både genom list och våld eröfra Riga; men misslyckades emot grefve

Dalbergs verksamhet och mannamod. Då vände sig *Fleming* emot *Dünamünde* skans, der öfverste *Budberg* var kommandant. Denne uppfordrad att gifva sig, begärde några dagars betänketid, hvilka han använde att i stånd sätta de förfallna fästningsverken. När detta var gjordt, skickade han bud till fienden: att "de nu kunde komma, han hade tillagat en kallskål, som stod färdig för deras räkning." *Polackarne* stormade. Besättningen tog tappert emot dem. Äfven soldathustrurna hastade upp på vallarne och biträdde att med stekspett, kakspadar och sjudande vatten nedgöra fienden. Stormen blef med stor förlust tillbakalagen; men kort derefter måste skansen gifva sig, af brist på lifsmedel. Mot slutet af året kapitulerade äfven *Kockenbusen*.

Då konung *Carl* slutat kriget med Danmark, fick han underrättelse att Tsar *Petter* i Ryssland, under det han, genom sitt sändebud, lät göra oafbrutna försäkringar om fred och vänskap, nu anfallit Estland och insperrat *Narva*. Genast gjorde *Carl XII* sig färdig till ett nytt fälttåg, afseglade den 1 Oktober och landsatte vid *Pernau*. Derifrån tågade han till *Narva*, som var häftigt belägradt af en Rysk här om 80,000 man; konungen hade endast 8000 man med sig. Ehuru Rysarne lågo i ett väl befästadt läger, försedt med val-lar, grafvar och pålverk, samt späckadt med kanoner, beslöt dock konungen ett anfall derpå. Den 20 November, kl. 2 eft. m. angrep han fienden. Ett häftigt yr-väder slog Rysarne i ansigtet; luften var mörk, man kunde knapt se för sig. Man varnade konungen att ej börja striden i detta mörker; han svarade: "så mycket mindre kunna Rysarne se huru få vi äro!" Fältropet var: "med Guds hjälp."

Stormande framryckte Svenskarne, grafvarne fyl-des med risknippor, pålverken nedbrötos och skansarne togos med värjan i hand. Inom trenne timmar voro fiendens oerhörda massor allestädes slagne, lägret eröfradt och segern fullkomlig. Det Svenska lejonet var öfver allt främst, der faran var störst. Straxt i början af slaget hade han af en muskötkula fått ett lätt sår i venstra armen, hvilket han dock ej i stridens hetta blef varse. Straxt derefter vardt hästen honom undanskjuten. Han uppsteg på en annan; en kanonkula borttog dess hufvud. Nu satte han sig upp på en tredje, och yttrade helt kallt: "mot det packet måste jag använda all min konst!" Uti ett kärr, dit han red

till sitt folk, för att uppelda sina djerfva krigare, nedsjönk hästen, och hans ena stöfvel fastnade qvar i dyn. Slagtingen fortsattes, och han segrade, i ordets fulla bemärkelse, uti strumplåsten. — Ryska högste befälhafvaren, ett stort antal generaler, samt omkring 40,000 soldater gjordes till fångar, men blefvo af konungen genast hemförlofvade; ty hans lilla här skulle ej hafva räckt till att bevaka dem. Hela lägret med 145 kanoner, 32 mörsare och haubitser, 170 fanor och standarer, ammunition, krigskassa, m. m. blefvo segrarens byte.

Tsar *Petter* hämnade sitt nederlag genom den vildaste plundring och härjning, med mord och brand, i det kringliggande landet! — Efter nederlaget vid Narva läste Ryssarne länge kyrkoböner emot Svenskarne, dervid de förebrådde sitt helgon *Nikolaus* att hafva tillåtit deras förluster, anklagade sin fiende för häxeri och trolldom, samt bådö att blifva befriade från dessa lejon och björnar, som i tusendetal nedgjorde dem!

Följande vår uppbröt konungen och stälde sitt tåg mot Kurland. Polska hären, understödd af Ryssar, hade lägrat sig vid Dünafloden, och ville hindra Svenskarne öfvergången. Den 9 Juli verkställes likväl densamma på båtar. *Carl* var sjelfden fjerde, som sprang i land. Stormande intogos fiendens batterier och befästningar; allt hvad som mötte de anfallande, kastades öfver ända, och Sachsarne, hvilka utgjorde kärnan af fiendtliga hären, blefvo fullkomligen slagne, förlorade 2000 man, hela sitt artilleri, läger, magasinier och tross. De af fienden förut eröfrade fästningarne blefvo antingen genast öfvergifna eller sednare intagne. Svenskarne ryckte mot Mietau, der Polackarne hade sina hufvudförråder; stad och slott öfverlemnades med en stor mängd der förvarade krigsförnödenheter af alla slag. Hela Kurland blef intaget.

Tidigt om våren 1702 fortsatte *Carl* sitt seger-tåg djupare in i Polen. Konung *August*, öfver allt beträngd af fienden, oense med sina af inre partier oafbrutet söndrade undersåter, började att längta efter fred, och begagnade sig härvid af ett ovanligt sändebud. Den ryktbara grefvinnan *Aurora Königsmark* var en af sitt tidevarfs skönaste och mest bildade fruntimmer, och lika bevandrad i politikens irrgångar, som mäktig att använda kärlekens lockelser. Konung *August*, som erfarit hela magten af hennes trollkraft, beslöt att använda

vända henne för sina afsigter äfven mot den Nordiske hjälten. Grefvinnan *Königsmark* emottogs i *Carls* läger med all uppmärksamhet och glans; hon bemöttes med den yttersta artighet; men den Tolfte *Carl*, som stridde med män och icke med qvinnor, lät svärdet afgöra segern, icke en qvinnas ränker. Han såg henne icke, så mycket man ock för honom prisade hennes skönhet och behag.

Carl fortsatte sitt tåg till det inre af Polska riket. I början af Maj öppnade Warschau sina portar för honom; konung *August* hade dragit sig till Krakau. *Carl* tågade efter. Den 19 Juli möttes begge härarne vid den lilla staden Klitschow. Striden blef häftig; konungen, som vanligt, der faran var störst. Efter ett fem timmars oafbrutet fäktande var fienden slagen öfver allt; fyratio åtta kanoner, ett stort antal fanor samt hela lägret eröfrade, och 1700 man fångne; 2000 betäckte fältet. Bland fångarne befunnos äfven nära 500 fruntimmer. Dessa lät konungen genast, under skydd af kavalleri, afföra till Schlesiska gränsen, med strängt vidmagthållen befallning om den ömtåligaste behandling och förbud att afhända dem det allraringaste. — Kort derefter var konungen sjelf nära att blifva fången utaf en trupp af ungefär 500 Kossacker och Wallacher, hvilka öfverraskade honom då han var utriden med några officerare; men *Carls* eget personliga mod, och officerarnes ädla sjelf-upporfring, skyddade honom, intill dess skotten kallade Svenskarne till hans undsättning.

Krakau blef intaget, och det segrande tåget fortsattes. Men den 20 Sept. hade konungen den olyckan, att hästen störtade under honom, hvarvid han bröt venstra lårbenet ofvanom knät. Bestörtningen och oron blef allmän; man fruktade ett långsamt vederfående, och kanske äfven svårare följder; men snart segrade konungens starka natur och ordentliga lefnadssätt, och efter åtta dagar talade han åter om marsch. Buren i en säng uppbröt han, och fortsatte sitt krigståg. Fredsunderhandlingar hade redan länge förut varit öppnade och fortforo oafbrutet. *Carl* gick i detta afseende tillbaka till landets hufvudstad, Warschau, och fordrade nu konung *Augusts* afsättande från Polska thronen. Härunder anföll han Polska hären vid Pultusk, den 21 April 1703, förskingrade den i första anfallet, med en

förlust af endast elfva döde; så stor var den förskräckelse hans blotta närvaro ingaf. Bytet var rikt och fångarnes antal betydligt.

Staden Thorn blef insperrad. *Carl* hastade dit att påskynda belägringen, emedan konung *August* här tagit sin tillflykt; men han flydde snart derifrån till Sachsen. *Carl* red ofta ut, samt helt nära staden, för att undersöka den. Under hans enkla och simpla dräkt anade man ej den ryktbara segraren, och detta fredade honom att förföljas af fiendens skott. En gång befann han sig, som vanligt, helt nära vallen, och hade med sig general *Ziëwen*, klädd i en galonerad rock. Konungen varnade honom derföre, och knapt hade *Ziëwen* aflägsnat sig några steg från konungen, förr än en kanonkula slog honom till marken, och han dog några timmar derefter af skottet. Under denna belägring gick nästan ingen dag förbi, att icke någon kanonkula nedföll vid konungens tält. En afton, i det samma konungen uppstigit från matbordet, lopp en kula genom tältet och öfver bordet. Följande morgon slog åter en annan emot hans softält; men studsade tillbaka. Likväl ville *Carl* hvarken flytta sitt läger, eller uppställa någon skottvall för sitt tält; ty han hade, genom de många faror han undgått, fått den fasta öfvertygelse, att den lott ödet bestämt honom, genom några försigtighetsmått ej kunde uppehållas eller af tillfälligheter påskyndas. — Ännu flera faror undslapp han lyckligen. Fienden, som sett honom alla dagar, stundom flera gånger, visitera sina utposter, hade riktat kanoner åt den väg han brukade rida fram, och så snart han kom till stället, var man alltid säker att blifva beskjutet; och ofta slog sand och mull konungen i ansigtet, men sjelf kom han oskadd både fram och åter. Ur staden instälde sig en Schlesisk adelsman, som begärte tjenst, och fick ofta följa konungen. Kort derpå röjde en öfverlöpare det han var försätligt utsänd, till att antingen mörda *Carl*, eller locka honom in under fästningens kanoner. Han bekände, och erhöll likväl tillgift. — Konungen stod en gång i löpgrafven, med en faschin i handen, då en kanonkula borttryckte faschinen, utan att göra honom sjelf någon skada. — En annan gång befann han sig bakom en halffyld skanskorg, då en kanonkula slog korgen omkull och öfverhöljde konungen med mull och sand. Redan trodde man honom dödad, till dess man hann

gräfva fram honom undan mullen. — Thorn kapitulerade. Derefter besattes Posen och Elbingen.

Om vintern 1704 förklarade Polska ständerna konung *August* thronen förlustig, och utvalde i hans ställe *Stanislaus Leczinski*. För att tvinga *August* till snar fred, förföljde *Carl* honom öfverallt. Lemberg eröfrades med storm den 27 Aug. inom $\frac{1}{4}$ timma. Konungen var ibland de första som inträngde i staden. Emellertid hade konung *August* intagit Warschau; men *Carl* ankom hastigt och oförmodadt, och öfver ända kastade allt hvad som mötte honom, Polackar, Rysar och Sachsare, samt bemäktigade sig staden. Derefter förföljde han fienden ända till Oder, och tog sitt vinterkvarter i Rawitz, på gränsen af Schlesien. I Januari 1705, då konungen rident ut, såsom vanligt, passade ett Polskt parti på honom. Han red tillbaka långsammare än de andra, samt återvände med endast en jemte sig. Någon tid derefter berättade en fången fiendtlig officer, att han med 200 ryttare passat på konungen; men ej anat honom i så föga talrikt sällskap. Hela året fortsattes kriget oafbrutet, ehuru fredsunderhandlingar hindrade alla större företag. — Vinterfälttåget emellan åren 1705 och 1706 blef ytterst besvärligt. Kölden var rysligt stark, och hären låg i tält. Maten kom frusen på konungens bord, och de glödga kanonkulor man begagnade gaf mera os än värma. En här Sachsare och Ryssar ryckte fram mot general *Rehnschöld* som stod vid Warschau. Denne angrep sina 20,000 man starka fiender vid Frauenstadt, den 3 Februari, och tillkämpade sig en herrlig seger. Sjutusen man betäckte fältet, 8000 blefvo fångne, 75 kanoner och mörsare, samt 68 fanor och ett stort antal geväär eröfrades.

Nu gjorde *Carl* sig färdig att anfälla konung *August* i sina arfländer. Vid byn Orlova, 9 mil från Grodno, lät han slå en brygga öfver Niemen. Det var den 8 Mars, och is betäckte ännu floden. Konungen red dit för att taga arbetet i ögnasigte, steg af hästen och ernade gå öfver floden, hvartill han ansåg isen nog säker. Denne brast under honom, och han nedsjönk i vattnet ända upp till halsen; men prinsen af Würtemberg, jemte några andra, kastade sig ned mot isen och kröpo intill stället, så att prinsen kunde räcka konungen handen, till dess andra hunno till biträde. Våt, som han då var, skyndade han tillbaka; hästen störta-

de under den starka ridten, och konungen låg en stund sanslös på marken; men kände sedan ej vidare olägenhet af någotdera olycks tillbudet. I Juli ryckte *Carl* in åt Sachsen, och tvang konung *August* att afsluta freden i Alt-Ranstadt, den 14 September samma år.

På Ryska sidan hade Tsar *Petter* emellertid hållit sig stilla hela året 1701. Endast smärre fäktningar föreföllo; men då konung *Carl*, under loppet af sina segrar emot Polackarne, tågade till Polen och Sachsen, började *Petter* att verksammare anfalla sina fiender. Denne utmärkte man, en af de största hans tidevarf frambragt, insåg snart att hans härar voro i öfning och inre kraft sina motståndare underlägsne, ehuru de vida öfvergingo dem i antal. Han bemödade sig derföre att genom smärre strider öfva sitt folk vid ett regelbundnare krigssätt, samt att vänja det till att kämpa mot soldater, hvars blotta anblick förskräckte dem, och mot hvilka man läste kyrkoböner och anropade helgonen. Tsar *Petter* yttrade sjelf: "Svenskarne skola länge slå oss; men vi sålunda lära att slutligen besegra dem". Detta utgjorde grunden för hans handlingssätt.

År 1702 i Maj öppnades fälttåget uppå sjön Peipus, genom en strid emellan der förlagde Svenska och Ryska mindre krigsskepp. Styrkan var obetydlig, och framgången å båda sidor omvexlande, ehuru alltid af intet inflytande. Den 18 Juli blef kapiten *Hökenflycht*, då han var utsänd att kunska, kringränd af 200 små fiendtliga fartyg. Han värjde sig länge, i hopp att erhålla biträde; men det lugna vädret hindrade Svenska skeppen att segla fram. När han såg sitt öde oundvikligt att falla i Ryssarnes händer, upphörde han med skjutandet. Fienden störtade i stora hopar om bord, och nu antände *Hökenflycht* krutkammaren, och sprängde sig och de sammanskockade segrarne i luften. Straxt derefter anföllo Ryssarne Dorpt; men mötte ett tappert motstånd, och drogo sig åter hastigt tillbaka. Furst *Scheremétiëff* berände den lilla staden Marienburg i Liffland, befäst endast med en svag ringmur, hvilken af fienden snart var nedskjuten. Kommendanten såg sig då nödsakad att öfverlemna staden; men en artilleri-officer med några af samma stat, ville ej foga sig häri, utan instängde sig i ett magasin, fylldt med krut, kulor och granater. Då en hop Ryssar instörtat i magasinet, antändes krutet, och vänner och fiender flögo tillika i luften. Såsom hämd afbrändes staden,

och dess invånare släpades fångne till det inre af Ryssland. Deribland befunno sig prosten *Ernst Glück* och hans hus, samt i deras sällskap den sköna *Katharina Rabe*, hvilken sedan blef Tsar *Petters* gemål och efterträdarinna på Ryska thronen, under namn af *Katharina I.* — Året slöts med Nöteborgs (numera Schluselburgs) intagande af Ryssarne.

Begagnande konung *Carls* frånvaro, utvecklade Tsaren den stora plan han uppkastat, att utsträcka Ryska väldet till Östersjön, och der befästa sig. Året 1703 börjades med Ryska infall, hvilka alltid åtföljdes af brand, mord och plundringar. Uti April månad anfölls Nyenskans, som blef tvunget till öfvergång. Trolöst gjordes besättningen, tvert emot de aftalade villkoren, till krigsfångar, och affördes till inre delen af Ryssland. Fästningen och staden nedbrändes, och straxt derpå började Tsaren, ett stycke nedanföre, närmare hafvet, anläggningen af sin nya hufvudstad *St. Petersburg.* Sedermera intog han de begge små fästena *Jama*, 2 mil från *Narva*, och *Koporie.* De Svenska fältöfverstarne gjorde emellertid sitt yttersta, att på alla sidor försvara landet för fiendens härjande ströfverier, och verkstälde anfall på Ryssarne, hvilka ofta voro ganska lyckliga, och alltid utfördes med Svensk manhaftighet. I September bröt Tsaren från Nyenskans sidan in i *Estland*, der allt förhärjades med eld och svärd, ett krigsätt, som nu var Ryssarnes vanliga, och dervid de skönade hvarken ung eller gammal. Det fullväxta folket bortsläpades in åt Ryssland; andra nedgjordes, eller sammandrefvos, tillika med den boskap de ej kunde bortföra, i hus och lador, hvarest de barbariskt innebrändes. De som förstuckit sig i skogar och kärr, uppjagades med hundar, och misshandlades lika vildsinnadt. Sålunda sköflade Tsaren innan årets slut halfva *Estland*, och begagnade sig dervid af den list, att kläda sina snikna mordbrännare i Svenska kläder, för att ej vid annalkandet bortskrämma inbyggarna.

Följande året anföllo Ryssarne *Narva* och *Dorpt.* Begge nödsakades, efter mycket beskjutande och flera stormningar, att gifva sig. Samma öde hade *Ivangorod.* Smärre handgemäng fortforo derinunder med vexlande lycka. På *Peipus* sjön blef *Löscher* omringad af fienden. Efter ett manhaftigt motstånd nödgades han gifva sig; men sedan han låtit Ryssarne till stort antal komma om bord hos sig, följde han *Hökenflychts* efterdö-

me, antände krutet, och sprängde sig i luften, jemte sina besegrare.

År 1705 fortsattes förhärjningarne efter vanlig Rysk sed, så ofta tillfälle yppades. Detta lyckades dem dock mera sällan; ty de möttes tappert af Svenskarne och kommo ofta med blodiga hufvud ur leken. För att från denna sida understöda konung *August*, anföll Tsaren Kurland med 20,000 man, under sitt eget och furst *ScheremétiEFF's* befäl. Här mötte dem general *Lewenhaupt* med 7000 man vid *Gemäurete-Hoff*, den 16 Juli. Om aftonen begynte slaget, hvilket med yttersta förbittring fortsattes. Fienden drog sig öfvervunnen tillbaka i skydd af mörkret, sedan han lemnat på platsen 6,000 döde, 13 kanoner, 8 fanor och 1 standar, m. m.

Derpå följande år började Tsaren sina anfall mot Finska sidan, och bombarderade *Wiborg*; men nödgades återvända med oförrättade ärender.

Sedan *Carl* hade tvungit konung *August* till freden i *Alt-Ranstadt*, var han betänkt att kufva äfven sin tredje och farligaste fiende *Tsar Petter*. Han uppbröt dock ej från *Sachsen*, förr än i September månad 1707. Med en talrik här återtågade han nu åt Polen, för att derifrån bryta in i Ryssland, och i hjertat af detta rike föreskrifva sin fiende fredsvilkoren. Hans afsigt var att framtränga till Moskwa; ty han insåg att det var endast här han kunde förkrossa en fiende, som hade så stora krafter att uppbjuda, samt enväldigt beherrskade sina ännu vilda och barbariska hopar. — Kort efter uppbrottet, råkade konungen i en hotande lifsfara. Han hade gått öfver *Warta* floden till staden *Pisdri*, och red här en dag längs en gångstig utmed strömmen, hvilken hade en tvärbrant sandbacke emot stranden. Konungen ville försöka att rida uppföre densamma. Det lyckades i början; men snart stegrade sig hästen och kastade konungen baklänges i vattnet. Drabanten *Olof Segersköld* kastade sig ned vid stranden, ditåt konungen kom flytande, fattade honom i rockskörtet och räddade honom sålunda.

Fälttåget fortsattes äfven under vintern. Genom snö och is anlände *Carl* i Januari 1708 till *Grodno*. Mot sommaren gick konungen öfver *Beresina*, och mötte Ryska hären vid *Holofzin*, förlagd i ett starkt befästadt läger, och för öfrigt skyddadt af strömmar och moras. Här anföll *Carl* Ryssarne den 4 Juli. I spetsen för sina oförskräckta krigare, vadade han först öf-

ver floden, så att vattnet gick honom upp till halsen, och sedan genom moraset, samt anföll fienden med stormande hastighet. Kommen öfver kärret satte konungen sig till häst, ty han tröttades af sina våta kläder; men då han fick se kapitenen vid gardet, *Erik Gyllenstjerna*, illa sårad, gaf han honom sin häst, och gick sjelf främst der elden var starkast. Snart blef drabbningen allmän, och fienden öfver allt slagen. Bytet bestod af fjorton kanoner och mörsare, fjorton fanor och standarer, krigsförråd, m. m.

Under oafbrutna smärre strider förföljde *Carl Tsar Peter*, som drog sig tillbaka mot Moskwa. Härvid stötte han, nära Smolensk, vid byn Rajowka, på en stark fördelning Ryskt kavalleri och Kalmucker. Med Östgötha ryttare, som voro närmast till hands, uppjagade och anföll konungen sina fiender; men snart blef han af det öfverlägsna antalet åtskilliga gånger omringad, och måste ständigt slå sig igenom. Slutligen befann han sig midt i en Rysk trupp; men var så neddammad, att han af kläderna ej kunde röjas som fremmande. Han åtföljde fiendens hopar till dess Svenskarne igenkände honom, bröto in och befriade konungen. Ändtligen erhöll han biträde af andra framskyndande kavalleri regementen. Då de framkommo fäktade konungen till fots; ty hästen var honom undanskjuten, och hans adjutanter voro nedgjorde. Ryssarne förskingrades med betydlig förlust.

Öfver allt der *Carl* framtågade, förhärjade Tsaren framför honom sitt eget land. Alla aftnar såg man 10 à 12 byar i full låga. Då konungen fann det omöjligt att innan vintern hinna Moskwa, och han ej kunde uppehålla sin här i det förstörda landet, beslöt han att tåga in i det fruktbara Ukrän, för att tillika förena sig med Kossackernas Hetman, *Mazeppa*, hvilken ingått förbund med *Carl*. — General *Lewenhaupt* beordrades att från Riga rycka fram till konungen, med en hjälpsändning af 11,000 man och stora förråder. Under tåget anfölls han, den 29 September, vid Liesna, af 50,000 man under Tsarens eget befäl. Anfallet afslogs tappert; men med endast 6000 man kom *Lewenhaupt* till konungen. De öfriga förskingrades och återvände. — Vintern 1709 var ovanligen skarp, och krigshären led mycket af den starka kölden. Vid början af året intogs Viprek, och tåget fortsattes under

oafbrutna fäktningar, uppåt emot Moskwa. Det kärr-
 fyllda landet och de oländiga vägarne försvårade alla
 rörelser, och utmattade soldaten. Svenskarne ryckte
 fram mot Pultava, och började belägringen den 1 Maj.
 Denna, fortsatt under ständiga fäktningar, drog ut på
 tiden, besättningen erhöll förstärkning, och Svenskarne
 började lida brist på lifsmedel. Den 17 Juni gjorde
 Ryssarne åter ett utfall; konungen stälde sig, såsom
 vanligt, i spetsen för de sina, återdref fienden, men
 blef sårad i venstra foten. En kallbrand, hvilken ut-
 bredt sig öfver knät, hotade redan hans lif; men hans
 starka kropp öfvervann faran. Tsar *Petter* antågade
 med en öfverlägsen här, för att befria staden. Den 27
 Juni (8 Juli n. st.) anföll honom *Carl XII*, och nu
 stod det ryktbara slaget vid Pultava, hvilket afgjor-
 de Sveriges och Rysslands öde för århundraden. Ett
 starkt regn hade förderfvat krutet för Svenskarne; ge-
 vär och kanoner brunno ej, allt skulle afgöras med
 värjan. Ryssarne lågo bakom sina starka skansar och
 mottogo sin fiende med 130 kanoner. Konungen, så-
 rad, kunde ej sjelf anförä sina trupper. Såsom lejon
 anföllo Svenskarne, general *Rehnschöld* stormade och
 intog tre skansar; men blef illa understödd, kringränd
 och fången. Konungen, buren på en bår, måste hålla
 sig bakom linien och derifrån utdela sina befallningar.
 Inga anfall lyckades nu mera. Båren blef konungen
 undanskjuten, och med möda kunde han räddas. Det
 Nordiska lejonet var förkrossadt, och Svenska hären
 förstörd. Konungen drog sig undan inom Turkiska
 gränsen.

Den fara, som hotade Ottomanernas rike, genom
 Ryssarnes stigande magt, gjorde det lätt för *Carl* att
 förmå Storsultanen till krig emot sin öfvermodige gran-
 ne. Detta förklarades i November månad 1710, och i
 Juli följande år befann sig Tsar *Petter*, med hela sin
 här, af Turkarne instängd vid floden Pruth, blottställd för
 en säker undergång, genom hunger eller fiendens svärd.
 En qvinna räddade honom. Den ofvanföre nämnda *Ka-
 tharina Rabe* hade af *Scheremétieff* blifvit lemnad åt furst
Mentschikoff, och af honom åt Tsaren, hvilken förmält
 sig med henne. Detta ovanliga fruntimmer hade den
 förslagenheten att rädda sin beherrskare. Genom sina
 skatter och juveler lyckades hon att besticka Turkiska
 storvisiren *Baltadschi Mehmed Pascha*; han slöt fred med
Petter, och *Carl* vardt dervid knappast omtalad. Stor-

visiren blef väl afsatt och strypt; men terningen var fallen.

Efter olyckan vid Pultava hade Sveriges grannar Danmark och Polen, hvilka endast fruktan för det segrande hjeltesvärdet hittills hållit i tygeln, nu åter brutit löst, och förklarar krig mot sin afundade besegrare. Konung *August* uttågade i Augusti månad 1709, samt återtog snart sitt förlorade rike. Danskarne landstego i Skåne den 2 November samma år. Här hade grefve *Magnus Stenbock* befälet. Hastigt samlade han de få trupper, som voro att tillgå, samt uppbådade allmogen till fäderneslandets försvar. Klädde i skinnpälssar och vadmalsrockar, till en del slarfviga och illa beväpnade, gåfvo de ingen krigisk anblick; men ett ädelt mod brann i deras bröst, och fäderneslandet var i fara. Ett regemente Skåningar visade sig till häst i trädskor, och var allmänt benämndt trädsko-regementet. De väl rustade Danskarne, som trodde sig hafva föga att frukta af dessa sammanrafsade råa hopar, talade föraktligt om "Bucken med sine Gedepöge"; men *Magnus Stenbock* var en man, som förstod att begagna äfven de svagaste medel. Inom kort tid öfvade han sin lilla här i det nödvändigaste af krigsyrket; han uppmuntrade och lifvade sina soldaters mod, och den 28 Februari 1710 angrep han Danskarne vid Helsingborg, slog dem i grund och förjagade dem ur landet. — I slutet af år 1712 gick han med en här öfver till Tyskland, för att försvara Sveriges besittningar derstädes, slog de förenade Danska och Sachsiska trupperna vid Gadebusch (den 19 December); men understöddes illa, och blef slutligen fången vid Tönningen, samt, emot kapitulations vilkoren, af Danskarne förrädiskt qvarhållen, och insatt i fängelse, der han dog.

Den segrande Svenske hjeltens frånvaro, hade på Ryska sidan allt mera uppeldat fiendens mod. Snart voro hela Estland och Liffland förlorade, och infall gjordt i Finland. Wiborg eröfrades 1710. Besättningen, hvilken efter ett tappert försvar hade betingat sig fritt aftåg, blef, emot tro och loften, gjord till krigsfångar, och borgerskapet tillika bortsläpadt till det inre af Ryssland. Nu utbredde sig Ryska hären förhärjande omkring landet. Den vilda grymhet, hvarmed dessa råa och djuriska hopar rasade emot det obeväpnade landtfolket, öfvergår all beskrifning; mord, brand och plundringar följde dem öfver allt. Uti ett hus

nedgjordes 40 personer, och endast ett sex veckors gammalt barn blef lemnadt vid lif. Ingen qvinna var fridlyst för barbarernas vilda lustar. Invånarne flydde inåt skogarne och dolde sig, så vidt de kunde. Då nägre ertappades, begagnade man de grymmaste plågomedel, för att tvinga dem att uppgifva, hvar de undangömt sin egendom. Man sammanbant händer och fötter på de olyckliga, trädde en stång deremellan och höll den nakna ryggen öfver sakta eld; den uppkomna skorpan afskrapades med en sopqvast, och grymheten förnyades åter, oftast flera gånger. Stundom hängde de sin fånge från händerna i taket, stucko en stång genom de sammanbundna fötterna, och i hvarje ända deraf sutto soldater och gungade, tills lemmanne förnycktes ur sina leder. En annan gång instängde de folk i trånga källare, antände halm och qväfde de usla fångarne i rök. Och sluteligen bortsläpades tusendetals Finska invånare till Ryssland, så att hela landsträckor blefvo alldeles öde i deras fädernesland.

Uti Turkiet hade *Carl* erfarit många obehagligheter. Man inbillade Storsultanen, att konungen förehade anslag emot hans rike, och *Carl* fruktade nu att öfverlemnas till sina fiender. Befallning utgick att taga honom död eller lefvande. Han anfölls i sitt hus uti Varnitsa, nära Bender, den 1 Februari 1713. Konung *Carl*, hvars höga sinne alldrig gaf vika för en befallning, beslöt att försvara sig. Förgäfves anföll honom en mångdubbelt starkare öfvermägt; han och det lilla antalet af hans följeslagare värjde sig som lejon. Men nu hade man antändt huset, och *Carl* nödgades vika för de allt mera hotande lågorna. Han ville då söka skydd uti en nära intill stående bygnad; men då han hastade dit, fastnade han på sina sporrar, föll omkull och blef tagen. Afförd till slottet Demotika, invid Adrianopel, bemöttes han der med mycken aktning, intill sin afresa från Turkiet, i slutet af Oktober 1714. Åtföljd af general-adjutanten *G. F. von Rosen* och öfverste-löjtnanten *Düring* begaf han sig på väg; resan skedde till häst. Alla tre kallade sig kapitener, voro utan betjenter, uppassade sig sjelfva och sadlade hvar och en sin egen häst. Konungen benämde sig *Carl Frisk*. Resan fortsattes utan uppehåll och rast, natt och dag. *Rosen* blef efter i Siebenbürgen; med *Düring* ensam anlände konungen till Stralsund, den 11 November kl. 1 om natten. På sexton dygn hade han ej hvilat i säng, eller varit af-

klädd, och man måste skära sönder stöflarne, för att kunna skilja dem från de af det starka ridandet uppsvullne fötterna.

Carls återkomst upplifvade ånyo alla sinnen, i hans af så många fiender sönderslitna och betryckta rike. Konungen var hos dem; ingen kände mera sina lidanden; de gamla såren voro förgättna, alla hastade ånyo till vapen, för att följa den stora hjälten och äran, och förjaga de objudne svärmarne af rofgiriga fiender. — I Februari 1716 gjordes ett infall i Norrige; men konungen drog sig åter uti Juni tillbaka, emedan en Dansk landstigning hotade Skåne. Andra gången tågade konungen till Norrige om hösten 1718, och belägrade Fredrikshall. Emellertid var en fredskongress öppnad på Åland med Tsar *Petter*. Konung *Carls* ombud, geheimerådet Baron *Görtz*, hade redan utverkat Sverige förmånliga fredsvilkor, samt befann sig på vägen till konungen, för att erhålla hans underskrift, då den nordiske hjälten stupade vid Fredrikshall. Stående i en löpgraf, träffade honom en kula i tinningen; han sjönk tillsammans utan tecken till lif, och utan ett ljud. Oneligt föll han för en mördares hand, och man har med stor sannolikhet ansett general *Siquier*, en Fransos i konungens tjenst, vara den lönnmördare, som låtit begagna sig till denna skändliga gerning. Man misstänker, kanske ej utan skäl, hans syster såsom medveten i brottet. Den 30 November g. st. 1718 var den sorgliga dag, då det Svenska Lejonet nedslumrade på sina lagrar, och det har ej vaknat än! Snart är minnet af hjälten endast en saga; men den höga gestalten framgår i sagans dunkel, likt en skyddande gudom, hvilken uppmärksam nedblickar på sednaste efterkommande, och hans bragder och hans krigsära skola alltid, såsom lysande norrsken, leda Sveas söner på bedrifternas bana!

1841, October 1st. To the Hon. Secy of the Navy, Wash. D. C.

Dear Sir, I have the honor to acknowledge the receipt of your letter of the 27th inst. in relation to the application of the late Mr. [Name] for a commission in the Navy. I have the pleasure to inform you that the same has been forwarded to the proper authorities for their consideration. I am, Sir, very respectfully,
Your obedient servant,
[Signature]

Very respectfully,
[Signature]

BIBLISK

HISTORIA.

BIBLES

HISTORIA.

Gamla Testamentet.

I.

Menniskoslägtets äldsta Tider.

1. *Verldens Skapelse.*

I begynnelsen skapade Gud himmel och jord. Och jorden var öde och tom, och mörker var på djupet och Guds ande sväfvade öfver vattnet. Och Gud sade: varde ljus; och det vardt ljus. Då skilde Gud ljuset ifrån mörkret, och kallade ljuset Dag, och mörkret Natt. Och det vardt afton och det vardt morgon den första dagen. — Och Gud gjorde ett fäste emellan vatten, att åtskilja det vatten som var under fästet, från det som var ofvan fästet. Och Gud kallade fästet Himmel. — Och det vardt afton, och det vardt morgon den andra dagen.

Och Gud sade: församle sig vattnet under himmelen på ett rum, att det torra må synas. Och det skedde så. Och Gud kallade det torra Jord, och vattnets samlingar kallade han Haf. Och Gud sade: grönske jorden af gräs och örter som frö hafva, af fruktsam träd som bära frukt efter sin art och hafva eget frö i sig. Och det skedde så. Och det vardt afton och det vardt morgon en tredje dag. — Och Gud gjorde de båda stora ljusen: ett stort ljus att regera dagen, och ett litet som regerade natten; och stjernorna. Och Gud satte dem uti himmelens fäste, att de skulle skina på jorden, samt åtskilja ljuset och mörkret. Och det vardt afton och det vardt morgon en fjerdé dag.

Och Gud skapade de stora hafsdjuren, och alla de lefvande och stimmande djur, af hvilka vattnet hvimlar, efter deras art, och alla bevingade foglar efter deras art. Och Gud välsignade dem och sade: varer fruktsamme och föröker eder. Och det vardt afton och det var morgon en femte dag.

Och Gud gjorde djuren på marken, efter deras art, och fänaden efter dess art, och de på marken krälande efter deras art. — Och Gud sade: låtom oss göra människor, till vår affbild, till en bild af oss, att

råda öfver fiskarne i hafvet, öfver foglarne under himmelen, öfver fänaden och öfver hela jorden, och öfver allt det som kräler på jorden. Och Gud skapade människan till sin afbild, till Guds afbild skapade han henne, man och qvinna skapade han. Och Gud välsignade dem och sade till dem: varer fruktsamme och föröker eder, och uppfyller jorden och lägger henne under eder; och råder öfver fiskarne i hafvet, och öfver foglarne under himmelen, och öfver all djur som kräla på marken. — Och Gud såg på allt det han gjort hade, och si, det var allt ganska godt. Och det vardt afton och det vardt morgon den sjette dagen.

Så vardt himmel och jord fullkomnad med all dess här. Och Gud fullkomnade på sjunde dagen sina verk, som han gjort hade, och hvilade på sjunde dagen af allt sitt verk, som han gjort hade. Och Gud välsignade sjunde dagen och helgade honom, derfore att han på honom hvilade af allt sitt verk, som han skapat och fullbordat hade.

Och Herren Gud gjorde människan af jordens stoft, och inbläste uti honom en lefvande anda: och så vardt människan en lefvande själ. Och Gud planterade en lustgård uti Eden öster ut, och satte människan derin, och lät af jorden uppväxa allehanda träd, och lifsens träd midt i lustgården, och kunskapens träd på godt och ondt. Och Herren Gud böd människan och sade: "du skall äta af allehanda träd i lustgården; men af kunskapens träd på godt och ondt skall du icke äta, ty på hvad dag du deraf äter skall du döden dö!"

Och Gud sade: "det är icke godt att människan är allena; jag vill göra honom en hjälp, den sig till honom hålla må." Då lät Herren en tung sömn falla på människan, tog ett af hans sidoref och skapade deraf qvinnan. Och Gud kallade mannen *Adam*; men qvinnan *Eva*.

2. *Syndafallet.*

Ormen var det listigaste af alla djur på marken; dem Gud gjort hade, och sade till qvinnan: "ingalunda skolen I dö, om I äten af kunskapens träd, utan hvad dag I deraf äten, skola edra ögon öppnas, och I varden såsom Gud, vetande hvad godt och ondt är." Och qvinnan tog utaf dess frukt och åt, och gaf sin man deraf, och han åt. Då öppnades deras ögon, och de

de blefvo varse att de voro nakne. Och de bundo tillhoppa fikonalöf och gjorde sig skörten.

Och de hörde rösten af Herren Gud, som vandrade i lustgården, och *Adam* undstack sig bland träden med sin hustru *Eva*. Och Herren Gud kallade dem, och dref dem utur paradiset, och satte vid dess ingång en Engel med bart huggande svärd, till att förvara vägen till lifsens träd. Och Herren förbannade ormen, att qvinnans säd skulle söndertrampa hans hufvud; och menniskorna förelade han, att de skulle äta sitt bröd i sin anletes svett, till dess de vordo till jord igen, deraf de tagne äro.

3. *Kain och Abel.*

Och *Eva* födde tvenne söner, *Kain* och *Abel*. Och det begaf sig att *Kain* offrade Herren gåfvor af jordens frukt; men *Abel* förstlingen af sina får. Men Herren såg täckeligare till *Abels* än *Kains* offer. Då vardt *Kain* vred, och slog sin broder *Abel* ihjel. Och Herren sade till *Kain*: "hvar är din broder *Abel*." *Kain* svarade: "jag vet det icke; skall jag taga vara på min broder?" Och Herren svarade honom: "hvad hafver du gjort? Din broders blods röst ropar till mig af jorden." Och Herren bestraffade *Kain*, att han skulle vika ur landet och blifva ostadig och flyktig på jorden. Och han satte ett tecken på *Kain*, att hvem som honom funne, ej skulle slå honom ihjel. Och *Kain* fick en son *Hanoch*; och han bygde en stad, och kallade den *Hanoch*. Men *Eva* födde en son *Seth*, hvars efterkommande voro gudfruktiga, och benämnas i Skriften Guds söner.

4. *Syndafloden.*

Noach var en from man och förde ett ostraffligt lefverne. Han hade tre söner, *Sem*, *Kham* och *Japhet*. Men jordens öfriga invånare voro förderfvade och fulle med orätt. — Då sade Gud till *Noach*: "jag vill förgöra allt kött på jorden; gör dig en ark, trehundra alnar lång, och gack der in med dina söner, din hustru och dina söners hustrur. Och du skall låta komma derin allehanda djur, foglar, fänad och krälände djur, ett par af hvarje slag. Och du skall taga till

dig mat, dig och dem till föda." Och *Noach* gjorde hvad Gud honom bjudit hade.

Och sedan han ingått i arken, brusto alla djupets källor, och himmelens fönster öppnade sig, och det regnade i fyratio dagar och fyratio nätter. Vattnet växte och stod femton alnar öfver bergen. Då förgingo alla djur och menniskor; men *Noach* allena blef frälsad och det som med honom var i arken. Och vattnet stod öfver jorden ett hundrade och femtio dagar.

Derpå började vattnet affalla, och arken blef stående på berget Ararath. Efter fyratio dagar lät *Noach* en korp utflyga; men denne kom åter, emedan vattnet ännu icke var aftorkadt. Likaså gjorde han med en dufva, hvilken äfven vände åter. Han bidade ännu andra sju dagar, och lät dufvan ånyo utflyga, och hon kom till honom emot aftonen och förde ett olivelöf i sin munn. Då förstod *Noach*, att vattnet var affallet från jorden. Och jorden blef småningom torr, och *Noach* gick ut med de sina, och dertill de djur, som i arken varit inneslutne. Och Gud välsignade *Noach* och hans söner och sade: "varer fruktsamme, föröker eder och uppfyller jorden. Jag vill sätta min Båge i skyn till ett tecken, att menniskoslägtet icke mera skall förgås af flodens vatten." Och *Noachs* ätt förökade sig, och befolkade jorden.

II.

Judarnes Fornhäfder.

5. *Abraham*.

Uti Kanaans land bodde en man af *Sems* ätt, som hette *Abraham*. Hans hustru *Sara* var ofruktsam, och hade inga barn. Då *Abraham* var hundra år gammal, syntes honom Herren, och sade till honom: "Jag är Gud allsmächtig, vandra för mig och var ostrafflig. Jag skall göra ett förbund med dig, och skall öka dig svårliga. Jag skall välsigna din hustru *Sara*, och hon skall föda dig en son." Och *Sara* var nittio år gammal, och födde en son, hvilken erhöll namnet *Isaak*.

Derefter försökte Gud *Abraham*, och befalte honom offra sin enda son *Isaak*. Och *Abraham* drog åstad, såsom honom bjudet var, tog veden till bränneoffret, och lade den på sin son *Isaak*; men sjelf tog

han elden och knifven, och gingo så båda tillsammans. Och som de kommo till rummet, det Herren honom sagt hade, bygde *Abraham* ett altare, lade veden deruppå, bant sin son *Isaak* och lade honom på altaret. Och tog knifven att han skulle slagta honom. Då ropade Herrans engel af himmelen, och sade: "kom icke din hand vid pilten; ty nu vet jag att du fruktas Gud!" Och då *Abraham* lyfte upp sina ögon, vardt han varse en vädur, som vid hornen fastnat i snaret, och tog väduren och offrade den i sin sons ställe.

Och *Abraham* var gammal och väl ålderstigen. Då kallade han *Eleasar*, sin äldsta hustjenare, den all hans egendom förestod, och sände honom till sina fränder för att taga en hustru åt sin son *Isaak*, emedan han icke ville bortgifta honom med Kanaans döttrar. Tjenaren drog ut och for till Mesopotamien, till Nahors stad. Och städnade utan för staden, vid vattubrunnen, om aftonen, då kvinnorna plägade taga vatten. Så kom der ut en dägelig jungfru, *Rebecka*, dotter till *Bethuel*, Nahors son, Abrahams broder. Och hon gaf tjenaren och hans kameler att dricka, och *Eleasar* förärade henne rika gåfvor, och gick in i staden till *Bethuel*. Der sade han sin herres budskap, och förde *Rebecka* till Kanaans land.

6. *Isaak*.

Men *Isaak* tog *Rebecka* till hustru, och hon födde honom tvillingar: *Esau* och *Jakob*. *Esau* var luden som ett skinn, och blef en jägare och en åkerman; men *Jakob* var stilla och bodde i tjällen. *Isaak* hade *Esau* kär, ty han älskade villebråd; men *Rebecka* höll *Jakob* kärare.

En dag kom *Esau* hem af jagten, och var hungrig; men *Jakob* hade kokat en röd grynvälling. Då begärde *Esau* af honom att äta; men *Jakob* nekade det, om han ej derföre ville sälja honom sin förstfödslorätt. Hungern betvang *Esau*, han tog maten och svor att afstå honom det han äskade.

Och då *Isaak* vardt gammal, blefvo hans ögon mörka, och han kallade sin son *Esau*, och bjöd honom gå ut i marken och hemta villebråd, och göra honom en mat, på det att han sedan måtte välsigna honom. Detta hörde *Rebecka*, och sände sin son *Jakob* till hjorden för att taga tvepne killingar, dem hon

slagtade och tillredde till en mat åt hans fader. Och *Rebecka* tog *Esau* kläder och klädde på *Jakob*; men skinnen af killingarne svepte hon om hans händer och hans hals. Då gick *Jakob* in till sin fader, och sade sig vara hans son *Esau*, som nu kom med villebrådet, och bad om välsignelsen. *Isaak* svarade: "rösten är *Jakobs* röst; men händerna äro *Esaus* händer." Och han igenkände honom icke, åt af maten och välsignade honom. Då kom hans broder *Esau* af jagten, och vardt häftigt vred, emedan *Jakob* hade med svek beröfvat honom välsignelsen, och dermed af fadren emottagit *Esaus* förstfödslorett. Och han hotade att dräpa sin broder.

7. *Jakob*.

Då *Rebecka* hörde detta, sände hon sin son *Jakob* till sin broder *Laban* i Haran. *Laban* hade tvenne döttrar: den äldre hette *Lea*, och var klenögd; men den yngre, *Rachel*, var dägelig och välskapad. Honom tjente *Jakob* i sju år för att få hans dotter *Rachel* till hustru. Och då tiden var tilländalupen, bjöd *Laban* allt folk i orten och gjorde bröllop; men om aftonen tog han sin dotter *Lea*, och förde henne när honom. Då *Jakob* om morgonen uppvaknade och blef detta varse, sade han: "hvi hafver du detta gjort, då jag tjent dig för din dotter *Rachel*?" *Laban* svarade: "det är icke sed hos oss, att utgifva den yngre för den förstfödda." Då tjente *Jakob* andra sju år, och fick äfven hans dotter *Rachel* till hustru.

Derefter stod *Jakob* upp, och drog ifrån Mesopotamien och bortförde all den boskap han der förvärfvat, och kom till sin fader *Isaak* i Kanaans land. Och hans broder *Esau* mötte honom, för att hämnas sina oförrätter; men *Jakob* blidkade honom med rika föräringar, och bodde qvar i landet.

Och då *Jakob* drog från Mesopotamien, mötte honom om natten en man, och han brottades med honom intill morgonen, och vid de åtskildes välsignade honom mannen, och kallade honom *Israël*.

Jakob hade tolf söner: *Ruben*, *Simeon*, *Levi*, *Juda*, *Dan*, *Naphtali*, *Gadd*, *Asser*, *Isaschar*, *Zebulon*, *Josef* och *Benjamin*. Men *Rachels* söner voro *Josef* och *Benjamin*; derföre höll *Jakob* dem kärast.

8. *Josef*.

Hans bröder voro honom hätske och kunde icke tala vänligt med honom, emedan deras fader älskade honom framför alla andra; och då *Josefs* bröder betade boskapen ute i marken, satt han hemma hos sin fader. Och *Josef* drömde, att då han bant kärfvar med sina bröder på fältet, reste sig hans kärfve upp, och de andras kärfvar bugade sig för densamma. När han omtalade drömmen, sade hans bröder till honom: "vill du vara vår konung, och beherrska oss?" Och de blevo honom ännu hätskare. En annan gång hade han åter en dröm, att sol, måne och elfva stjernor bugade sig för honom. Då han förtäljde det för sin fader och sina bröder, bannade honom hans fader och sade: "hvad är det för en dröm, skall jag och din moder och dina bröder komma och buga oss för dig ned till jorden?"

Men *Jakobs* söner betade hjordarne ute på marken, och han sände *Josef*, sin son, till dem. Och då de sågo honom kommande, rådslogo de att döda honom, och säga, att ett ondt djur hade ätit upp honom. När *Ruben* hörde detta, ville han frälsa *Josef* ur deras händer, och intalade dem att de skulle kasta honom i en djup grop i öknen. Och de gjorde så, och afklädde honom den lifrock han af sin fader erhållit. Och der kommo en hop Ismaëliter, som foro ned till Egypten med krydder, balsam och myrrham. Då sade *Juda* till sina bröder: "hvad båtär det att dräpa vår broder? Kommer och låter oss sälja honom åt de Ismaëlitiska köpmännen." Och de drogo *Josef* ur gropen, och sålde honom; men hans lifkjortel togo de, och slagtrade en bock och doppade kjorteln i blodet, och bar den till sin fader *Jakob*, och sade, att ett vildt djur hade rifvit *Josef*. Och *Jakob* slet sina kläder, och svepte en säck om sina länder och sörjde sin son en lång tid.

Men *Josef* vardt förd till Egypten och såld åt *Potiphar*, den öfverste vid *Pharaos* lifvakt. Och denne lemnade allt under *Josefs* händer hvad han ägde. *Josef* var en fager, ung man. Och *Potiphars* hustru kastade sina ögon på honom; men *Josef* var en from man och fruktade Gud, och vägrade henne. En dag då han var ensam ville hon vid manteln qvarhålla honom hos sig; men han flydde undan, och qvarlemnade

sin mantel. Nu började hon skria och klaga, att *Josef* velat komma henne på skam; men flytt vid hennes rop och qvarlemnade manteln. Då kastade hans herre honom i det fängelse, der konungens fångar lågo; men han fann nåd för befallningsmannen öfver fånghuset, så att denne satte honom öfver de andra fångarne.

Och voro der fängslade med *Josef* den öfverste bland *Pharaos* munskänkar, och den öfverste bland bagarena. Och hvardera drömde om en natt hvar sin dröm, och *Josef* uttydde dem så, att munskänken skulle åter blifva satt i sitt embete; men bagaren varda hängd. Men *Josef* bad munskänken tänka uppå sig, då honom väl gick, och han lofvade det. Och det skedde som *Josef* förespått. Men den öfverste bland munskänkarne förglömde sitt löfte, att förhjelpa *Josef* ur fångelset.

Två år derefter hade *Pharao* en dröm. Honom tycktes att han stod vid elfven, Nilen, och såg derutur uppstiga sju sköna och feta nöter, och sedan såg han andra sju vanskapliga och magra nöter uppgå ur elfven, och de magra nöten åto upp de feta, och blefvo dock lika magra. Då vaknade *Pharao* och somnade åter, och drömde att han såg sju fulla och tjocka ax växa på en stjolk, och sju tunna och förvissnade på en annan; och de magra axen uppslukade de stora och fulla, och blefvo dock lika tunna och förvissnade.

Men om morgonen lät han kalla alla spåmän i *Egypten*, och visa och drömtydare, och förtäljde dem sina drömmar, och de kunde icke uttyda dem. Då erinrade sig öfversten för munskänkarne *Josef* i hans fängelse, och *Pharao* lät taga honom ut och komma inför sig. Och denne tydde honom drömmarne, att de sju feta nöten och de sju fulla axen bådade sju år med mycken ymnighet i hela *Egypten*; men de sju magra nöten och de sju tunna axen, lika många hårda och ofruktbara år. Och han bad *Pharao* se sig om en vis och förståndig man, den han skulle sätta öfver hela *Egypten*, att under de goda åren församla säd i kornlador, och förvara den, så att man funne spisning under de sju hårda åren. — Detta råd behagade *Pharao* väl, och han satte *Josef* öfver sitt hus, att allt folket skulle lyda hans ord.

Och en dyr tid uppstod i alla länder, såsom *Josef* hade föresagt; då öppnade han kornhusen, och sålde säd. Men när *Jakob* hörde att säd var till köps uti

Egypten, sände han dit sina tio söner; ty *Benjamin* behöll han hos sig. Då *Josefs* bröder kommo inför honom, föllo de ned på sitt ansigte, och han stälde sig som han icke kände dem, tilltalade dem hårdt och sade att de voro spejare, komne att utforska landet. Men de sade sig vara *Jakobs* söner, och att en af dem var hemma hos deras fader. *Josef* behöll *Simeon* såsom gisslan, att de skulle föra *Benjamin* till honom. Men deras säckar lät han fylla med säd, och dem ovetande lägga hvar och ens penningar i hans säck.

Då de kommo hem till sin fader, blefvo de mycket förundrade att finna sina penningar i säckarne; men när säden var slut, som de hade medfört från Egypten, sände dem *Jakob* dit för att köpa ny spisning. Och deras broder *Benjamin* reste med dem. Och *Josef* emottog dem väl; men røjde sig icke. Och han lät fylla deras säckar, och lägga hvarjes penningar i hans säck; men en silfverskål ofvan i *Benjamins*. När de voro komne utur staden, lät *Josef* jaga efter dem, gripa och återföra dem. Och de nedföllu åter för honom, och han förebrådde dem att hafva stulit hans silfverskål. Men de nekade, bådo honom taga den till träl, hos hvilken silfverskålen kunde finnas. Och man sökte och fann den i *Benjamins* säck. Då bad *Juda* taga honom till träl för *Benjamin*, emedan deras fader *Jakob* skulle af sorg gå i grafven, om *Benjamin* blefve honom borttagen. Nu bekände sig *Josef* för dem, och sände dem till sin fader, att de skulle föra honom med allt hans hus till Egypten. *Jakob* drog till Egypti land, med hela sitt hus, och voro de tillsamman sex och sextio själar, undantagande hans sona-hustrur. Men *Pharao* gaf dem landet Gosen att bo uti. Och *Josef* tog sig hustru, och hade tvenne söner, *Ephraim* och *Manasse*.

9. Moses.

Sedan *Josef* var död, och det kommit en konung öfver Egypten, hvilken intet visste om honom, och Israëls barn växte till, förökades och uppfylde landet, började man frukta, att om något örlig skulde påkomma, kunde de slå sig till fienderna. Derföre ville konungarne tvinga dem med hårdt arbete, att de icke skulle föröka sig. Och nu pålades Israëls barn en svår trældom att bygga landets städer; men de förökades desto mera. Då befalte konungen jordgummorna, att de

skulle dräpa allt det mankön Ebreiska qvinnor framfödde; men jordgummorna fruktade Gud, och gjorde ej som dem var befaldt, utan låto barnen lefva. Då bjöd *Pharao* sitt folk, att allt det mankön de Ebreer framfödde skulle kastas i elfven.

Men en af Levi hus tog en Levi dotter, och hon födde en son, och dolde honom i tre månader. Och då hon ej längre kunde fördölja barnet, gjorde hon en kista af rör, beströk den med ler och bruk, lade barnet deruti, och bar det i hvassen vid elfvens strand. Men hans syster stälde hon långt ifrån, att se; huru det skulle gå honom. Och *Pharaos* dotter kom ner att bada sig, och då hon fick se kistan i vattnet, sände hon sin piga att upphemta den. Och hon ömkade sig öfver det gråtande barnet; men systemen erbjöd sig att kalla en Ebreisk qvinna, att amma upp det, och uppsökte nu sin moder. Och då gossen blef stor, upptog *Pharaos* dotter honom för sin son, och kallade honom *Moses*, emedan han var tagen ur vattnet.

Då *Moses* tillväxte och såg sina bröders tunga, och blef varse en Egyptisk man, som slog en Israëlit, vredgades han deröfver, och dödade Egyptiern. Nu måste han fly utur Egypten, och kom till Midians land, till presten *Jethro*, hvilken gaf honom sin dotter *Zipora* till hustru. Och då han vaktade prestens får i öknen, och kom till berget Horeb, såg han en buske brinna af eld, utan att den deraf förtärdes. Och Herren talade till honom ur den brinnande busken, och sände honom till *Pharao*, att föra Israëls barn utur Egypten.

Och *Moses* gick till *Pharao*, och hade sin broder *Aron* med sig, som var en talande man, och tillsade *Pharao* uti Herrens, Israëls Guds namn, att han skulle låta folket gå ut, att det måtte hålla en högtid i öknen. Men *Pharao* svarade, att han icke kände Herren, och förvägrade att släppa Israël, utan han plågade dem ännu mera. Och *Moses* gjorde många tecken och samkade öfver Egypten många plågor; men de Egyptiska presterna och vise gjorde detsamma, och *Pharaos* hjerta förstockades deraf så, att han icke utsläpte Israëliterna. Och Herren slog landet med paddor, ohyra, pest, bölder, hagel, gräshoppor och mörker; men *Pharaos* hjerta var förhärdadt. — Då nu påskhögtiden inföll befalte Herren *Moses*, att de skulle slagta ett får för hvarje hus till ett påskalamm, och äta det, och med blodet bestryka dörrträdet, och göra

sig redo till afresa. Men om natten utgick mord-engelen, och slog allt det förstfödt var bland menniskor och boskap; allenast Israëls barn blefvo förskonade. Då vardt ett stort rop öfver hela landet, och *Pharao* kallade *Moses* och *Aron*, och befalte dem afresa för att tjena sin Herre, såsom de sagt hade. Så drogo Israëliterna ut, sexhundra tusen män förutan barn. Och tiden hvilken de bodde uti Egypten var fyra hundra trettio år.

Men *Pharaos* hjerta förvandlade sig åter, och han ångrade, att han låtit Israëls barn utgå, och jagade dem med vagnar och resenärer. Och han upphann dem vid Röda Hafvet, och folket fruktade storliga. Men *Moses* sträckte sin staf öfver hafvet, och det blef ett starkt östänväder hela natten, och gjorde hafvet tort. Då gingo Israeliterna oskadde deröfver; men då Egyptierna ville tåga efter dem, och voro midt på hafvet, utsträckte *Moses* sin staf, och vattnet igenföll, och fördränkte *Pharao* och all hans här.

Och när de anländt till berget Sinai, talade Herren till folket genom *Moses*, och befalte dem att de skulle vara ett presterligt rike. Och *Moses* uppgick på berget, och dröjde der fyratio dagar och fyratio nätter. Och då han nedkom, hade han med sig tvenne lagtaflor: de voro af sten, skrifne med Herrens finger. Och *Moses* gjorde dem Förbundsens Ark, och satte *Levi* stam att vakta den och vårda offren; men till öfverste prest nämde han sin broder *Aron* och hans efterkommande. Men dessa voro Israëls tolf slägter: *Ruben*, *Simeon*, *Juda*, *Dan*, *Naphtali*, *Gadd*, *Asser*, *Isaschar*, *Zebulon*, *Benjamin*, *Ephraim* och *Manasse*, emellan hvilka Kanaans land sedan blef fördeladt. Och de kallade sitt rike *Juda*.

Nya Testamentet.

I. *Johannis och Jesu Födelse.*

Sedan Judarne länge bott uti sitt eget land, kommo de under fremmande välde, och lydde under Romanerna. Men desse tillsatte *Herodes* till konung öfver dem. Nu lefde uti Jerusalem en prest vid namn *Zacharias*, och hans hustru hette *Elisabeth*. De voro begge fromma inför Gud; men utan barn och redan till hög ålder komne. Då hände, att när *Zacharias* en dag gick att göra rökoffret i templet, såg han en engel stående vid rökaltaren; och *Zacharias* förskräcktes, men engeln sade: "var icke förfärad, ty din bön är hörd och din hustru skall föda dig en son, hvilkens namn du skall kalla *Johannes*!" Men *Zacharias* tvekade, emedan han var gammal och hans hustru framli den till åren. Då svarade engelen honom: "du skall vara mållös, till ett tecken, allt intill detta sker." Och när *Zacharias* utkom från templet, kunde han icke tala, och allt folket förundrade sig. Men när dagarne fullbordades födde hans hustru *Elisabeth* honom en son, och han kallade honom *Johannes*, och nu vardt målet honom återgifvit, och han prisade Herran i lofsånger.

Uti staden Nazareth i Galileen bodde en jungfru, som var förlofvad med *Josef*, en man af Davids hus; och jungfruns namn var *Maria*. Till henne kom engelen och sade: "hell, full med nåd, Herren är med dig; välsignad du ibland qvinnor! Du skall föda en son, hvilken du skall kalla *Jesus*. Och han skall varda stor och kallas den Högstes Son, och på hans rike skall vara ingen ände!" Men *Maria* förundrade sig; ty hon visste af ingen man. Engelen svarade: "den Heliga Ande skall komma öfver dig, och den Högstes kraft skall öfverskygga dig, derföre ock det heliga som af dig födt varder skall kallas Guds son."

Då begaf sig, efter den tiden, att af Romerska kejsaren *Augustus* utgick ett bud, att all verlden skulle beskattas. Och hvar och en gick till sin stad att låta beskatta sig, och *Josef* for upp från Nazareth till Bethlehem, en Davids stad, och hade *Maria* sin trolofvade med sig. Och här födde hon sin förstfödde

son, och svepte honom i lindakläder, och lade honom i en krubba; ty der var icke rum i herberget. Men i ängden vakade några herdar, och Herrans klarhet kring-sken dem, och de blefvo förfärade; men en engel tala-de till dem och sade: "varen icke förfärade; ty i dag är eder född frälsaren, som är Herren Kristus!"

Och de omskuro barnet och kallade hans namn *Jesus*. — Och vise män kommo från Österlanden till Jerusalem, och frågade hvar den nyfödde Juda konun-gen funnes; ty de hade sett hans stjärna i Österlanden, och voro komne att tillbedja honom. Men stjärnan gick för dem, och stannade i det hus der barnet var i Bethlehem; och de gingo in i huset och tillbådo bar-net, och offrade guld, rökelse och myrrham. Då *He-rodotes* hörde allt detta, utsände han män som skulle ihjelslå alla svennbarn i Bethlehem, hvilka voro tvenne år och derunder; men *Josef* flydde med *Maria* och barnet till Egypten. Sedan flyttade han till Nazareth och bodde derstädes. Och barnet växte upp och upp-fyldes med vishet, och Guds nåd var med honom.

2. *Johannes anträder sitt Döpare-embete.*

Men Herrans befallning kom till *Johannes* i öknen, och han begaf sig till Jordan, predikade bättring och döpte folket. Och äfven *Jesus* gick till honom; men när *Johannes* såg honom komma till sig, utropade han: "Si Guds lamm, som horttager verldens synder! Denne är det, om hvilken jag sagt, efter mig skall komma en man, som före mig varit hafver; men jag kände honom icke. Jag döper eder i vatten; men han skall döpa eder med den Heliga Anda." — Då gick *Je-sus* ned i vattnet, och lät döpa sig af *Johannes*, och himmelen öppnade sig, och Andan nedkom öfver ho-nom, såsom en dufva; och en röst hördes af himme-len: "denne är min käre son, i hvilken jag hafver ett godt behag!"

3. *Jesus begynner Lära.*

Då *Jesus* var tolf år gammal, följde han till Jeru-salem med sina föräldrar, hvilka, efter Judiska folkets sedvänja, årligen plägade uppfara dit till påskhögtiden,

Och när de efter dessa dagars slut, gingo åter hem, blef *Jesus* kvar i Jerusalem, och de visste icke derom, utan trodde att han var någonstädes i sällskapet. Men då de ej funno honom återvände de till staden, och sökte honom i tre dagar, till dess de träffade honom i templet, sittande midt ibland lärarne, hörande och frågande dem. Och när hans moder sade, huru de sörjande sökt honom, svarade han: "hvi sökten J mig? Vissten J icke, att i de stycken som min fader tillhöra, bör jag vara?" De förstodo honom ännu icke.

Men då han var vid trettio år och hade blifvit döpt i Jordan, öfvergaf han Nazareth och bodde i Kapernaum, och andans kraft kom öfver honom, och han började predika: "tiden är fullkomnad, och Guds rike är för handen, bättrer eder och tror Evangelium!" Och hans rykte gick vidt kring landet, och folket församlade sig att höra honom, och flera följde honom och blefvo hans lärjungar. Men desse voro: *Simon Petrus* och *Andreas* hans broder; *Jakobus* och dess broder *Johannes*; *Philippus* och *Bartholomæus*; *Matthæus* och *Thomas*; *Jakobus*, *Alphæi* son och *Simon* från Kana; *Judas Thaddæus* och *Judas Ischarioth*. Dessa tolf utsände han att predika: "att himmelriket var kommet hardt när," och förmanade dem, att för ordets skull tålmodigt lida smälek och våld, och icke vårda sig om denna jordens goda, och ej vika för nöd och elände, utan vara trogne intill ändan; ty jordens mäktige och förstar skulle förfölja dem, och konungarnes vrede skulle hota dem.

Och *Jesus* predikade för folket andans rena ord, och lärde dem ödmjukhet och saktmod, kärlek, försakelse och stilla förtröstan uppå Herran. "Salige äro de i sin ande ödmjuka; ty himmelriket hörer dem till. — Salige äro de bedröfvade; ty de skola få hugsvalelse. — Salige äro de barmhertige; ty dem skall ske barmhertighet. — Salige äro de renhjärtade; ty de skola se Gud. — Salige äro de fridsamme; ty de skola kallas Guds barn. — Varen fördenskull fullkomlige; såsom eder fader i himmelen fullkomlig är; ty utan en varder som ett barn, kan han icke ingå i Guds rike. — Älsken edra ovänner; välsignen dem, som eder banna; gören väl emot dem som eder hata; beder för dem som göra eder skada och förfölja eder; på det J skolen vara eder faders barn, som är i himmelen, ty han låter sin sol uppgå öfver onda och goda, och regna öfver

rättfärdige och orättfärdige. — Fördömer icke, på det J ej skolen varda fördömde. — Beder och eder skall varda gifvet; söker, och J skolen finna; klapper, och eder skall upplåtas.”

Sådan var den heliga lära han predikade i sitt ord, samt undervisade att i bönen fly till Herren, och säga: ”Fader vår, som äst i himlom, helgadt varde ditt namn; tillkomme ditt rike; ske din vilje, såsom i himmelen, så ock på jorden; vårt dagliga bröd gif oss i dag; och förlåt oss våra skulder, såsom ock vi förlåte dem oss skyldige äro; och inled oss icke i frestelse, utan fräls oss ifrån ondo; ty riket är ditt, och magten och herrligheten i evighet. Amen!”

Sin gudomliga sändning beseglade han med många underverk. Det första var, då han, vid brölloppet i Kana, förvandlade vatten till vin. Sedan helade han en konungs tjenares son i Kapernaum, hvilken kämpade med döden; de förlamade gjorde han helbregda; de blinda gaf han sin syn igen; och uppväckte de döda; han spisade en stor hop menniskor med fem bröd och två fiskar; bjöd hafvets storm att lugna sig; och gick på vattnet.

Men konung *Herodes* hade under tider låtit gripa *Johannes* och kasta honom i fängelse, för *Herodias*, sin broder *Philippi* hustrus skull; ty *Johannes* hade bestraffat *Herodes* och sagt, att det ej var honom lofligt att hafva sin broders hustru. Och *Herodias* dotter dansade en gång för *Herodes*, och det behagade honom väl, och han tillsade henne att bedja hvad hon åstundade, och fäste med ed, att gifva henne det, och hon bad om *Johannes* döparens hufvud. Då vardt *Herodes* bedröfvad; men för edens skull sände han bödeln till fängelset, och han halshögg *Johannes*, och bar hufvudet på ett fat åt *Herodias* dotter, och hon lemnade det till sin moder.

4. Jesu Förföljelse och Förklaring.

Emellertid gick ryktet i alla landsändar, om de underverk *Jesus* hade gjort och den tro han lärde, och Judarnes äldste och Fariseerna började förfölja honom, och sökte snärja honom med listiga frågor, för att kunna anklaga *Jesus* inför verldslige domare. Men han svarade dem med gudomlig vishet, så att de ej kunde

få sak med honom; likväl voro de vrede i sitt sinne, och rådslogo huru de skulle döda honom.

Då frågade *Jesus* sina lärjungar: "hvem säger folket mig vara?" De sade: "somlige *Johannes* döparen, somlige *Elias*, somlige *Jeremias* eller en af profeterna." Nu sporde han dem: "hvem sägen J mig vara?" *Simon Petrus* svarade: "du äst Kristus, lefvande Guds son!" Och *Jesus* återtog: "salig äst du; ty kött och blod har dig icke uppenbarat, utan min fader som är i himmelen!" — Men ifrån den tiden begynte han förkunna sina lärjungar, huru han måste gå till Jerusalem, och lida mycket af de äldste, och öfverste presterna och de skriftlärde, dö på korset och på tredje dagen igen uppstå från de döda.

Och sex dagar derefter tog *Jesus* med sig *Petrus*, *Jakobus* samt *Johannes*, hans broder, och gick med dem afsides på ett högt berg till att bedja. Och vid han bad, blef hans ansigte förklaradt, och det sken som solen, och hans kläder voro hvita som ett ljus. Och de sågo *Moses* och *Elias*, som talade med honom. Men en sky omskygde dem, och en röst utur skyn sade: "denne är min käre son, till hvilken jag hafver ett godt behag; honom hörer!" Då blefvo lärjungarne förfärade och föllo på sina ansigten; men *Jesus* gick till och tog på dem, och sade: "står upp, och rädens icke!" Men när de upplyfte sina ögon, sågo de ingen, utom *Jesus* allena. Och när de nedgingo från berget, bjöd han dem att icke omtala denna syn, till dess menniskones son var uppstånden från de döda.

5. *Jesu intåg i Jerusalem.*

Under tiden hade öfverste presterna och Fariseerna låtit utgå ett påbud, att ho som visste hvar *Jesus* vore, skulle gifva det tillkänna, så att man måtte gripa honom. Då begaf sig *Jesus* bort till en ort, nära öknen, med sina lärjungar; men när påskhögtiden inföll, stod han upp, för att gå till Jerusalem, såsom sed var. Och han sände ut två af sina lärjungar till en by som låg framför dem, och der funno de en åsinnna bunden, med sin fåle, och henne löste de, och ledde till *Jesus*, och lade sina kläder på henne, och satte honom deruppå. Mycket folk bredde ut sina kläder på vägen; andra skuro qvistar af träden och ströd-

de dem för honom, och de som åtföljde honom ropade: "Hosianna, Davids son, välsignad vare han, som kommer i Herrans namn; Hosianna i höjdene!"

Men *Jesus* gick in i templet och utdref alla som der sålde och köpte, samt omstörtade vaxlarenas bord och dufvomånglarenas säten; och sade till dem: "det är skrivvit, mitt hus skall kallas ett bönehus; men J hafven gjort det till en röfvare kula!" Och om dagen lärde han i templet; men om natten gick han ut, och vistades på Oljoberget.

Nu var påskhögtiden inne, och de skriftlärde och Fariseerna sökte efter att dräpa honom; men de fruktade för folket, som höllo honom för en profet. Då gick *Judas Ischarioth*, som var en af de tolf, till öfverste presterna och templets föreståndare, och erbjöd sig att öfverlemna *Jesus* i deras händer. Och de gladdes och förbundo sig att gifva honom trettio silfpenningar; men han lofvade att söka läglighet, då han kunde förråda honom utan buller, så att ett upplopp ej skulle uppstå af det till högtiden samlade folket.

Men på första sötebrödsdagen, frågade lärjungarne *Jesus*, hvar han ville att de skulle tillreda honom påskalammet. Då svarade han dem: "gå in i staden, och der möter eder en ung man bärande en vattenkruka, följ den honom. Och der han ingår, sägen till husbonden: mästaren låter säga dig, hvar är huset, der jag med mina lärjungar kan äta påskalammet! Och han skall visa eder en stor sal, väl beredd och tillrustad." Lärjungarne gingo, och funno allt som han hade sagt dem, och tillredde påskalammet. Men *Jesus* kände, att hans stund var kommen att han skulle gå till fadren, och då han om aftonen satt till bords, sade han: "sannerligen, en af eder skall förråda mig!" Då blefvo de alla misslynte, och urskuldade sig, och *Judas* svarade: "Herre, icke är jag densamma;" men *Jesus* svarade: "du sade det!" — Och vid de åto, tog han brödet, välsignade, bröt det, gaf sina lärjungar och sade: tager och äter, detta är min lekamen, som för eder utgifven varder; detta görer till min åminnelse. Och derefter tog han kalken, efter nattvarden, välsignade och sade: dricker här af alle, ty detta är mitt blod, det nya testamentets, som för många utgjutet varder till syndernas förlåtelse.

Och när de hade lofsjungit, gingo de ut till Oljoberget, och kommo till en örtagård som kallades Geth-

semene. Och han tog *Petrus*, *Jakobus* och *Johannes* med sig afsides, och begynte bedröfvas och ängslas. Då sade *Jesus* till dem: "min själ är bedröfvad intill döden, blifven här och vaken med mig!" Och han föll ned på sitt ansigte och bad: "Min fader, om det är möjligt, så gånge denna kalken ifrån mig; dock icke som jag vill, utan som du vill!" — Men *Judas* som visste att *Jesus* ofta brukade komma i örtagården med sina lärjungar, gick till de öfverste presterna och *Farisearna*, och kom nu jemte en stor skara folk, med svärd och stafvar, och gick fram och kyste *Jesus*; ty det var ett tecken för de öfriga. Och de lupo till och grepo honom, och ledde honom till öfverste presten *Kaiphäs*. Och när det dagades församlades de skriftlärde och äldste bland folket; och sökte falska vittnen för att fälla honom; men kunde det likväl icke. Då sade honom öfverste presten; "jag besvär dig, vid lefvande Gud, att du säger oss om du är Kristus, Guds son?" — *Jesus* svarade: "du sade det. Men härefter skolen J få se menniskones son sitta på allmagtens högra hand, och komma i himmelens sky!" — Då ref öfverste presten sina kläder sönder, och sade: "hvad göres oss mera vittne behof, han hafver hädat Gud!"

Sedan ledde de *Jesus* bunden till den Romerska ståthållaren *Pontius Pilatus*, och han frågade honom: "är du Judarnes konung?" Han svarade: "du säger det!" Då frågade *Pilatus* honom åter, hvad han hade gjort, och *Jesus* svarade: "mitt rike är ej af denna verlden!" Men då de öfverste presterna och äldste anklagade honom, svarade han intet. Och när *Pilatus* satt på domsätet, sände hans hustru till honom, att han icke skulle befatta sig med den rättfärdige mannen. Då frågade *Pilatus* ånyo: "så är du dock en konung?" *Jesus* svarade: "du säger det! Jag är en konung; dertill är jag född, och är kommen till i verlden, att jag skall vittna med sanningen. Hvar och en som är af sanningen, han höre min röst!" Och *Pilatus* gick ut till Judarne, och sade till dem, att han ingen sak funnit med *Jesus*.

Men det var en sedvana, att om påskhögtiden gifva en anklagad lös, och *Pilatus* sporde dem, om de ville hafva *Jesus* fri, eller *Barrabas*, som var en mördare. Men öfverste presterna äggade folket, att de ropade: "gif oss *Barrabas* lös;" men om *Jesus* ropade

de,

de, att han skulle korsfästa honom. Då tog *Pilatus* vatten och tvättade sina händer inför folket, och sade: "oskyldig är jag till denne rättfärdige mannens blod!" Och folket ropade: "hans blod komme öfver oss och våra barn!" Då gaf han *Barrabas* lös; men *Jesus* lät han hudflänga, och öfverlemnade honom att korsfästas.

När *Judas*, som förrådt *Jesus*, såg att han var dömd, ångrade det honom, och han bar igen de trettio silfpenningarne till de öfverste presterna och de äldste, och gick bort och hängde sig. Men de togo penningarne, och köpte en krukmakares åker till fremmandes begrafning. Och stället blef deraf kalladt Blodsplatsen, intill sednaste dag.

Men krigsknektarne togo *Jesus* och klädde honom i en purpurmantel, och vred samman en törnekrona, och satte den på hans hufvud, och gånv honom ett rör i handen, och knäböjde och begabbade honom. Sedan klädde de på honom hans egna kläder, och ledde honom att korsfästas, och kommo till Golgatha, det är Hufvudskalle-platsen, och korsfäste honom derstädes. Och vid sjetta timman blef ett mörker intill den nionde, och då ropade *Jesus*: "min Gud, min Gud, hvi hafver du öfvergifvit mig!" Och derefter ropade han åter: "det är fullkomnadt; fader i dina händer befäller jag min anda!" och böjde ned hufvudet, och uppgaf andan. Och förlåten i templet brast i tvenne stycken, och jorden skalf och hellebergen remnade, och grafvarne öppnades och många döde stodo upp. Men de som vaktade på *Jesus* och sågo tecknen, sade till hvarannan: "visserligen var detta en helig man och Guds son!" Och en af krigsknektarne stötte honom med sitt spjut i sidan, och deraf utgick blod och vatten.

6. *Jesu* Begrafning, Uppståndelse och Himmelsfärd.

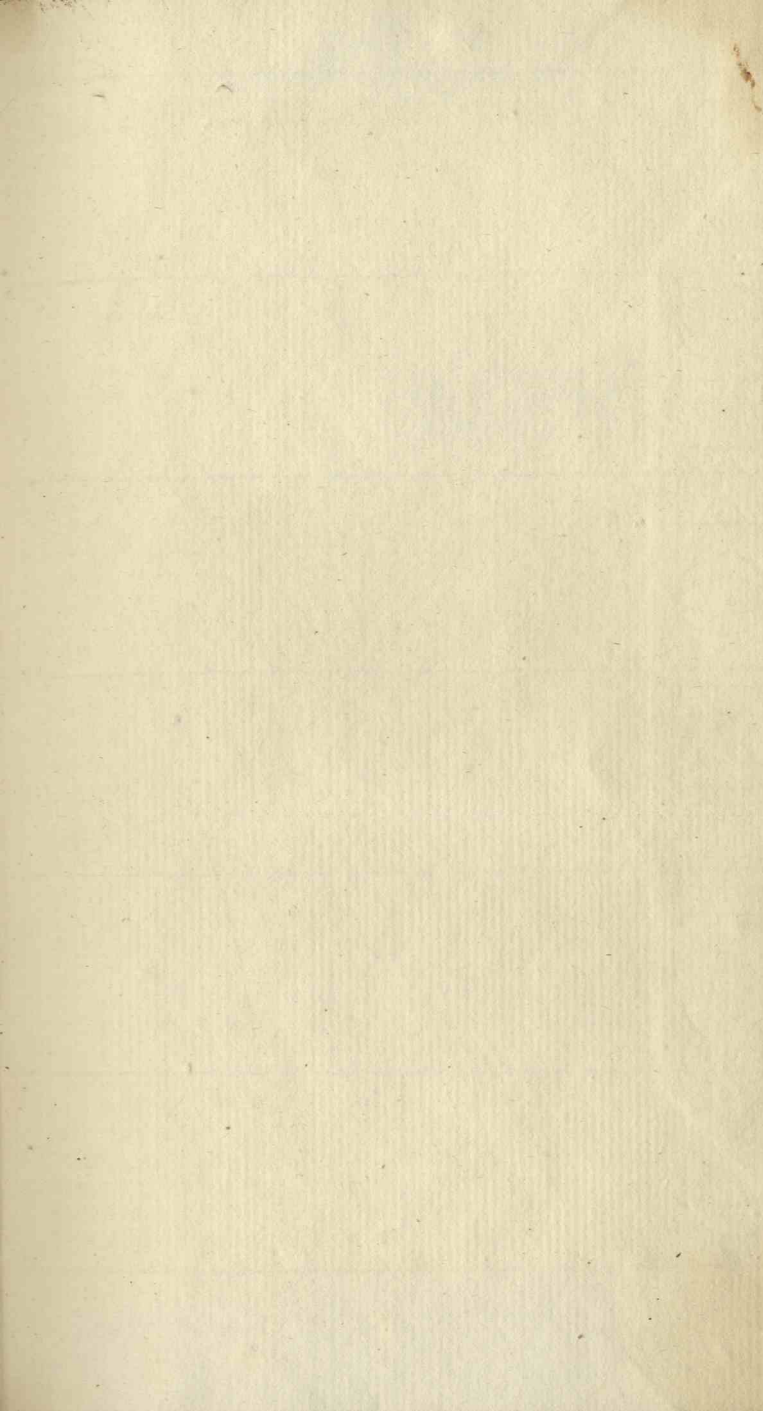
Om aftenen kom *Josef*, en rik man och rådsherre af Arimathia, till *Pilatus*, och bad att få den döde *Jesus* kropp, för att begrafva honom. Och *Pilatus* jakade, och *Josef* svepte kroppen i linkläder, och lade den i en graf som var uthuggen uti sten, och deri ingen ännu lagd varit, och välte en stor sten för dörren. Men dagen derefter gingo öfverste presterna och Fariseerna

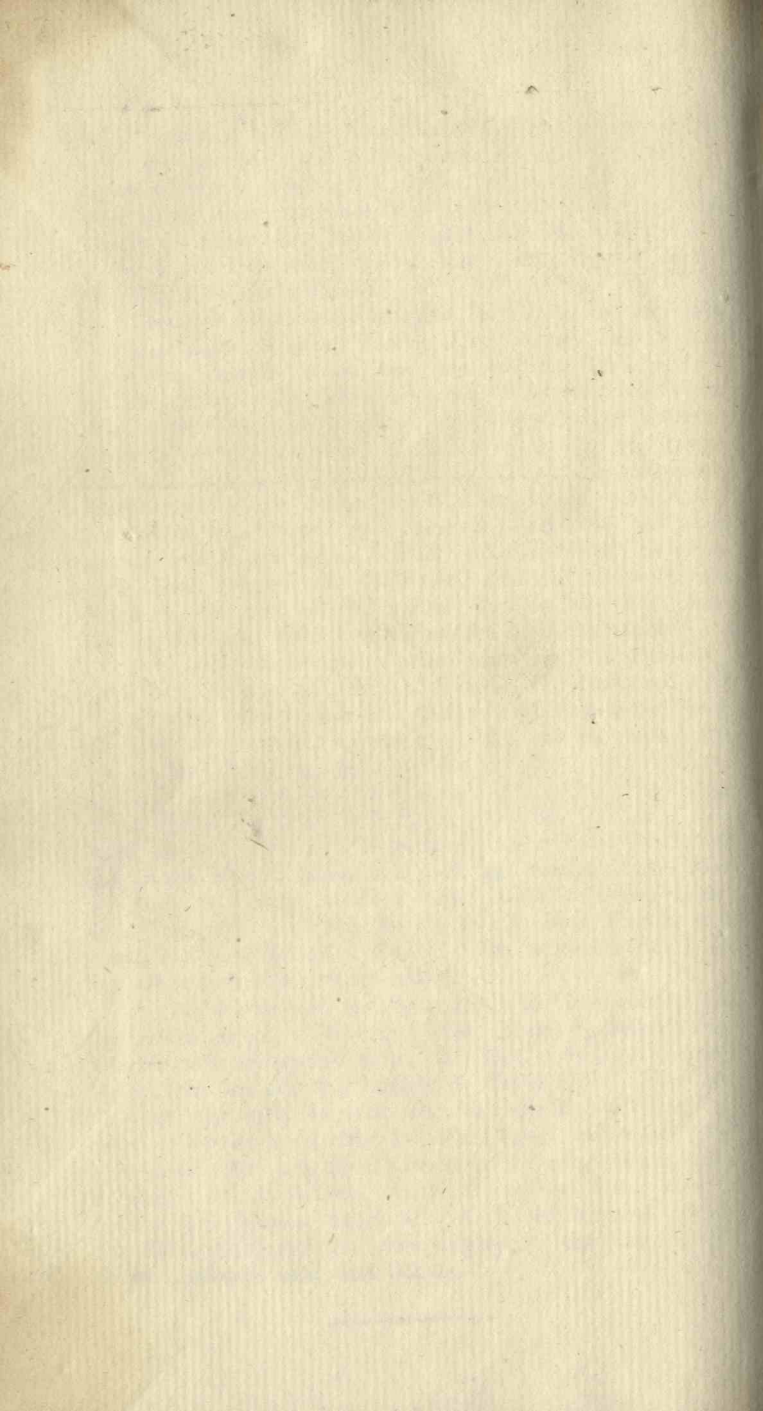
till *Pilatus*, och bådo honom, att han skulle lemna dem vakt för grafven intill tredje dagen, på det att lärjungarne ej skulle borttaga kroppen och säga att *Jesus* vore uppstånden, emedan han hade sagt folket, att han på tredje dagen åter skulle uppstå från de döda. Och *Pilatus* gaf dem vakt, och de satte väktare vid grafven och förseglade stenen.

Men på första högtidsdagen, bittida om morgonen vid gryningen, kommo *Maria Magdalena*, *Maria Jakob*i och *Salome* till grafven, med vällyktaude krydder, att de skulle smörja *Jesu* lekamen. Och det vardt en stor jordbäfning och Herrans engel steg ned af himmelen och bortvälte stenen. Och han var som en ljungeld, och hans kläder hvita som snö. Men väktarena förskräcktes af räddhoga, och föllo ned som de varit döde. När kvinnorna inkommo i grafven, sågo de en man sittande på högra sidan, klädd i hvit klädnad, och han sade dem: "varen icke förfärade; *Jesus* af Nazareth som *J* söken, den der vardt korsfäst, han är icke här, han är uppstånden. Gån och sägen det hans lärjungar!"

Och när lärjungarne voro samlade i Jerusalem, men hade dörren tillyckat, af fruktan för Judarne, stod *Jesus* midt ibland dem och sade: "frid vare eder!" och de blefvo förfärade, menande att det var en ande. Då visade han dem sina händer och sin sida, och lärjungarne voro glade, att de sågo Herren. Han visade sig ännu oftare för dem, och för mycket annat folk, i fyrtio dagar. Och till lärjungarne sade han: "mig är gifven all magt i himmelen och på jorden; går fördenskull ut i hela verlden och prediker evangelium, och lärer allt folk, och döper dem i namn Faderns och Sons och den Helige Andas. Ty den som tror och blifver döpt han skall varda salig!"

Jesus förde sina lärjungar ut från Jerusalem, till Bethanien uppå Oljoberget. Och han upphöjde sina händer och välsignade dem, och blef i deras åsyn upptagen, och en sky tog honom ur deras åsyn. Men när de sågo upp efter honom, der han uppfarit till himlen, stodo två män invid dem i hvita kläder, och sade: "hvi stån *J* och sen upp mot himmelen? Denne *Jesus* som upptagen är till fadren, skall så komma åter, som *J* hafven sett honom uppfara!" Och lärjungarne vände om till Jerusalem, och voro dagligen i templet, lofvade och prisade Gud den högste.

Yh. lukemistot 2.
Arwidsson

30/2

KANSALLISKIRJASTO-KANSALLISKOKOELMA

120 100 6145

